

Rendvédelem-történeti Füzetek

Acta Historiae Preasidii Ordinis

HU-ISSN 1216-6774

XXI. évf. (2011) 24. sz.

TUDOMÁNYOS PERIODIKA

Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság

Budapest

Rendvédelem-történeti Füzetek

Acta Historiae Praesidii Ordinis

HU-ISSN 1216-6774

XXI. évf. (2011) 24. sz.

TUDOMÁNYOS PERIODIKA

**Csendőrség Ausztria-Magyarországon,
illetve Ausztriában és Magyarországon
1849–2005**

**Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság
Budapest**

Főszerkesztő: **Dr. PARÁDI József**
Szerkesztő: **BARÁTOSSY György**
PARÁDI Ákos
Mag. SIMON F. Nándor
SOM Krisztián
Dr. SUBA János

A szerkesztőség elérhetősége:

✉: H-1037 Budapest, Haránt u. 12.

☎: (+36/06-1) 325-1673

☎: (+36/06-1) 325-1647

☎: (+36/06-30) 479-5654

@: szbmrtd@gmail.com

Tisztelt Elnök Úr!

Tisztelettel és egyben örömmel tájékoztatom, hogy a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottsága, az éves tervében foglaltaknak és az Önök kérésének megfelelően megvizsgálta a hadtudományban meglévő mértékadó folyóiratokat, továbbá az új kérelmeket.

Megköszönjük az adatszolgáltatás során nyújtott segítségüket és együttműködésüket.

A kérelmek elbírálását követően a Hadtudományi Bizottság a hadtudományban mértékadó folyóiratok listájára, 2008-tól felvette a következő folyóiratot:

„Rendvédelem-történeti Füzetek, HU-ISSN 1216-6774”

Tisztelt Elnök Úr! További tudományos munkájukhoz a Bizottság nevében kívánunk Önnek, a magyar tudomány, benne a hadtudomány nem kis felelősséggel járó szolgálatában kiapadhatatlan alkotóerőt és kitűnő egészséget, sok sikert és eredményt.

Budapest, 2008. június 09-én.

Szívélyes üdvözléssel:

Dr. FELHÁZI Sándor
sk. titkár

SZERZŐK

Dr. BODA József ☺ ✕ ⬠ ✱

(+36/06-20) 992-0117 ; boda.jozsef@nokitc.hu

A hadtudomány egyetemi és Ph.D. doktora. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány elnöke. Kutatási területe magyar rendvédelmi békefenntartás és annak története.

Dr. DAVOLA József egyetemi docens

davola.jozsef@bvop.hu

A hadtudomány kandidátusa. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság tagja. Kutatási területe a katonai rendészet története, a tábori csendőrség.

FORRÓ János ☺ ✕ ⬠ ☐

(+36/06-20)311-3966 ; forro.janos@vipmail.hu

A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság tagja. Közbiztonság történeti szakértő. Kutatási területe Fejér megye és Székesfehérvár XIX–XX. századi rendvédelem-története.

Dr. MARKÓ György

(+36/06-1) 325-1606 ; marko.gyorgy@hm-him.hu

A hadtudomány kandidátusa, a Hadtörténelmi Közlemények HU ISSN 0017-6540 szerkesztőbizottsági tagja. Kutatási területe a XIX–XX. századi magyar hadtörténelem.

Dr. PARÁDI József főiskolai tanár ☺ ✕ ⬠ ✱ ☐

(+36/06-30) 912-7651 ; paradi.jozsef@gmail.com

Bölcsészdoktor, a hadtudományok kandidátusa. A Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagja. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság elnöke. A rendvédelem-történet magisztere. Határőrizet-történeti szakértő. A Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis) és a Rendvédelem-történeti Hírlevél (Nuntiones Historiae Praesidii Ordinis) periodikák főszerkesztője. Kutatási területe a XIX–XX. századi magyar rendvédelem.

Dr. SUBA János ☺ ✕ ⬠ ✱ ☐

(+36/06-30) 566-7120 ; suba.janos@webmail.hu

A történelem segédtudományai (történeti-földrajz) egyetemi doktora, a történelemtudomány Ph.D. doktora. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság alelnöke. A rendvédelem-történet magistere. A Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis) HU ISSN 1216-6774 szerkesztője. Kutatási területe a történeti földrajz, a XVIII–XX. századi magyar állam határának története, objektumtörténet, a magyar fegyveres erők diszlokációjának története. Kárpát-medencei erődítések.

Dr. SZAKÁLY Sándor egyetemi tanár ☺ ⬠ ☐

(+36/06-20)910-5291 ; sakat@mail.datanet.hu

A történelem-tudományok akadémiai doktora. A Magyar Tudományos Akadémia Történelem-tudományi Bizottságának a tagja. A Történelmi Társaság igazgató választmányi tagja. Az Osztrák-Magyar Tudományos és Oktatási Kooperációs Akció Alapítvány kuratóriumának elnöke. A Nemzetközi Magyar-ságtudományi Társaság választmányi tagja. A Habsburg-kori Kutatások Közalapítvány kurátora. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság tagja. A Hadtörténelmi Közlemények, a Bécsi Napló, a Magyar Napló és a Csángó Tükör szerkesztő bizottsági tagja. Csendőrségtörténeti szakértő. Kutatási területe a két világháború közötti katonai elitt és a Magyar Királyság rendvédelme.

Dr. ZÉTÉNYI Zsolt ☺ ⬠

(+36/06-1) 942-1149 ; zezso@t-online.hu

Kutatási területe a Magyar Királyi Csendőrség.

Piktogram	A rendvédelem-történeti elismerések
	Rendvédelem-történetért Díj
	Rendvédelem-történetért Érdemrend a rendvédelem-történet kiváló művelőjének
	Rendvédelem-történetért Érdemrend a rendvédelem-történet önzetlen támogatójának
	Rendvédelem-történetért Érdemkereszt a rendvédelem-történet kiváló művelőjének
	Rendvédelem-történetért Érdemkereszt a rendvédelem-történet önzetlen támogatójának
	Rendvédelem-történetért Érdemérem

TARTALOM

Csendőrség Ausztria-Magyarországon, illetve
Ausztriában és Magyarországon 1849–2005

BODA József	DOI: 10.31627/RTF.XXI.2011.24N.13-17P
Az Európai Csendőri Erő, avagy egy új békefenntartó alakulat születése	13
DAVOLA JÓZSEF	DOI: 10.31627/RTF.XXI.2011.24N.18-22P
Fényképezés a Magyar Királyi Csendőrségnél	18
FORRÓ János	DOI: 10.31627/RTF.XXI.2011.24N.23-31P
A Magyar Királyi Csendőrség és a fejér vármegyei zsidó deportálás	23
FORRÓ János	DOI: 10.31627/RTF.XXI.2011.24N.32-72P
A székesfehérvári csendőr kerület küzdelme Fejér vármegye közbiztonságáért 1884–1945	32
MARKÓ György	DOI: 10.31627/RTF.XXI.2011.24N.73-79P
Csendőr tisztek a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar főnökének bírósága előtt	73
PARÁDI József	DOI: 10.31627/RTF.XXI.2011.24N.80-90P
A Magyar Királyi Csendőrség szervezete	80
PARÁDI József	DOI: 10.31627/RTF.XXI.2011.24N.91-99P
A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati tevékenységei	91
PARÁDI József	DOI: 10.31627/RTF.XXI.2011.24N.100-118P
A csendőrség teendői az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága külső határainak őrzésében	100
SUBA János	DOI: 10.31627/RTF.XXI.2011.24N.119-125P
1918 forró nyara és a Magyar Királyi Csendőrség	119
SUBA János	DOI: 10.31627/RTF.XXI.2011.24N.126-135P
A Magyar Királyi Csendőrség és a vasútbiztonság 1917–1918	126
SZAKÁLY Sándor	DOI: 10.31627/RTF.XXI.2011.24N.136-153P
Akik a Magyar Királyi Csendőrséget – 1938 és 1945 között – vezették	136
ZÉTÉNYI ZSOLT	DOI: 10.31627/RTF.XXI.2011.24N.154-165P
A Magyar Királyi Csendőrség és a csendőrök jogállása 1945-ben és azután. (Egy elfelejtett szervezet és jelmondat: „Híven, becsülettel, vitézül!”)	154
Recenziók	166
Rezensionen
Citációs index publikációk és kéziratok
Citációs index periodikák
Citációs index levél-, irat-, és dokumentumtárak
Citációs index jogszabályok
Index nominum
Index geographicus
Index chronologicus
Index organicus
Kéziratokkal szemben támasztott igények
Szerzői úrlap
Szerzői adatlap
Összesített tartalom

In memoriam Magyar Királyi Csendőrség

*„Condita decrescit, vulgata scientia crescit.”
Az elrejtett tudás csökken, a másokkal közölt ellenben gyarapszik.*

BODA József**Az Európai Csendőri Erő, avagy egy új békefenntartó alakulat születése**

Az európai államok csendőrségeinek közös alkalmazása, együttműködése nemzetközi konfliktusok kezelésében nem új keletű. A Magyar Királyi Csendőrség már részt vett az első „modern” rendvédelmi béke misszióban is a Balkánon 1903–1909 között, ahol 1903 közepére általános etnikai és polgárháború alakult ki a megszálló török hadsereg az albán, bolgár, görög, macedón, montenegrói és a szerb népesség között. A Török Porta 1903. november 6-án elfogadta az I. Ferenc József osztrák császár és magyar király, valamint II. Miklós orosz cár javaslatát, a válság békés rendezésére. December 12-én a terület (Koszovó, Macedónia, Montenegro) polgári adminisztrációja vezetőjévé Heinrich Ritter Müller VON ROGHOF császári és királyi udvari tanácsost, nevezték ki.¹ A török csendőrség is osztrák parancsnokot kapott gróf Johann SALISSEEWIS vezérkari alezredes szemében. A három vilajetet csendőr kerületekre osztották fel. Az osztrák-magyar csendőri csoport, amely hat főből állt, Koszovóba került. A csendőr kerülethez 23 szárnyparancsnokság és 82 órs tartozott. A kerületben 277 török csendőr szolgált. A nemzetközi ellenőrzéssel működő csendőrség feladata a vidék közrendjének biztosítása, a fegyveres csoportok felszámolása volt. 1904 szeptemberére, az osztrák-magyar tisztek száma 12 főre emelkedett. A kontingens részleges váltására 1905. február 9-én került sor. Ekkor már 30 török csendőrtiszt és 650 csendőr szolgált felügyeletük alatt. A második váltást 1906 novemberében hajtották végre. Parancsnokká Ludwig GOIGIAGER ezredest nevezték ki, aki 25 török csendőr tisztet és 902 gyalogos és 91 lovas csendőrt irányított. A harmadik váltásra 1908 tavaszán került sor. Ebben az évben már erősen érzékelhető volt az etnikai konfliktusok mellett az ifjútörök mozgalom hatása is. Augusztustól a helyi szabadcsapatok újra akciókba kezdtek. Az osztrák-magyar koszovói csendőr kerület parancsnokság augusztus 26-án a helyi lakosság szimpátiatüntetésétől kísérve elhagyta Üsküb városát. A katonai misszió és a polgári közigazgatás 1909 márciusában távozott el végleg a missziós területről. A kiküldetés idején az osztrák-magyar vezetésű török csendőrség 25 nagyobb helyi fegyveres ütközetet, és számos kisebb akciót hajtott végre és vizsgált ki.

A magyar csendőrség tagjainak missziós igénybe vételére nem véletlenül került sor. A XIX. század a csendőrség diadalszázada volt, amikor Európa szinte valamennyi országában létrehozták a testületet², amely mindenütt kiváló hatásfokkal működött.³ Az Osztrák-Magyar Monarchia két társországában az Osztrák Császárságban és a Magyar Királyságban két csendőr szervezet működött az osztrák és a magyar – a Magyar Királyi Csendőrség autonóm részeként pedig, a horvát bánnak alárendelve, a horvát csendőrség – valamint a Magyar Királyság és az Osztrák Császárság által közösen irányított Bosznia-Hercegovinában a bosnyák csendőrség.⁴ Valamennyi szervezet tevékenysége példaértékű volt. A személyi állomány katonai és rendvédelmi felkészítésben is részesült⁵ – a személyi állomány kettős alárendeltségbe, a belügyi és a honvédelmi tárca felügyelete alá tartozott⁶ – ebből fakadóan pedig a missziós feladatkör ellátására kiválóan megfelelt.⁷ A testület tagjai gyakorlattal rendelkeztek más rendvédelmi testületekkel⁸ és a civil hatóságokkal megvalósuló együttműködés terén,⁹ vidéken és városokban egyaránt.¹⁰ E mellett pedig a haderőn belüli rendfenntartás tekintetében is rendelkeztek tapasztalatokkal.¹¹

A II. világháború végén a Magyar Királyi Csendőrség nagy része, mint harcoló alakulat vonult vissza a szovjet csapatok elől és a traunfalli erdőben 1945. május 4-én amerikai fogságba került.¹² Ekkor már működött az Egyesült Csendőrkerületek Parancsnoksága, amelyet ZÁMBORY Árpád csendőr ezredes vezetett. A parancsnoksághoz az I., II., III., VIII., csendőrkerületek állománya tartozott. Az amerikai vezetés úgy döntött, hogy nem fegyverzi le a csendőröket, hanem bevonja őket a rend fenntartásába. Két szárnyparancsnokságot, kilenc órót, hét–hét tiszti és altiszti különítményt hoztak létre és a környékbeli objektumok őrzését-védelmét kapták feladatuk, melyet 1945 október végéig láttak el.

Az angol és a francia zónában is hasonló feladatokat láttak el a fogságba esett magyar csendőrök. A brit zónában a III. (galántai) sorcsendőr zászlóalj egészen 1947 nyaráig végzett biztosítási feladatokat.

Az Európai Csendőri Erő (ECSE) létrehozását Franciaország kezdeményezte, abból a megfontolásból, hogy egy olyan készenléti alakulat álljon az EU politikai vezetése rendelkezésére, amely mind a katonai, mind a rendvédelmi feladatokra kiképzett és rövid idő alatt bevethető.

Az ECSE létrehozásáról a tagállamok védelmi miniszterei 2004 szeptemberében, a hollandiai Noordwijkben megtartott tanácskozásukon döntöttek. A dokumentumot mind a 25 ország képviselője aláírta, de csak öt európai tagállam (Franciaország, Hollandia, Olaszország, Portugália, Spanyolország) határozott úgy, hogy kontingenst ajánl fel egy 3000 fős Európai Csendőri Erő (European Gendarmarie Force) felállításához, békefenntartói feladatok végrehajtására.

Az ECSE küldetése – a Petersgergi Nyilatkozatnak megfelelően – rendvédelmi feladatok végrehajtása az EU Válságkezelő Misszióiban. Ezeket a feladatokat, képes teljesíteni mind polgári, mind katonai irányítás alatt. Képesnek kell lennie továbbá a válságreagáló műveletek valamennyi fajtájában való részvétellel, nevezetesen:

- a műveletek kezdetén a katonai parancsnokság irányítása alatt rendőri feladatok végrehajtására;
- a stabilizációs, átmeneti időszakban képes önálló tevékenységet folytatni, vagy a katonai erő részeként, együttműködni a helyi és a nemzetközi rendőrséggel;
- a katonai műveletek befejezésének fázisában képes segíteni az átadás-átvétel menetét, a polgári hatóságokkal és szervezetekkel együttműködve.

Az ECSE feladatai:

- a közrend és közbiztonság garantálása;
- a helyi rendvédelmi szervek napi tevékenységének megfigyelése és tanácsadás, beleértve a bűnügyi nyomozást is;
- a közrend, a közlekedés rendjének figyelemmel kísérése, a határforgalom megfigyelése és ellenőrzése;
- bűnügyi nyomozások végrehajtása, bűnözők elfogása és bíróság elé állítása;
- a közrend és köznyugalom megsértése esetén az állampolgárok és a vagyon védelme;
- oktatás és képzés biztosítása a nemzetközi előírások betartásával;
- oktatók és kiképzők felkészítése, együttműködési programokon keresztül;

Az ECSE alkalmazható az Európai Unió (EU), az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ), az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ), az Észak-Atlanti Tanács (NATO) és más szövetséges szervezetek kérésére. Bevethető önállóan, katonai kontingensek, vagy válságkezelő rendőri erő részeként. Az ECSE elsősorban az EU készenléti rendvédelmi erejeként vehető igénybe, melyhez tagállami hozzájárulás és ENSZ vagy EU felhatalmazás szükséges.

Az ECSE főhadiszállása az olaszországi Vicsenzában települt és a résztvevő államokból kiküldött csendőrtisztek alkotják. A parancsnok az öt tagállam képviselőiből álló Belügyminiszteri Tanács Elnökségének tartozik elszámolással. Az Elnökség biztosítja a politikai – katonai koordinációt, nevezi ki az ECSE parancsnokát és ellenőrzi a parancsnokság munkáját. Az ECSE parancsnoka a holland csendőrség, „Koninklijke Marechaussee”, a francia „Gendarmerie Nationale”, az olasz „Carabinieri” a portugál „Guarda Nacional Republicana”, és a spanyol „Guardia Civil” tábornokai közül kerülhet ki. Az első parancsnok (EUROGENDFOR Commander) a francia Gérard DEANAZ dandár tábornok, akit 2005. január 21-vel került neveztek ki.

A politikai és stratégiai irányítást EU-s misszió esetén, az Európai Unió Politikai és Biztonsági Bizottsága gyakorolja. A tagállamokból létrehozott Belügyminiszteri Tanács Elnöksége „Comité InterMinistériel de haut Niveau” (CIMIN) biztosítja a politikai-katonai koordinációt. A CIMIN munkáját munkacsoportok segítik.

A műveletek irányítását az ECSE Parancsnokság látja el. A parancsnokság feladat, a műveleti tervezés végrehajtása, és a válságkezelő műveletben való részvétel előkészítése. Egy esetleges alkalmazás esetén javaslatot tesz az alkalmazandó erő létszámára, mandátumára, feladatára és a parancsnoki állományra, a résztvevő államokkal egyeztetve. Az ECSE Parancsnokság, pedig – úgynevezett honi támogató parancsnokságként – segíti a misszióba vezényelt személyi állomány tevékenységét.

Az ECSE parancsnokság kulcsbeosztásaiba (parancsnok, parancsnokhelyettes, törzsfőnök, műveleti főnök, tervezési főnök, logisztikai főnök) a kinevezések időtartama 2 év. A beosztottak, pedig három évig szolgálnak a vicsenzai ECSE parancsnokságon.

Az ECSE 2006. év elejére elérte a műveleti készenléletet és áprilisban végrehajtotta a második törzsvetési gyakorlatát. A gyakorlat két részből állt. Az első fázisban a törzs összeszokottságát és alkalmasságát ellenőrizték két rendvédelmi feladat egyidejű tervezése során. A gyakorlat második részében pedig a csapatok telepítését és a feladatok megkezdését gyakorolták, különböző forgatókönyvek alapján.

Az ECSE egységei Bosznia-Hercegovinában az EUFOR ALTHEA misszióban és Koszovóban az ENSZ kötelékében szolgálnak.

A világban jelenleg szinte minden földrészen zajlanak konfliktusok és válságok. Egy jól kiképzett, felszerelt, összeszokott és motivált csendőri erő bárhol a világon sikerrel alkalmazható a katonai kontingens támogatására, vagy önállóan is a rendvédelmi feladatok ellátására.

Jegyzetek:

¹ BEREK – PAPP – RAVASZ – VASTAGH: 9. p.

- ² – PARÁDI: A polgári Magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség.
– SZAKÁLY: A Magyar Királyi Csendőrség 1919-1941.
- ³ – PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség megalakulása és működése 1881-1918.
– SZAKÁLY: Néhány gondolat a volt Magyar Királyi Csendőrségről.
- ⁴ – ZACHAR: Az Osztrák-Magyar Monarchia örökös tartományainak rendvédelmi testületei.
– Idem: Tradíció és folyamatosság az osztrák rendvédelmi szervezeteknél.
– Idem: Fejezetek az osztrák csendőrség történetéből.
– Idem: Az osztrák rendvédelmi model történelmi gyökerei.
- ⁵ PARÁDI: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai.
- ⁶ Idem: *Die Verhältnisse des Personalstands bei der Ungarischen Königlichen Gendarmerie.*
- ⁷ Idem: Csendőrtiszt képzés és a fizetési osztályokba sorolt állami alkalmazottak szakvizsga rendszere.
- ⁸ – Idem: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914.
– Idem: *A határszéli csendőrség 1891-1914.*
– Idem: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században.* II. köt. *Csendőrség a határőrizetben.*
- ⁹ – Idem: A dualista Magyarország rendvédelmi testületei és az önkormányzatok kapcsolata.
– Idem: A rendvédelem, a közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig.
- ¹⁰ – CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.*
– Idem: A csendőrség és a városok 1881-1914.
- ¹¹ – SZAKÁLY: *A Magyar tábori csendőrség története 1938-1945.*
– Idem: Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének tábori csendőrsége.
- ¹² KAISER: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között.*

A jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK és KISMONOGRÁFIÁK

- BEREK – PAPP – RAVASZ – VASTAGH — BEREK Lajos – PAPP Dezső – RAVASZ István – VASTAGH László: *Misszió.* Budapest, 2002, Honvédelmi minisztérium.
- CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* — CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány /Pannónia Könyvek./
- KAISER: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között.* — KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között.* Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány 134–135. p. /Pannónia Könyvek./
- PARÁDI: *A határszéli csendőrség 1881-1914.* — PARÁDI József: *A határszéli csendőrség 1881-1914.* Budapest, 1984, Határőrség.
- PARÁDI: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században.* II. köt. *Csendőrség a határőrizetben.* — PARÁDI József: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században.* Budapest, 2003, Tipico Design. II. köt. *Csendőrség a határőrizetben.*
- PARÁDI: *Die Verhältnisse des Personalstands bei der Ungarischen Königlichen Gendarmerie.* — PARÁDI József: *Die Verhältnisse des Personalstands bei der Ungarischen Königlichen Gendarmerie.* [Humán viszonyok a Magyar Királyi Csendőrségnél.] Berlin, 2008, Fachhochschule für Verwaltung und Rechtspflege Berlin. 19 p. /Beiträge aus dem Fachbereich 3 der Fachhochschule für Verwaltung und Rechtspflege Berlin, 68./ A tanulmány korábbi változata 2008. május 28-án Berlinben hangzott el az Európai Unió ERASMUS oktatási programjának a keretében megvalósított professzori mobilitás során a Fachhochschule für Verwaltung und Rechtspflege Berlin BA képzésben tanuló hallgatói számára. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZAKÁLY: *A Magyar tábori csendőrség története 1938-1945.* — SZAKÁLY Sándor: *A Magyar tábori csendőrség története 1938-1945.* Budapest, 2000, Ister.

TANULMÁNYOK

- CSAPÓ: A csendőrség és a városok 1881-1914. — CSAPÓ Csaba: A csendőrség és a városok 1881-1914. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, X. évf. (2000) 12. sz. 43–48. p. A tanulmány korábbi változata 1999. október 6-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában.” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. *Had-történelmi Közlemények*, CI. évf. (1988) 1. sz. 56–92. p.
- PARÁDI: A polgári Magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség. — PARÁDI József: A polgári Magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség. *Belügyi Szemle*, XXXVII. évf. (1989) 3. sz. 35–40. p.
- PARÁDI: A dualista Magyarország rendvédelmi testületei és az ön- — PARÁDI József: A dualista Magyarország rendvédelmi testületei és az ön-

- kormányzatok kapcsolata. — I. évf. (1991) 1. sz. 30–37. p. A tanulmány korábbi változata 1990. április 24-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A Magyar rendvédelmi testületek és az önkormányzati szervezetek kapcsolata 1848-1945.” című I. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség megalakulása és működése 1881-1918. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség megalakulása és működése 1881-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII. évf. (1997) 8. sz. 78–83. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A rendvédelem, a közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig. — PARÁDI József: A rendvédelem, a közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, X. évf. (2000) 12. sz. 79–87. p. A tanulmány korábbi változata 1999. október 6-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári Magyar állam időszakában.” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai. — PARÁDI József: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI. évf. (2005) 14. sz. 91–94. p. A tanulmány korábbi változata 1999 februárjában Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Csendőrség-történeti Szakosztálya által szervezett tudományos rendezvénysorozat II. szimpozionján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Csendőrtiszt képzés és a fizetési osztályokba sorolt állami alkalmazottak szakvizsga rendszere. — PARÁDI József: Csendőrtiszt képzés és a fizetési osztályokba sorolt állami alkalmazottak szakvizsga rendszere. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIII. évf. (2007) 16. sz. 100–104. p. A tanulmány korábbi változata 2002. november 12-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelmi szakképzés története.” című XVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZAKÁLY: Néhány gondolat a volt Magyar Királyi Csendőrségről. — SZAKÁLY: Néhány gondolat a volt Magyar Királyi Csendőrségről. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, I. évf. (1991) 1. sz. 38–44. p. A tanulmány korábbi változata 1990. április 24-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A Magyar rendvédelmi testületek és az önkormányzati szervezetek kapcsolata 1848-1945.” című I. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZAKÁLY: Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének tábori csendőrsége. — SZAKÁLY Sándor: Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének tábori csendőrsége. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV. évf. (1994) 5. sz. 55–59. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Háború, forradalom, trianon.” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZAKÁLY: A Magyar Királyi Csendőrség 1919-1941. — SZAKÁLY Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség 1919-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, V. évf. (1995) 6. sz. 122–129. p. A tanulmány korábbi változata 1994 októberében Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme.” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ZACHAR: Az Osztrák-Magyar Monarchia örökös tartományainak rendvédelmi testületei. — ZACHAR József: Az Osztrák-Magyar Monarchia örökös tartományainak rendvédelmi testületei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, I. évf. (1991) 1. sz. 17–29. p. A tanulmány korábbi változata 1990. április 24-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A Magyar rendvédelmi testületek és az önkormányzati szervezetek kapcsolata 1848-1945.” című I. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ZACHAR: Tradíció és folyamatoság az osztrák rendvédelmi szervezeteknél. — ZACHAR József: Tradíció és folyamatoság az osztrák rendvédelmi szervezeteknél. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, II. évf. (1992) 3. sz. 65–74. p. A tanulmány korábbi változata 1991. november 19-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Tra-

- díció és korszerűség.” című III. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.*
- ZACHAR: Fejezetek az osztrák csendőrség történetéből. — ZACHAR József: Fejezetek az osztrák csendőrség történetéből. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII. évf. (1997) 8. sz. 105–109. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A napóleoni közbiztonsági örtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.*” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ZACHAR: Az osztrák rendvédelmi model történelmi gyökerei. — ZACHAR József: Az osztrák rendvédelmi model történelmi gyökerei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, IX. évf. (1999) 10. sz. 202–206. p. A tanulmány korábbi változata 1998. szeptember 22-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A nyugati rendvédelem hatása a XIX-XX. századi Magyar rendvédelemre.*” című X. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Mellékletek jegyzéke

I. sz. melléklet

Az Európai Csendőri Erő jelvénye. 17

I. sz. melléklet

Az Európai Csendőri Erő jelvénye

A tetején egy fekete téglalapban sárga nagybetűkkel az EUROGENDFOR felirat látható. Alatta kék mezőben, egy sötétke- reszt alakú kard mutat felfelé, amelyet részben elfed egy lángoló gránát, és egy sötétke babérkoszorú. A jelvény alján pedig „**Lex paciferat**” (a törvény békét hoz) jelmondat látható. Korábban a gránátot és a kardot 12 ötagú sárga csillag vette körül.

Kék háttérben a kard az erőt, a babérkoszorú a győzelmet, a lángoló gránát a csendőrséget, a 12 arany csillag pedig az Európai Uniót szimbolizálja.

Forrás: web: <http://www.eurogendfor.org/Images/EGFnewlogo.JPG>

DAVOLA József
Fényképezés a Magyar Királyi Csendőrségnél

Az első világháborút követő fejlődés, jelentős hatással volt úgy a művészet, mint a technika területére. Művészi tekintetben a fényképezés mindinkább szakított a művésziességgel, a festmény és a rézkarc utánzásával. Az új fényképezők azokat az új témákat és felvételi szempontokat keresték, amelyek a fényképező látásnak legjobban megfeleltek. Egyre jobban fejlődött a riportfényképezés és általában a mozgásnak, mozgalmasságnak visszaadása. Ennek lehetővé tétele megkövetelte az erősebb technikai fejlődést. A későbbiekben kölcsönhatás alakult ki, mert ez a fejlődő technika viszont egyre inkább csábította a fényképezőt fokozottan mozgalmasság életjelenségek megörökítésére.¹

1. Általánosabbakká váltak a nagy fényerejű objektívek. A háború előtt a fókusz: 6,3 jelentette a legnagyobb fényerőt, addig a háború után a fókusz: 4,5 vált általánossá és mind gyakoribbak voltak, különösen a rövidebb gyújtótávolságú objektívek. Ezek között a: 3,5, 2,7 fókusz, sőt 1,5 fényerejű objektívek. A fényerő az elmúlt két évtizedben mintegy meghúszszorozódott. Ez általánosabbá tette a fényképezés elterjedését, a régi nehézkes állványos felvétel helyett megjelent a kézben tartott géppel történő szabadabb és fürgébb fókuszálás.

2. A fényerő fokozásával párhuzamosan sikerült emelni a negatívanyagok, lemezek és filmek érzékenységét. Az eredmény ezen a téren a háború előttinek mintegy tízszerese lett.

3. A kiterjedelmű gép, a kis negatív rohamos gyorsasággal kiszorította a régi nagy gépeket és negatív méreteket. A háború előtt még az amatőr gépek között is a 9×12 méret volt az általános és csak az utolsó években bukkantak fel az ennél is kisebb formák. Ma a negatív méret a 6,5×9 és a 2,4×3,6 méret között változik. A gépek kicsisége, könnyen kezelhetősége is nagymértékben elősegítette azt, hogy a fényképező a mozgalmasság, pillanatonként változó témákat vegye célba. Hozzájárult mindehhez az is, hogy a film mind nagyobb teret hódított el a súlyosabb és nehezebben cserélhető lemeztől.

4. Rendkívüli mértékben emelték a gyárak a negatívanyagok színérzékenységét is. A sötét sárga és a vörös iránt színvak negatívanyagok után kezdtek általánossá válni a pankromatikus lemezek és filmek, majd az infravörös sugarak iránt érzékenyített negatívanyagok is.²

A fényképezés nyújtotta lehetőségek nem kerültek el a korabeli bűnüldözők figyelmét sem. Így a Magyar Királyi Csendőrség is igyekezett szolgálati tevékenysége során hasznosítani a fényképezésben rejlő lehetőségeket. A Magyar Királyi Csendőrségnél a fényképezés akkor terjedt el amikor a fényképezés bűnügyi gyakorlata már kialakult a külföldi és részben a hazai rendvédelmi testületeknél, illetve a fotótechnika már túljutott fejlődése kezdeti nehézségein.

A Magyar Királyi Csendőrség kezdetben nem rendelkezett a nyomozati munkára specializált szakapparátussal. A XX. század elején hozták létre az úgynevezett járásőrmesterségeket. E beosztásokat betöltők tekinthetők testületen belül a nyomozó szolgálat előhírnökeinek. Az első világháború után azonban a járásőrmesterségeket megszüntették. Több éves előkészítő munka nyomán 1930-ban hozták létre a szervezeten belül a nyomozati szolgálati ágat. A csendőrfelügyelőség alárendeltségében működött a Központi Nyomozó Parancsnokság, amely ellátta a csendőr kerületek alárendeltségében működő nyomozó alosztályok szakmai felügyeletét is. A nyilvántartások, laboratórium, stb. a Központi Nyomozó Parancsnokság alárendeltségébe tartoztak.³

Mi van a bőröndben? Tehetik fel a kérdést azok, akik a Csendőrségi Lapok 1932. július 15-ei számában olvassák SZLADEK Barna csö. szds. „Nyomozóink” című cikkét.⁴ A kérdésre a válasz nem marad hosszú ideig titok. Az „A”, „B” és a „C”, 14–17 kg súly között mozgó bőröndökben törekeny tárgyak, csendőrségünk helyszínelő eszközei voltak.

Az „A” bőröndben mintázó anyagok, eszközök, a helyszínrajzhoz szükséges ironok, milliméter beosztású papír, irodai felszerelés, valamint zseblámpa, gyufa, mérőszalag, szivacs, bankjegyragasztó voltak. A „C” bőrönd mérőeszközöket és szerszámokat tartalmazott. A „B” bőrönd pedig a **fényképezési felszereléseknek adott biztonságos tároló helyet.**

Tételesen: „Ihágé” 9×12 cm méretű, redőnyzárás fényképezőgép, 6 kazettával, egy filmpack-kazettával. A gép és tartozékai hordszíjjal ellátott bőrtáskába voltak málházva. Egy darab Jutophot-megvilágosításmérő, Góliát-csuklófej (a felülről történő felvételekhez), kiugró alumínium állvány a 9×12 cm-es készülékhez; lemezszárító bak, Agfa-villanólámpa a mesterséges fény mellett való fényképezéshez; fényképezési vegyszerek, mérőeszközök, lemezek, fényképezési papírok, tálak, nagyítókeretek, rubinégős villamos zseblámpa, fekete klottköpeny.

Helyetfoglalt még a bőröndben a daktiloszkópiái és az optikai felszerelés (nagyító, zsebmikroszkóp). A bűnjelek fogására három darab anatómiai csipesz.

A három bőrönd az első kísérleti helyszínelő gépkocsiban kapott helyett, melyet a budapesti nyomozóosztály kapott. Itt és ekkor kezdődött ugyanis az úgynevezett helyszínelő gépkocsi csapatpróbája.⁵

A helyszínelő gépkocsi rendszeresítését megelőzően a helyszínelők vonattal mentek a helyszínre. A helyszínre jutás időtartamát növelte a vasúttól való távolság, a vasúti csatlakozásokra való várakozás. Már szerencséről beszéltek, ha a bejelentést követően még aznap a helyszínre érkeztek a helyszínelők. Mindezt tetézte, hogy a gyalog helyszínelők a szükséges helyszínelési eszközök töredékét vitték csak magukkal. Mindezek ellenére a szakszerű helyszínelés eredményei jó eredményt mutattak, ez annak volt betudható, hogy az őrsbeli csendőrök szakavatottak voltak a helyszínt hosszú időn keresztül megőrizték eredeti állapotában, és a helyszínelők uralták mesterségüket.⁶

A helyszínelő gépkocsiban tárolt „B” elnevezésű bőröndben ott volt a fényképező gép, de a nyomozó alosztályok belső felszerelése között már ott volt a fényképezési laboratórium is. Ezek a laboratóriumok nem amatőr-kuckók, hanem a fotótechnika minden ravasz és csodálatos apparátusával felszerelt szakműhelyek voltak. A nyomozó alosztályok parancsnokai nyugodtak lehettek, hogy amit a fotótechnika akkor biztosítani tudott az az ő rendelkezésükre, pontosabban az igazságszolgáltatás rendelkezésére állt. Ha időben akarjuk behatárolni a magyar csendőrségi bűnügyi nyomozók technikai állapot szintjét, akkor mintegy két évtized után érték el a már akkor is fejletnek tartott német bűnügyi rendőrség színvonalát.

A fényképezés a bűnügyi nyomozásban az 1900 körül jelent meg, addig a helyszínelés alapját a vázlatkészítés jellemezte. A fényképezés nem szüntette meg a vázlatkészítést, hanem azt harmonikusan kiegészítette, tökéletesítette a bizonyítékok rendszerét.

A berlini bűnügyi rendőrség a harmincas években már negyed évszázada rendelkezett bűnügyi laboratóriummal.

A bűnügyi fényképezésben az a szokás alakult ki, hogy a helyszínről fotó sorozatot készítettek. „Ha például a bűncselekményt egy házban követték el, nem elég ennek a háznak csak a belsejét, tehát a szorosan vett helyszínt megörökíteni. Feltétlenül felvétel-sorozatot kell készíteni, ahol a ház kívül-belül fel van tüntetve, mert csak így fogjuk tudni megjelölni, hogy például a tettes hogyan jutott be a házba. Sokszor a fényképek önmagukban is minden magyarázat, minden megjelölés nélkül szépen mutatják a tettes útját s a behatolás módját.

Ha a felvételen a bűncselekménynek külső nyomain nem észlelhetők, úgy a felvételeken szorzási jelekkel (X), vonalakkal vagy egyéb módon jelöli meg a helyszínelő mindazt, amit a nyomozók megállapítottak s ami ezekből a megállapításokból a fényképen feltüntethető”.⁷

A fényképezésnek betöréseknél, gyilkosságoknál volt elsősorban nagy jelentősége. A vizsgálat későbbi szakaszaiban, a felvételek fontos szerepet töltek be. A pénzszekrények feltöréséről készített felvételek pontosan megmutatták, hogy a feltörést milyen eszközökkel végezték.

A következő történet a múltba visz vissza bennünket: 1907-et írunk, a helyszín Brüsszel: egy pénzszekrényt feltörve találtak. A nyomok teljesen elütöttek az ilyen esetben általában a helyszínen talált nyomoktól. Nem volt nyoma hidegvágónak, fészítővasnak. Ugyanakkor majdnem kör alakú rés tátongott a pénzszekrény falán, melyen keresztül megszabadították azt tartalmától. A helyszínen felvételeket készítettek, ezeket nagyítóval vizsgálták meg, az eredmény az lett, hogy jól kivehető foltokat vettek észre a feltörés helye körül. A foltok oxigéntől és acetiléngáztól származtak. A rejtély ez által megoldódott, ugyanis az acéliparban, 1907-ben kezdték az acetiléngázt és az oxigént acéllemezek és táblák szeletelésére használni. Magyarországon még jó ideig nem használtak a kasszafűrészek gázt, de nálunk is megnőtt a községházakban, szövetkezetekben, uradalmakban elkövetett kasszafűrészek száma, többnyire hidegvágóval végrehajtva. A mikroszkopikus vizsgálat alá vetett fényképfelvételek hozzásegítették a nyomozókat az elkövetésnél használt anyagok, eszközök azonosítására.⁸

Nagy jelentősége volt a körözéseknél is a fényképezésnek. Egy berlini özvegy meggyilkolásával egy házaspárt gyanúsítottak fényképüket Európa, Észak- és Dél-Amerika kultúrállamaiba megküldték és ennek segítségével Rio de Janeiróban elfogták a gyanúsítottakat.⁹

Ilyen és ehhez hasonló példák eredményezték azt, hogy a Nyomozati Utasítás úgy rendelkezett, hogy ha a nyomozott egyének fényképe rendelkezésre áll, azt a Nyomozati Értesítővel együtt a budapesti nyomozó alosztály meg kell, hogy küldje mindazon hatóságoknak, őrsöknek, amelyek a Nyomozati Értesítőt megkapják.¹⁰

A tanulságos és érdekes fényképfelvételekről nagyítások készültek és azokat a szombathelyi csendőrségi bűnügyi múzeumban helyezték el.¹¹

A fényképfelvételek hasznossága abban nyilvánult meg, hogy a nyomozás bármelyik fázisában elővehető volt és hűen visszatükrözte a helyszínt akkor, amikor az már régen gyökeresen megválto-

zott. A felvétel sok esetben akkor volt döntő jelentőségű, amikor a tanúk ellentmondásosan adták vizs-sza látottaikat: „Két tanú azt állítja: igen, kettő azt, hogy: nem. Hány pohár állott a kancsó mellett, ket-tő, vagy csak egy? Tanú nincs. A helyszínen megjelent és a nyomozást lefolytató járőr mindenre em-lékszik, csak talán éppen erre az egy körülményre nem. Nem is fordított reá figyelmet. Honnan tudta légyen, hogy ezt valaki még kérdezni fogja tőle. Elő a fényképpel! Ha van. Kétség kizárva, nincs tanú ellentmondás, mert a fényképen nem mosódnak el részletek, mint az ember emlékezetében. A fénykép a legpontosabban megmondja, hogy a szék fel volt döntve és hogy három pohár állott az asztalon a kancsó mellett ... Résztvettem az Erdélyi Béla ügy egyik tárgyalásán, annak idején rövid essay-t is írtam arról a Csendőrségi Lapokban..., eszembe jut dr. Greill MILSTATTI vizsgálóbíró, aki kikérdezése során legalább négyszer-ötször nyúlt a kabátja belső zsebébe, hogy elővegye a helyszínen készített fényképfelvételeket, amelyek a vallomásának legfőbb támaszát képezték”.¹²

Egy Olaszországból származó példa is a haladás szükségességét igazolja: „Gróf B. meggyilkolása ügyében tartott főtárgyaláson...egy esküdt szájából hangzott el...Ha mi most olyan bűnügyi appará-tussal rendelkezünk, mint a németek, lenne egy fényképfelvételünk is a helyszínről és nem kellene most órák hosszú sorát eltölteni azzal, hogy a tanúk tucatjait hallgatjuk ki csak azért, hogy a végén úgyse tudjuk meg a valóságot. Ezután a bűnper után Olaszországban egyetlen helyszínelésnél sem mu-lasztották el a fényképezést”.¹³

Térjünk vissza Magyarországra, a rendes fényképezőgépek mellett mozgófényképfelvévőgéppel is el volt látva a nyomozó osztály. Ennek jelentősége abban áll, hogy amikor nagyszabású bűncselek-mény gyanúsítottja beismerte bűnösségét és a járőr bemutattatta vele, hogy hogyan követte el a bűn-cselekményt, a bemutatást a nyomozó alosztály fényképésze megörökítette és ha a gyanúsított taga-dott, a bíróság előtt levetítették a filmet, mely mindennél többet és jobban bizonyított és még le sem lehetett tagadni.¹⁴

A Szolgálati Utasítás 419. pontja meghatározta „a helyszínt le kell rajzolni, vagy fényképezni”. Az 1934. évi Csendőrségi Közlöny a járőrszolgálatba vihető tárgyak között felsorolta a fényképező-gépet.¹⁵ Ezért LEMHÉNYI Gábor Péter cső. alez. „A fényképezés a csendőrségi szolgálatban” című cik-kében a műkedvelő fényképészekhez szólt. Elemezte, hogy mit fényképezzenek, és hogy miért fény-képezzen a járőr. A fényképezés céljának kettő jelentőséget tulajdonított:

„1, segédeszközt szerezni a nyomozáshoz azáltal, hogy változó helyzeteket, tárgyakat, képeket ké-sőbb változatlan alakban felismerhessenek.

2, tárgyi bizonyítékot szerezni, mellyel a hatósághoz tett feljelentést alátámasszák, kiegészítsék, ma-gyarazzák.”¹⁶

Megfogalmazta a fényképpel kapcsolatos kívánalmat: a fénykép akkor válik használható segéd-eszközzé, ha azon a járőr által látottakat más is felismeri. A fénykép tartalmazza: a büntetendő cselek-ményt, a helyszínt: egészben, részleteiben, a bűnjeleket, a személyeket, gyanúsítottakat, sértetteket, ta-núkat.

Néhány konkrét megfogalmazás, hogy mire irányuljon a fénykép felvétel: a rendbontó erőszakos-kodó tömegre, a tilos oldalon szabályellenesen előző járműre, az orvvadászra, a csempészre, a tarvágás-ban legeltető pásztorra, a szemérem sértő fürdőzőre, a tilos helyen fürdőzőre, az állatkínzásra, a vad-madarak tojásainak szedőire, a szabadvízen jégvágást végzőre, a tiltott szerencsejátékosra stb.

A helyszínrajzban rögzített dolgoknak félreismerhetetlenül, pontosan meg kell jelenniük a felvé-teleken is. A bűnjelekkel kapcsolatosan, olyan felvételekre volt szükség, amelyek segítségével a sértett és a tanú felismerhette bűncselekmény elkövetését. A holttesten lévő sérelmi nyomoknak jól látható-nak kellett lenni a felvételeken.¹⁷

A járőr a gépet járőrszolgálatban használhatta, bizonyos korlátok közé szorítva. A fényképezőgép típusokat 8 csoportba sorolták. Az első az állványos gépek, többnyire műtermiek. A második csoport-ba a dobozos, bokszt gépek tartoznak, tanulásra jók, de nem állíthatók be pontosan. A harmadik cso-portba a bőrkihúzatú, összecsukható, üveglemezes vagy sík filmmel használható gépek tartoztak. A negyedikbe azokat sorolták, melyek a harmadik csoportban lévőkhöz hasonló szerkezetűek, de nincs homályos, beállítható üvegük. Az ötödik csoportba a tükröreflexes gépek tartoznak. Ezek 6x6-os tükrök segítségével beállítható gépek. A hatodik csoport optikai távolságmérővel felszerelt, innen a neve „Mérő” gépek. A hetedik csoportba a „Stereo” – panoráma képet készítő – gépek kerültek. Ezek a gé-pek kiválóan bizonyultak csendőrségi használatra, mivel a tárgyak térbeli elhelyezése tökéletesen meg-valósul általuk. A nyolcadik csoport a mozgófénykép-felvévő volt, melyet a jövő évtizedek gépének tartottak és a nyomozók már rendelkeztek vele.¹⁸

A sikeres használathoz a szolgálatba vinni kellett még a kiegészítő felszerelést: gömbcsuklós rögzítőt, rendes állványt, előtétlencsét közeli felvételekhez. „Ezt magunk is előállíthatjuk például, ha egy

5 cm-es gyújtótávolságú géphez egy plusz 5 dioptriás szemüveglencsét a gépünk elé erősítünk¹⁹ Szükséges felszerelések közé tartozik a megvilágítási táblázat, a fényerősségmérő, kb. 5 m hosszú, 1–2 cm széles papírszalag, 10 cm-es osztásokkal fekete tintával, nagy számokkal, ezzel a tárgyak térbeli elhelyezésének visszatükrözését teheték meg.

A csendőröknek a szolgálattal összefüggésben álló fényképezéssel kapcsolatosan több olyan szempontot is figyelembe kellett venniük, melyek a hivatásos és műkedvelő fényképészeknél nem kötelezőek, de az igazságszolgáltatás számára készült felvételeknél döntőek. Ilyenek voltak: a megvilágítás, az élesség, a képszerkesztés, a kidolgozás.

Az olyan képeken, melyeken tanúk, bizalmi egyének vagy ezek félreismerhetetlen jelzései nem szerepeltek, a fényképekre rá kellett vezetni a bizalmi egyének nevét, akiknek a jelenlétében a felvétel készült.

A személyes adatok védelmét már ebben az időben is alkalmazták, mivel a Csendőrségi Lapokban felhívták a csendőrök figyelmét arra, hogy „Figyelmeztetnem kell itt bajtársaimat, hogy a szolgálata felvett fényképek nem közölhetőek sem a sajtóban, sem más módon”.²⁰

A Magyar Királyi Csendőrségnél egy új technikai eszköz és eljárás a fényképezőgép és a fényképezés bevezetése egyértelműen a közbiztonság javításának az érdekében történt a testület hatékonyságának fejlesztése céljából a máshol már bevált eljárások átvételével, azonban a törvények által szabott korlátok között és a jogszabályok szellemiségének figyelembe vételével.²¹

Jegyzetek:

¹ LEMHÉNYI: Fényképezés a csendőrség szolgálatában. I. rész.

² LEMHÉNYI: Fényképezés a csendőrség szolgálatában. II. rész.

³ PARÁDI

⁴ SZLADEK Barna csö. szds. a Csendőrségi Lapok 1932. évben kiadott XXII. évfolyamának 13. számában a 13. cikket publikálta a csendőrségi nyomozó munkával kapcsolatosan. Ennek keretében a csendőrség szakszolgálat szervezetét, tevékenységének szabályozását, az alkalmazott bűnügyi technikát és metodikát, a nyilvántartásokat, a laboratóriumokat és a csendőrségi nyomozó szolgálat kapcsolatát a testület más részeihez, illetve az ügyészséghez fűződő viszonyát részletekbe menően és gyakorlati megközelítéssel mutatta be. (a szerk.)

⁵ SZLADEK: Nyomozóink. II. rész.

⁶ Loc. cit.

⁷ V. ö. 1. sz. jegyzettel.

⁸ V. ö. 2. sz. jegyzettel.

⁹ SZLADEK: Nyomozóink. VII. rész.

¹⁰ Idem: Nyomozóink. VIII. rész.

¹¹ BENEDEK

¹² SZLADEK: Nyomozóink. IV. rész.

¹³ Idem: Nyomozóink III. rész.

¹⁴ Idem: Nyomozóink IX. rész.

¹⁵ NYUT-1930

¹⁶ V. ö. 1. sz. jegyzettel.

¹⁷ Loc. cit.

¹⁸ Loc. cit.

¹⁹ V. ö. 2. sz. jegyzettel.

²⁰ Loc. cit.

²¹ SZAKÁLY

A jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

TANULMÁNYOK

PARÁDI

- PARÁDI József: A csendőrség magyarországi története. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2009) 19. sz. 63–87. p. A tanulmány korábbi változata 2005. október 6-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Másfél évtized nemzeti rendvédelem-történetünk kutatásának szolgálatában” című XIX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

CIKKEK

BENEDEK

- BENEDEK Mihály: Támogassuk a bűnügyi múzeumunkat. *Csendőrségi Lapok*. XXII. évf. (1932) 1. sz. 15–19. p.

LEMHÉNYI: Fényképezés a csendőrség szolgálatában. I. rész.

- LEMHÉNYI Gábor Péter: Fényképezés a csendőrség szolgálatában. I. rész. *Csendőrségi Lapok*, XXV. évf. (1935) 7. sz. 198–200. p.

LEMHÉNYI: Fényképezés a csendőrség szolgálatában. II. rész.

- LEMHÉNYI Gábor Péter: Fényképezés a csendőrség szolgálatában. II. rész. *Csendőrségi Lapok*, XXV. évf. (1935) 8. sz. 230–235. p.

SZAKÁLY

- SZAKÁLY Sándor: „Mögötted a törvény, előtted is az legyen!” *Magyar Hírlap*, 2007. nyara.

- SZLADEK: Nyomozóink. II. rész. — SZLADEK Barna: Nyomozóink. II. rész. A helyszínelés. *Csendőrségi Lapok*, XXII. évf. (1932) 13. sz. 410–414. p.
- SZLADEK: Nyomozóink. III. rész. — SZLADEK Barna: Nyomozóink. III. rész. A helyszínelés. *Csendőrségi Lapok*, XXII. évf. (1932) 14. sz. 444–448. p.
- SZLADEK: Nyomozóink. IV. rész. — SZLADEK Barna: Nyomozóink. IV. rész. A helyszínelés. *Csendőrségi Lapok*, XXII. évf. (1932) 15. sz. 474–477. p.
- SZLADEK: Nyomozóink. VII. rész. — SZLADEK Barna: Nyomozóink. VII. rész. *Csendőrségi Lapok*, XXII. évf. (1932) 18. sz. 568–571. p.
- SZLADEK: Nyomozóink. VIII. rész. — SZLADEK Barna: Nyomozóink. VIII. rész. *Csendőrségi Lapok*, XXII. évf. (1932) 19. sz. 604–606. p.
- SZLADEK: Nyomozóink. IX. rész. — SZLADEK Barna: Nyomozóink. IX. rész. *Csendőrségi Lapok*, XXII. évf. (1932) 20. sz. 632–636. p.
- SZABÁLYZATOK
NYUT-1930 — *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség nyomozó alakulatai számára.* Budapest, 1930, s. n.

FORRÓ János**A Magyar Királyi Csendőrség és a fejér vármegyei zsidó deportálás**

A magyarországi zsidódeportálásnak viszonylag széles, nemzetközileg is elismert irodalma van. Azonban a deportálást helyben, – például a fejér megyei helyzetet – részleteiben is elemző írás alig jelent meg. A közelmúltban több eredeti dokumentumot találtam a levéltárakban, amelyek más értelmezést és lényegyet adhatnak e témakörben kialakult állásponthoz, ezekre figyelemmel igyekeztem létrehozni tanulmányomat.

A fejér megyei zsidó deportálás témája kapcsán három kérdésre keresem a választ.

1. Hogyan került sor a Magyar Királyi Csendőrség bevonására a honi és a hozzánk menekült zsidóság deportálására?

2. Hogyan valósult meg a zsidódeportálás Magyarországon, ezen belül a II. csendőrkerületnél a zsidódeportálás a III-as műveleti zónában és konkrétan Fejér vármegyében.

3. Mikor, melyik településről, milyen módon és hová történt a kitelepítés, valamint, hová, kik és mi módon továbbították a különböző helyeken összegyűjtött embereket?

A magyar társadalmat és a közvéleményt mindig is foglalkoztatta a zsidókérdés, vagyis a magyarság és a zsidóság viszonya, amelyet SZEKFŰ Gyula a „Három Nemzedék és ami utána következik” című művében öt, a magyarságot foglalkoztató antinómiák között sorol fel. A fenti kérdést a harmadik antinómiának nevezi.¹ Hiszen éltek a zsidótörvények, a Magyar Királyság területéről már 1941-ben a Kárpátaljáról a magyar hatóságok már átadtak 10 ezer zsidójuk személyt a németeknek, akik azokat Komenyec-Podolszknál kivégezték. Többek előtt ismert volt a magyar jobboldal által a németeknek tett 1942. szeptember 25-i ajánlat is, amikor HESZLÉNYI József és HOMLOK Sándor javaslatot tettek, arra, hogy átadnak 100 ezer hontalan zsidót, „birodalmi munkaerőnek. Az 1943-as év végére már kb. 210 ezer munkaszolgálatos szolgált a Magyar Királyi Honvédségnél.

Magyarország 1944-es német megszállását követően szinte mindenki sejtette, hogy az ún. „harmadik antinómia” mielőbb megoldásra kerül, anélkül azonban, hogy arról a magyarságot megkérdezték volna. Hiszen a német megszállók a zsidódeportálást minden korábban – azaz 1938-tól Ausztria megszállásától, az annektált és elfoglalt területen rögvést, azok elfoglalása után azonnal végrehajtották a zsidóság kitelepítését, majd megsemmisítésüket. Minden esetben a megszállás után meghagyott rendvédelmi szervezetek közreműködésével tették, amely az úgynevezett „Wanseei” taktikájuk szerves része volt.

Gróf BETHLEN István a Magyar Királyság korábbi miniszterelnöke emlékiratában írja: „Magyarország megszállását követően 1944. március 19-én kezdetét vette német parancsra, de kézséggel megengedem az új kormány tagjainak saját buzgalmából is, a zsidóknak barbár üldözése, a teljes kifosztásuk, amiben az itt lévő német közegek szokásukhoz híven kézséggel, szépen közreműködtek és a zsidóknak ismeretlen helyre, német kézbe való kiszállítása”. Hazánk állami és fegyveres vezetésében² eluralkodott a németek mindenoldalú kiszolgáltatása, még meglévő erőforrásaink kritika nélküli német kézre játszása, más egyebek mellett különös hangsúllyal a zsidóság politikai és gazdasági „üldöztetése erősebb lendületet vett”. A jobbratulódás érzékelhető volt a Magyar Királyi Csendőrség felső vezetésében is, amikor olyan személyek kerültek előtérbe, mint vitéz HAJNÁCSKÖY Károly ezds., vagy a sváb származású vitéz FERENCZY László alezds., ORENDI Norbert alezds., vitéz nemes battányi PAKSY-KISS Tibor ezds., ENDRE László nyá. cső. őrgy., vitéz dr. TOLDY Árpád nyá. ezds., vitéz BALÁZS-PIRI Balázs ezds., stb.³

A Magyar Királyi Csendőrség az ország közbiztonságáért végzett eredményes munkája következményeként élvezte a vidéki lakosság és a mindenkori hatalom bizalmát. A német megszállás előtt szívs munkával törekedett a háborús Magyarország jó színvonalú közbiztonsági viszonyainak fenntartására, a szakmai munka újabb korszerűsítésére készült, küzdött a háborús célokra elvont erő- és eszköz elvonás ellen.⁴

Ilyen helyzetben joggal kérdezhetjük, mi az oka annak, hogy a II. világháborúban, hadműveleti területen, sőt a hátszágban egyre többször vették igénybe a csendőrséget – esküjével, szolgálati utasításával csak részben összhangban – olyan feladatokra is, amelyek nem tartoztak a csendőrség alapvető feladatai közé? Ezeket az ún. különleges igénybevételeket a kor szakmai zsargonja „karhatalmi feladatoknak” nevezte. Ugyanakkor a csendőrségi SZUT. szigorúan szabályozta a karhatalmi feladatokra történő igénybevételt. A SZUT. (Cs-1) II. rész Szolgálat 93. §-ban részletesen szabályozta a karhatalmi szolgálat lényegét, eseteit, az igénybevétel módját. A vizsgált esetben a csendőrségi karhatalmat az 536. pont szerint ún. „összpontosított karhatalmi erőt” egységes parancsnokság alatt igénybe lehetett

venni” – esetünkben a zsidó rendeletek végrehajtásának a biztosítására. Ilyen esetben a belügyminiszter, a kormánybiztosok, a vármegye fő- és alispánja is jogosult volt karhatalom igénybe vételére.⁵

Az őrzött és kísért zsidó személyek a 95. §. 536. pontja szerint fogolynak voltak minősítve, mert „a hatóságok által a csendőrség részére átadott fogoly gyanánt kísérés, vagy őrzés végett átadott egyéneket” kellett érteni. A németeket kiszolgáló hatalom a csendőrséget tehát a jogszabályban meghatározott szerint alapfeladata és szolgálati utasítása szerint vették e feladatra igénybe. Az A-15. „Szabályzat a karhatalmi szolgálat ellátására a Magyar Királyi Honvédség számára”⁶ a 2. §. Szerint a zsidódeportálás végrehajtására a kijelölt honvédségi alakulatokat is igénybe lehetett volna venni, mégpedig a honvédelmi törvény 142. §/ d pont értelmében.⁷ Ez azonban érdekes módon fel sem merült, holott jogszabályi akadály ennek nem volt.

Az 1944. évi zsidódeportálás végrehajtása csak részben volt ellentétes a vonatkozó és érvényes HM. rendelettel. Ugyanakkor erre a sajátos esetre ez a jogszabály nem vonatkozott.

Rögzítenünk kell már témánk vizsgálata elején, hogy a németek 1944 elejére már olyan „gyakorlatot szereztek a zsidók elhurcolásában” Európában, hogy Magyarország esetében a megszállást megelőzően előre megtervezték és a kivitelezés során végig a háttérben maradtak. Magyarország német megszállásakor már kész tervekkel és „gyakorlott stábbal” érkeztek és a megszállást követően azonnal hozzákezdtek a deportálás kivitelezéséhez. Ehhez azonban magyar elvbarátaik segítségével átállították a magyar jogrendszert, felfokozták a zsidókkal szembeni gyűlöletet, minden nap a társadalmat, a lakosságot újabb és újabb zsidókkal kapcsolatos intézkedésekkel sújtották. A zsidóellenes intézkedésekben valamennyi országos és helyi hatalmi szerv a maga sajátos eszközeivel is részt vett, sőt iparkodott néhányszor azon is túltenni. A lakosságot nemcsak a zsidók gettósításával és elhurcolásával irritálták, hanem bizonyos társadalmi rétegeknek beígérték a zsidó vagyonok bizonyos részének (például: Székesfehérvárott lakásokat, üzleteket, lakberendezési tárgyakat, stb.) újraelosztását. Mindezzel csak fokozták a zsidók számkivettségét, az irányukban megnyilvánuló gyűlöletet. Elhurcolásukat a háborús célú kényszermunka szükségességével magyarázták. Esetleges megsemmisítésükről a hatóságok zömének sem voltak ismeretei, esetleg híresztelése. Egyúttal ez azt is jelenti, hogy a zsidódeportálásban résztvevők is a későbbiekre tájékozatlanok voltak. Ezért a zsidólakosság összegyűjtésének első üteme nem feltétlenül erőszakkal történt.

A székesfehérvári csendőrkerület területén viszonylag kevés számú zsidó személy élt, azok is szétosztóan kisebb falvakban és a működési terület törvényhatósági jogú városaiban. (Győrött, Esztergomban, Komáromban és Érsekújváron, valamint Léván) városonként mintegy kb. 1000–2000 fős nagyságrendben, kolóniákban a társadalmi-gazdasági környezettel szinkron módon, a mindenkori rendszerhez – lojálisan – megfelelő anyagi-társadalmi feltétel biztosítása mellett éltek. Székesfehérvárott 2064 zsidó személy élt.

Hozzájuk – rokonsági alapon – a háború következményeként mintegy kb. 1000 fős zsidó menekült csatlakozott, elsősorban a környező államoknál jóval kedvezőbb magyarországi helyzet miatt. Mindnyájan abban bíztak, hogy az üldöztetést megúszhatják. Nem számoltak az esetleges német megszállás várható következményeivel. A magyar hatóságok közül elsősorban a csendőr őrsök legénysége ismerte a zsidó lakosságot, számukat, nemüket, vagyonukat, stb. Tényleges létszámmal, névsorral azonban kizárólag a helyi közigazgatás rendelkezett. A hatalom számára ezért nélkülözhetetlen volt a csendőrség bevonására, ugyanakkor a városokban ugyanilyen okokból került sor a rendőrség bevonására. A zsidókat meghagyták abban a hitben, hogy elsősorban Németországi hadiüzemekbe kerülnek – családostul – kényszermunkára. Ezért kezdetben kényszerítő eszköz alkalmazása nélkül, a zsidók ellenkezése hiányában került sor összegyűjtésükre, később azonban mindkét fél számára egyre nyilvánvalóbb vált, hogy a cél a megsemmisítés.⁸

A Magyar Királyi Csendőrség karhatalmi jellegű igénybevételenek alapját alkották:

- Kormányzói hadparancsok, a kormány, a belügyminiszter és a honvédelmi miniszter rendeletei.
- A kormányzóra tett csendőr eskü.

- A háború kezdetére a Magyar Királyi Csendőrség alapfeladatai közé besorolták a karhatalmi tevékenységet és létrehozták a terület karhatalmi szervezeteit, amellyel a csendőrség struktúrája megváltozott; így a galántai székhelyű csendőr zászlóalj, a rületparancsnokságokon pedig az önálló karhatalmi századokat, amelyekből a későbbiekben zászlóaljakat alakítottak. Magyarország német megszállását követően a más kategóriába tartozó tanalakulatok közül: a nagyváradi, a munkácsi őrsparancsnokképző, járőrvezető tanfolyamok hallgatói állományából – azonos szervezetben – csendőr zászlóaljakat alakítottak ki, amelyek a későbbiekben kezdetben karhatalmi, később harcoló katonai alakulatként működtek a háború végéig, illetve a megsemmisülésükig. A II. csendőr kerületnél a kerület három tanszázadát – amelyek Győrben, Tatán és Szabadbattyánban diszlokáltak – 1943 végén összevon-

ták. Ezt követően karhatalmi kiképzést kaptak. Együttes elhelyezésüket Székesfehérvárott laktanyaépítéssel tervezték biztosítani, amelynek építését meg is kezdték.⁹

- A csendőr karhatalmi alakulatok igénybevételét a Magyar Királyi Belügyminisztérium Csendőrségi Osztályának javaslatára a csendőrség főfelügyelője, sürgős esetben a kerületparancsnok engedélyezte. Az alegységeket a feladatra alkalmas fiatal csendőr tisztekből, sorozott állományból, a hivatásos és a póttartalékos állományból nyerték. A feladat első ütemét azonban az őrsök állománya hajtotta végre.¹⁰

- A Magyar Királyi Csendőrség karhatalmi alakulatait felsőbb parancsra, más kerület működési területén is bevethették, átcsoportosították, eseti alkalomra névvel és különítményként is alkalmazták. Bevetési helyükön a fogadó kerület végezte az anyagi- technikai biztosítást. Több korszakos dokumentumban például: nagyrédei, ugnvári, nagyváradi stb. különítményként szerepeltetik.

A csendőrség létszáma a háború kezdetére elérte a 13.700 főt, amely kétharmad részben a hivatásos állomány mellett már különleges sorozási követelményekkel, egyharmad részben sorozott, illetve póttartalékos állománya is volt. A háború következtében ezért kismértékben felhígult a csendőrség állománya. Ezen felül a tábori csendőrséghez is kellett elégséges létszámot biztosítani.

A karhatalmi csendőr alakulatok létrehozása jelentős mértékben megnövelte a kerületparancsnok mozgásterét, mivel a karhatalmi feladatok megvalósítására nem kellett az őrsök állományából erőket elvonni.

A csendőrség korábbi történetéből is következett, hogy a német megszállók követelték a karhatalmi igénybevételét és ennek minden áron érvényt is szereztek. Ebben a helyzetben is ugyanazt tették, mind korábban Franciaországban, Belgiumban, vagy Olaszországban. Gideon HAUSNER: „Ítélet Jeruzsálemben” című könyve 9. Fejezetében. EICHMANN a következőket mondta a csendőrség igénybevételéről: „A magyar fegyveres erők közül csak a Magyar Királyi Csendőrség jöhetett szóba a zsidódeportálás végrehajtásakor. Ennek okai: a hely- és személyismeret, a szervezettség és a fegyelem, a kapott parancsok gondolkodás nélküli végrehajtása és azok megkövetelése, stb.”¹¹ Legújabb dokumentumok ugyanakkor azt is bizonyítják, hogy a Magyar Királyi Rendőrség is végrehajtott deportálási teendőket. A rendőrség Vidéki Főkapitánysága székesfehérvári kapitányságának kikülönített alegysége például megvalósította a zsidó vonatok vasúti biztosítását, a berakodást, a szállítást Kecskemétre és az átadást is. Erre vonatkozóan különösen tanulságos a 200/biz.1944. számon iktatott távirat, (FERENCZY csö. alez. utasítása), amely a Rendőrségnek 1944. június 25-ig feladatául határozta meg ezt.¹² A feladatot végrehajtották, mert az irat hátoldalán a Polgármester szignálta azt 1944. június 26-án: „a sárga csillag viselésére kötelezett zsidók elszállítása megtörtént, az ügydarab további intézkedést nem igényel, Iratárba!..

HORTHY Miklós kormányzó emlékiratában azt írja, hogy 1944 tavaszán a személye a német megszállást követően háttérbe szorult, az eseményekre nem volt hatással, tájékozatlan volt. A nyár elejére a nemzetközi tiltakozás hatására kezd aktivizálódni, addigra azonban a kormány már elvégezte a vidéki zsidóság deportálását. A megszállók és kiszolgálóik kihasználták ezt a sajátos helyzetet Magyarországon.¹³

Mások például L. NAGY Zsuzsa történész legújabb kutatásai szerint, amelyekben amerikai diplomaták véleményét írja le a kormányzóról azt állítja, hogy: „Horthy 1944 tavaszán és nyarán a német megszállást követően formális alkotmányos hatalma ellenére gyakorlatilag tehetetlen volt. Nem szabad elfelejtkeznünk a német megszállás tényéről, hiszen az történt az országban, amit a németek akartak.”¹⁴ Ezeket a véleményeket úgy lehetne összegezni, hogy a kormányzót lényegében elszigetelték és alkotmányos hatalmát formálisan fenntartva, egy új kormányzati hatalmi központot hoztak létre a JAROSS Andor vezette Belügyminisztériumban, amely rendeletekkel irányította a közigazgatást a zsidódeportálásokat, amely a német követeléseket mindig túlteljesítette.¹⁵

A vidéki deportálások végrehajtása után ugyanakkor BAKY László államtitkár a Budapesti Rendőrséget alkalmatlannak ítélte a budapesti zsidóság kitelepítésének a végrehajtásához, ezért a fővárosba csoportosította az ungvári, a galántai, a nagyváradi csendőrzászlóaljakat, és a már korábban hivatkozott csendőrkülönítményeket. HORTHY azonban a „csendőrpuccsot”¹⁶ a honvédség erőivel közbeavatkozva, megakadályozta, hogy a csendőrség erőit ilyen célra igénybe vehessék. Felhatalmazására KOSZORÚS Ferenc vezérkari ezredes – maga mögött tudva az esztergomi páncélos dandárt – ultimátuma alapján 1944. július 7-én a csendőr zászlóaljak a fővárost elhagyták.¹⁷

A német illetékesek, mint HIMMLER, VEESENMYER és EICHMANN a Magyarországi zsidók deportálását a alapvetően a csendőrséggel tervezték végrehajtani, hiszen az utóbbi által már 1943 végén elkészített előzetes terv is ezzel számolt. Vitázni csak azon lehetett, hogy mindezt mi módon és hogyan hajtják végre? HIMMLER állította, hogy: „A Magyar Királyi Csendőrség először – kényelmi okokból – Budapesten kezdte volna, majd vidéken.” EICHMANN azt mondta, hogy: „Én olyan utasítást kap-

tam, hogy keletről-nyugatra, majd végezetül Budapest.”¹⁸ KIRÁLY Gyula csendőr ezredes 1944 nyarán a BM. XX. csendőrségi osztályának vezetője több társával együtt keményen tiltakozott a csendőrség ilyen célokra történő igénybevétele ellen a németeknél. Ugyanezt tette még JAROSS Andor belügyminiszter is, akit később – ezen tények ismerete ellenére is – a népbíróság kivégeztetett. A csendőrség a zsidó gettók életébe nem avatkozott be, „csak” külső járőrszolgálattal biztosították a táborokat.

Német parancsra a magyar hatóságok – közöttük Magyar Királyi Csendőrség is – 1944. május 3-a és július 5-e között végrehajtották a magyarországi vidéki zsidóság, 410 233 fő deportálását, összesen mintegy 139 vasúti szerelvényel.

A magyarországi zsidók deportálást – az Eindlösungot – közvetlenül a háttérből irányította az EICHMANN féle Sonderinsatz-kommandó, kivéve a zsidóvagon összegyűjtését, amelyet közvetlenül irányított. Szerinte a zsidódeportálás végrehajtása Magyarországon „csak szervezés kérdése” volt.¹⁹ A végrehajtást úgy szervezték meg, hogy minden felelősség a csendőrségre háruljon az általam hivatkozott alkotások a Magyar Királyi Csendőrség felelősségét taglalják, holott abban más állami- és közintézmények, fegyveres szervezetek is tevékenyen részt vettek. Ebben az időben viszonylag kevés német katonai alakulat tartózkodott hazánkban, őket is csak 1944 nyarán tudják megerősíteni. A fejér megyei zsidóság deportálásakor például csak a Kecskemétri – Kassán át – Auswitzba tartó halálvonatoknak a birodalom vasúti határáig való kísérése volt a csendőrség feladata. A szerelvények parancsnokai azonban „SS” tisztek voltak.

A deportálást lényegében a csendőrség és a rendőrség közösen hajtotta végre. Mégis a tárggyal kapcsolatos irások szinte kizárólagosan csak a csendőrség felelősségéről és a kivitelezés során a durvaságáról beszélnek, amely alapvetően bizonyítottnak tekinthető. Ebben is érvényesült azonban a már korábban bevált német taktika. A Magyar Királyi Csendőrség durvaságát – a gettósítás, a tömörítés és a deportálási akció során – maguk a németek hirdettek Európában. A propaganda alapja az a kétrészes film volt, amelyet Eberhard TAUBERG, GÖBBELS minisztériumának filmszakértője készített és amelyet több országban is bemutattak. Tárnya: a Magyar Királyi Csendőrség brutalitása, tevékenysége a zsidódeportálásban Nagyváradon, ellentétbe állítva a németek „humanitárius” magatartásával.²⁰

A deportálások kezdete egybeesett az új megyei főispánok beiktatásával, amelyet május 12-én tartottak Székesfehérvárott, ahol részt vettek BAKY, LÁSZLÓ, JURCSEK Béla, HÓMAN Bálint és HUBAY Kálmán, valamint mások is.

A tárggyal kapcsolatos irások kizárólagosan a csendőrség felelősségéről beszélnek, a vonatkozó belügyminiszteri rendelet értelmében azonban más szervezeteknek is aktívan részt kellett venni a kivitelezésben. A zsidó deportálásban a csendőrségen kívül így tevékenyen részt vettek, még:

- A Belügyminisztérium központi apparátusa, elsősorban a jogszabályalkotó és ellenőrző tevékenységével;
- A Magyar Királyi Államrendőrség teljes személy állománya sokirányú tevékenységével;
- A Magyar Királyi Honvédség Vezérkari Főnökség irányító tevékenységével, különösen a katonai vasúti szállítási parancsnokságok;
- A Magyar Királyi Állam Vasutak teljes személyi állománya a vasúti szállítás kivitelezésével;
- A teljes választott és kinevezett vidéki közigazgatási apparátus, amely végrehajtotta az összeírást, a lakhely-azonosítást, leltározást és biztosította a deportáltak ellátását;
- A zsidótanácsok, amelyek együttműködtek a hatóságokkal;
- A írott sajtó, amely hovatartozástól függetlenül biztosította a lakosság ráhangolását a zsidó-ellenesre;
- A Magyar Királyi Posta a tárggyal kapcsolatos géptávírós hírközlés biztosításában;
- A felderített zsidóvagonok szállításában, mozgatásában résztvevő cégek, fuvarosok, stb.

A német megszállást követően az országban az élet a felfokozott zsidóellenesség körülményei között zajlott. Ennek állandó gerjesztése a németek taktikájának szerves részét alkotta, míg a végrehajtásában a magyar hatóságok pedig úgymond „élenjártak.” Így volt ez Fejér vármegyében is, ahol a megyei főispán vitéz dr. TOLDY Árpád nyá. cső. ezds közvetlenül irányította a közigazgatást és hatással volt a csendőrkerület ilyen irányú tevékenységére is, amelynek élére a nyugállományból visszahívott vitéz ZIRCZHY József cső.ezds került. A vármegye mintegy 1000 km-re volt a hadművelési területtől, ezért a deportálást a már „megszokott” háborús életfeltételek és viszonyok között hajtották végre. A háború „szele” itt még alig volt érzékelhető.

Fejér vármegye 2 500 fő teljes zsidó lakosságát igen rövid idő alatt telepítették ki, amelyet 11 nap alatt hajtottak végre.

A végrehajtásra vonatkozó parancsokat személyesen vitéz FERENCZY László cső. ezds. adta ki, amelyet a Magyar Királyi Posta rejtett távírószolgálatával továbbított valamennyi kijelölt résztvevőnek és

szervnek.²¹ A dokumentumok azt is bizonyítják, hogy a zsidó vagyontárgyak nyomozásakor az érintettekkel szemben a legkegyetlenebb kínzásokkal (gumibot, villanyáram, talp- és tenyér brutális korbácsolásával, a tűszúrás a köröm alá, stb.) módszerekkel hajtották végre a csendőrség nyomozócsoportjai.²²

Feltűnő, hogy a BM 27.057/res XX. 1944. április 5-i rendelet értelmében – a háborús körülményekre hivatkozva – a csendőrségi fegyverhasználat lényeges bővítésére került sor, amely azt jelentette, hogy: aki bármely szempontból gyanússá válik és menekül, vagy aki az igazoltatás előtt menekül, azzal szemben a csendőr járőr felszólítás nélkül fegyvert használhatott. A rendeletet a közigazgatási hatóságok Fejér vármegyében újságokban hozták a lakosság tudomására. Mindez egyértelműen a fegyverhasználati jog kiterjesztését jelentette, amelyet a háborús szükségállapottal indokoltak.²³

A III-as észak-magyarországi kitelepítési zónát Fejér, Esztergom, Győr-Moson vármegyék és az úgynevezett közigazgatásilag kapcsolt országrész, mint a lévai, a komáromi, az érsekújvári, a galántai járások jelentették.²⁴

Figyelmet érdemelnek azok a helyi, azaz a székesfehérvári városi hatóságok, például az ún. kisgyűlési, vagy a polgármesteri rendeletek is, amelyek a zsidó lakosság életterét rövid idő alatt egyre jobban szűkítették.²⁵ **(I., II. sz. mellékletek)**

A zsidó deportálás végrehajtására országosan műveleti tervet készítettek, amely a „zóna” nevet viselte és azonos volt a csendőr kerület, illetve a honvéd hadtest működési területével. További tagolását jelentette, hogy a zónákat – a Magyar Királyi Csendőrség szervezeti felépítéséhez igazodva – szárnyakra, azokat pedig szakaszokra osztották, amelyek hozzávetőlegesen általában egy-egy vármegye illetve járás területét alkották. A székesfehérvári csendőrkerület a III-as műveleti zónát jelentette. Ezen belül a törvényhatósági jogú városoknál zsidógettót állítottak fel, így Győrben, Komáromban, Dunaszerdahelyen és Székesfehérváron. A zsidógettókat a városi rendőrkapitány, adott feladatnál pedig a szárnyparancsnok ellenőrzése alá utaltak. Elvileg tehát a III/I terület Fejér vármegyét jelentette, amelyet újabb 3 részre A–B–C tagoltak, amelyet területi és a végrehajtandó feladatok vonatkozásában időrendi sorrendben felosztottak. A konkrét feladatok végrehajtását A–C szintig a németek közvetlenül a helyszínen is ellenőrizték. Ezek alapján a I/A körzet a Váli és Adonyi járás területén élő, akiket a Komáromi Erődben gyűjtöttek össze, a I/B körzet, amely a székesfehérvári és az Adonyi járás egy részén élő zsidókat, valamint az I/C körzet, amely a sárbogárdi járás területén élők csoportosítását jelentette. Mindhárom irányból és a városok zsidóságát is kezdetben az ún. székesfehérvári „vizivárosi” háromszögben elkülönített területén összegyűjtöttek. Majd valamennyiüket átcsoportosították a vasúthoz közeli területen fekvő ún. „Eppinger” (Andor) gyáros által elhagyott téglagyárba, amely a MÁV Járműjavító, a teherpályaudvar mögötti elhagyott helyen működött május 17-e és június 3-a között.

1944. május 17-én 8 fejér megyei nagyközséget jelöltek ki a környék települései zsidó lakosságának összegyűjtésére: Kápolnásnyék, Seregélye, Mór, Érd, Ercsi, Dunapentelle, Sárbogárd és Bicske.

Eközben Székesfehérvárott kialakították a zsidó gettót, ahol a városi zsidóságot összevonták. A székesfehérvári III/I-es zóna (Fejér vármegye) teljes zsidóságát az Eppinger malomnál kialakított berakó helyen vonták össze, ahonnan június 10–11-én a mellékelt dokumentum alapján 4 csoportban, közvetlen vasúti szállítással, rendőri szervezésben jutottak a kecskeméti vasútállomásra, a szállítmányokat rövid pihenő után Kassára indították. Ugyanakkor a III/II-es a III/III zóna Győr, Esztergom vármegye és közigazgatásilag kapcsolt terület gettósított zsidóságot közvetlen szállítással jutatták el a Kassai vasútállomásra.

- Komáromból, I. transzport	június 13-án	2790 fő
- Léváról	június 15-én	2678 fő
- Érsekújvárról	június 15-én	1980 fő
- Győrből	június 16-án	2985 fő
- Komáromból, II. transzport	június 16-án	2673 fő
- Dunaszerdahelyről	június 16-án	2969 fő
- Székesfehérvárról, Kecskeméten keresztül	június 27-én	2642 fő
- Székesfehérvárról, Kecskeméten keresztül	június 29-én	2790 fő

A szállítmányokat a csendőr kíséret átadta Kassán a németeknek, ahonnan „SS” őrség felügyelete alatt érkeztek meg Auswitzba. Ezek szerint a Székesfehérvári Csendőrkerület működési területéről 8 nagyobb szerelvényel összesen 21 500 fő zsidó embert deportáltak Kassán át Auswitzba. A kassai „transzportzsidók” jegyzéke szerint Kassán át 137 halálvonattal 401 439 embert szállítottak ki összesen Magyarországról 1944. május 14-e és július 20-a között.²⁶

1944 júniusában a II. csendőr kerület működési területén megkezdődött a cigányok összegyűjtése is. Őket egy komplett vasúti szerelvényel szállították nyugatra, mégpedig Komáromon át Hegyesh-

lomba. Éjszaka az ácsi erdőnél a vonat megállt, az ún. „G” kocsiból a cigányok az erdőbe elmenekültek.

A Soproni Állami Levéltár dokumentuma szerint a siófoki értekezleten, amelyet a közigazgatási szervezetek számára tartottak a dunántúli zsidóság elszállítása tárgyában 1944. június 22-én meghatározták a helyi hatóságoknak, hogy személyenként $\frac{1}{2}$ kg kenyeret, vonatonként 200 kg lisztet, 1000 kg burgonyát, kocsinként 2 lakatot és 30 cm hosszú láncot tartoztak adni. Minden marhavagonba 50–55 személyt kellett berakni és 50 kg szárított hüvelyest, két vizes és egy ürülékes vödört kellett elhelyezni. A valóságban vagonokként 80–85 fő volt. A vonatok felírta: „Deutsche-Arbeiter-Übersiedelung” (német-munkás-költöztetés) volt.

Minden zsidó magával vihetett egy munkaruhát, egy pár cipőt, egy felső kabátot és 50 kg súlyú kézipoggyászt. Egy szerelvénnyel maximum 3000 főt volt szabad szállítani.²⁷

A székesfehérvári csendőr zászlóalj létszáma 1944 május végén 2 főtiszt, 12 tiszt, 24 tiszthelyettes és 286 csendőr, mindösszesen 309 fő volt.²⁸ Ez a kikülönített szervezet állt csendőr kerület parancsnokának rendelkezésre a gettósítás végrehajtására. A zászlóalj századait diszlokációjukat felcserélve alkalmazták a műveleti terv idő és terület sorrendjében. Ezért a csendőr századokat az alkalmazási hely közelében 1–2 hét időtartamra a polgári lakosságnál szállásolták el. Így Székesfehérváron a József utcában, házanként 2–4 főt. E mellett biztosították a nyomozati feladat végrehajtásához VERSÉNYI Károly cső. alez. 70 fős csendőrnyomozó részleget, 6 híradós csendőrt, a Székesfehérvárról 9, Komáromból 9, János-házáról 7, Győrből 7 közlekedési csendőrt, Székesfehérvárról pedig 16 vasúti csendőrt. A törvényhatósági jogú városokban a teljes rendőri létszám e sajátos feladatra bevonásra került. A feladat első ütemében bevonták az őrsök közbiztonsági feladatot ellátó állományát is.

A II. világháború után Székesfehérvár II. számú Igazoló Bizottsága,²⁹ – amely fegyveres erői és közalkalmazottai újraalkalmazása érdekében 1945 júniusától szeptemberéig működött – vizsgálta a székesfehérvári rendőrkapitányság tevékenysége mellett 85 rendőrségi dolgozó tevékenységét is, mégpedig 14 detektív, 6 őrszemes rendőr és 11 fő rendőrségi kisegítő munkakörű személy tetteit. Az Igazoló Bizottság döntése az volt, hogy 81 főt igazoltnak tekintettek, 4 főt pedig nyugdíjaztak. Közülük 2 fő olyan is volt, aki korábban a csendőrségnél szolgált és 1945. március 22-e után lett rendőr. Mindkettőt igazolták.

A zsidók deportálására vezényelt csendőri és rendőri erők csak a feladatuk végrehajtásának idejére álltak rendelkezésre. Mindezek miatt utólagosan nem lehet meghatározni, hogy adott körzetben és mely településen melyik csendőr, a városok vonatkozásában pedig melyik rendőr alegység tevékenykedett. Egy falu zsidó lakosságát minden falubeli, így a közhatalmi szervek tagjai és a csendőrök személy szerint is ismertek. A falvak zsidó lakosságát az őrsparancsnok közvetlen utasítására az őrs csendőrei – a falvak lakossága „csöndes megfigyelése” mellett – a kapott parancs szerint a legrövidebb időn belül (3–5 nap alatt) deportálták.

A zsidó vagyontokat a székesfehérvári zsinagógákban gyűjtötték össze. Kezdetben ezt a feladatot a rendőrség látta el. Június 5-től ezt a feladatot a csendőrség vette át. A Kégl György utcai ügynevezett Eppinger-féle házban kihallgató házat működtettek. A kihallgatásokat VERSÉNYI Károly cső. alezds. parancsnoksága alatt UCCÁS Károly cső. szds. végezte. A kihallgatások célja az elrejtett zsidó vagyontok begyűjtése volt. A hatóságok minden zsidóellenes rendszabályt Fejér, Győr, Esztergom vármegye és a Csallóköz és az Ipolytság városaiban és településein falragaszokon is közzétették.

Jegyzetek:

¹ VARGA

² MAJOR

³ SZAKÁLY

⁴ PARÁDI

⁵ SZUT-1927

⁶ 9301/1942. HM. r.

⁷ 1939/II. tc.

⁸ 3/8338/1944. VML

⁹ 21 048/1943. ; 22 685/1943. ; 16581/1943. VML

¹⁰ PINCZÉS

¹¹ HAUSNER

¹² 1420/1944. VML állami távirat vitéz FERENCZY cső. alezreddestől.

¹³ HORTHY ; BEN-TOV

¹⁴ L. NAGY

¹⁵ VARGYAI: 325. p.

¹⁶ Nincs bizonyíték csendőrpuccsra, az ellenkezője a valószínűbb (a szerk.) RAVASZ

¹⁷ GOSZTONYI

¹⁸ REKTOR 72. sz. melléklet „Tiltakozás a csendőrség felhasználása ellen” 478–479. p.

¹⁹ Eichmann, milliók gyilkosa. 153. p.

²⁰ BRAHAM 126-127. p.

²¹ 200/1944. SZVL

²² Az igazoló bizottságok 1946. évi fejér megyei iratai. SZVL

²³ Székesfehérvár polgármesterének közleménye a csendőrség fegyverhasználati jogának kiterjesztéséről. SZVL

²⁴ BRAHAM op. cit.

²⁵ 172 068/1944. BM. r. ; 503 673/1944. BM. r. ; 9 447/1944. SZVL dr. NEUHAUSER Imre kérelme négy zsidó személy lakásának mentesítése tárgyában. ; 5023/1944. Székesfehérvári Rendőrkapitányság megkeresése SILLER Sándorné férjének eltűnése tárgyában SZVL ; 259/1944. csendőrségi irat zsidók összeköltöztetéséről. SZVL ; 189/1944. Polgármesteri határozat zsidó vagyontárgyak raktározásának céljából helység igénybe vételére. SZVL ; 3840/1944. ME. r. ; 19 806/1944. ME. r. ; 7398/1944. Székesfehérvári polgármester határozata a zsidók fejadagjáról. SZVL ; 8 874/1944. Székesfehérvári polgármester határozata a zsidó lakosság kiltítása a város hivatalos helységeiből. ; 189/1944. és 225/1944. Székesfehérvári polgármester határozata a zsidó vagyon tárolására kijelölt objektumokról. SZVL

²⁶ LOVAS 264–266. p.

²⁷ Loc. cit. 263. p.

²⁸ BEÓTHY

²⁹ A II. Számú igazoló bizottság jegyzőkönyvei. FML

A jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK és KISMONOGRÁFIÁK

- BEN-TOV — BEN-TOV Arieh: *Holokauszt. A nemzetközi vöröskereszt és a magyar zsidóság a második világháború alatt*. Budapest, 1992, Duna Könyvkiadó.
- BRAHAM — BRAHAM Randolph L.: *A magyar holokauszt*. Budapest, 1990², Gondolat Kiadó.
- Eichmann, milliók gyilkosa. — *Eichmann, milliók gyilkosa*. Budapest, 1972, Merényi Könyvkiadó.
- GOSZTONYI — GOSZTONYI Péter: *A Magyar Honvédség a második világháborúban*. Budapest, 1992, Európa Könyvkiadó.
- HAUSNER — HAUSNER Gideon: *Ététel Jeruzsálemben*. Budapest, 1984, Európa Könyvkiadó.
- HORTHY — HORTHY Miklós: *Emlékirataim*. Canada, Toronto, 1974², Stephen Vörösváry Weller Publishing Co. LTD.
- LOVAS — LOVAS Gyula: *A magyar vasútak a második világháború éveiben*. Budapest, 1996, MÁV RT. /Vasúthistória Könyvek./
- MAJOR — MAJOR Jenő: *Emléktörödékek 1944. március – 1945. július*. Budapest, 2000, Petit Reál.
- REKTOR — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. USA, OHIO, Cleveland, 1980, Árpád Kiadó.
- VARGA — VARGA József: *Bűnös nemzet vagy kényszerű csatlós*. Veszprém, 1991, Veszprémi Nyomda Kft.
- VARGYAI — VARGYAI Gyula: *Magyarország a második világháborúban*. Budapest, 2001, Korona Kiadó.

TANULMÁNYOK

- L. NAGY — L. NAGY Zsuzsa: Amerikai diplomaták Horthy Miklósról 1920-1944. *Történelmi Szemle*, XXXIII. évf. (1990) 3–4. sz.
- PARÁDI — PARÁDI József: A csendőrség magyarországi története. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2009) 19. sz. 63–87. p. A tanulmány korábbi változata 2005. október 6-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Másfél évtized nemzeti rendvédelem-történetünk kutatásának szolgálatában*” című XIX. Konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- RAVASZ — RAVASZ István: Csendőrpuccs vagy zászlószentelés? A budapesti deportálások leállítása. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII. évf. (1997) 8. sz. 84–87. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A napóleoni közbiztonsági örököstület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig*” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZAKÁLY — SZAKÁLY Sándor: A magyar katonai elit a második világháború időszakában. In Á. VARGA László (szerk.): *Rendi társadalom-polgári társadalom*. I. köt. Salgótarján, 1987, Nógrád Megyei Levéltár 463–472. p.

CIKKEK

- BEÓTHY — BEÓTHY Kálmán (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve 1943*. LI. évf. 1944, Budapest, Csendőrségi Lapok.
- PINCZÉS — PINCZÉS Zoltán: A Magyar Királyi Csendőrségről. *Magyar katonai szemle*, XIV. évf. (1944) 2. sz. 22–26. p.

IRAT-, DOKUMENTUM- és LEVÉLTÁRAK

- VML. — Veszprém Megyei Levéltár. Második világháború iratai.
- SZVL. — Székesfehérvári Városi Levéltár Második Világháborús Iratanyaga.

SZABÁLYZATOK

SZUT-1927 — *Szervezeti és Szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1927, s. n.

JOGSZABÁLYOK

1939/II. tc. — 1939/II. tc. a honvédelemről.
 9301/1942. HM. r. — 9301/1942. HM. r. szabályzat a karhatalmi szolgálat ellátására a Magyar Királyi Honvédség számára.
 3840/1944. ME. r. — 3840/1944. ME. r. a zsidóság folyószámláin lévő összegek állam történő zárolása tárgyában.
 19 806/1944. ME. r. — 19 806/1944. ME. r. a zsidóság folyószámláin állam által zárolt összegek kincstári tulajdonba vétele tárgyában.
 172 068/1944. BM. r. — 172 068/1944. BM. r. a sárga csillag viselése tárgyában.
 503 673/1944. BM. r. — 503 673/1944. BM. r. zsidó lakások csendőrség számára történő igénybe vételének tárgyában.

Mellékletek jegyzéke*I. sz. melléklet*

A zsidó lakosság deportálásához kapcsolódó események és rendelkezések kronológiája (1944). 30

II. sz. melléklet

A székesfehérvári csendőr kerület működési területén élő zsidó lakosság deportálásának idején a kulcsfontosságú beosztásokat betöltők. 31

*I. sz. melléklet****A zsidó lakosság deportálásához kapcsolódó események és rendelkezések kronológiája (1944)***

- március 21. A zsidó lakosság mozgásának korlátozása. (1200/1944. ME. r., 1210/1944. ME. r., 1220/1944. ME. r.)
- április 6. A zsidók utazásának korlátozásáról (1240/1944. ME. r.)
- április 12. ENDRE László BM államtitkár kijelenti, hogy a zsidókérdés megoldása a feladata.
- április 17. A zsidók vagyonát zár alá vették.
- április 5. A csendőrség fegyverhasználatának bővítése (27 075/1944. BM. r.)
- április 24. A zsidó árukészletek és üzleti berendezések zár alá vétele. (50 500/1944. BM. r.)
- április 24. A zsidók élelmiszer adagjának csökkentése.
- április 24. A zsidó nem lehet értelmiségi alkalmazott. (1540/1944. ME. r.)
- április 27. Dr. TOLDY Árpád csendőr ezredes Székesfehérvár és Fejér vármegye főispánja.
- április 27. Zsidó lakások és kényszerlakhelyekkel kapcsolatos rendelet. A hatóság átköltöztethette hatóságilag más településre. (1640/1944. ME. r.)
- április 29. Rendelet a zsidók utazási illetékéről, már tájékoztatják a lakosságot a volt zsidó üzletek új gazdájáról. Működéséről. Az irodalom zsidótalanítására intézkedtek. A zsidók cukorfejadagját meghatározzák havi 30 dkg-ban.
- április 28-án a Csendőrség Székesfehérvárról Fehérvárcsúrgóra szállítja a talált zsidóvagyonot.
- május 2. Dr. TOLDY Árpád bemutatkozó látogatása Székesfehérvárott.
- május 10. A csendőrség újabb elrejtett nagy értékű zsidóvagyonot fedezett fel.
- május 11–12. Dr. TOLDY beiktatása mindkét napi újságban. Idézet a beszédéből: „a zsidó áfium pusztításai a zsidóság teljes elkülönítése és távoltartása magyaroktól.” „a zsidóság teljes és végérvényes elszakítása, megszabadítjuk népünket legősibb ellenségétől”. Ekkor mondja itt BAKY: „alaposan és véglegesen megoldjuk a zsidókérdést”.
- május 17. Polgármesteri rendelet a zsidóknak a nyilvános fürdőhelyek használatának és a és a piaci vásárlásoknak az való eltiltásáról.
- május 17-én az I. világháborúban kitüntetett zsidók és családjuk mentesítése.
- május 17. Kizárólag csak 8 Fejér megyei községben lakhatnak zsidók. Összesen: 2100 fő. Kápolnásnyék, Seregélyes, Mór, Érd, Ercsi, Dunapentelle, Sárbogárd, Bicske.
- május 19. Bejelentették, hogy befejezték a zsidók összevonását Székesfehérvárott 1978 fő.
- május 19. a zsidókat eltiltották a szórakozóhelyek látogatásától. (108 500/1944. BM. r.)
- május 19. Székesfehérvárott kijelölték a zsidógettó területét: Kígyó köz–Ősz utca, Horthy Miklós tér.
- május 31. Bejezték a zsidók átköltöztetését a kijelölt gettóba.
- június 3. Elkülönítették a zsidókat, összesen mintegy 2148 főt. Zsidóvagyon rejtegetésének nyomozásával a Székesfehérvári Rendőrség Nyomozó alosztálya foglalkozott tovább.
- június 14-én az un. Szabó téglagyárban kialakított bevagonírozási körletből 2743 fő Székesfehérvári zsidót, 47 marhahagyonba zsúfolva deportálták Auswitzba.
- június 26. Katonásítják és egyesítik a csendőrséggel a rendőrséget.
- július 8. Megkezdődött az újságban a cigányok üldözése. Dr. THAISZ Elek írása: Cigányjellemvonások, bűnözési munkamódszereik.
- július 18. Kiutalták az igénylőknek a zsidók üzlethelyiségeit. Kép: csendőr vigyáz a belső rendre. „Nem durva a magyar csendőr”.

Forrás: GERGELY Anna: *A székesfehérvári és a fejér megyei zsidóság tragédiája 1938-1944.*

A székesfehérvári csendőr kerület működési területén élő zsidó lakosság deportálásának idején a kulcsfontosságú beosztásokat betöltők

1.	vitéz FERENCZY László cső.alezds.	a belügyi tárca államtitkárnak közvetlenül alárendelt „Zsidódeportálásért felelős törzs” tejhatalmú vezetője, 1943-ban a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokság Törzs államrendészeti csoport vezetője
2.	vitéz dr. TOLDY Árpád szk.v.cső.ezds.	1944 május 11- szeptember 13 között Fejér vármegyei főispán, korábban a BM XX. Csendőrségi Osztályának a vezetője.
3.	vitéz ZIRCHY József cső.ezds.	a székesfehérvári csendőrkerület parancsnoka, egyben a kerület egységes karhatalmi parancsnoka.
4.	vitéz HANTHY Károly cső.alezds.	székesfehérvári osztályparancsnok
5.	VERSÉNYI Károly cső.alezds.	a székesfehérvári csendőrkerület Nyomozó Alosztályának a parancsnoka
6.	UCCÁS Károly cső.szds.	a Nyomozó Alosztály Külső Csoport parancsnoka
7.	KEREKES Lajos	Székesfehérvár város polgármestere
8.	Dr. NEUHAUSER Emil ügyvéd	a Zsidótanács elnöke Székesfehérvárott
9.	BALOGH János	a székesfehérvári zsidógettó ellátását szervezte, összekötő a városi tanács és a zsidótanács között
10.	Dr. kaáli NAGY Marcell	rendőr-főkapitány helyettes. A székesfehérvári rendőrkapitányság vezetője
11.	PALÁGYI György	rendőr-főtanácsos, rendőr-főkapitány helyettes
12.	DEMSZKY Béla	rendőr-felügyelő, őrszemparancsnok
13.	TAVASSY Lajos	csendőr alezredes, a győri osztályparancsnok
14.	HAJDÚ Endre	csendőr alezredes, a komáromi csendőr osztályparancsnok
15.	Dr. SHVOY Lajos megyéspüspök,	a nyugállományú SHVOY Kálmán altbgy. testvére, akit a nyilasok később internáltak.

Forrás: SHVOY Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918-1945. Budapest, 1983, Kossuth Könyvkiadó.

FORRÓ János

A székesfehérvári csendőr kerület küzdelme Fejér vármegye közbiztonságáért 1884–1945

Előzmények és elméleti alapok.

Napjainkban Magyarországon a bűnözés mértékének emelkedése és a közbiztonság romlása tapasztalható. A kialakult közbiztonsági viszonyok javítását sokan követelik és egyes szervezetek zászlajukra is tűzik azt.

A bűnözés leküzdésére törvényileg felhatalmazott és hivatott szervezet, a Magyar Köztársaság rendőrsége azonban – minden erőfeszítése ellenére – szervezeti, gazdálkodási, működési, kiképzettségi, eredményességi, identitási zavarokkal, hatékonysági és egyéb gondokkal küzd. Erőforrásai a bűnözés leküzdésére nem elégségesek. A szervezett bűnözés hadállásai mára már kiépültek, bármin és bármely határon átnyúlnak. A rendvédelmi szervezetek tevékenységét a rendszerváltás óta az emberek és a média kiemelt és együttal folyamatos, figyelme is kíséri.

A ma rendőrsége helyzetének a tisztázására stratégiai, szervezeti, technikai, informatikai, szervezetségi és módszerbeli megújulásra és múltjának elemzésére van szükség, amelyhez kellő jogszabályi háttér és alapos kutatómunka is szükséges. Fejlődő országunk, változó gazdasági-társadalmi viszonyaink, az Európai Unió, a lakossági elvárások a rendvédelmi munka hatékonyságának a javítását kívánják. Napjainkra divattá vált, hogy a fejlett országokban keressük azokat a közbiztonsági eszközöket, módszereket, amelyekről a saját helyzetünk javulását várjuk. Legalább ilyen intenzitással, és „ügybuzgalommal” kellene azonban keresnünk elődeink tárggyal kapcsolatos tudását, módszereik hasznosítását.¹

A bűnözés elleni harc nemcsak korszerű technikai eszközöket, új módszereket és az erőforrások bővítését igényli, hanem az államilag (központilag) szervezett rendvédelmi munka, a múlt rendőri, csendőri tevékenységének, valós történéseinek az ismeretét is.

Elődeink között sokféle típusú, szervezetű, irányultságú és széles skálán mozgó rendvédelmi szervezetek működtek. Természetesen ezek más társadalmi, gazdasági, történelmi viszonyokban gyökereztek a kiegyezéstől napjainkig. Ezek között mai szóval és fogalommal élve az önkormányzati rendőrségektől kezdve a Magyar Királyi Rendőrségen és a Magyar Királyi Csendőrségen, a népi demokrácia rendőrségén, az Államvédelmi Hatóságon át napjaink rendőrségéig más időben ugyan, de sokféle rendvédelmi szervezet működött. Mai rendőrségünk szervezetében, módszereiben máig magán viseli ezek működésének a nyomait. Tehát azok együttesének örököse! Éppen ezért napjainkra a szervezeti és módszerbeli sokszínűség, az egymásnak gyökeresen ellentmondó szervezet és működés, a politikai cél, az eszközök és módszerek keveredése, és az egyre gyengülő szakmai eredményesség összemosódása jelentik az egyik legfőbb veszélyt. Emiatt a mai rendőri szervezetet „öszvér típusú” rendvédelmi szervezetnek határozhatjuk meg.

Ebből a sokszínű rendvédelmi örökségből önkényesen ragadtam ki a Magyar Királyi Csendőrséget. Elődeink magas fokon művelték a közrend-közbiztonság védelmét. Mindez megnyilvánult a hatalom véleményében, a külföld véleményében, a tulajdonosi lakosság megnyilvánulásaiban és a korszakbeli sajtó – mint az akkori médium – megítélésében is. Módszereik akkor is figyelemre méltóak, ha az időközben eltelt több mint fél évszázad a tevékenységükről – elsősorban politikai okokból – mást állított. Szakmai tevékenységükről, a csendőri szervezet bűnmegelőzési képességéről, bűnüldözői eredményeikről szó sem esett. Pedig éppen itt kell keresnünk működésük lényegét.

Ugyanakkor egyesek ma is hajlanak a csendőrség tevékenységének elítélésére. Többen bírálják egyes időszakait, szemükre vetve a munkásmozgalom és a nemzetiségek üldözését. Ezek között különös hangsúlyt kap az 1944 kora nyarán a közreműködésükkel végrehajtott zsidó deportálás, melyet vizsgálódásom során nem kerültem meg, hanem kerestem a történések valódi okait és a körülményeket. A zsidók üldözéséért és deportálásáért sokáig egyedüli felelősként a csendőri szervezetet jelölték meg, mint azt az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1.690/1945. ME. számú rendelete is tette, amely a csendőrség feloszlását rendelte el. Rögtön le kell szögeznünk, hogy a zsidó deportálást az olasz, a spanyol, de különösen a francia csendőrség több mint öt éven át a hitleri katonai-megszálló hatalmi gépezete követelésére végezte. Ezekben az országokban azonban a csendőrség megszüntetése – politikailag fel sem merült –, sőt a mai napig modernizálva működnek. Mai viszonyok között is, változatlanul hordozzák a más közbiztonsági szervezettől eltérő jellemzőiket.

A magyar jogtörténelem sajátos fejleménye volt, hogy a törvényt alacsonyabb szintű jogszabály szüntet meg; ugyanez a kormányrendelet fegyveres testületi felelősséget is igyekezett megállapítani olyan témában, ami a német katonai megszállás, a politika „terméke” volt. Ez a rendelet egyúttal megszüntette azt a kettőséget is, amely korábban a testület irányítását jellemezte, megosztva a hatáskört a

Belügyminisztérium és a Honvédelmi Minisztérium között.² Meg kell azonban jegyezni, hogy a rendszerváltást követően a Magyar Köztársaság Alkotmánybírósága a rendeletet jogszerűtlensége miatt hatályon kívül helyezte azt.³

Reális történelemszemlélet nem kerülheti meg a téma ténybeli feltárását keresve az okokat, tisztázva a körülményeket, felkutatva a felelősöket. Csakis a teljes működés időtartama alatt a közbiztonság és a közrend védelmében kifejtett tevékenységük a meghatározó és a lényegi, hiszen ezt ebben a régióban mintegy 61 évig végezték. Jelenlétükkel, működésükkel garantálták az illetékességi területükön a közbiztonságot.

A csendőr esküje szerint katona is volt, mint ilyen „békebeli” tevékenysége – a közbiztonság védelme – végzése mellett rendszeresen parancsra és önként is részt vett a világháborúban a haza fegyveres védelmében. A II. világháborúban a magyar fegyveres erők közül az egyedüli volt, amely a rendszeresített – mintegy 14 000 fős – állománya felét veszítette a harcokban, negyede hadifogságba került és itthon és üldözték. Negyede részben a harcokkal kiszorult az országból és a hivatkozott rendelet szerint visszatérése nem volt „ajánlatos” ezért külföldön, örökös kitaszítottágban, emigrációba kényszerítve élhetett.

A haza és határaink védelmében – 1944 őszén és telén – végzett fegyveres tevékenységük során elesett csendőröknek ott a helyük, a nevük a Magyar Királyi Honvédség tagjainak, hősei mellett, akik honvédelmünk történetének dicső lapjait, fejezeteit írták. Részvételük a Kárpátok és Erdély védelmében (1918, 1919, 1944), a Mezőföldi harcokban 1944 őszén, Budapest védelmében 1944. december 21-e és 1945. február 13-a között meghatározó volt. Fegyelmük, harckészségük példamutató volt, alkalmazásuk mindig az első vonalban történt, megsemmisülésük a támadó erőfölénye miatt törvényszerű volt. Így történt ez az északnyugati irányú félelmetes erejű orosz támadás esetében is – 1944 karácsonya előtt – a Dunántúli harcokban, ahol utoljára vettek részt csendőri kötelékek is a fegyveres honvédelemben. Lehetetlen védelmi szituációban is gondolkodás nélkül vállalták méltón az esküjükben foglaltakhoz és jelmondatuk szerint „híven, becsülettel, vitézül!” a haza fegyveres védelmét.

Mindmáig eredményesen működnek Nyugat-Európában – más rendvédelmi szervezetek mellett – az Európai Unió viszonyai között is, a schengeni normák szerint több országban csendőrségi típusú szervezetek. Ezek mindegyike a II. világháborúban – a német megszállás viszonyai között – a Magyar Királyi Csendőrséghez hasonló módon vett részt a németek „kiszolgáltatásában” és német kényszerre az egyes nemzetiségek üldözésében. Háborús bűnök miatt azonban egyik szervezetet sem vonták „testületileg” felelősségre, hiszen a mindenkorai politikai vezetés határozta meg a testületek feladatait, amelyek tagjai esküjükhöz híven kötelesek voltak azt végrehajtani. Ugyanakkor az utasítást a parancsot adó, megalkuvó és meghatározó vezetőik, parancsnokaik bíróság előtt csak részben feleltek tetteikért. A csendőri szervezetek szimbóluma ma is a gránátból kilövelő láng, utalva „ősi” gránátosi eredetükre!

Az Európai Unió országaiban – bár jelenleg a rendvédelmi szervezetek egységesítése zajlik – máig is működnek csendőri szervezetek (Spanyolország, Portugália, Franciaország, Olaszország). A szervezetek zömét mai viszonyok között is az eredményes közbiztonsági tevékenység jellemzi.

A rendszerváltás óta felgyorsult Magyarországon a rendvédelem és szervezetei kutatása, amely döntően a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság keretei között folyik.

A kutatások eredményeit rendszerint a társaság éves tudományos konferenciáin vitatjuk meg és a Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis) HU-ISSN 1216-6774 periodika hasábjain tesszük közzé, vagy esetleg más módon publikáljuk. A rendvédelem-történeti kutatások alapvető célja, hogy a mai, a döntési szituációban lévő parancsnokok és a jövő rendvédelmi vezetői ismerjék és elemezzék a hasonló – magyar történelmi szituációban – de más korszakban a bűnözés korszakos kihívásaira elődeink által tett intézkedéseket és azok eredményét.

A kiegyezés időtartamától a II. világháború végéig terjedő időszak rendvédelem-történetének kutatását megnehezítették, hogy:

- a II. világháború dunántúli súlyos harcaiban megsemmisültek a csendőrség történetét tárgyaló hivatalos szolgálati okmányok többsége és a csendőr kerületek iratanyagainak a zöme;
- a háború végén a szervezetten visszavonuló csendőr kerületparancsnokságok iratanyagait parancsra megsemmisítették, részben nyugatra menekítették;
- az itthon maradó csendőrök és környezetük a személyes iratanyagok és az őrsszintű szolgálati okmányok kis részét az üldöztetés miatt rejtegették, örökös rettegésben élve és félve a számonkéréstől;
- a szocializmus valamennyi magyar és szomszédos válfaja üldözte a csendőrség tagjait, a róluk szóló iratanyagot részben megsemmisítették, részben országosan központosították.

A csendőrség létét, működését, szolgálatát magyarázó, írások zöme másodlagos dokumentum. Ilyen körülmények között különösen fontos, hogy eredeti, azaz elsődleges iratanyag (okmány, jelentés, szabályzat, munkatérkép, Csendőrségi Lapok, jogszabályok, Csendőrségi Zsebkönyvek, csendőrségi tananyagok, fényképek, felszerelési tárgyak, eszközök, oktatási segédeszközök, fegyverek, stb.) kerülhessen a tárggyal foglalkozó néhány rendvédelem-történeti kutató figyelmének középpontjába.⁴

A csendőrség szervezetét, működésének jellegét, létszámviszonyait, a testület története során végig jelen lévő „konzervativizmus” jellemezte. A csendőrség alapintézményét az őrsi szervezet és hálózat alkotta. A csendőrség szolgálati módszertanának lényegét a preventív járőrszolgálat, a nyílt nyomozás intézménye, a „rendes” és a „felhívás folytán végzett és az ellenőrző szolgálat” sajátos keveréke képezte.

A Magyar Királyi Csendőrség rendes szolgálatának tárgyalása során egyértelműen megállapítható, hogy azt kizárólag a csendőr legénység látta el, amely a Magyar Királyi Honvédség altiszti karának a jellegével bírt. A tisztek hatósági személyként nem kerülhettek kapcsolatba a lakossággal.

Mindez azt jelentette, hogy a közbiztonság tartalmi, napi igényeit, szükségleteit az őrsparancsnok a „rendes szolgálattal” biztosította. Ezek mellett a korábbi önkormányzati jellegnek megfelelően a vármege, valamint a járás szolgabírójának volt a közbiztonság szempontjából meghatározó szerepe, hiszen gyakorlatilag ő kérte a „felhívás útján” teljesített szolgálatot. A csendőrség őrsi szolgálata módszertanilag különösen fejlett volt, mert:

- napi, folyamatos (24 órás) gyakorlatában alkalmazta a közbiztonsági megelőző járőrszolgálatot,
- napi folyamatos gyakorlatában alkalmazta az „ún.” nyílt nyomozati szolgálatot;
- mert a közbiztonsági szolgálata kizárólag addig tartott, amíg az előállítottat azonnal át nem adta (normaidőn belül) más joghatóságnak, ami elsősorban az ügyészséget jelentette;
- a közbiztonság szolgálata során számtalan olyan megoldást alkalmazott, ami a korszerű katonai (elsősorban „csapat-felderítői gyakorlat” jellemzője volt), mint a figyelés, távbecslés, a lesállítás, a csapda, a leshely, a roham, a szurony használata, stb.), amelyek később meghonosodtak a fegyveres bűnözők elleni harc terén, stb. azaz a legfejlettebb katonai megoldásokat, harcászati eljárásokat közbiztonsági célra alkalmazta.

Nemcsak a csendőrség intézménye állt a közvélemény figyelmének a középpontjában, hanem az egyes csendőr, a csendőr tiszthelyettes és a csendőr tiszt is. Akiknek a hivatását lehetőségeihez képest elismerte a magyar állam.⁵

Az intézményt és a csendőrt azért övezte tisztelet és megbecsülés, mert hosszú időn át – mintegy 70 évig – képes volt Magyarországon a jó színvonalú közrend- és közbiztonság kialakítására és fenntartására. Védte a közrendet, az embert és a tulajdont, mentette a rászorulókat. Erre a teljesítményre a testület – még ha gondokkal is – de mindig képes volt. Esküjéhez híven következetesen, folyamatosan és elkötelezetten teljesítette hivatását, erkölcsileg, fegyelmileg fedhetetlen volt. Kitartóan üldözte a bűnözőt, védte a gyengét és az ártatlant. Szakmai munkája eredményes volt. A közbiztonság tevékenységének módszertana rendkívül fejlett volt. A parancsok megkövetelése és végrehajtása kíméletlen és kemény volt. Mindezek mellett tagjai büszkék voltak csendőri hivatásukra, testületük eredményeire.

Az intézményt és a csendőrt azért kísérte gyűlölet, mert részt vett a vidéki magyar zsidóság deportálásában, keveset és nem lényegit téve annak megakadályozásáért, kiszolgálva ezzel is a hazánkat fegyveresen megszálló német hatóságokat. Mai közéletünkben ezért van együttesen jelen a csendőrség tisztelete és gyűlölete is.

A Magyar Királyi Csendőrséget bemutató publikáció – annak ellenére, hogy érintőlegesen sokan foglalkoztak már e témával – még nem született. A csendőrség történetének elengedhetetlenül fontos, hiszen e témakörben sok a hamis állítás, az elferdített meghatározás, vagy az indulati alapokon nyugvó megfogalmazás. Közel 70 éves tevékenységük azonban mindenféleképpen történelmünk része, ez egyúttal azt is jelenti, hogy az adott történelmi korszakról csak részvételükkel együtt beszélhetünk. A korszakról szóló bármely történelmi munkának a csendőrség témáját ezért megkerülhetetlenül, törvényszerűen tárgyalni kell.

A csendőrség fogalmának többféle megközelítése ismert. Az egyik a csendőrség (zsandárság) fel-fegyverzett emberek, katonai fegyelem alatt álló, felfegyverzett csoportja.

A „csendőr” szó és fogalom a XIX. század elejéig Magyarországon nem létezett. Az első meghatározása a magyar nyelvben 1834-ben jelent meg. 1848-ig a nyelvújítók egyéb fogalmakra próbálták a „csendőr” szót ráhúzni. A máramaros megyei 1848-as honvédelmi jegyzőkönyv már egy helyen a csendbiztos fogalom helyett „csendőr” szót használt. A csendőr szó mai értelme a BACH-korszakban vált véglegessé, 1852-ben már az Ballagi szótárban rögzítették. Korábban az „örkatoná, lovagőr, lovasőr” szavakat használták.⁶

A csendőrség fogalmának jellegzetes meghatározása volt, amikor „karhatalmi definiálták, feladatuk pedig a vidéki megmozdulások leverését jelölték meg, melynek során a testület személyi állományát nagy létszámmal alkalmazták.⁷ Hasonló meghatározásnak bizonyult a csendőrséget a belső elnyomás eszközeként értelmező megközelítés is.⁸

A csendőrség fogalmának részletes magyarázatát adja a Magyar Jogi Lexikon indoklásával, amikor az 1881/III. tc.-ben meghatározott feladatait felvázolja.⁹

A Csendőrség fogalmának rövidebb megfogalmazása és értelmezése is ismert, mint „némely államban (Magyarországon 1945-ig) az uralkodó osztályok érdekeit a nép elnyomásával szolgáló, falvakban működő fegyveres testület. Míg tábori csendőrség alatt a mozgósított hadsereg rendészeti alakulata”.¹⁰

A múlt század végén és a XX. század elejére a kialakult rendvédelmi szervezettípusokat, más megfogalmazásban közbiztonsági rendszereket dr. REKTOR Béla¹¹ és KÖVENDI Károly¹² az Amerikai Egyesült Államokba emigrált csendőr tiszték egy amerikai tudósra Raymond FOSDICKre hivatkozva¹³ négy jellemző szerint csoportosították. Az osztályozás alapja:

- a történelmi fejlődés, a külföldi kapcsolatok és azok hatása a rendvédelmi szervezetekre;
- a rendvédelmi szervezetek, alá- és fölérendeltségi viszonyai;
- az állambölcseleti filozófia, amely a közbiztonsággal kapcsolatban az adott országban kialakult, amely meghatározza a különböző állami szervezetek felelősségét az állampolgárok személy- és vagyonbiztonságával kapcsolatban, amely úgy is fogalmazható hogy az állam és a hatalom, valamint a lakosság viszonya a közbiztonsághoz, a bűnmegelőzéshez és a bűnüldözéshez;
- a kulturális és egyéb viszonyok, jellemvonások, az egyéb viszonyok alatt pedig a társadalmi – gazdasági fejlődés adott szakaszát, jellemzőit, valamint az ennek kapcsán kialakult közbiztonsági viszonyokat, jellemzőiket értik a szerzők.

A fenti négyes osztályozással, négy féle alapvető rendvédelmi szervezettípust, vagy más szóval közbiztonsági rendszert különböztetünk meg. Ezek rendvédelmi alapszervezeteknek minősülnek.

A francia zsandár (csendőrségi) típusú rendszerek:

A francia történelmi fejlődés során kialakult, nemzeti alapon álló, legrégebben megalapított, ugyanakkor folyamatosan modernizált, katonailag szervezett közbiztonsági szervezet. Irányítására jellemző, hogy alaptevékenységét – a közbiztonság védelmét – a belügyminiszter irányítja és felügyeli (némely esetben az igazságügyminiszter), ezzel szemben a személyzet, a kiképzés, a fegyelem, a szervezet, a katonai rendészet terén a honvédelmi miniszter alárendeltségébe tartozik. Illetékességi területe az egész országra kiterjed, a városokat kivéve. Díszlokációja szétszórt, feladatát alapvetően kis létszámú alegységekben, őrsőkben teljesíti. Egyenruhában teljesít közterületi szolgálatot. Eredményes rendvédelmi szervezet. Államilag szervezett, szigorúan centralizált, katonai függelmi rendszer szerint működő közbiztonsági szervezet. Módszere a folyamatos és állandó közterületi jelenlét. Főbb feladatai:

- fenntartani a közbiztonságot, „közbékét”;
- megóvni a személy- és vagyonbiztonságot;
- megakadályozni a törvények megszegését;
- megelőzni a veszély- és katasztrófahelyzeteket;
- kinyomozni és felderíteni a bűnözőket és a bűnözés kíméletlen üldözése.

A csendőr tekintélye magasan felülmúlja az adott országban a katonaságét és a rendőrségét. A korábban hivatkozott Raymond FOSDICK amerikai rendvédelmi szakértő szerint a zsandárképzés a legjobb közbiztonsági képzés Európában.¹⁴

Az angol-amerikai közösségi típusú rendvédelem.

Az angolszász közbiztonsági rendszerek magját 1829-ben Robert PEAL angol belügyminiszter hozta létre. Lényege és alapelve, hogy a bűnözés helyi probléma, ezért annak megelőzése és felderítése a helyi hatóságok feladata. Minden település saját igénye, saját erőforrásai, szükséglete alapján állítja fel a saját rendőrségét. Természetesen a szomszéd települések egymással szerződhetnek a közbiztonság közös fenntartására. Minden önálló település saját rendőrségi szervezetét önmaga állítja fel, maga választja meg felszerelését, egyenruháját, sőt a vezetőjét is. E rendszer sokszínű, méretű és eredményességű rendvédelmi szervezetet jelent. Angliában és az Egyesült Államokban lényegét, pozitívumait megtartva a szükséges mértékig mégis központosítják és az egységesítésére törekcsenek. Az 50 %-os angol költségvetési támogatás is ilyen „igazodási kényszert” jelent. Pozitívuma, hogy hely, szokás, személy- és nyelvismerettel bíró kisebb, alacsony állami költséget felhasználó, ezért az állam szempontjából olcsó közbiztonsági szervezetek és rendszerek. Méretük, nagyságrendjük a helyi szükséglet-

ből és igényből következik. Erőforrásaik a település hatalmi, politikai és anyagi helyzetéhez igazítottak. Hátránya a sokszínűség és nehéz az állam büntető politikájának az érvényesítése.

A „néprendőrségi” típusú rendvédelmi rendszer.

A rendszerváltás után keletkezett fogalmaink szerint a pártállami közbiztonsági rendszer a Szovjetunió megalakulásával jött létre. Egyik lényeges jegye, hogy a központi irányítás a kommunista belügyminiszter kompetenciájába tartozott. Sajátossága, hogy a rendőri testületen kívül, vagy belül politikai elnyomó szerv működik rendkívül széles hatáskörrel. Állományát szakmai és politikai képzéssel is nevelik. A szocialista világrendszer országaiban hasonló elven, mindenütt működött. Erőforrásai centralizáltak. Másik alapelve, hogy „a bűnözés a társadalom fejlődése” nyomán minden ember folyamatos és hosszú távú gazdagodása, jóléte következtében a jövőben önmagától megszűnik, ezért nem feltétlenül szükséges a vidéki rendőri szervezet fejlesztése. Jellemzője az is, hogy létrehozza a körzeti felelősi, később „körzet-megbízotti” (KMB) rendszert, azaz az egy falu – egy rendőr rendszert. A rendszer alapvetően arra épül, hogy a kisebb településeken a kisszámú és -arányú bűnözés nem igényel komolyabb rendőri erőt. A mai napig elsorvasztott formában ugyan, de hazánkban is működik.

A három alaptípus egyvelegét képviselik az úgynevezett öszvér típusú szervezetek, amelyek több-kevesbé viselik mindhárom típus meghatározó jegyeit. Ezzel természetesen az egymással antagónisztikusan szembenálló szervezetek és rendszerek, történelmi korok és társadalmak ellentmondásai által terhelték. A posztkommunista államok zöme ma ilyen öszvér rendvédelmi rendszereket működtetnek.

A harmadik évezred elejére a rendvédelmi rendszerek másféle felosztása is létrejött, mint például a tevékenység szerinti csoportosítások:

- a bűnmegelőzésre koncentráció;
- vagy a bűnüldözésre koncentráció;
- mint egy nagyobb feladatra szakosodott rendőrségek;
- vagy a nyílt módszerrel, egyenruhában tevékenykedő, nagyobb létszámmal működő rendőrségek,
- vagy a rejtett-operatív módszerrel és a feladathoz mérten „kislétszámmal” tevékenykedő rendőrségek, mint a Német Szövetségi Bűnügyi Rendőrség.

A fentiekől lényegileg eltérő csoportosítás a szervezési, vagy szervezet szerinti csoportosítások, mint a:

- a katonai szervezetű, – raj, szakasz, század, zászlóalj, ezred stb. – és katonai vezetési rendszerrel működő rendőrségek. (Például a készenléti rendőrségek, vagy a francia CRS. Bevetési Rendőrség, és a csendőrségek is, stb.);
- a hagyományos rendőri szervezettel tevékenykedő rendőrségek, mint a nyomozó szervek (fogalmazói kar, mint a felügyelői kar az őrtestület, amely őrzés-védelemre és megelőzésre szakosodott). Ide tartoztak például Magyarországon a törvényhatósági jogú városok rendőrségei, majd a Magyar Királyi Államrendőrség.

Egészen más megkülönböztetést jelent a biztonság iránti szükséglet, meghatározásából kiinduló elméletek alapján működő rendvédelmi szervezetek osztályozása Ezeket a továbbiakban szándékosan nem érintem!

Rendvédelmi vezetési filozófiák és működési modellek szemszögéből megközelítve is létezik osztályozás:

- kooperatív vezetést (Németország), amikor a rendőri vezetés a rendőrökkel megállapodik a feladatok adott szintű és adott időszakra vonatkozó elvégzésében;
- vagy a „zéró-tolerancia” elven (New York) működő rendvédelmi modell, amikor a rendőrség és a rendőr a legkisebb jogsértéssel szemben a leghatározottabb rendőri fellépést, intézkedést alkalmazza, tegyük hozzá, hogy eredményesen.

Álláspontom szerint mindezen felsorolt modellek elméletiek, mert nagyon nehéz tiszta szervezet-típust találni. Véleményem szerint a rendvédelmi szervezet szervezettípusának, működési elvének a meghatározása az adott állam igénye, és jogrendjének feladata, a kapcsolt elméleti modell nélkül azonban a szervezet működése csakis esetleges! Éppen ezért történelmi korszakoként minden állam- és jogrendszer a maga speciális közbiztonsági politikája meghatározását (definiálását) nem kerülheti meg. Mára azonban a stratégiai menedzsment tudománya mindezt középtávú szakmai, rendvédelmi stratégia, koncepció meghatározása alapján javasolja.

A rendvédelem kontra rendészet terminológia¹⁵ témakörben napjainkban is vita zajlik.¹⁶

Álláspontom szerint:

- a mai magyar rendvédelmi szervezet elődei örököse, több egymástól fogalmilag és lényegileg elkülönült, egymásnak is ellentmondó, történelmileg egymást követő, egymásra fogalmilag is ráépülő sajátos „képződmény”, ezért a mai magyar rendvédelmi szervezet kizárólag vegyes szervezetként értékelhető;

- ez akkor is így van, ha az 1994/XXXIV. tv. lezárja a vitát, és magát szigorúan centralizált, államilag irányított és ellenőrzött rendvédelmi szervezetként határozza meg;

- a rendvédelmi szervezettípushoz rendvédelmi koncepció, vagy stratégia is szükségeltetik, amelyek ma jogszabályilag definiálatlanok, ezért fordulhat elő, hogy szinte évente egymásnak gyökeresen ellentmondó rendvédelmi koncepciók látnak napvilágot, mint például a „polgárbarát rendőrség”, vagy a legszigorúbb rendőri fellépést követelő rendvédelmi szervezetek közötti ellentmondás;

- azt, hogy milyen az itthon szükséges rendvédelmi szervezet és stratégia, ahhoz nem külföldi példák és módszerek egyszerű adaptálása szükséges, hanem a sajátos magyar társadalmi, gazdasági, történelmi, bűnözési viszonyokban gyökeredző és a környezet elemzéséből levont tudományos következtetések, valamint az ezek alapján meghatározott rendvédelmi szervezettípus, stratégia és azzal szinkron működés kell;

- demilitarizálni, vagy militarizálni nem egyszerűen döntési lehetőség, vagy európai minta kérdése, hanem levezetett tudományos következtetés eredménye kell, hogy legyen, témám a Magyar Királyi Csendőrség kutatása szempontjából a megközelítési módomban azonban teljesen más, mert nem a fentiekben vitatkozom, hanem a korszakban feltárt helyzetet kutatom.

A kiegyezést követően az ellentmondásos polgári fejlődés és a rendkívül elmaradott vidéki gazdasági – társadalmi viszonyok bomlásnak, majd fejlődésnek indultak, amely rövid idő alatt felgyorsult. Ez a fejlődés – több, más jellemző mellett – vidéken is tetten érhető volt a vasúthálózat, és a táv-gépíróhálózat kiépítésében, stb. Egy év alatt mintegy 1.000 km. vasútvonalat építettek, amely a magyarországi közlekedés forradalmasítását jelentette.¹⁷ Ezzel szemben az útviszonyok minősíthetetlenül rossz állapotban lévő, egyszerű földutak voltak, amelyek kedvezőtlen időjárás esetén járhatatlannak is bizonyultak gyalog és lovas-kocsin egyaránt. Ugyanilyen óriási ütemű volt a mezőgazdaság (elsősorban a nagybirtok) porosz utas fejlődése. Óriási közmunkák (építkezések, gátépítések, folyamszabályozások, hídépítések, útépitések) hatalmas elszegényedett munkavállaló tömegeket mozgattak meg (idénymunkások, kubikosok, stb).

Magyarországon óriási, tömeges elszegényedett réteg mellett a polgári osztály létrejött és megerősödött. Az elszegényedett néprétegek egy része cselédsorban élő agrárlakosság volt, míg másik részük a létrejövő munkásosztály háttérét és tömegbázisát jelentette. Ezzel egy időben ugyanebből a néprétegből megindult az újvilágba történő tömeges kivándorlás is.

A jelentős társadalmi, gazdaság változások nyomán romlott az ország közbiztonsága. A romló helyzeten a régi rendvédelmi struktúra már nem tudott úrrá lenni, az 1870-es évekre dualizmuskori Magyarország közbiztonsági helyzete már nem volt képes követni a polgári fejlődés ütemét, annak akadályává vált. „A közlekedés fejlődése és a polgárosodás következtében a bűnözés átalakult, a vármegyék önálló és elégtelen tizedesi, csendbiztosi vagy pandúri közbiztonsági rendszere, illetve a városok saját rendőrségei a vidék közbiztonságát tovább már nem garantálhatta.”¹⁸

A leromlott közbiztonság jellemzője volt:

- rendkívül sok és gyakori lopás;
- a házakba, tanyákba, gazdaságokba való betörés, az állatlopások, a szándékos gyújtogatás;
- az éjszakai útonállás, a rablás;
- a cigánybűnözés;
- a vasúti dézsma elszaporodása;
- a földrajzi régiókhoz köthető betyárvilág (a Szeged környéki, hortobágyi, nyírségi, bakonyi, stb.);
- a vármegyei közbiztonsági szervezetek megbízhatatlansága, korrumpálódása, együttműködésük hiánya, stb.¹⁹

Mindezek következtében a meglévő – szokásjogi alapon kialakult – közbiztonsági rendszerek Magyarország közbiztonsági helyzetének megváltoztatására képtelenek voltak. Átfogó, országos közbiztonsági rendszer hiányában sem a bűnözés fékentarására, sem a mértékének befolyásolására nem volt lehetőség.

A Magyar Királyi Csendőrség létrehozása és működése.

A Magyar Királyi Csendőrség létrehozásakor a Magyar Szent Korona alá tartozó területeken Erdélyben és Horvátországban működött egy-egy csendőr ezred.²⁰

A Magyar Királyi Erdélyi Csendőrség – amely Kolozsvári székhellyel működött – létszáma: 17 tiszt, 156 altiszt, 624 csendőr volt. A személyi állomány mintegy 70–80 őrsön teljesített szolgálatot. Szolgálati

nyelve a magyar volt. Működésének részletes szabályait az 1.552/1876. HM. r. és az 1553/ 1876. HM. r. szabályozta. A Magyar Királyi Csendőrség zágrábi székhelyű horvát csendőr ezredének a létszáma 13 tisztt, 81 altisztt, és 402 csendőr volt. A személyi állomány mintegy 30–40 őrön teljesített szolgálatot. A szolgálati nyelv a horvát volt. A Magyar Királyi Csendőrség létrehozásakor a mintát az erdélyi csendőrség alkotta.²¹

Az I. kerület: tulajdonképpen az Erdélyi csendőrség átalakulását jelentette, amely gyakorlatilag Erdély területét érintette, székhelye Kolozsvár volt, területe pedig 14 erdélyi vármegyére terjedt ki, az alakulatok száma pedig 4 szárny, 8 szakasz, 150 őr, ahol 17 tisztt, 792 csendőr, összesen 809 fő teljesített szolgálatot.

Magyar Királyi Csendőrség I. kerülete – ugyancsak erdélyi működési területtel – az erdélyi csendőrségből, a szervezet teljes átvételével jött létre. Tiszti állománya felét, legénységi állománya harmadát – mint tapasztalt csendőrt – át kellett adnia, a létrejövő csendőrparancsnokságoknak. Az Erdélyi Csendőrség törzséből különítették ki az 1881. június 23-ai HM. rendelettel a TÖRÖK Ferenc ezredes vezetésével a szervezői törzset. A Magyar Királyi Csendőrség alakuló őrsei számára Déván csendőr altisztképző iskolát állítottak fel. Az egy őrre jutó átlagos csendőri létszám ekkor 5 fő volt.

Az első ütemben a II. kerület szervezését 1881. november 25-ével kezdték meg, amelyet 1882. január 1-én már működtettek, azaz másfél hónap alatt szervezték meg! Területe lényegében a Dél-Alföldet és a Vajdaság területét jelentette. Székhelye Szeged volt területe pedig hat dél-alföldi vármegyére terjedt ki. Az alakulatok száma 3 szárny, 11 szakasz és 151 őr volt, amelyen 16 tisztt, 698 gyalogos csendőr, és 167 lovas csendőr, összesen 881 fő teljesített szolgálatot. Az 1 őrre jutó átlagos csendőri létszám 6 főt tett ki.

A második ütemben az 1882. évben egyidőben 2 csendőrkerület teljes megszervezésére került sor a létrehozást a I. és a II. csendőrkerületből kiváló egy–egy szervezői törzs irányította TÖRÖK Ferenc vezetésével.

A III. kerület területe lényegében az Alföld középső részét jelentette. Székhelye Budapesten volt, működési területe 7 vármegyére terjedt ki. A kerület alakulatainak száma 3 szárny 10 szakasz és 143 őr volt, ahol 18 tisztt 421 gyalogos csendőr és 135 lovascsendőr, összesen 5874 fő teljesített szolgálatot. Az 1 főre jutó átlagos csendőri létszám 4 fő volt. A III. kerület megszervezésében és személyi állomány kiképzésében az első kerület működött közre.

A IV. kerület területe döntően a Felvidéket és a Felső Tisza vidékét foglalta magába. A kerületparancsnokság székhelyét Kassára telepítették. A kerület működési területe 13 vármegyére terjedt ki. Alakulatainak száma 3 szárny, 12 szakasz és 158 őr volt, amelyen 19 tisztt és 916 csendőr, összesen 935 fő teljesített szolgálatot. Az 1 őrre jutó átlagos csendőr létszám 6 főt tett ki.

A harmadik ütemben a szervezési előkészületek alapján – 1883 teljes évét felhasználva – egy időben szervezték meg az V. és a VI. csendőrkerületeket. Létrehozásukat az ismét kettéváló szervezői törzs hajtotta végre. Ezzel egy időben megkezdődött a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium XVI. Ügyosztályának (Csendőrségi Osztály) a megalakítása, amelynek a hatáskörébe a csendőrség személyi, felszerelési, fegyverzeti, területi illetékességi, stb. feladatok meghatározása tartozott.

A VI. székesfehérvári kerület területe szinte a Dunántúl teljes területét jelentette. A kerületparancsnokság székhelyét Székesfehérvárra telepítették. A kerület működési területe 10 vármegyére terjedt ki. Alakulatainak száma 4 szárny 12 szakasz és 170 őr volt, ahol 17 tisztt és 767 csendőr, összesen 781 fő teljesített szolgálatot. Az 1 őrre jutó átlagos csendőri létszám 4 fő volt.

A kerületeket, ezen belül a szárnyakat, a szakaszokat különös tekintettel az őrökre, azokat mintegy 2 év alatt hozták létre, amelyet a katonai szervezés „csúcának” tekinthetünk. A TÖRÖK Ferenc ezredes által vezetett „kolozsvári szervezői törzs” hozta létre sorban a kerületeket, amely a honvédelmi minisztériummal, a belügyminisztériummal együttműködve került kivitelezésre. A vármegyék csak a törvény kényszere miatt – de rendkívül nehezen – törődtek bele a közbiztonsági önállóságuk elvesztésébe. A csendőrség szervezetének kiépítésével egyidőben azonnal megszüntették az állami költségvetésből a vármegyei közbiztonsági közegek, finanszírozását, amelyet azok különösen sérelmeztek ugyan, amely azonban nem hátráltatta az új rendvédelmi testület a Magyar Királyi Csendőrség létrehozását, amely 1884. I. 1-ére befejeződött.

A székesfehérvári csendőrkerületet a harmadik ütemben – tehát 1883 teljes évében – hozták létre. Az elgondolás részletezésére, az erőforrások biztosítására a szervezői törzsnek egy év állt a rendelkezésére, ami rendkívülien rövid időnek számított. A Dunántúl különösen rossz közbiztonsági viszonyai azonban a sürgősségét megkövetelték.

A megszervezést elsősorban mégis az óriási földrajzi méretek (gyakorlatilag a teljes Dunántúli terület), és a tervezett csendőr légénységi létszám elégtelensége befolyásolta, mivel addigra a Magyar Királyi Honvédség csendőr önkénteseinek a létszáma már kimerült.

Az 1883. év elején a belügyminisztériumból olyan értesítés érkezett a vármegyékhez, amelyben minden vármegye közigazgatási bizottságának előterjesztést kellett tennie a korábban vázolt normák (irányelvek) szerint, hogy hol és milyen létszámú csendőr őrök felállítása indokolt. A csendőr kerületnek központilag biztosított csendőr létszámot a vármegyék bűnügyi-közbiztonsági elemzése szerint 4 szárnyban, 12 szakaszban – 10 vármegyében elosztva – 170 őrben, átlagos létszám őrönként 4 fő csendőr volt.

A csendőr őröket felülről szervezték meg, minden őrre 1 őrvezető és 3–6 fő csendőr jutott.

Megyénként a vármegyei közbiztonsági rendszerek ingatlanjait, anyagait, felszerelési tárgyait részletes leltárba vették 1882-ben, sőt az állomány részére szükséges anyagokat normásították is. A helysegeket, az épületeket, az ingatlanokat a kerületet szervező TÖRÖK Ferenc ezredes nevében bérelték a bérbeadótól, az „árlejtési feltételek” szerint.

Akárhogy is tiltakoztak a vármegyei hatóságok az 73.647/1884. BM. r. szerint a pandúrtárgyakat elárverezték és minden megyét értesítettek arról, hogy a vármegye területén 1884-től kezdődően állami csendőr intézmény létesül. Az összes szerelvényeket, fegyvereket nyilvános árverésen értékesítettek. A történeteket minden vonatkozásban jegyzőkönyvezni kellett.

Fejér vármegyében 1884. január 1-jei hatállyal 14 őröt létesítettek. Ebből Székesfehérvárott 1 őr volt 9 fővel, a többi 13 őrön 5–6 fő csendőr teljesített szolgálatot.²²

A felállítás évétől kezdve minden csendőr kerület évente „Elhelyezési Kimutatást” készített. Mindezekből kísérhetőek nyomon a változások, így láthatóak az akkori tényleges állapotok. A csendőr kerület első parancsnokául bodzai SÖNSER Nándor cső. örgy.-t nevezték ki.²³

A csendőr kerületparancsnok helyettesül HALLER Béla cső. szds.-t nevezték ki, aki közvetlenül irányította a szűk törzset, amelybe ENGETÉR Ferenc cső. fhdgy. segédtsízt, egyben közbiztonsági előadó, SOLTÉSZ Tibor cső. hdgy. oktatótsízt, SOLTÉSZ István cső. hdgy. oktatótsízt, CZIBOR Pál cső. szds. oktatótsízt, RÁKOSI Ferenc cső. hadapród oktatótsízt, NEMESSZEGHY László cső. fhdgy. Oktatótsízt-ként kerültek kinevezésre.

Az első székesfehérvári csendőr szárnyparancsnok: PEÉR Mátyás cső. fhdgy. volt. Fejér vármegyében a korábbi elvek értelmében az első szárnyat hozták létre, amelynek 3 szakasza volt, az első szárny alá – melynek második parancsnoka WERNINGER József cső. fhdgy. volt – 14 csendőr őr tartozott. Egy csendőr őr működési területe ekkor 5–14 községet foglalt magába.

Ekkor a kerületparancsnokság a mai Ady Endre utca 15. számában, a szárny- és szakaszparancsnokság pedig a Nagy Sándor utca 13. szám alatt működött Székesfehérváron.

Az alispán Fejér vármegye településein falragaszokon tette közzé a csendőrségbe lépés feltételeit.

Székesfehérváron 10 fővel, a többi őrön először 4, majd 5–6 fővel Fejér vármegyében tehát 14 őröt létesítettek 83 csendőrrel. 1911-re az őrök száma már 29-re nőtt, amely végül 1924-től folyamatosan gyarapodott a testület működésének a végéig pedig már 35 őr látott el szolgálatot.

A VI. kerület létszámhelyzete a kerületek között a legkedvezőtlenebb volt. Ez két jellemzővel bizonyítható:

- a hatalmas terület ellenére sem rendelkezett lovas állománnyal;
- alacsony, 4 fő volt az egy őrre jutó légénységi létszám.

A szervezés 1883-as végrehajtásakor a legnagyobb gondot a légénységi létszám biztosítása jelentette. Emiatt a szervezői törzs kormányzati segítségért folyamodott, melynek nyomán a parlament megalkotta az 1883/XXVII. tc.-t a teljes légénységi állomány biztosításáról. Ennek értelmében a szükséges létszámot az 1879-ben, az 1880-ban és az 1881-ben besorozott honvédek behívása útján a csendőrséghez „ideiglenes szolgálattételre – áthelyezéssel” biztosították. Ez a tényleges szolgálati kötelezettséget 1883 szeptemberétől 1885-ig kétszeres számítással vették figyelembe. Ezzel a módszerrel 220 fő honvéd került a VI. kerület állományába, akik további kedvezményekben is részesültek.²⁴

A kerületparancsnok jelentéséből megállapítható, hogy 1884-ben 25–70 fő, 1885-ben 18–35 fő, 1886-ban 20–30 fő légénységi létszámhiánnyal küzdöttek.

A csendőr kerület megalakulásától 1890-ig szinte kizárólagosan közbiztonsági szolgálatot teljesített. A csendőr kerületparancsnokság a 170 csendőr őröt napi, havi és évi sűrűséggel megvalósított teendők végzésével irányította. Naponta került sor a közbiztonsági helyzet értékelésére, a személyügyi problémák rendezésére, az anyagi, pénzügyi és bérleti gondok kezelésére, a személyi állomány számára, a napiparancsok ismertetésére, kiképzésre, kihallgatásra, kötelékrendezésre, a napirendszerű élet megszervezésére. A csendőr kerület havonta ismétlődő teendői közé tartozott a kerület és a vármegye,

valamint az őrsök közbiztonsági helyzetének értékelése, majd ennek alapján közbiztonsági tájékoztatók készítése és a szemlerendszer működtetése. A csendőr kerület minden évben megvalósításra kerülő teendőit alkotta a csendőr őrsök szemléje, a továbbképzési teendők megvalósítása, a tereptárgyak és elhelyezési kimutatások pontosítása, a vármegyei adminisztráció tájékoztatása a vármegye közbiztonsági gondjairól.

Fejér vármegye valamennyi csendőr járásában 1903-ban megszervezték a járásőrmesterségeket.

A székesfehérvári csendőr kerület első parancsnoka – bodzai SÖNSER Nándor cső. ezds. Javaslatára 1895. április 15-én rendszeresítették a csendőrségnél a járőrvezetői jelvényt. Ez aranszínű fémből sajtolt 4,4 cm átmérőjű kerek kokárda volt, melynek 3 cm átmérőjű kerek belső kokárdája volt, melynek 3 cm átmérőjű világos buzérvörös színű közép mezejét a magyar Szent Korona kicsinyített másolata díszítette. A járőrvezetői jelvényt a járőrvezető a zubbonya jobb oldalán a felső zseb fölött viselte, feltűzése a szolgálat kezdetekor az őrsparancsnok feladata volt. A csendőrség története során végig a viselt csendőr szimbólumok egyike maradt. Viselését később csak járőrvezetői vizsgálóval rendelkező csendőrök részére és csak szolgálatban engedélyezték.

Nem sokkal azután, hogy PAJANOTT Sándor cső. alez. lett a VI. csendőr kerület parancsnoka 1896-ban megkísérelte a közbiztonsági szolgálatban a szolgálati kutyák alkalmazását. Utasítására MATEKOVITS Lajos cső. szds. és SÁNDOR László cső. fhdgy. kutyaidomító telepet létesített Szombathelyen, sőt kidolgozták az első kutyás szolgálati szakutasítást. A VI. kerület 170 csendőr őrsén 1897-ben már 40 kutya teljesített szolgálatot. JABLÁNCZY Sándor cső. altbgy. 1897 őszi szemléje alkalmával a szolgálati kutya alkalmazását megtiltotta. Érdekes, hogy utóda 1904-től a csendőrfelügyelői poszton éppen az a PAJANOTT Sándor követte, akit 1905-től tábornokká léptettek elő és a szamosfalvi előnevet biztosították számára.

A VI. székesfehérvári csendőr kerület az 1900-as évek elejére jól biztosította az ország nyugati részének közrendjét és közbiztonságát. Kialakította, és alaposan megszervezte az őrs és kerület szintű tevékenység sajátos helyi normáit, amelyek a későbbi működés alapjává váltak. A századfordulón az őrsi rendszer magas fokon tökéletesedett, rendszere véglegesen kialakítottnak tekinthető. Később csak eseti jelleggel és nyomos okkal szüntettek meg és hoztak létre csendőr őrsöt. Ekkora alakultak ki az őrsök sajátos, helyi hagyományai is, amelyet később felhasználtak a fiatal csendőrök nevelésekor, és amelyet folyamatosan – például az őrsök hősi halottai emlékének a megismertetésével is – hasznosították a szakmai identitástudat fejlesztése érdekében.²⁵

A Magyar Királyi Csendőrség létrehozásával a történelmi Magyarországon a polgári fejlődés egyik legfontosabb feltétele a nyugodt közrend közbiztonság jött létre.

A megalakulást úgy értékelem, hogy 1884. január 1-re kialakult a dualista magyar állam centralizált, közbiztonsági feladatra kikülönített, katonai őrtestülete, amelyet a vármegyei hatóságok kezdetben elleneztek ugyan és a megalakulás pillanatában nem volt népszerű, azonban a közbiztonság érdekében kifejtett eredményes tevékenysége és a korrupciómentes működése nyomán elnyerte a lakosság tiszteletét.

A dualista magyar állam területén kialakult a Magyar Királyi Csendőrség, amely 916 őrsén, 5.020 csendőrrel helyreállította a megbomlott közbiztonságot. Mindezt óriási erőfeszítéssel az 1890-es évre teljesítette. A későbbi tevékenység alapvető normái ekkor már működtek. Ezek közül a szervezeti tagolás, az őrsök száma, a tisztí–legénységi arány, az őrsök 4–6 fős minimális létszáma, a gyalogos és lovas csendőrök aránya a csendőri szervezet későbbi normáinak is megfeleltek. Az őrsök egymástól 23–24 km távolságra lehettek abban az időben.²⁶

Az őrsök kialakításakor kezdetben irányelvnek tekintették, hogy az őrs a járási szolgabíróság székhelyén, olyan királyi járásbíróági székhelyen, ami a szolgabírói székhelytől távol esik, a bányatelepek székhelyein, vasúti és más közlekedési csomóponton és fontosabb határszéli átjárásokon, a szakasparancsnokság székhelyén legyen.

A kialakult csendőr szervezet előnyeként jelentkezett, hogy:

- a működési terület legkisebb része is rendszeresen portyázás alá került, a terület ezáltal ellenőrizhetővé vált;
- az őrsök gyakorlatilag teljesen önállóan, de központi normák alapján működtek;
- a bűnügyekben a hely, személy- és szokásismeret különös hangsúllyal segítette a csendőri nyomozást ezért az eredményessé vált;
- a szervezet működése azt jelentette, hogy a területet közbiztonsági szempontból állandóan „fésű és/vagy gereblyeszerűen ellenőrzötté vált;
- az eredményes bűnüldözés miatt a szervezeteket a lakosság támogatása kísérte;
- a bűnözők szokásai, módszerei az életterükön ismertté váltak, stb.

A csendőr szervezet hátrányának bizonyult, hogy:

- a csendőr kerület nem rendelkezett tartalékokkal;
- a rendvédelemre rendelkezésre álló erőforrások nagy területen szétszórva, kis erőkben diszlokáltak, ezért a koncentrálsuk nehézkes volt;
- a szervezet vezetése nehézkesé vált;
- a széttagolt elhelyezés miatt különösen fontos volt az együttműködés megszervezése;
- nehézkes volt az őrsök információ ellátása;
- nehézkes volt az őrsök anyagi–technikai ellátásának a biztosítása, ezért különös hangsúlyt kapott az őrsi – önellátás és az őrsi – közigazgatás intézménye, amely a testület teljes működése alatt fennmaradt és tovább tökéletesedett.

Az előnyök és hátrányok együttesen hatottak. A későbbiek során pedig az előnyök háttérbe szorították a hátrányokat, a szervezet ezek miatt is alapvetően eredményes maradt.

A megalakulás és a helyzet megszilárdulása után a csendőrség parancsnokai a szervezet és a létszám növelésére, tökéletesítésére törekedtek. Sikerült elérniük, hogy javították a csendőrség legénységi állományának az összetételét, folyamatosan hozzáláttak a legénység élet- és munkakörülményeinek a javításához (az illetmények, az étkezés, a ruházat, a nyugdíj, stb.) és növelhették a tisztí és legénységi létszámot. Egyúttal tovább tagolták a legénységi állományt.

A létszámnövekedés 14 tisztí státust és 352 legénységi státust jelentett. Azaz a tisztí állomány 11,5 %-os, a legénységi állomány pedig 11 %-os bővülését jelentette. A bővítés elsősorban a székesfehérvári kerületnél volt fontos, hiszen a Dunántúl majd teljes területén volt illetékes, így 147 fővel emelték a létszámát, ami 19 %-os létszámnövekedést jelent. Meg kell jegyezni azt is, hogy itt volt a legnehezebb a szükséges létszám biztosítása, ezért a szervezők a létszám ideiglenes kiegészítését kérték.

A létszámnövelést 1889-ben azonban felemésztette a táborig rendészeti szolgálat felállítása, amelyet osztrák mintára a Magyar Királyi Honvédség is átvett. Így 9 tisztet, 107 gyalog csendőrt kellett erre a feladatra átadni. Hasonlóan kellett segíteni az I. erdélyi csendőrkerület létszámának visszapótlását, mert 98 fős bővítést kapott, amely 11 %-os bővülést jelentett. A nagyságrendek érzékeltetéséhez szükséges azt is rögzíteni, hogy ugyanebben az időben (békeév) az önálló Magyar Királyi Honvédség létszáma 6.500 fő volt, amelyből 4.500 fő volt gyalogos és 2.000 fő volt a lovas katonák száma, amely alig volt több mint egy hadilétszámú ezred létszáma. Hasonló lehetett az 4 százados gyalogzászlóalj létszáma, amely kb. 1.000 fő katonát jelentett. A csendőr kerületek ekkora már szinte majdnem azonosak voltak a honvéd kerületek illetékességi területével.²⁷

A közbiztonsági helyzet javulása miatt a XX. század elejére kialakult a csendőrség teljes szervezeti struktúrája, amelyet az tett lehetővé, hogy a testület munkájával biztosította – Magyarország vidéki területein – a közrendet, közbiztonságot, amelyet általános elismerés kísért. A Monarchia egységes bűnügyi statisztikája egyértelműen mutatja a csendőrség és a rendőrség színvonalas szolgálati tevékenységét. Ekkora véglegesen kialakult, a nyílt nyomozás intézménye, amit az őrsök végeztek. A nyílt nyomozást az őrs szolgálatos járőre hajtotta végre. Ez az intézmény a csendőrség teljes időszaka alatt jól működött.

Mindezt lehetővé tette:

- az 1899. január 1-én életbe lépett új bünvádi perrendtartás;
- a fenti jogszabály megtiltotta a csendőrtisztek nyomozati tevékenységét, mivel a tisztek nem minősültek rendőri közegeknek;
- ugyanakkor 1903-ban létrehozták a kerületen belül a járásparancsnokságokat, amelyek élére kitűnően képzett járásörmestereket állítottak, feladatuk az őrsök nyomozati munkájának a közvetlen segítése volt;
- 1901–1903 között működő vegyes bizottságot működtettek a szervezet további javítása érdekében.

A nyílt nyomozati munkát a vezényelt csendőr járőr, járőrszolgálatban nap mint nap azonnal és folyamatosan végezte: nyíltan és egyenruhában, hely, szokás, nyelv és személyismerettel, kapcsolt, hatásos bűnmegelőzési módszereket alkalmazva (például a település valamennyi a közbiztonságra veszélyt jelentő rendezvényén mindig jelen voltak), melyet számos kapcsolt akció kísért.

Ekkorra már valamennyi őrs számára biztosították a Magyar Királyi Csendőrség szolgálati körére vonatkozó törvényes rendeletek kivonatát gyűjteményét, amelyet 1901-től adott ki Budapesten a Csendőrségi Zsebkönyvek szerkesztősége, amely az őrs számára minden átlagos feladathoz, eseményhez támpontot biztosított. Legalább ilyen fontos volt a csendőrség kézikönyvének²⁸ és táborig csendőrség tankeönyvének a megjelenése²⁹ 1894-ben Szegeden a VÁRNAY László könyvkereskedése kiadásában. Az utóbbi szabályzatot 1927-ig változatlan formában használták a csendőr legénység kiképzésében.

A nyílt nyomozás intézményével éppen az tömegügyek gyors és eredményes felderítését biztosították őrsi szinten. A bűncselekmény sértettei elsősorban a helyi lakosságból kerültek ki, az eredmé-

nyes felderítés miatt fokozatosan – lépésről lépésre – kialakult a csendőri tevékenység lakossági támogatottsága. Az eredményes felderítés egyúttal azt is jelentette az esetek többségében, hogy a kár azonnal megtérült.

A létszámnövekedést a létrehozott pótszárnyak, járásparancsnokságok, valamint a VII. brassói és a VIII. debreceni csendőrkerületek, valamint a határszéli csendőrség létrehozása indokolták.³⁰ A szociális, az etnikai és a felerősödő nemzetiségi megmozdulások, a természeti katasztrófák súlyos megpróbáltatásokat jelentettek a csendőrség számára.

A századvégtől már elég gyakran – a hatalom kizárólagos utasítására – előforduló csendőrsortúzek miatt a közemlékezetben elhalványult a szervezet köznapi rendfenntartó, bűnüldöző funkciói.

Fejér vármegyében is bevetették a csendőrséget az agrárszocialista mozgalmak ellen. A vármegyei adminisztrációnak ugyan lehetősége nyílt arra, hogy század erejű katonai beavatkozást igényeljen, azonban mégis inkább rendszerint a kisebb létszámú csendőrségi erőkoncentrációkat vették igénybe eredményesen. Ezek során többször előfordul a szurony és a lőfegyver, mint kényszerítő eszköz használata is. Egyúttal a sztrájkolók és a csendőrök is sérülnek. Ilyenek voltak: az 1897-es baracsi aratósztrájk, vagy az 1905-ös Székesfehérvári agrárszocialista tüntetés.

A kialakult helyzet nemcsak létszámnövekedést, hanem az őrsök számának a növekedését is igényelte. Az őrsök száma 916-ról 1 501-re emelkedett (+585 db), amelyből 1 440 volt a gyalogos és 61 volt a lovas őrsök száma. A létrehozott új őrsökkel sem emelkedett az átlagos őrsi létszám 5 fő fölé!

Csendőr sortúznak tekinthetők:

- az élesdi sortúz 1904. április 24-én, amely az ottani népgyűlésen, ahol zömében román kb. 5.000 paraszt tüntetett, következménye 32 halott, 100 sebesült volt;
- 1912. május 22–23. a budapesti Általános sztrájk („Vörös csütörtök”) leverése, 6 halott, 100 sebesült volt;
- a Független Szocialista Párt 1897–1898. évi szabolcs-szatmár megyei földosztó mozgalom leverése;
- az általános választójogért való tüntetés 1905 szeptember 15-én („Vörös Péntek”), vagy később az 1907. október 10-i („Vörös Csütörtök”), stb.;
- 1891. május 1 Orosházán a május elsejét ünneplő munkások közé lőnek a csendőrök;
- 1891. május 2. Ugyanezen ok miatt Békéscsabán lőnek a tömegbe;
- 1891. június 21. Battonyán a munkabéremeléséért tüntetők összecsapnak a csendőrséggel;
- 1907. október 27. Csernova (Liptó megye) 12 halálos áldozatot követelő csendőrsortúz szlovák választási összetűzés miatt.³¹

Az 1880-as évek elején az országgyűlés törvénybe foglalta annak lehetőségét, hogy amelyik törvényhatósági jogú város igényli, az a közrendet a csendőrséggel is biztosíthatja.³² Így 1906-ra 16 város volt, amely ezt igényelte (például Baja városa 1903-ban). Ezekben a városokban 15–25 fős csendőr őrsöket kellett működtetni.

A Magyarországi rendvédelmi szervezetek bűnügyi- nyomozati munkája színvonalának emelésére a BM és az IM együttes rendeletével³³ a belügyminisztérium 1909. január 1-vel létrehozta az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatalt, ahol minden bűnvádi eljárás alá vont egyénnek külön lapot fektettek fel, mégpedig aszerint, hogy: a gyanúsított volt-e büntetve, körözik-e bűncselekmény miatt, a személyi adatai helyesek-e.

Ennek érdekében kialakították az országos körözési rendszert, a daktiloszkópiai nyilvántartást, a büntetettek fényképgyűjteményét, valamint lehetőséget biztosítottak a keresett személy személyi adatainak a megállapítására. Ezzel a Magyarországi rendvédelmi szervezetek szakmai munkája minőségi változáson esett át, és megteremtődtek a ma is használt bűnügyi nyilvántartások szervezeti és módszerbeli alapjai.

A csendőrség szervezete az 1909 év elején alapvetően kettős tagozódású volt. Központi parancsnokságok budapesti elhelyezéssel működtek. Ezek voltak a csendőr felügyelőség, a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium csendőrségi osztálya, a Magyar Királyi Belügyminisztérium csendőrségi osztálya, a Felszerelési Anyagraktár, a Pótlóvázó bizottság és a zombori elhelyezésű Pótlóidomító osztály.

Csendőr kerületparancsnokság ekkor már 8 volt. A csendőr kerületek gondjai többé-kevésbé azonosak voltak, amelyekkel a székesfehérvári csendőr kerület nehézségei is megegyeztek. Továbbra sem sikerült azonban a székesfehérvári csendőr kerület működési területét csökkenteni, vagyis a tervezett Szombathelyi „IX” csendőr kerületet nem sikerült erőforrás hiányában kikülöníteni. Ezért változatlanul a legnagyobb vezetési, irányítási problémával a Székesfehérvári csendőr kerület küszködött. A kerületi pótszárny egyik feladata a legénységi állomány állandó kiképzésének a biztosítása volt. A szé-

keszfehérvári csendőr kerületnél a pótszárny kezdetben Székesfehérváron, 1912-től azonban már Szabadbattyánban működött. A székesfehérvári csendőr kerületnek 5–7 szárnya, szárnyanként 2–3 szakasza, szakaszonként 2–3 őrs működött. Országosan összesen 434 járásparancsnokság és 1825 őrs funkcionált. Ekkora már 1 csendőrré átlagosan 27,7 km² terület és mintegy 1500 lakos jutott.

A Székesfehérvári csendőr kerület létszáma 1912-ben már 32 tiszt és 1.051 csendőr volt. A csendőrség személyi állománya elhivatott, a közbiztonsági szolgálatban gyakorlott, a kötelékben végrehajtandó karhatalmi feladatokban összeszokott, jól irányított, rendkívüli fegyellemmel szoktatott, gyakorlatias katonai és közbiztonsági kiképzésben részesült, ütőképes fegyveres erő volt. A közbiztonsági szolgálat miatt azonban szétszórt díszlokációban helyezkedett el. Összevonásuk, folyamatos nehézségekbe ütközött. Az első világháború kezdetére tehát, olyan fegyveres erő állt a kormányzat rendelkezésére, amely egy esetleges háború esetén képes volt a hátszárny biztosítására, ezzel egyidejűleg a front mögötti területeken, feszült nemzetközi helyzetben és a nemzetiségi konfliktusokkal terhelt környezetben kész- és képes volt a közbiztonsági, a karhatalmi, és a tábori rendészeti (csendőri) feladatok ellátására is.

Alkalmazását nemcsak bűnügyi eredményessége, hanem konfliktuskezelő képessége is bizonyítja. A csendőrség tehát produkálta a többnemzetiségű Magyarországon a magas fokú közbiztonságot és kiválóan megállta a helyét a bűnözés elleni küzdelemben. Az albániai függetlenséget az 1912. november 28-i nemzetközi Londoni Konferencia biztosította. Az ország függetlenségét veszélyeztető montenegrói és más szláv fegyveres csoportok elriasztása, a közrend- közbiztonsági biztosítása érdekében – először a történelem során – nemzetközi csendőrséget szerveztek, a misszióban való részvételre Magyarországot is felkérték. A feladatban 4 tiszt és 150 csendőr vett részt, amelynek létszámát elsősorban a Szegedi II. csendőrkerület biztosította.³⁴

A Magyarországi közbiztonsági viszonyok – az első világháború következményeként, amely a frontokon a központi hatalmak által elszenvedett katonai vereségek gazdasági és társadalmi következményei voltak – rendkívüli módon leromlottak.

Ebben az időszakban a csendőrség közbiztonsági feladatai voltak:

- hátszárny közbiztonsági járőrszolgálat vidéken;
- hátszárny közbiztonsági nyomozó szolgálat;
- hátszárny karhatalmi szolgálat Budapesten és vidéken (Budapesti karhatalmi Századdal);
- mozgósítási és hadműveleti területen tábori csendőri szolgálat;
- a lakossági ellátást, a termelést, a szolgáltatásokat, a beszolgáltatást akadályozókkal szembeni fellépés;
- a hadifoglyokkal kapcsolatos kényszerintézkedések biztosítása;
- a menekültekkel kapcsolatos rendészeti intézkedések ellenőrzése;
- tábori csendőri szolgálat, melyet négy fő csoportra osztva szerb, orosz, román és olasz területen teljesített;
- tagjai önként jelentkező alapon harctéri szolgálatot is teljesítettek.³⁵

A szerb helyzet következtében kizárólag szegedi és a székesfehérvári csendőrkerületből 2 éven keresztül 1915–1917-ig jelentős nagyságrendű csendőri erőt vezényeltek, általában negyed- és féléves váltásokkal szerbiai közbiztonsági szolgálatra. Ezek a csendőr alegységek emberfeletti küzdelmet vívtak a szerbiai fegyveres „komitácikkal”. A II. szegedi csendőrkerulettől 12 tiszt és 150 csendőr, a VI. Székesfehérvári csendőrkerulettől pedig 8 tiszt és 140 csendőr vett részt a küzdelemben. Helyettük a honi területen a hiányzó csendőri létszámot népfelkelő kiképzetlen honvédekkel biztosították, akik képtelenek voltak a közbiztonság régi nívóját megtartani.

A szerbiai közbiztonsági fegyveres harcokban, több Fejér vármegyei csendőr halt hősi halált.

A háborús hősök nevét is szerepeltették a székesfehérvári csendőrkerület Székesfehérvár, Rothermel utcai laktanyájában felállított „csendőrvértanúi emléklapon”, amelyet 1932. február 14-től kezdve folyamatosan minden csendőrnapon megkoszorúztak.

Az orosz harctéri helyzet változásai következtében ott a csendőrtisztek gyalogos, vagy huszár századparancsnoki beosztásban küzdöttek végig a háborút, majd az életben maradtak visszakerültek a csendőrséghez. A harc helyzet folyamatos változása következtében jelentős számú csendőrt igényelt a tábori rendészeti szolgálat.

A hiányos nyilvántartás ellenére is ismert, hogy a székesfehérvári csendőr kerület négy év alatt 20 tisztet és 80 csendőrt biztosított ehhez a feladathoz.

Az 1916-os romániai–erdélyi betöréstől egészen 1919-ig a harcoló hadsereg mögé beosztott tábori csendőröket az erdélyi őrsökre vezényelték, ahol szinte folyamatos harcot kellett vívniuk a fegyveres román bandákkal.

Az olaszországi fronton 1915. május 15-étől rendszeresen küzdöttek csendőrök a mintegy három és félévig tartó harcokban.

Az Osztrák-Magyar Monarchia közös hadseregének tábori csendőrségét az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság csendőrségei állították ki, amely a Magyar Királyi Csendőrség részéről 9 tisztet, 204 lovas és 135 gyalogos csendőrt jelentett. A Magyar Királyi Honvédség számára is létszámot kellett biztosítani a csendőrségnek. A hadicélokra átadott csendőrök pótlása ugyancsak hiányzott a csendőrségtől.

A tábori csendőrségi szolgálatot a magasabb egységparancsnokságok mellé csendőrök biztosították mégpedig úgy, hogy:

- minden hadsereg parancsnoksághoz 3 tisztet, 49 gyalogos és 46 lovas csendőrt osztottak be;
- minden hadtesthez 1 tisztet, 12 gyalogos csendőrt és 8 lovas csendőrt osztottak be,
- a gyaloghadosztályhoz 3 lovas és 4 gyalog csendőrt vezényeltek;
- a lovashadosztályhoz 4 lovas csendőrt biztosítottak.³⁶

A tábori csendőrök feladatai voltak:

- tábori rendészeti feladatokat teljesítettek;
- menetek, táborozások és elszállások teendőiben való segédkezés;
- futár- és fontosabb őrszolgálatok teljesítése;
- a hírszerzésben való segédkezés.

A háború következtében a csendőrség háttérházi közbiztonsági szolgálatánál komoly problémaként jelentkeztek, hogy:

- mozgósítás során a csendőr őrsökre került „pótcsendőrök” közbiztonsági felkészültsége és erkölcsi színvonala alacsonynak bizonyult;
- az orosz és román betörés elől menekülő, az országot hirtelen elárasztó különböző nemzetiségű, valóságú, szokású embertömeg, kezelhetetlen problémává vált és később is sok gondot okozott.

A háború következtében egymást érték az újabb és újabb háborús jogszabályok. Ezek alapvetően a beszolgáltatások, a behívások, a szökések, a vidéki mezőgazdasági munkára kiadott sok ezer hadifogoly elhelyezésének, foglalkoztatásának ellenőrzése, stb. és mások is a csendőr őrsök feladatai voltak. Így például a székesfehérvári csendőr kerület gondja volt, a mintegy 3.000 fős olasz Sárbogárdi hadifogoly tábor őrzése és biztosítása.

A megromlott közbiztonság miatt – a kerület illetékességi területén is – több helyen szerveztek az éjjeli biztonság megóvására, önként jelentkező személyekből polgári őrségeket. Elsősorban az önvédelmi, vagy vadászfegyverrel rendelkezőkből. A polgárőrségeket a helyi közigazgatási hatóságok támogatásával szervezték a csendőrök.

A korszak kiemelt közbiztonsági problémájaként jelentkeztek: a háborús visszaélések, árdrágítások, a cigánybűnözés a kóbor- és a sátoros cigányoknál, az állat- és terménylopások, a beszolgáltatás megtagadása, a jegyrendszerrel kapcsolatos visszaélések, a növekvő hiány az ellátásokban.

1917 végétől a frontról hazaérkező kiábrándult katona tömeg fékezhetetlensége.

„A hosszú háború és a vereség nagyobb mértékben volt bomlasztó hatású Magyarországon, mint bármely más országban, mert a magyar néplélek betegebb volt, minden más nép lelkénél, osztozott valamennyinek a szociális bajaiban és azok tetejébe éreznie kellett a nemzeti élet csonkaságának, mindent átjáró megrontó hatását.” A felfordulás logikus törvényszerűségként állott elő, a társadalmi viszonyok korhadtak voltak. A szocializmus színrelépése, éppen ezek miatt szinte „elmaradhatatlan” volt.³⁷

A csendőrség ebben a szituációban nehezen találta meg a helyét. Esküjéhez híven védte a társadalmi – gazdasági viszonyokat, a hatalom rendszeresen bevetette a tömegekkel szemben. A háború végére a csendőrség szétzilált állapotba került, de érdekes módon az őrsök szinte érintetlenek maradtak és megfelelően funkcionáltak, a parancsnokságok szakirányító és ellenőrző szerepe azonban visszaesett. Mivel szolgálati utasításai értelmében politikamentesnek kellett lennie, mind az Öszirózsás Forradalommal, sőt a Tanácsköztársasággal szemben is semleges maradt. Dr. REKTOR Béla magyar származású amerikai szerző szerint ennek több oka volt. Nevezetesen: a politikamentes irány követése, a terület átmentése a következő korszak számára, a lakosság személy- és vagyónbiztonságának a védelméért érzett területi és egyéni hivatástudat, valamint a csendőrök és családjuk szociális helyzete.³⁸

A Tanácsköztársaság idején rendkívül érdekes volt, hogy a csendőrség szervezete nem változott, szolgálatát a régi szervezetében és feladatkörében látta el, bár formailag a forradalmi Kormányzótanács az 1919. III. 26-ai rendeletével létrehozta a Vörös Őrséget, amelynek belbiztonsági feladatokat szabott és amelybe a csendőrséget és a rendőrségeket is beolvasztották.

A Vörös Őrségnek ekkor az egész ország területén – így Fejér vármegyében is – vármegyei vörösőr kerületei működtek. A Fejér vármegyei vörös őrs létszám 600 fős karhatalmi zászlóaljából és – az

egész Dunántúlra kiterjedő illetékességgel rendelkező – mozgó karhatalmi „Fabrik” csoportból állt, amelynek 300 fős létszáma volt.

A közbiztonsági szolgálatot járási parancsnokságok és községi kirendeltségek látták el. A községi kirendeltségek állományát Fejér vármegyében a csendőrség átminősített állománya adta, amelynek kifüggesztett névsorát minden lakott településen nyilvánosan közzétették. A lakosságból bárki a volt csendőrré bejelentést tehetett. A csendőröknél a katonai rendfokozatot eltörölték, az altisztekből tisztviselők lettek, a tisztekből ellenőr, főellenőr, felügyelő, főfelügyelő. A ruházatról a rendfokozati jelzéseket és az állományjelzéseket levágták, és a bal karon piros karszalagot viseltek, amelyen fekete színű felírat jelezte a feladatot.

Az őrsöket lényegében – a szakmai alkalmasságuk miatt – érintetlenül hagyták, azonban a légnység közé néhány kommunistát és egy politikai biztost is elhelyeztek. A Tanácsköztársaságnak az idő rövidsége miatt nem volt módja, sem ereje saját, új szervezetű Vörös Őrségének a teljes kiépítésére. Lényegében a csendőrség szétziláltnak ugyan, főtiszti karától megfosztva, mégis a HORTHY rendszer kialakuló fegyveres erejének a legszervezettebb testületét alkotta.

A Tanácsköztársaság Forradalmi Kormányzótanácsa lemondásának híre már 1919. július 31-én elterjedt Fejér vármegyében. Ez mozgósította a régi rendszer híveit, ugyanakkor a megyében még jelentős vörös őrségi, vörös hadseregbeli egységek is léteztek. Székesfehérvárott azonban nagy erejű, a régi rendszert támogató katonai alakulatok is voltak. Támadásaik ellenére augusztus 3-áig a proletárdiktatúra hatalmi szervezetei a kezükben tartották az egész megyében a hatalmat. A rendkívül zilált viszonyok ellenére először a községekben adták át augusztus 8-án a hivatalaikat a községi képviselőtestületeknek. Ezek legelső tevékenysége az volt, hogy a régi jogrendszert és szervezetét, így a csendőr őrsöket is községenként visszaállították. Előfordult, hogy a parasztgazdák és a tisztviselők botokkal verték meg a direktórium tagjait, amelyet a csendőrség nem tudott megakadályozni.

Ebben az időben a Közép-Dunántúlon az utakon nyugat felé özönlöttek a Vörös Hadsereg katonái, megmaradt katonai egységei, mert Budapest irányából várták a román megszállást. Ugyanakkor a már létező fehér karhatalom a csendőrséggel közösen járta a városokat és a falvakat, azonban a Vörös Hadsereg egységeinek a menekülését nem akadályozta.

Létrehozták a csendőr kerület valamennyi megyéjében, így Fejérben, Veszprémben és a többiben is a Vármegyei Katonai Parancsnokságot és az alakulatai közé besorolták: a városi katonai egységeket, a városi rendőrkapitányságot, a csendőrség szervezeteit, valamint minden településen polgárőrséget szerveztek.

A vizsgált időszakban a hadsereg politikailag megbízható tisztjeiből, nyílt paranccsal ellátva, tiszt ellenőrző járőrök járták a megyét, felügyelték és ellenőrizték a csendőr őrsök visszaállítását, azok közbiztonsági tevékenységének újjáélesztését. A csendőrség rendszeresített és kiképzett állományának azonban 31 %-a hiányzott. Ezért a háború után az ismét elrendelt behívásokkal újból póttartalékosokkal pótolták a hiányzó állomány egy részét. Azonnal intézkedtek a régi rendszer jelképeinek a visszaállítására, több helyen már a csendőr járőrök hajtották végre a falusi lakosság jegyzékbevitelét is. A jegyzék a falusi lakosságot két csoportra osztva a proletárdiktatúra ideje alatti viselkedés alapján minősített mindenkit. Az ekkor elkészített jegyzékek későbbi kényszerintézkedések írásos alapját képezték. Kísérletet tett a csendőrség a keletről érkező menekült hullám megszürése érdekében. A helyben maradt direktórium tagokat azonnal közbiztonsági őrizetbe helyezték. Intézkedtek az őrsök volt politikai biztosságainak az összeszedésére is.

A román katonai megszállás Budapest irányából 1919. augusztus 8–9-én érte el Fejér vármegye ÉK-i részét. Először Bicskét, majd Székesfehérvárt is harc nélkül a hatalmuk alá kerítették. A román megszállás a bicskei országút menti községek, a Budapest–Székesfehérvár vonal, valamint a Budapest–Pécs országút menti községeket érintette. A megye közepén Balatonfőkajártól kiindulva, Csillagpuszta, Székesfehérvár–Jánospuszta, majd a Szerencsey- és a László-pusztákon át, Alsócsikola és Daja irányában érte el a Dunát. A demarkációs vonal menti túlololdali lévő terület a Fővezérség területe lett.

A románok csak a nagyobb településekre helyeztek őrséget, a kisebb területeket, községeket csak járőrszolgálattal ellenőrizték. Egy román dandár tartózkodott Székesfehérváron, egy román ezred Bicskén, egy-egy román század Etyeken és Tárnokon díszlokal. A Budapest–Székesfehérvár közötti út őrzésére egy szakasz katonai erőt alkalmaztak. A megszállt területeken minden eszközzel akadályozták a helyi hatóságok újjászervezését, sőt késleltették a közigazgatás visszaállítását. Nem engedélyezték a csendőrség járőrszolgálatát, azonban az őrsöket nem zaklatták. A megyében a megszállt területeken mintegy 5 millió korona értékben rekviráltak, kifosztva a falvakat és majorokat, gyárat és a templomokat. Az demokratikus érzelmű egyéneket minden válogatás nélkül összegyűjtötték és internálták. Utasítást adtak a csendőrségnek, hogy szólítsa fel a falu népét, hogy a bevonuló román katoná-

ságot barátságosan fogadja. A felszólítás augusztus 15–17-e között megtörtént. A székesfehérvári román dandárparancsnok RAMUICEANU tábornoknál naponta kellett a Megyei Katonai Parancsnokság tagjainak jelentést tenniük. Így a város rendőrkapitányának, a csendőrség parancsnokának és a katonai egységek parancsnokainak is. Megakadályozták a FRIEDRICH István miniszterelnök vezette küldöttség ünnepélyes fogadtatását is.

A csendőr őrsök bár a helyükön maradtak, a megszállt falvakban mégsem működtek. A román megszállás alá eső, de ott folyamatosan nem tartózkodó román katonaság nélküli falvakban a csendőr őrsök azonban működtek, bár tevékenységüket a megszállók minden eszközzel akadályozták. A románok alapvetően bizalmatlanok voltak a csendőrökkel, a tudomásukra jutott csendőri intézkedéseket azonnal felülbírálták. A lakosság azonban a románok agresszivitásával szemben kizárólag a csendőrség védelmében bízhatott. Katonailag felkészültek a demarkációs vonal mentén a Fővezérség csapatai elleni védelemre, sőt készültek a Dunántúl teljes megszállására is. Az antant 1919. október 6-ai döntése értelmében azonban váratlanul kivonultak a megyéből.

Ebben az időben a fővezérségi területen két centrummal: Sárbogárdon és Enyingen is különítményes tiszti csoportok, századok működtek. Ezek rendszeres büntető akciókat tartottak és karhatalmi járőrszolgálatot vezettek be a környező lakott településeken. A PRÓNAY-különítmény Előszálláson, Alsószentivánon, Cecén is működött, felhasználta a csendőrök személyismeretét a Tanácsköztársaság funkcionáriusainak összegyűjtésénél. A csendőrség a különítményesek tevékenységét nem tudta megakadályozni. A különítményesek által békén hagyott településeken – a régi normák szerint – a csendőrség megkezdte a működését. A megyében a helyi lakosság többféle irányból is állandó zaklatásoknak volt kitéve. Több helyen – például Sárszentágotán és Sárosdon – a csendőrök megakadályozták a lakosság zaklatását. Ebben az időben a csendőrök önállóan és központi irányítás nélkül cselekedtek.

A nemzeti hadsereg fő ereje – 200 tiszt és 1.700 katona – 1919. október 12-én HORTHY Miklós altengernagy vezetésével bevonult Székesfehérvárra. Innentől kezdve – Székesfehérvártól kiindulva – módszeresen valósították meg a régi rendszer társadalmi, gazdasági viszonyainak, és intézményrendszerének a restaurálását.

A polgári rendszer visszaállítása a Nemzeti Hadsereg, a régi közigazgatási és hatalmi apparátus, valamint az egyház és különösen PROHÁSZKA Ottokár püspök támogatásával szervezeten és összehangoltan valósult meg. Mondása mértékadó volt a törvényes rend helyreállításában, miszerint: „...a bolsevizmust legyőző magyar nemzeti iránynak mindenképpen tartózkodnia kell az erőszaktól, durvaságtól és az elnyomástól.” „Mi zsványokat és haramiákat nem utánozhatunk, azok példáját nem követhetjük.”

Ez a pásztorlevél és annak hatása Fejér vármegyében egyértelművé tette a polgári jogrend helyreállítását.

A rendőrség Székesfehérvárott, a csendőrség a megyében és a csendőr kerületnél is következetesen hozzájárított a közbiztonsági viszonyok helyreállításához. Minden lakott településen intézkedtek a „kompromittált” személyek összeírására, részbeni internálásuk előkészítésére. Ugyanakkor mindenben akadályozták a katonai karhatalom és nyomozó testületei munkáját. A Székesfehérvári Rendőrkapitányság emberei védték meg 1919 október végén a Déli Vasút munkásait is a katonai karhatalomtól. A lakossági elégedetlenség és a nyomor miatt szenvedő nincstelen tömegektől azonban a hatalom tartott. A rendőrség és a csendőrség közösen a vármegye egészére biztosítási tervet dolgozott ki, az 1920. május 1-jei munkásünnep megakadályozására, valamint a nemzetgyűlési választások biztosítására is. Ennek érdekében a városi rendőrséget megerősítették 62 fővel, a csendőrség állományát pedig a nemzeti hadseregből 89 fővel kiegészítették. A rendőrségből – több megelőző államosítási kísérlet után – országos rendőr-főkapitányságot szerveztek és azt állami irányítás alá helyezve, annak hatáskörébe utalták a korábbi önálló (önkormányzati) rendőri szervezeteket.³⁹ A csendőrség irányítási rendszerét, mechanizmusát visszaállították. Új csendőr őrsöket a megyében nem állítottak fel.

Megkezdődött 1920-ra a csendőrség erőforrásainak a pontos számbavétele és összegyűjtése, valamint zajlott a csendőri szervezet rekonstrukciója. Ugyanakkor beindultak a csendőrség tagjainak igazoló eljárásai, a teljes megyei csendőri szervezetből 28 főt nem igazoltak. Nemcsak az őrsökon éledt újjá a közbiztonsági szolgálat, hanem létrejöttek a csendőrparancsnokságok is. A csendőrség a közbiztonsági tevékenységét kizárólag a régi szabályzói szerint végezte. Mintegy 150 csendőr jelentkezett szolgálatlétre a Székesfehérvári kerületnél közel két év alatt, akik a világháborút követően kiszorultak az elvesztett területekről, nem akarták sem a magyarságukat feladni és korábbi csendőri hivatásukat sem kívánták abbahagyni. Ezért szolgálatlétre jelentkeztek.

Csendőrség és konszolidáció.

A fegyveres erők átszervezésével, és a szervezet módosításával kapcsolatos rendelkezéseket a MOVE (Magyarországi Véderő Egylet) anyagi támogatásával 1920-tól folyamatosan jelentettek meg úgy, hogy azokat minden esetben nyilvánosan is közzé tették. A Katonai és Csendőrségi Tájékoztató (MOVE Katonai Hetilap Kiadó 1920.) tartalmazta a katonai és a csendőrségi tevékenységgel kapcsolatos érvényes jogszabályokat és a különböző rendeleteket, közölte az igazoló eljárások szabályait, a Magyar Királyi Csendőrség szervezeti tagozódását és beosztását, valamint a csendőrparancsnokok dicséret és fenytető jogkörét, a csendőr jelvényeket és a jelképeket is. A rendelet részletesen meghatározta a Magyar Királyi Csendőrség szervezetét, tagozódását. Egy kerület az előírások szerint 6–8 szárnyból, 1 szárny 2–3 szakaszból, 1 szakasz 2–4 járásból, 1 járás 3–6 – lehetőleg a járás területén fekvő – őrsből állt. Új hadrendi sorszámozást vezettek be a csendőr kerületeknél, az átszámozást követően a székesfehérvári kerület a II-es hadrendi sorszámot kapta, amely a későbbiek során sem változott.

A Székesfehérvári Csendőr Kerület szervezete ekkor 4 szárnyal (1. Székesfehérvár, 2. Veszprém, 3. Győr, 4. Esztergom székhelyekkel) működött. Fejér vármegyében 1 csendőr szárnyparancsnokság (Székesfehérvárott) és 2 csendőr szakaszparancsnokság diszlokált. **(I. sz. melléklet)**

A megye akkori területének 19 km²-re jutott 1 fő csendőr, a megye lakosságából 1 249 fő állandó lakosra jutott 1 fő csendőr. A végrehajtó állomány ebben az időben nagyon kemény napi 12–16 órás preventív járőrszolgálatot teljesített, igen alacsony járőrsűrűséggel. A 6 fős őrsök napi 1–1,5 2 fős járőrt tudtak a közterületre vezényelni, ezért azokat a csendőri zsargonban másfeles őrsöknek nevezték. Ugyanez a 12 fős őrsök esetében 3–3,5 2 fős járőrt tudtak vezényelni. 1940-ig még elméletben sem merült fel soha, hogy a járőr létszáma 2 fő csendőrnél kevesebb is lehet.

A csendőrség erőit időszakonként megerősítették a Nemzeti Hadsereg székesfehérvári vegyesdandár parancsnokság vadászászlóalja 1 karhatalmi századával (5 tiszttel 95 katonával), vagy a feladattól függően 1 huszárszázaddal (4 tiszttel, 72 huszárral). Katonai ügyész ezidőtájt még nem teljesített szolgálatot a csendőr kerület parancsnokságon. A szakirányítást és az ellenőrzést, lényegében 3 megye csendőr őrsői vonatkozásában 21 tiszttel végezte.

A csendőrség eredményesen harcolt a bűnözőkkel, a csempészekkel és nagy mennyiségű háborús anyagot gyűjtött össze. Minden politikai pártot, szervezetet, legális és illegális szervezkedést nyíltan és rejtve a „besúgóival” megfigyelt. A községenként végzett megfigyelések eredményeit az előljáró parancsnokságnak és a helyi közigazgatás vezetőinek egyaránt jelentették. Ez a jelentési kötelezettség a rendszer végéig érvényben maradt.

Külön meg kell jegyezni azt a tényt, hogy a csendőr kerület fő erői a trianoni békediktátumot követően Esztergom-Komárom és Győr-Moson összevont vármegyékben a közbiztonsági feladaton kívül határőrizeti, sőt határvédelmi teendőket is elláttak.

A kialakult működést csak kis mértékben zavarta meg az első királypuccs (1921 március) és a második királypuccs (1921 október), amelyben a megye északkeleti csendőr őrsői közül a bicskei, az etyeki, az érdi részt vett IV. Károly király Budapest irányában történő utazásának a biztosításában, sőt néhányan csatlakoztak a király „seregéhez” is, amely zömében csendőr alegységekből állt.⁴⁰ A királypuccs bukását követően ezen alegységek tagjait nem vonták felelősségre, csupán őrsőnként részleges áthelyezések történtek. Meg kell azonban jegyezni hogy IV. Károly király hadseregét önkéntes csendőr zászlóaljok alkották, mintegy 5 000 fő. Az összetételére jellemző, hogy részben a történelmi Magyarországról visszahúzódó csendőrök és nyugat-magyarországi diákokból szerveződött.⁴¹

A csendőrség katonai, személyi, fegyelmi ügyekben a HM. 5. Csendőrségi Osztályának, közbiztonsági és gazdasági szempontból pedig a BM VI/b Csendőrségi Szolgálati Osztályának volt alárendelve. Ez a kettős alárendelés alapvetően problémamentesen működött. A bíróságok és a közigazgatási hatóságok felhívásainak kötelező volt a szervezet eleget tenni. Rögzítették a csendőr kerületparancsnok és a helyettese fenytető jogkörét, eszerint a kerületparancsnok a hadtest, a helyettes pedig a dandárparancsnok fegyelmi jogkörét gyakorolja.

Véglegesen ekkor rendezték a csendőrség megkülönböztető jelzéseit, mégpedig az egyenruha hajtókáján acélzöld alapon, buzérvörös színű jelzést kellett viselni. Ettől csak a gazdaságtisztviselők hajtókáján tért el, az ugyanis acélzöld alapon palaszürke volt. Szolgálatban ismét kötelezővé tették a kakastollas csendőrkalapot, ismét rendszerbe állították a járőrzetű jelvényt. A csendőr tisztek gyalog- illetve huszártiszt kardot kardbojttal, a csendőrök pedig oldalfegyverként szuronyt bojttal is hordtak. A tisztek-nél kardkötőt és ünnepi alkalommal a Bocskai süveg és a piros zsinórzatú dolmány viselését is előírták.

Az 1919-es események hatására az országgyűlés az 1921-ben új törvényt alkotott az állami és társadalmi rend védelmére. Végrehajtásának személyi felelősségét a belügyminiszterre bízta, a kivitelezést pedig a rendőrség és a csendőrség alapfeladatává tette.⁴²

A törvény arra a személyre, aki az állam- és a társadalom törvényes rendjének felforgatása és megsemmisítése, vagy valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos érvényesítése céljából büntetett, vagy vétséget követett el a közönséges bűncselekményekre előírt büntetéseknél súlyosabbat szabott ki, például ha egyébként 10 évet határozott meg szabadságvesztésnek, akkor a büntetés életfogytiglani lehetett, vagy, ha a cselekmény csak vétség volt, akkor 10 évig terjedő fegyházbüntetést írt elő a jogszabály.

Mindazokat a csendőröket, akik a két világháború között ennek a törvénynek a végrehajtásában „bizonyított módon” közreműködtek, 1945 után népbíróság elé állították és legtöbbször elítélték.

A korszak másik jellegzetes jogszabálya volt a csendőrség és rendőrség létszámát, fegyverzetét, kiegészítését meghatározó 1922-ben alkotott törvény, amely a csendőrség létszámát országosan 12 ezer főben határozta meg, amelyből csak 600 fő lehetett a tiszt. A tisztek közé nem számított be az orvos, az alkalmazotti réteg. Ezek sem egyenruhát, sem fegyvert nem viselhetek. A tisztek 20 évi, a legénységi állományúaknál 6 év volt a szolgálati idő, amit kiegészítő minősítéssel és kérelemmel 1 évvel meg lehetett hosszabbítani, ebbe a korábbi szolgálati időt be kellett számítani.⁴³

Minden csendőr ekkor kapott: gyalogos esetén Manlicher puskát, lovas esetén pedig ugyanilyen típusú karabélyt. A tisztek kardot és pisztolyt egyaránt viseltek. A testületet a jogszabály minden tekintetben a belügyminiszter alá rendelte, ugyanakkor változatlanul fenntartotta katonai szervezetét és fegyelmét.⁴⁴

Fejér vármegye közbiztonságát ugyanakkor az is jellemezte, hogy komoly fegyelmi problémák adódtak a megyén folyamatosan átvonuló, gyakorlatozó, vagy állandóan itt diszlokáló katonákkal, akik a helyi lakosságot több alkalommal jogtalan rekvirálással és erőszakkal zaklatták. Ilyen esetekben a csendőr járőrnek intézkednie kellett. Katonákkal szemben a csendőröknek intézkedési joguk volt. Jellemző eset volt, amikor Perkáta községben 1927. június 21-én huszárok garázdálkodtak és a velük szemben erélyesen intézkedő Perkáta őrsbeli HORVÁTH János csendőr tiszthelyettest agyonlőtték.

Ebben az időben a csendőrség eredményességének meghatározói azok a hosszú csendőri szolgálat után kinevezett szakasparancsnokok voltak, akik közvetlenül irányították 3–4 őrs szakmai munkáját, módszerbeli segítséget nyújtva az őrsparancsnokoknak, valamint az őrsök járőrvezetőinek.

A csendőri és rendőri szervezetek együttműködése már ekkor folyamatos volt. A csendőri és rendőri szervezetek vezetői együttműködésének eredményeként 1927-től Székesfehérvárott csendőriskola kezdte meg ismét működését, melynek létszáma ekkor 90 fő volt. A fejér vármegyei csendőr őrsök legénységi létszáma 1926-ban összesen 317 fő volt.⁴⁵

A csendőr tiszti állomány – a testület teljes személyi állományához viszonyítva – alacsony létszámú volt. Nem szólhatott bele a közbiztonsági szolgálat közvetlen végzésébe. A tisztek feladatát alkotta: a közbiztonsági szolgálat feletti őrködés, a szolgálatteljesítés ellenőrzése és irányítása, a legénység hivatásszerű kiképzésének a vezetése, semminemű nyomozati cselekményt nem teljesíthettek. A testület szolgálati utasítása úgy fogalmazott, hogy: „Közbiztonsági szolgálatra, nyomozó cselekmények végrehajtására a szakasparancsnokok, valamint a csapatállományúak, az őrsre beosztott, vagy vezényelt állománya hivatott, rendőrségi közegnek csupán ők tekinthetők.”⁴⁶

A honvédelmi- és a belügyminiszter már 1920-ban közös rendeletben állította helyre, illetve szabályozta a Magyar Királyi Csendőrség szervezeti felépítését.⁴⁷ Lényege, hogy a vármegyei csendőrpáncsnokságok mellett már tartalék század felállítását rendelte el. A csendőr szakasparancsnokságokat megszüntette. Az ENTENTE ugyan hozzájárult ahhoz, hogy a csendőrség létszámát 6 000–8 000 fővel megerősítsék, azonban ez nem következett be annak ellenére, hogy a trianoni békediktátum által megcsonkított Magyarországon 17 000 fős létszámú csendőrség tervezték. Végül is a trianoni határok közötti Magyar Királyságban a Magyar Királyi Csendőrség létszáma 12 000 fő körül mozgott az 1922-ben keletkezett törvényben foglaltaknak megfelelően.⁴⁸

A jogszabály a csendőr kerületek átszervezésére, a csendőrségi létszám módosítására lehetőséget biztosított a történelmi Magyarország elszakított területeiről visszavonult csendőrök állományba vételére lehetőségének megteremtésével. Így az átszámolt II. csendőr kerület 11 tisztet és 67 csendőrt vett át 1922-ben.

Fejér vármegye teljes vidéki területein véglegesen kialakult a csendőr őrsök átfogó szervezete. A csendőri szervezet struktúrája stabilnak nevezhető, amely nyilvános és mindenki által megismerhető volt. A csendőrség szervezetében a hármas tagoltságú, úgynevezett lineáris- katonai törzskari szervezet végleges formát öltött.

A csendőrség teljes szervezetét a Csendőrségi Zsebkönyvek évente közzétették. Fejér vármegyében azonban a megyei évkönyvekben is ismertették a testület megyei szervezeteit.

A II. Székesfehérvári csendőrkerület szervezete 1924-ben stabilizálódott.

A csendőr kerületparancsnokság segédtsízből, katonai ügyészségből (amely a katonai fegyelmi kérdésekben is illetékes volt) és törzsgazdálkodási hivatalból állt.

Székesfehérvárott működött továbbá a kerület „kiképző iskolája”.

A megye közigazgatási beosztásának megfelelően járásparancsnokság működött minden járási székhelyen. Ekkor kapták meg az őrsök is a végleges hadrendi sorszámozásukat is.⁴⁹

Fejér vármegyében 1924-ben 33 gyalogos csendőr őrs működött. Az őrsök átlagban 3 lakott település és azok közigazgatási területét felügyelték.

Ekkor épültek újjá – a helyi közigazgatás segítségével – az őrsök és a parancsnokságok. A parancsnokságokat és az őrsöket a járási székhelyeken egy épületben helyezték el. A parancsnokságok tisztii létszámától függően tisztii lakások, járásörmesteri, őrsparancsnoki, helyettesi lakások is épültek. Az őrsökön legénységi (laktanyai) körleteket alakítottak ki, ahol a legénységi állomány a legszigorúbb katonai rend és fegyelem szerint, napirendszerűen élt a legkisebb településeken is. Ebben az időben Fejér vármegyében 1924-re a csendőrség 64 saját tulajdonú ingatlannal rendelkezett.

Már 1923-tól rendszeresen megjelent a „Magyar Királyi Csendőrség Elhelyezési Kimutatása”, amely az országos szervezetet részletesen elemezte: létszám, elhelyezés, összeköttetés és elérhetőség szempontjából.⁵⁰

Ugyanakkor minden csendőr kerület a felügyeleti körletében fekvő községekről és egyéb tereptárgyakról község, tanya, puszta, fontosabb természetes és mesterséges tereptárgyakról és a hozzátartozó őrsökről részletes – nyomdai úton előállított – zsebkönyvet készített, amelyet az országos szervezetek sokszorosítottak. Ebben a kimutatásban a tanyák, a csőszházak, a majorok, a szőlők, a csárdák, állomások, gőzhajó állomások, puszták, kőbányák, stb. részletesen fel voltak tüntetve. A történet események helyszínét ezen kimutatás szerint kellett a csendőrnek jelentésében rögzíteni, majd az előljáró parancsnokság számára jelentenie. Ezekkel az okmányokkal minden alegységet elláttak.

A huszas években – a dualizmuskori helyzethez viszonyítva – gyarapodtak a testület irányító szervezetei, központi alakulatai. Ezek voltak: az egyesített csendőriskolák parancsnoksága, a csendőrtisztii tanfolyamok parancsnoksága, a csendőrségi felszerelési parancsnokság és anyagraktár, a csendőrség állandó tanulmányi bizottsága, a csendőrségi pótlóidomító osztály parancsnoksága (Kiskunhalas), a csendőr-kutyatelep parancsnokság (Gödöllő), a csendőr zászlóaljparancsnokság (Zalaegerszeg tábor), a csendőr őrsparancsnokképző iskola (Ostfiasszonyfa).

1925-ben megszüntették a vármegyei és a járási csendőrparancsnokságokat és visszaállították a csendőr osztály, a csendőr szárny parancsnokságok intézményeit, amely már megkerülte a megyehatárokat, Fejér vármegye területe 3 csendőr szárnyparancsnokság alá tartozott. Az irányító tárca rögzítette azokat a szabályokat is amely alapján új csendőr őrsöt lehetett felállítani.⁵¹

A belügyi tárca külön rendeletben szabályozta a rendőrség és csendőrség együttműködését, amely tovább javította a rendvédelmi munka színvonalát és fokozta a belügyminisztérium koordináló szerepét.⁵²

Az 1924. január 15-től kéthetente megjelenő „Csendőrségi Lapok” című újság – amely személyi állomány, a családtagok és a lakosság tájékoztatását végezte – eredményesen alakította a lakosság csendőrségről alkotott képét.⁵³

A székesfehérvári II. csendőr kerület szervezete, tevékenysége és harca Fejér vármegye közbiztonságáért 1931–1943.

A gazdasági világválság következményeként Magyarországon is romlott a közbiztonság. A Magyar Királyi Csendőrség vezetése és a belügyminisztérium irányítói észlelték a változásokat, a teendőket pedig szervezeti és módszertani feladatként határozták meg.

Vitéz SELLYEI Vilmos cső.örgy-nak a magyar közigazgatási továbbképző tanfolyamon elhangzott „A csendőrnyomozó alakulatok szervezete és szolgálata” című előadásában a harmincas évek bűnözésének korszakos jellemzőiként hangzott, hogy: a bűnözés számszerűleg emelkedett, összetétele minőségileg megváltozott, a bűnözésben a szervezethez egyes jelei érzékelhetőek, a bűnözésben a specializálódás egyes jelei érzékelhetőek, a bűnözésben a tudomány és a technika legújabb vívmányait használják, a bűnözésben térbeli korlátlan mozgási lehetőség nyílt, mivel a bűnözés nem ismert sem közigazgatási sem országhatárokat.

A bűnügyi helyzetben kérdésként vetődött fel, hogy „hogyan állhat helyt ilyen körülmények között a csendőrség alapintézménye az őrs? Mi módon tud alkalmazkodni a hivatásához? A bűnözés új jelenségeivel szemben – az előadó véleménye szerint – két lehetőség kínálkozott. Egyrészt minden őrsöt bűnügyi felszereléssel látnak el, vagy a nyomozó szolgálat ellátására külön alakulatot szerveznek.⁵⁴

Hazánk rendvédelemért felelős korabeli vezetői az utóbbi utat választották, és már 1930-ban felállították Budapesten a nyomozó osztályt és alosztályt Szombathelyen, Szegeden és Debrecenben is hasonló történt.⁵⁵ A II. székesfehérvári csendőr kerületnél erre azonban csak 1932-ben kerül sor. A csendőrök a nyomozó alosztályt mindig is egy nagyobb őrsnek tartották, mégpedig olyanak, amelynek az egész csendőrkerület területe az őrskörlete.

A felelősséget továbbra is az őrs viselte. Mindezek miatt továbbra is az őrsön folyó munkán volt a hangsúly. Ezért kis mértékben emelték az őrsök létszámát és – a rendőrség segítségével – bűnügyi tanfolyamok segítségével emelték a legénységi állomány bűnügyi képzettségének a színvonalát.

A székesfehérvári csendőr kerület illetékességi területe ekkor négy és fél vármegyére terjedt ki. Az egyes szárnyak és osztályok működési területei már átnyúltak más vármegyébe is. Ezért a vármegyei adminisztrációtól távolodott a csendőrség.

A II. székesfehérvári csendőr kerület szervezete modernizálódott, 4 osztályra, 11 szárnyra, 27 szakaszra és 120 csendőr őrsre tagolódott 1933-ban. Fejér vármegyében ekkor 35 csendőr őrs működött alacsony, mintegy 297 fős csendőr legénységgel. **(II. sz. melléklet)**

A harmincas években a kerület alárendeltségében már nyomozó alosztály és lovas alosztály is működött. Továbbá a csendőr kerületnek határőrizeti feladatai is voltak. Az őrsök erejét a tömeges bűnügyek nyomozása és a járőrszolgálat teljesen lekötötte.

1936 első félévében Fejér vármegye járásaiban csendőrök számos kiemelkedő bűnügygel foglalkoztak. **(III. sz. melléklet)**

Óriási felháborodást váltott ki a lakosságban például az 1933. február 21-én 21.00 órakor Pusztavámon történt eset, amikor a Móri őrs ellenőrző járőrével szemben egy ismert orvvadász gyilkossági kísérletet követett el. A bűnügyet az őrs járőre és a nyomozó alosztály járőre derítette fel, az elkövetőt elfogták. Az eset nyomozása kapcsán néhány nap múlva őrizetbe vettek további ismert orvvadászokat is.⁵⁶

Az első bécsi döntést, azaz 1938. november 2-át követően – néhány napon belül – a teljes székesfehérvári és a miskolci csendőr kerületet átszervezték. A székesfehérvári csendőr kerület illetékességi területe a visszacsatolt területek figyelembe vételével módosult.

Amíg az 1938 november 5–10 között végrehajtott területi átadáson és a csehszlovák közbiztonsági és állami, helyhatósági szervezetek kivonulása után az első lépcsőben a határvasút alakulatok, a csendőrség és a MÁV. szervezetei települtek át. A második lépcsőben november végéig pedig az egyéb állami szervezetek is áttelepültek.

Az elcsatolt felvidéki területek egy részének visszatérése nyomán a székesfehérvári II. csendőr kerület átadta területe egy részét a veszprémi és a szombathelyi kerületnek és ugyanakkor átvette a csehszlovák közbiztonsági szervektől az újonnan visszacsatolt területeket, ahol a lakosság zöme, azaz 80–85 %-ban magyar anyanyelvű volt. Az átadások (az őrs, szakasz, szárny) és a határok pontos, a terepen történő kijelölése azonban december elejéig eltartott. A visszacsatolt területeken a csendőr őrsök 1939. január 1-től az előírt szervezetben működtek. Az átszervezés és a működési terület „csúsztatása” a rövid idő ellenére szervezeten és gyorsan történt, a csendőr őrsök felállítását a lakosság mindenben támogatta. A székesfehérvári II. csendőr kerület létszáma nem változott, a visszacsatolt területeken diszlokáló csendőr alakulatok létszámát a kerület személyi állományából kellett kigazdálkodnia.

Minden szervezetet, így a rendvédelemre szakosodott szervezeteket is a strukturális jellemzőikkel minősíthetjük. Ennek keretében célszerű vizsgálni: a munka megosztását és annak szabályozását, a hatáskör megosztását, a koordinációt és annak szabályozását, a konfigurációt.

A csendőri szervezet munkamegosztását tekintve elsősorban egydimenziós szervezetnek minősül, ezért egyszerű szervezetnek is nevezhetjük. A funkció szempontjából egyértelműen, a tárgy szempontjából bűnmegelőző és bűnüldöző, a régió szempontjából pontosan, részletesen szabályozott, rendvédelmi szervezet volt.

Egyvonalas szervezetnek minősül, mert minden csendőrnek (beosztottnak) egyetlen főnöke, parancsnoka volt és csak egy személytől kaphatott utasítást.

A sorrend: csendőr járőr, járőrvezető, őrsparancsnok, szakaszparancsnok, szárnyparancsnok, osztályparancsnok, kerületparancsnok, csendőrfelügyelő volt.

A sorrend mindig azonos volt, a fegyveres szervezetekre oly alapvető jellemzőjeként ismert szolgálati úttal! Lefelé a parancs, vagy utasítás jelentette a feladat kijelölést, a felfelé való jelentés mindkét irányban a szolgálati úton, azaz a (vonalon, „a line”-on) történt.

A csendőri szervezet – teljes története során – az egyvonalas jellegét végig megtartotta, kizárólag szélességi (horizontális) és mélységi (vertikális) irányban bővíthetett. A parancsnoki kötelemeket pedig részletesen szabályozták.

A koordináció tekintetében megállapítható, hogy az eltérő mélységében, de vertikálisan szorosan kapcsolatban lévő csendőri szervezetek tevékenységét mindig összehangolták. Például a szakaszparancsnok havonta irányelveket adott az őrsparancsnok számára a szolgálatszervezéshez, vagy az őrsparancsnok naponta egyeztetette a szomszédos őrsparancsnokkal a járőr szolgálatát. A csendőri szervezet koordinációja mind személyorientáltnak, mind strukturálisnak, vagy a szervezet részletes szabályozottsága miatt technokratikus koordinációjú szervezetnek is tekinthető!

A csendőri szervezet konfigurációja, mind másodlagos, vagy származtatott strukturális jellemzőként leírható. Országos szervezete a csendőr felügyelőség és a két irányító tárcsa és struktúrájában kialakított csendőrségi osztályok, azaz a honvédelmi tárcánál a személyi osztály, a belügyi tárcánál pedig a szolgálati osztály. E mellett országos kiegészítő szervezetként működött a tanulmányi bizottság, csendőrtiszti tanfolyam, pótlóidomító osztály. A csendőr kerületparancsnokság szervezési felépítése törzsből, számvevőségéből, katonai ügyészségből, pótszárnyból, szak alegységekből – bűnügyi, közlekedési, híradó, vasúti – és közvetlen alakulatokból például karhatalmi szakaszból, vagy századból állt. A csendőr kerület alárendeltségébe tartoztak a csendőr osztályok, amelyek a csendőr szakaszokat irányították, a csendőr szakaszparancsnokságok pedig a csendőr őrsök felügyeletét látták el. Minden csendőr szervezet évente jegyzőkönyvben szabályozta az együttműködő szervezeteivel közösen a területi illetékeségét, így a Magyar Királyi Rendőrséggel és a Magyar Királyi Révőrséggel is.

A csendőri szervezet előnyeinek tekinthető:

- A szervezet egyszerű, könnyen áttekinthető belső kapcsolatokkal rendelkező struktúrát alkotott, amelyből a felesleges tevékenységet folytató egységek viszonylag gyorsan kiszelektálódtak. Ebben az értelemben a csendőri szervezet általában alacsony költséggel működött, s ez rendkívül fontos volt.

- Az alá- és fölérendeltségi viszonyok egyértelműen rendezettek. A csendőrségi SZUT. részletesen szabályozta, – például az 1927-es kiadás is ezt teszi – az elvégzendő közbiztonsági feladatokat. A megnövekedett feladatok esetén (lásd például a II. Bécsi döntés 1938 november) viszonylag könnyű volt a csendőri szervezet mélységi és szélességi tagoltságának az átalakítása. Ilyen teljesen egyértelműsített feladatot határozott meg a SZUT. I. Fejezetében, amikor a szervezetet részletezte „Szervezeti határozványok” formájában, II. fejezetében pedig részletezte a 13. §-ban a „Szolgálati feladatokat.” Például a I. Fejezet 1. Pontja a csendőrség fogalmát adja és feladatait részletezi, a 10. §. 53. Pontja a csapatalakulatokat rögzíti és az őrs fogalmát, szervezetét részletezi, a II. fejezet 13. §-a 64. Pontja, az őrsparancsnokság és a csendőr szolgálati feladatait rögzíti. Jellemzője még az egyszerűsített, rövid és egyértelmű feladatszabás.⁵⁷

A Szolgálati Utasítás (SZUT) által rögzített feladatok voltak: a működési terület „állandó portyázása, az elkövetett cselekmények büntetendő tetteinek kinyomozása, gyanús személyek figyelése, ellenőrzése, nyomozott, körözött személyek figyelése, elfogása, állami, társadalmi rend, vallás elleni, nemzetiségi, munkás és egyéb társadalmi mozgalmainak figyelemmel kísérése.”⁵⁸

A SZUT-on kívül az egyéb szakutasítások újabb szabályokat rögzítettek. Ebben az értelemben a csendőrség tevékenységét mai szemmel túlszabályozottnak is minősíthetnénk. A CS-4-es szabályzat a Magyar Királyi Csendőrség nyomozó alakulatai számára kiadott utasítás volt, amely a csendőrségi nyomozás szolgálatát részletezte.⁵⁹ amikor a IV. fejezetében a csendőrség nyomozó szolgálatát részletezi. A laktanyai szabályok a Magyar Királyi Csendőrség alakulatainak napirendjét és az ügyeleti szolgálat feladatait szabályozták.⁶⁰

Az A-15 szabályzat, amely a Magyar Királyi Honvédség karhatalmi feladatait szabályozta, ott ahol annak együttműködési kötelezettsége keletkezett a Magyar Királyi Csendőrséggel. E szabályzat 142. §-ának E pontjában foglaltak a csendőrparancsnokokat is feljogosította a Honvédség erőinek alkalmazására.⁶¹

A Magyar Királyi Csendőrség lovas alakulatainak sajátos szabályait részletezte CS-15-ös utasítás, amely a lovas szakalegységek minden részletre kiterjedő napi életét, feladatait, a szolgálati hátsóval kapcsolatos csendőri kötelezettségeket határozta meg.⁶²

A csendőri szervezetnek hátrányos vonásai is akadtak:

- A szervezet nem volt eléggé rugalmas, ha minőségileg más feladatok elvégzése is szükségessé vált. Vagy úgy is fogalmazhatunk, hogy a hiányzó specializáció növelte a felső szintű vezető – azaz a kerületparancsnok – leterhelését. Ilyen feladatok voltak, például: a sorozat bűncselekmények megjelenése több csendőr őrs területén, vagy a bűncselekmények helyszínén jelentkező részletesebb ügyészi nyomrögzítési igények, bizonyítási követelmények, vagy a közlekedésrendészeti, illetőleg vasútrendészeti speciális feladatok igénye.

- A csendőri szervezetet többen konzervatívnak minősítették, mert az újjal kapcsolatos közbiztonsági igényekre lassan reagált, pedig a „nyílt nyomozás” intézménye nagyon jól működött.

- Hátrányos vonása volt továbbá, hogy az információ – vagy általában a kommunikáció – csak a szolgálati utakon (a line-okon) keresztül történhetett, így nehézkes volt az horizontális koordináció (együttműködés) biztosítása.

A katonai típusú rendvédelmi szervezetek a mai napig ilyen „konzervatív” szervezeti jellemzőkkel, eredményesen működnek. (Például a Francia, vagy az Olasz Csendőrség).

A csendőri szervezet egyéb jellemzőiként felsorolható, hogy szigorúan centralizált, állami, fegyveres, rendvédelmi szervezet volt, amely egyszerűen nézve egy időben katonai, ugyanakkor pedig rendvédelmi szervezetként is működött, ezért kettős szervezetnek kell tekintenünk.

„A m. kir. csendőrség a közbiztonsági szolgálat teljesítésére rendelt katonailag szervezett őrtestület.”⁶³

A csendőrség másik sajátossága, hogy olyan közszolgálati testület is volt egyben, ahol a szervezet konzervativizmusát annak bürokratizmusával is igazolták. A szervezet vizsgálata során a weberi szervezetelmélet szerinti bürokratikus jegyek is azonnal feltűnnek. Ezek között felsorolhatók:

- A munkamegosztás, amely azt jelenti, hogy a szervezet bármelyik szintjén elhelyezkedő csendőrnek részletesen meg voltak határozva a feladatai és a kötelességei.

- A szabályozottság, amely alatt azt értjük, hogy szervezet folyamatos üzemmódban működött, ezt a folyamatosságot kimerítő és megtanulható előírásokat tartalmaztak a hatáskörre, a feladatteljesítésre, a szolgálati létre, stb. vonatkozóan.

- A hierarchia, amely azt jelentette, hogy a csendőrségnél a leszígorubb alá- és fölérendeltségi rendszer volt kiépítve, valamint minden szint fölött elvileg volt egy újabb ellenőrző, vagy felügyeleti hatóság. A csendőrnek, mint beosztottnak nem volt elvileg fellebbezési, vagy panaszjoga felfelé.

- A csendőrség tevékenységét jellemezte az aktaszerűség, azaz az írásbeliség. A csendőr jelentéseit elvileg mindig írásban tette, mégpedig úgy-hogy az írásbeliség szigorúan rögzített szabályok és instrukciók szerint történt, majd a jelentéseket témák szerint aktásították és iktatták. Az őrszintű sajátosság azonban az volt, hogy járőrszolgálatban a szóbeliség, beérkezés után azonban az írásbeliség volt a meghatározó. A csendőr jelentését az őrsparancsnok, a szakaszparancsnok és a szükség esetén a szárnyparancsnok is „revízióztá” és csakis e szűrés után kerülhetett bármilyen írásos jelentés az igazságügyi szervekhez, a település, a város, vagy a vármegye közigazgatási hatóságaihoz, adminisztrációjához.

- A csendőri szervezetet a szakmai hozzáértés és a hivatástudat együtt is jellemezte, vagyis a szervezet bármely tagja csakis az előírt alkalmasság és kiképzés után kerülhetett a szervezet adott szintjén intézkedésbe.

- A szervezetet végezetül jellemezte még a személytelenség és a tárgyilagosság. A csendőr szolgálata során száműzte tevékenységéből a személyes érzelmeket és a részrehajló megfontolásokat. Szolgálati fellépését a pártatlanság érdekében a személytelenség és a tárgyilagosság jellemezte. Ezért is volt különleges jelentősége az egyöntetű öltözetnek és felszerelésnek, az alakiságnak és a csendőri szimbólumok viseletének.

A Magyar Királyi Csendőrséget úgy is minősíthetjük, hogy az egyszerre volt:

- a minősítő katonai jegyei alapján katonai szervezet;
- a minősítő közbiztonsági jegyei alapján közbiztonsági szervezet;
- ugyanakkor kettős jellegű szervezet is volt;
- másrészt a teljes működési időtartama alatt eredményes szervezet volt;
- az őrsi szervezet és az őrsi munka és tevékenység kiemelt fontosságú volt;
- a napi közbiztonsági kiképzés, azaz a kötelező szolgálati előtti felkészítés hatékony volt;
- a következetesen végzett járőrszolgálat preventív volt;
- oszkulációs elvet szem előtt tartó volt;
- a paralellizációs elvet betartó volt;
- az expedivitás elvét alkalmazó volt;

Mindez együttesen eredményezte a fésű – gereblyeszerű eredményes működést.

A jellemzőket gyarapította a nyílt nyomozás intézménye, mert azt a járőrszolgálatba vezényelt csendőr járőr végezte nap mint nap, azonnal és folyamatosan, nyíltan és egyenruhában, a helyi szokás-, nyelv-, és személyismeret birtokában. A csendőrök kapcsolt és hatásos bűnmegelőzési módszereket alkalmaztak. Például minden a közbiztonságra veszélyes rendezvényenél – függetlenül attól, hogy történt-e azon a közbiztonságra veszélyes esemény – mindig jelen voltak. Munkájukat sok-sok akció kísérte.

A csendőri szervezet kettős jellegét bizonyította, hogy:

- a csendőr esküjében, mint katona és, mint a közbiztonságért felelős személy a kormányzóra és az alkotmányra tett fogadalmat;
- a kiképzés katonai és közbiztonsági volt;

- a fegyverhasználat katonai és rendőri volt;
 - a szomszédokkal, a katonai és a rendvédelmi szervezetekkel területi és hatásköri alapon működött együtt.

A csendőrség eredményes közbiztonsági szervezetnek bizonyult azzal, hogy:

- létrejötte után azonnal képes volt 2–3 éven belül Magyarországon a vidéki közbiztonságot megteremteni és működése során fenntartani;
- tevékenységét kedvező bűnügyi felderítettség jellemezte, melyet a lakosság különösen jónak tartott;
- a hatalom kiemelkedően jónak ítélte a tevékenységét;
- a sajtó megítélése hasonlóan jónak minősült. (Például Székesfehérváron 3 újság 1936. első félévében 106 különböző írást közöl a csendőrség tevékenységéről, ezek mindegyike pozitív hangvételű volt);
- megfelelően gazdálkodott a rábízott anyagi javakkal, minden őrs önállóan biztosította a csendőrök ellátását, azaz jól működött a „közgazdálkodás” intézménye;
- elfogadott, az emberek tudatába beépült szimbólumokkal rendelkezett;
- presztízsét tovább emelte, hogy alakisége, fegyelme, stb. kiemelkedő volt.

A csendőr őrs.

Álláspontom szerint a rendvédelem történeti kutatáshoz a realista történelem szemléleten felül rendvédelmi szakismeret is szükséges! Ha a Magyar Királyi Csendőrség tevékenységét bármilyen szempontból vizsgáljuk, nem kerülhetjük meg annak alapintézményét a csendőr őrsöt. Ugyanis valamennyi a vidék közbiztonságával kapcsolatos korszakos és lényegi kérdés annak idején a csendőr őrsön dőlt el. Ennek közvetlen környezetében érzékelhették elsősorban annak tevékenységét, eredményességét, vagy annak épen a fordítottját. Ezen a szinten – a magyar faluban – és környezetében kellett számot adni, naponta és folyamatosan a több mint hat évtizeden keresztül a közbiztonsági munkáról, mindezek miatt kiemelt figyelmet fordítottam a csendőr őrs intézményére.

A csendőr őrs a csendőrség legkisebb, önálló rendvédelmi alegysége volt. Az ország teljes vidéki területét lefedték a csendőr őrsök. A csendőr őrsök területe lakott és lakatlan területről állt, melynek meghatározásakor figyelembe vették mai fogalommal a lakossági mobilitást, jellemző etnikai, politikai, gazdasági kapcsolatrendszerét, a terület növénytakaróját, tagoltságát, közlekedési infrastruktúráját stb. Általában nem támogatták új őrsök kialakítását, hanem a meglévők korszerűsítésére, bővítésére törekedtek. Elődeink tudták, ha nem is fogalmazták meg, hogy: a lakossági mobilitás és a bűnözés szinkron jelenség.

A csendőr őrs körzete a katonai szervezetekre jellemzően hármas tagoltságú volt. Vagyis átlagosan három falu, valamint azok közigazgatási határán felül figyelembe vették a nagybirtokok, az uradalmak határát is. Az őrs hadrendi száma és az érintett települések természetes és mesterséges tereptárgyai tételesen fel voltak sorolva a csendőr kerület nyilvántartásában. „A rendszer a Monarchia intézményét örökölte szervezetében, mechanizmusában átvette és lényegében változatlan formában működtette.”⁶⁴ Külön sajátossága volt a magyarországi csendőr területnek, hogy törzse csak a kerületnek volt.

A csendőrség diszlokációját évente pontosan meghatározták, amelyet az elhelyezési kimutatásokon felül a csendőrségi zsebkönyvekben is – bár más szerkezetben – teljes terjedelmében, nyíltan közlé tettek. Azaz a csendőrség szervezési és nevesített állománytáblázata is bárki számára elérhető volt. Tartalmazta az őrs diszlokációját, elérhetőségét, összeköttetési lehetőségeit, a vasútállomástól, a hajóállomástól, a postától való távolságát. Ezen kívül a postafiók számát, a parancsnokok nevét. Ezzel a zsebkönyvvel kötelező volt minden csendőrnek rendelkeznie. A zsebkönyvekkel a közigazgatási szervezeteket is elláttak.

A csendőr őrsöket az úgynevezett HORTHY-rendszer a csonkult ország területén örökölte, azt 1919 augusztusától folyamatosan átvette. Működési mechanizmusát, szervezetét, különös tekintettel az őrsök szervezetén felül azok tevékenységére, ezen belül az általuk végzett közbiztonsági járőrszolgálatra. Hasonló jelentőséggel bírt a járőrszolgálat keretében végzett nyílt, bűnügyi nyomozati tevékenység és módszer átvétele is. Az őrsök átvétele a román megszállás megszűnésétől – viszonylag lassan változott meg – és az 1921-es második királypuccsig tartott. Ennek oka nemcsak az ország rossz közbiztonságában kereshető, hanem abban is, hogy az átvett őrsök rossz állapotban, hiányos felszereltséggel, gyenge és részben képzetlen személyi állománnyal kerültek átvételre. Az őrsök újjászervezését a fentiek felül az is befolyásolta, hogy a csendőrség állománya felhígult, bár nagy számban és arányban jelentkezték az elcsatolt területekről volt csendőrök, az úgynevezett átigazolási eljárások lassúsága miatt azonban ez csak hosszú idő alatt történhetett meg.⁶⁵ Problémát jelentett az igazolt csendőrök jogsérelmeinek a rendezése, valamint a szakmai eredményesség háttérbe szorulása.

Mindezek miatt a csendőrség vezetői hatékony és gyors intézkedéseket tettek a kiképzés javítására, a kerületszintű tanszázadok felállításával és a katonai fegyelem megszilárdításával. Mindezt csak kismértékben zavarta meg az, hogy a nyugat-magyarországi csendőri állomány zöme részt vett a sikertelen királypuccsokban. Fejér vármegyében csupán két őrsön – a bicskein és az érden – hajtottak végre kisebb állomány átcsoportosítást emiatt. Bár ezt követően a csendőrség még mintegy fél évig a zendülők leverésében vett részt, amit katonai irányítás mellett eredményesen megoldott.⁶⁶

Az új rendszer 1919 végén a csendőr őrsöket – a dualista Magyarország kialakult gyakorlatát követő – a vármegyei közigazgatással összhangban kezdte működtetni.

Átvételre került a csendőrség korábban kialakult őrsi szervezete, azaz a teljes vidéki terület tételes őrsi díszlokációja, szolgálati rendszere, részben állománya, működési mechanizmusa, szolgálati jelképei. A működés jogi alapját változatlanul hagyták, sőt a részletes végrehajtást előíró szabályzatokat 1927-ig nem „bolygatták.”⁶⁷

A csendőrség munkájának lényegét mindig az őrsön folyó tevékenység és a közbiztonsági szolgálat képezte, ezért a folyamatosan vezetett szolgálati okmányai kizárólag ezzel voltak összefüggésben.

Ilyen okmánynak számítottak elsősorban: a munkatérkép, a szolgálati lap (mai szóval a járőr-útirányterv), a szolgálati havi-füzet, vagy az őrsnapirend, stb.

Katonai szervezetről lévén szó azonban, kiemelkedett ezek közül az őrs munkatérkép, amelyet évente fektettek fel és naponta, folyamatosan vezettek. A munkatérképen fel voltak tüntetve: a fő világtájak, az őrs körletének határai, az őrs székhelye és szomszédai, az évente ismertté vált bűncselekmények, a területen megfigyelés alatt tartott személyek száma, a területen tevékenykedő politikai mozgalmak szervezési és gyülekezési helyei, a rendkívüli események, a kényszerítő intézkedések és fegyverhasználatok, az egyéb szolgálatszervezést segítő információk (Például a vasút- és hajóállomások mellett a megálló vonatok, hajók érkezési ideje, a rendszeres rendezvények, mint a piacok, a vásárok, az állatvásárok, vagy a vándorcigányok által használt útvonalak, stb.)

A munkatérkép (SZUT. 249. Pont) az őrs alapvető okmánya volt. Tükrözte a tényleges díszlokációt és a közbiztonsági helyzetet.⁶⁸

Az őrs munkatérkép mellékletét alkotta a távolsági kimutatás, amely az őrsről kiindulva tételesen sorolta fel a fontosabb tereptárgyakat, meghatározva azok távolságát. A munkatérkép adataira épült a másik két okmány is, a táblázat a portyázásra, valamint az őrjárat beosztás. Minden okmányon a csendőrségi csapatjelzéseket kellett egyöntetűen alkalmazni.

Fejér vármegye területe 1920-ban 4 128 km² volt ebből Székesfehérvár thjv. területe 120 km² tett ki, amely egyben a székesfehérvári rendőrkapitányság működési területe volt, ebből következően a Fejér vármegyei csendőrpáncsnokság a megye vidéki területein, azaz 4.008 km²-es térségben volt illetékes. Ezen a vidéki területen 33 csendőr őrsöt állítottak fel. Egy csendőr őrsre átlagosan 121,4 azaz 120 km² terület jutott, vagyis egy csendőr őrsnek lényegében Székesfehérvár közigazgatási területével megegyező területet szántak működési területnek. Természetesen előfordult ettől lényegesen nagyobb, illetve kisebb működési körletű csendőr őrs is. Mindezt alapvetően a közigazgatási határok, a terep jellege és a gyalogos járhatósága határozta meg.

1923-ra véglegesen kialakult csendőr őrsök körlete. A megyében az átlagnál kisebb körlete volt 16 őrsnek, az átlagtól nagyobb területtel pedig 17 őrs rendelkezett. A legnagyobbnak a sárbogárdi őrs területe bizonyult, amely 237,65 km² volt, a legkisebb területtel pedig a csákberényi őrs rendelkezett melynek területe 58,57 km² tett ki.

A megye lakossága az 1920-as adatok szerint 262 307 fő volt, 1 km²-en belül 50 fő állandó lakos élt. Egy őrs területén, azaz az átlagos 120 km²-en kb. 6 000 fő maximális népességgel számoltak. Ebben az esetben a „prevenció” érdekében csak gyalogos őrsöt terveztek. Ha ettől a terület nagysága lényegesen nagyobb volt, illetve dombos, erdős-hegyes, fedett- félig fedett terepről, vagy magas növényzettel volt a terület borítva, akkor lovas őrsöt alakítottak ki. Ezzel azonban még indokolt esetben is – a magas költsége miatt – nem éltek, ezért Fejér vármegyében lovas őrs nem működött. Ugyanakkor – a vasúti szállításra alapozva – mobil lovascsendőri alosztály funkcionált 1932-ig Székesfehérvárott, amelyet később Tatára helyeztek át. Már 1923-ra elérték, hogy őrsönként átlagosan 1–2 járőr-kutyával megerősítsék a szolgálatot.

A csendőr őrs országos díszlokációját a vizsgált korszakban alapvetően két belügyminiszteri rendelet szabályozta.⁶⁹ Mindkettő külön is tárgyalta a csendőr őrsök és a különítmények felállításával kapcsolatos 6 pontban rögzített eljárást, amelyet abban esetben kellett alkalmazni, ha új csendőr őrs, vagy különítmény felállítása vált szükségessé.

Könnyen felismerhető mindkét rendeletben az a kormányzati szándék, hogy a helyi hatalmi szervek, beleszólását a csendőrség és a vidéki közbiztonság témájába megszüntesse. A közigazgatási szer-

vezetek a későbbiekben csak felhívással igényelheték a csendőrség szolgálatát, amit természetesen minden jogos és indokolt esetben számukra biztosítottak. Mindez a központi irányítás további erősödését eredményezte.

Mindezek alapján őrsöt felállítani a későbbiekben, csak ott lehetett, ahol a rendelkezésben foglalt elvárások megvalósultak:

- Indokolni kellett a felállítás szükségességét.
- Választ kellett adni arra a kérdésre, hogy milyen módon oldható meg az őrs elhelyezése.
- Működtethető-e az őrsön közgazdálkodás.
- Van-e helyben vasút, posta, hajó, stb.
- Kérelmezte-e hatóság az őrs felállítását.
- Volt-e korábban is már ilyen kielégítetlen kérelem.

Ezek a szabályok bármely mai, hasonló helyzetben is iránymutatóak lehetnének!

Az őrsök objektumait lehetőség szerint a községháza mellé, a község centrumába, valamint a posta mellé telepítették. Előfordult, hogy ahol ilyen lehetőség nem volt, ott az uradalmi major központjába, vagy a vasútállomásra települt a csendőr őrs a hírközlési lehetőség gyors elérése miatt.

A szervezők 1882–1883-ban is úgy telepítették a csendőr őrsöket, hogy azok a főbb vasútvonalakat kövessék.⁷⁰

Az őrsön évekig szolgáló csendőr legénység számára a csendőri szolgálat sajátos életforma is volt. A rendkívül kemény szolgálat, mellett a kiképzés és a belszolgálat, az állandó fegyver-, anyag- és eszközkarbantartás, a körlet, a kertek művelése, és a fiatalok számára a közgazdálkodás vitele kemény megpróbáltatással járt. Különösen nehezítette a helyzetet a nötlenség megkövetelése, majd bizonyos idő után a nősüléshez szükséges kaució előteremtése.

Az „Nősülési Szabályzat” szerint ugyanis csak az a csendőr nősülhetett, aki:

- legalább négy és fél éves csendőri szolgálattal és;
- jó minősítéssel rendelkezett;
- legalább huszonöt és fél éves volt;
- rendezett anyagi körülmények között élt;
- az alakuló család megélhetése biztosított volt.

Hasonlóan kemény feltételeket támasztott ugyanez a szabályzat az arával szemben is, akinek:

- szeplőtelen hírnevűnek;
- fedhetetlen erkölcsűnek;
- szerény igényű, vallásos, háziasnak;
- megfelelő műveltségűnek;
- nagyszülőig bezárva tiszta keresztény származásúnak;
- tisztességes és nemzeti szempontból megbízható, bűnügyileg fertőzetlen családból kellett származnia.

Ezt az életformát mégis nagyon sok falusi fiatal vállalta, és büszkén is élte, hiszen szinte egyedüli lehetősége volt a társadalmi–gazdasági környezetéből való kiemelkedésre. A csendőrök szolgálatát a falu segítette, a csendőröket tisztelet és megbecsülés övezte. **(IV. sz. melléklet)**

Az őrsi munka egyik legfontosabb jellemzője volt, a verbalitás. Ez azt jelentette, hogy a közbiztonsági szolgálat végrehajtására alapvetően a szóbeliség volt jellemző.

A testület szolgálati utasítása meghatározta, hogy: a csendőrparancsnokságok, vagy járőrök, vagy az egyes csendőrök, a náluk tett feljelentésekről, vagy szolgálati ténykedéseikről sohasem vesznek fel jegyzőkönyvet. „Szolgálati ténykedéseket a járőr, vagy eljár csendőr az őrsparancsnokságnak szóbelileg jelent és az utóbbi az illetékes hatóságnak írásbeli jelentést tesz, illetőleg értesítést ad.”⁷¹

A szabályzatban foglaltak a gyakorlatban azt jelentették, hogy a járőrök szóban jelentettek mindent, az őrsparancsnok pedig szükségképpen jelentett tovább az elöljárónak, vagy az illetékes együttműködő szerv vezetőjének. Mindez jelentősen egyszerűsítette és megkönnyítette a szolgálat végrehajtását, ugyanakkor az őrsparancsnok kötelessége volt az intézkedés, eljárás, nyomozás jogszerűségének és az írásbeliségének biztosítása. A gyakorlatban a hatóságok előtt a csendőri intézkedés alapvetően jogszerűnek minősült, írásbeliségét a képzett és gyakorlott őrsparancsnok végezte és bizonyította.

Az őrsök körleteinek kialakításakor az volt döntő, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia időszakában, hol és miért működött csendőr őrs? Szempont volt még az is, hogy a közigazgatási hatóságok és a Magyar Királyi Honvédség alakulatai hol helyezkedtek el, valamint lényegi volt az is, hogy az egyes területek, objektumok, intézmények és az ott élő lakosság viszonya milyen volt a Tanácsköztársasághoz? Indokolt esetben ezért, az őrsök létrehozásának általános normáit felülbírálták, ahol úgy értékelték a várható közbiztonsági helyzetet, hogy súlyos lehet a későbbiekben, ott az őrsök létszámát is megőrsítették.

Lényegében nem tekintették a csendőri szervezet díszlokációjának meghatározójául az ismertté vált közterületi bűnözést, inkább törekedtek nyílt csendőri módszerekkel a bűncselekmények megelőzésére. A megközelítés tehát teljesen eltérő, mind a későbbi hazai felfogás és gyakorlat.

A nyílt prevenció azaz a nyílt csendőri megelőzés érdekében háromféle szolgálati formát alkalmaztak:

- a rendes szolgálatot, amelynek az megerősített változata is létezett, amely a csendőr őr napi tevékenysége volt;
- a felhívás folytán teljesített szolgálatot;
- valamint az ellenőrző szolgálatot.

A háromféle szolgálati formát a SZUT. 18 féle csendőrségi alapfeladatban részletezte, amelyek a csendőr őrök tevékenységének a lényegét alkották.⁷²

A rendes szolgálat naponkénti, az őrparancsnok tervezése alapján, felsőbb utasítás nélkül, a kötelezően végzett portyázásból állt, amely a csendőrség tevékenységének a lényegét jelentette. Ez volt az alapvető oka az eredményességének. A portyázás abból állt, hogy a csendőr járőrnek – amely általában 2 fős volt – a meghatározott területet be kellett járnia. A csendőrség országosan igen alacsony járőrsűrűséggel dolgozott. Az őrök többnyire naponta 1–2–3 járőrpárt tudtak vezényelni. A 6 fős őrök esetében ez napi 1,5 járőrt jelentett, ezek miatt az ilyen típusú őröket másfeles őröknek nevezték. Felfogásuk szerint az alacsony járőrsűrűség és az eredményesség nem zárta ki egymást.

A csendőr járőr rendes szolgálatban minimum 16, maximum 24 órát teljesített. Ezért 24 órás szabadnapot biztosítottak részére a szolgálat letöltését követően. A rendes szolgálat időtartamából egyharmadot fordíthattak „éber pihenésre” járőr útiránytervben szigorúan meghatározott helyen és időben. A pihenőhely általában a nem székhely község előjáróságán, vagy például a vasútállomáson volt kialakítva, berendezése 2 db vaságy volt. A pihenő időtartamára a járőr a felszerelését levethette. A járőr pihenőhelyen való tartózkodása időpontját a lakosság ismerte. Ebből következően átlagosan 6-8 órát fordíthattak pihenésre. Az őr működési területét, őrskörzetét (egyes okmányok szerint őrskörletét), annak teljes mélységében naponta, lehetőleg a bűncselekmények valós idejében és helyein nyílt formában ellenőrizték. A fenti normákat 1940-től lényegesen csökkentették, ahol 6 órás napi szolgálatot és egyéb kedvezményeket is biztosítottak a rendkívüli megterheléssel járó szolgálat nehézségei enyhítése érdekében.⁷³

A csendőr járőr csak egyenruhában, szigorúan és részletesen szabályozott normák és körülmények között teljesíthetett szolgálatot. A járőr szolgálata során rendkívüli fizikai és idegi megterhelés alatt állt. Egy járőr útirányterv ugyanis az őr körletének legalább egyharmadát, vagy a felét érintette! Ezt teljes járőrfelszerelésben, az évszaknak megfelelő öltözetben, Manlicher puskával, szuronnal, távcsővel, csendőrkarddal, 2 db tölténytárral, 20 db szolgálati lőszerrel, járőrtáskával, bilincsel, piros könyvvel, zöld könyvvel, vagy Nyomozó Kulccsal, körözési levelekkel, útiránytervvel, jegyzetkönyvvel, élelemmel kellett megtennie, azaz kb. 12–15 kg-os súllyal, amely átlagos napon mintegy 15–25 km gyalogmenetet jelentett. A menet végrehajtása alól normál esetben nem lehetett felmentést kapni. Sürgősségi esetben a járőr igénybe vehetett bármely közlekedési eszközt, azonban az akkori viszonyok szerint 1932-ig szinte kizárólagosan csak lovas szekeret jelentett, ezt követően pedig kerékpárt. A járőr felszerelésén csak a pihenő idejére könnyíthetett. A dohányzást – kivéve a terepen, vagy pihenőben való tartózkodást – nem engedélyezték. Így tilos volt városban, községek utcáin, vasúton is a dohányzás.

Az előre tervezett járőrszolgálat közben a csendőr járőr résznyomozati cselekményeket is elvégeztek, ilyenek voltak: a tanúkihallgatás, a meghallgatás, a megnyugtató, az egyszerű helyszíni szemle, a helyszínbiztosítás.

A csendőr járőrnek az útiránytervben részletesen előírtak szerint, szigorúan meghatározott időben és útvonalon minden fontosabb objektumot, személyt ellenőrizve kellett a meghatározott helyre elérni. Ahol a biztosított időben a felszerelésen könnyítve a járőr tagjai pihenhettek. A pihenési időn túl az adott ponton az ellenőrzésre fordított idő is meg volt határozva. A járőrszolgálatot ellenőrző őrparancsnok rendszerint ezeken a pontokon ellenőrizte járőreit és helyszínen oktatta és nevelte is őket. Az őrparancsnok ellenőrző szolgálata során járőrtársaként általában próbaidős csendőrt vitt magával, akit menetközben oktató, valamint az őrskörletet, ezenfelül a területen élő állandó lakosokat is bemutatva neki. Ez olyan eredménnyel járt, hogy a csendőr véglegesítésekor a területet és lakosságot szokásaival, sajátosságaival együtt már ismerte.⁷⁴

Az ellenőrzési pontok nyíltak és rejtettek is lehettek. A nyílt pontokat ismerte a lakosság, a rejtetteken konkrét célra irányuló figyelőszolgálatot teljesítettek, vagy „besúgóikkal” találkoztak információcsere végett. Minden véglegesített csendőrnek legalább két besúgója kellett, hogy legyen, ezért mond-

hatjuk, hogy az őrsnek szervezett hálózata, hálózati operatív munkája volt. Minden súlyos bűncselekmény ismertté válásakor kérdés volt, a besúgó észlelése és jelentése.

Az őrsparancsnok ellenőrző szolgálatát elsősorban gyalog, lovon, később kerékpárral teljesítette, általában járőrtárssal, de oly módon, hogy közben – szükséges esetben – maga is köteles volt intézkedni. Minden szolgálatba lévő járőrt legalább naponta egy alkalommal ellenőrizték. A fontosabb, előre tervezett eseményeken a helyszínen kellett irányítania az intézkedést. Az ellenőrző szolgálat napi 15–20 km lovaglást, vagy ugyanennyi kerékpározást és/vagy ennek mintegy fele gyaloglást jelentette.

Az őrsön teljesített bármely közterületi szolgálat rendkívüli fizikai megterhelést jelentett, ezért a csendőrfelvétel szempontjainál a fizikai alkalmasság és a 20–40 éves életkor volt a meghatározó. Mindezt „tökéletes hadiszolgálati alkalmasságként” fogalmazták meg. A rendes szolgálatnál fél óra fel- és leszerelési időt biztosítottak, azonban azt minden esetben az öltözet, a felszerelés, a fegyverzet karbantartására kellett fordítani.

A járőrvezető kötelessége volt a járőrtárs szolgálatban történő nevelése, kiképzése. Az intézkedést a járőrvezető kezdeményezte és hajtotta végre, a járőrtárstól szigorúan megkövetelte annak biztosítását. Ilyenkor a fegyvert súlyban, vagy tűzkész állapotba kellett helyezni, sőt adott situációban tüzelőállást kellett felvenni. Fegyveres bűnöző üldözésekor a vélt feltalálási helytől egy kilométerre, a járőr harcszerűen mozgott a terepen. Lehetőség szerint állandó járőr párokkal dolgoztak, ami az intézkedések végrehajtásában összeszokottságot eredményezett. Minden járőr állandósított útirányterve mellé konkrét bűnügyben nyomozati cselekmény elvégzését is előírták részére, a korábban már hivatkozott verbalitás elve alapján szóban tette meg jelentését, amelyet később az őrsparancsnok foglalt írásos jelentésbe.

Az intézkedések biztosításának alaki, formai kényszere mellett megkövetelték annak minden körülmények közötti véghezvitelét: akár testi kényszerrel, szükség esetén fegyverhasználattal is. A csendőr fegyverhasználatát úgy tekintették, hogy ha lehetséges enyhébb eszköz akkor ne használja a fegyverét, a körülményekhez képest lehetőleg kímélve tegye azt, céljaul pedig a megszökésre képtelenné tételt írták elő a csendőr számára. Bizonyos esetekben azonban a csendőr köteles volt fegyvert használni. Ugyanilyen előírás volt, hogy a dulakodás alatt a karabély agyát, vagy a kard markolatát használhatták lökésre, vagy ütésre. A csendőr szolgálatán kívül is – szükség esetén köteles volt úgymond szolgálatilag fellépni – használhatta fegyverét, azonban ez csak csendőrség számára rendszeresített fegyver lehetett. Az intézkedés legfontosabb módszertani szabálya volt: az óvatosság, a lehetőség szerint figyelőállás foglalása, valamint a gyors elhatározás és fellépés.

Az intézkedés alá vont személyt, ha az szükséges volt azonnal megbilincseltek és megmotozták, ezt követően a legközelebbi hatóság objektumához kísérték, ahol az illetékes hatóság kikerzéséig, vagy az őrsparancsnok kikerzéséig őrizték. Az intézkedést, amennyiben az személyes szabadságot korlátozó intézkedés volt, a személy átadásáig biztosították. Az „egyszerű előállításnak” nem volt törvényben meghatározott maximált ideje. Rendkívül lényeges volt viszont, hogy ezt követően az útiránytervben meghatározott szolgálatukat folytatni kellett.

A csendőr őrs napi élete a legszigorúbb, katonai követelményei között zajlott. A csendőri szolgálat a fokozott megterhelés, a parancsok és utasítások kíméletlen megkövetelése ellenére a fegyelmi helyzet tekintetében is messze felette állt a Horthy rendszer más fegyveres erőinek és testületeinek. A jelenség úgy is érdekes volt, hogy a más címen és kényszerből az őrsre kerülő – például póttartalékos állomány – is alapvetően „felvette” a csendőrség különleges katonai fegyelmét. **(V. sz. melléklet)**

Feltűnő, hogy a csendőrség e szempontból is messze jobban állt a többi fegyveres szervezetnél, amely hasonlatos volt a kor mintájának tartott német hadseregéhez. A Magyar Királyi Csendőrség szakmai eredményességének egyik oka éppen a katonai fegyelem megtartásában és megkövetelésében keresendő. Amelyet az állomány megtartott és minden szintű parancsnok pedig a kötelmei szerint folyamatosan ellenőrizték és kíméletlenül megkövetelt. Az őrs szemlék célja éppen a katonai fegyelem helyzetének, állapotának a tisztázása volt. A csendőrség katonai fegyelme érzékelhető volt a csendőr megjelenésében, öltözetében, viselkedésében, a csendőrség napi tevékenységében, a szolgálatban és a szolgálaton kívül, a fegyveres biztosításokban, a csendőri jellegű intézkedések véghezvitelében. Ezen felül pedig a kötelékben végzett tevékenységben, sőt a díszelgéseknél is – amely minden kerületszékhelynél „élményszámba ment” vagy a budai várban teljesített Udvarlaki Őrségekben – látható volt.

A rendszer valamennyi fegyveres szervezete irigyelte a csendőrség harcalképességét és hadrafoghatóságát, amely vidéki viszonylatban mindig minden hatóságnál előbb ért a helyszínre, sőt mások helyszínre érkezésekor már intézkedésben volt.

Mindkét ok miatt rendszerint ezért a helyzet javítására a katonai, a rendőri és kormányzati vezetők a csendőrség példájával éltek. Egyébként több, mint 10 évvel később a táborigazgatás szerveze-

te első véglegesítésénél az egyik fő szempont a „hadrakelt” Magyar Királyi Honvédség fegyelme fenntartása érdekében hivatásos csendőrökből képzett alegységek kerültek., mintegy „ékként” a honvédségi egységek, alegységek közé.⁷⁵

A rendes szolgálat lényege tehát a nap, mint nap végzett portyázásokból állt, amit teljesíteni kellett anélkül, hogy arra valamely csendőrparancsnokság parancsot, bíróság, ügyészség, közigazgatás felhívást adott volna. A korábban vázolt normák szerint ezt a fajta szolgálatot a „szükségig” kellett teljesíteni. Mivel a rendes szolgálat folyamatosan az egész országra kiterjedt, nem volt szükség alapvetően országos akció elrendelésére sem, mert az csapatalakulatok azonnal mozgósíthatóak voltak. Ha azonban ezt az erőt már felhasználták igen nehéz volt a szükséges megerősítést biztosítani.

A járőr kivezénylését és bevonulását bevezették az Szolgálati Könyvbe, később pedig az „Szolgálati – Havifüzetbe”. Ennek megtörténtét a közvetlen tiszt elöljáró – a szakasz, vagy szárnyparancsnok – havonta ellenőrizte. Az őrsparancsnok a járőrvezetőt ellátta a szolgálati lappal, amelyekbe előre bevezette: a járőr tagjai nevét, a szolgálat tartamát, a szolgálat célját, a kijelölt útvonalat, valamint az nagypihenők helyét. Ugyanerre a lapra vezette rá a járőrvezető az útvonalba eső fontosabb tereptárgyakat, az azokhoz történő érkezés és elindulás idejét, a közismert személyek nevét, akikkel találkoztak és beszélgettek, valamint a megtartott pihenőkre vonatkozó adatokat. Sűrűn előfordult, hogy a járőrvezetőnek és az őrsparancsnoknak észleléseiről térkép-vázlatot kellett készítenie. A verbalitás elve ellenére a helyszínes bűncselekményeknél követelmény volt a hatóságnak is megfelelő térkép, vázlat készítése, amelyet a jellemző esetekre a csendőrség kiképzői tipizáltak.

A járőrszolgálat teljesítése során a járőr feladatai voltak:

- a büntetés alá eső tetteket megelőzni;
- a véghezvitt törvénysértéseket kideríteni és a tetteket feljelenteni;
- a törvénysértőket az előírt esetekben el kellett fogni és 24 órán belül át kellett adni őket az illetékes hatóságoknak, vagy a bíróságoknak;
- minden állampolgár személyét és vagyonát mindennemű erőszakoskodástól meg kellett védeni;
- tűzveszékenél, árvizeknél és minden más veszélyeztetett helyen meg kellett jelenni és ott a közbiztonságot fenn kellett tartani;
- az utasokat a kétes biztonságú útvonalakon el kellett kísérni;
- a katonaszökevényeket le kellett tartóztatni és az illetékes katonai parancsnokságnak át kellett adni;
- figyelmet kellett fordítani minden a köz által használt és annak tulajdonát képező építményre, eszközre, a hiányosságokat és a rongálásokat jelenteni kellett és a kártevőket ki kellett nyomozni;
- ellenőrizni kellett a közlekedési szabályok betartását;
- ellenőrzést kellett gyakorolni minden szabadon bocsátott büntetett és REF alá helyezett személy felett.

A rendes szolgálat folyamatos végzése azt jelentette, hogy a csendőr őrs teljesen együtt élt a faluval, igazodott a helyi eseményekhez. A rendes szolgálatot minden esetben kiterjesztették nemcsak a lakott, hanem lakatlan, elhagyatott, a bűnözők búvóhelyeül szolgáló területekre is, úgy hogy azokat legalább havonta egyszer ellenőrizték.

A Magyar Királyi Csendőrség eredményességét az ország vidéki területein a folyamatosan végzett rendes szolgálatban kell keresni, amely a bűnözés valószínű idejére, mozgására és a lakossági mobilitásra koncentrált. A rendes szolgálat „oszkulált” volt, azaz minden járőr és minden őrs térben és időben kapcsolódott egymáshoz.

A rendes szolgálat „paralellizált”, azaz minden esetben a rendes szolgálat szervezésénél a szervezeti, az időbeli, és a térbeli párhuzamosságot alkalmazták.

A felhívás folytán végzett szolgálat lényege az volt, hogy eleget kellett tenni az illetékes bíróság, ügyészség, közigazgatási hatóság törvényes hatáskörében kiadott „felhívásainak”, valamint a területileg nem illetékes bírói és közigazgatási hatóságok „megkereséseinek”. Ha valamelyik előbb felsorolt hatóság olyan szolgálatra szólította fel az őrsöt, ami törvényellenes volt, vagy nem tartozott a Csendőrség szolgálati feladatai közé, az őrsparancsnok kötelessége volt a felhívás teljesítése előtt a kérést a követlen elöljárójának felterjeszteni.

A felhívásnak alaki tekintetben meg kellett egyeznie a hatósági kiadványok követelményeivel.

A testület szolgálati utasítása meghatározta, hogy: „A csendőr őrsök és a helyi községi elöljáróságok között nincs függő viszony. A bűnügyi nyomozás szempontjából a községi elöljáróság rendőri hatóság ugyan, a csendőr pedig rendőri közeg, de az ezt szabályzó BM rendelet a csendőrség tevékenységének előtérbe helyezése mellett a községi elöljáróságok számára csak kiegészítő hatáskört biztosít.”⁷⁶

A Szervezeti és Szolgálati Utasítás tételesen felsorolta az tiltott szolgálatokat, amelyekre a csendőrség, vagy a csendőr nem volt igénybevehető: magán természetű, vagy személyes szolgálatra, testi

munkára, betegek, elmebetegek kísérésére, tanoncok, családszökevények elővezetésére (ha erre volt szervezet), polgári hatóságoknak teljesítendő belső szolgálatokra, kézbesítésre, kihirdetésre, összeírásra, letartóztatási intézményekben foglyok állandó, vagy huzamosabb őrzésére, politikai gyűléseken a hatóság képviselőjében való ellenőrzésre, jövedéki ügyek nyomozására, gypmesterek kísérésére, munkásnak munka közbeni felügyeletére, kéjnök orvosi vizsgálatra való szállítására (ha erre volt más szervezet), gyűjtésre, árusításra, vagy terjesztésre.

A Szervezeti és Szolgálati Utasítás tételesen határozta meg továbbá azokat a hatósági személyeket, akik csendőr őrsöket, vagy járőröket a „megengedett szolgálatokra” igénybe vehették: az illetékes kormánybiztos, a vármegye alispánja és helyettese, a bíróságok, az ügyészségek elnökei és helyettesei, a vizsgálóbírák, kiküldött bírák és ügyészek; az illetékes járás főszolgabírája és helyettese; a Magyar Királyi Rendőrség vidéki főkapitánya, az illetékes rendőrkapitányságok és kirendeltségek vezetői, továbbá az illetékes megyei és törvényhatósági jogú városokban a büntető bíraskodással megbízott tisztviselők valamint a közigazgatási hatóságok és ezek esetenként megnevezett önálló intézkedésre jogosult tagjai.⁷⁷

Az hatóságok felhívásainak tartalmáért a kiadó hatósági személy felelt. Az eljáró csendőr annak bírálataiba nem bocsátkozhatott. A felhívó hatóság ellenben a felhívás teljesítésének módját nem határozhatta meg. A törvény és a testület szervezeti és szolgálati utasításának pontos betartásáért az eljáró csendőr volt felelős.

A törvényhozás rendelkezése alapján a csendőr őrsöt, annak járőreit csak olyan szolgálatra vehették igénybe, amely a közbiztonsági szolgálattal szoros összefüggésben állt. Az ezen felüli, azaz a tiltott szolgálatokra nem alkalmazhatták őket.

Ha a felhívás az esküvel fogadott köteleesség, az állam, vagy a szolgálat érdeke ellen irányult, vagy törvényben tiltott cselekményt követelt, a felhívás teljesítését meg kellett tagadni és azonnal fel kellett terjeszteni az előljáró szárnyparancsnokságra. Ez esetben a szárnyparancsnok személyes érintkezésbe lépett a felhívó hatósággal, vele az ügyet megbeszélte és felkérte a felhívás módosítására, vagy visszavonására. Ha az ügyet ily módon nem sikerült elintézni, a szárnyparancsnok a felhívás teljesítését megtagadta és erről az őrsöt, mind a felhívó hatóságot indoklásával együtt írásban értesítette. A felhívó hatóságnak jogában állt a szárnyparancsnokság intézkedése ellen a csendőrkerületi parancsnoksághoz, vagy a saját felettes hatóságához fordulni. Ha ezzel sem elégedett meg, végső fokon a belügyminiszter döntött.

A szárnyparancsnok a felhívás teljesítésének megtagadását minden esetben felterjesztette a kerület parancsnokához, aki a felhívást felülvizsgálta és jóváhagyta, vagy módosította, illetve ha kellett hatályon kívül helyezte. A kerület parancsnok a hatályon kívül helyezett, vagy módosított szárnyparancsnoki intézkedésről mindkét felet írásban értesítette. A felhívással kapcsolatban lényeges volt még hogy:

- felhívási jogukat a hatóságok az ilyen joggal fel nem ruházott más hatóságokra nem ruházhatták át;
- csak olyan tisztviselő írhatta alá a felhívást, aki akár hatóság, akár pedig a saját nevében felhívás kibocsátására egyénileg jogosult volt;
- a felhívási joggal nem bíró hatóságok az őrsöket csak az illetékes főszolgabíró útján kérhették fel;
- a Csendőrséget karhatalomként csak akkor vehették igénybe, ha a hatósági eljárásnál ellenszegülés fordult elő, vagy attól alapos indokok alapján tartani lehetett, amit a felhívásban kifejezésre kellett jutatni.

A felhívás teljesítésének megtagadási joga nem jelentette hatósági intézkedés felülbírálását csupán a járőrök szabályozatlan felhasználását tette lehetetlenné. A gyakorlatban kevés ilyen nézeteltérés fordult elő, ezek nagy részét megbeszélés után tisztázták az érintettek. Természetesen sokszor kíséreltek az illetékes hatóságok, azzal hogy a csendőr járőrt másra is igénybe vehessék. Ennek jellemző esetei voltak például az aratások. A járás főszolgabírája kérte a más vidékről felfogadott aratók biztosítását az oda történő ki- és bevonuláshoz. Egyúttal úgy gondolta, hogy a teljes több napi munka biztosítását, az idegen arató munkások védelmét a csendőrök ellátják. Míg az első kérés teljesíthető volt, a másikat szigorú szabályok tiltották természetesen jogos felhívásnak számított a hadifoglyokkal kapcsolatos munkavégzés csendőri biztosítása. Egy ilyen esetből nőtt ki 1897. július 1-én az baracsi aratósztrájk is, ahol 8 csendőr és több mezőgazdasági cseléd sérült meg, ahol csendőri fegyverhasználatra is sor került.

A harmadik szolgálati formát az ellenőrző szolgálat képezte, melyet az őrsparancsnok hajtott végre és amelynek kettős célja volt.

Minden körülmények között meg kellett győződni arról, hogy az alárendeltek, hogyan hajtják végre a kapott parancsot, hivatali hatalmukkal nem éltek-e vissza?

Az ellenőrzést minden esetben fel kellett használni az alárendeltek nevelésére és kiképzésére.

Nemcsak az őrsparancsnok kötelessége volt a járőrszolgálat ellenőrzése, hanem a csapatalakulatok parancsnokainak és alárendelt tisztjeinek is. A szakaszparancsnoknak havonta, a szárnyparancsnoknak negyedévente kellett ellenőrző szolgálatot teljesíteniük.

A parancsnokságok ellenőrzéseiket „szemlének” nevezték. Amikor létrejöttek az csendőrségi szakosztályok azokat besorolták a szemlélők közé. A csendőrség felügyelőjének ellenőrzési kötelem kiterjedt a testület minden tagjára és alakulatára. A szemlékkel kapcsolatos részletes szabályokat a „Szemleutasítás” tartalmazta.⁷⁸

Mindhárom típusú szolgálatot járőrözéssel kellett elvégezni, vagy azzal össze kellett kapcsolni:

- a szakaszparancsnok szemlét hajtott végre az őrsön, ezt követően az őrsparancsnokkal szolgálat közben közösen ellenőrizték a járőröket;

- letartóztatott kísérését követően az őrs székhelyére járőrszolgálattal kellett hazazárni.

A járőrözés abból állt, hogy a csendőr járőr az őrskörlet minden kis zugában gyakran és váratlanul megjelent, így a közbiztonságra veszélyes és a bűnözésre hajlamos egyéneket a bűncselekmény elkövetésétől visszatartotta. A járőr tagjai a szolgálat megkezdése előtt az őrsparancsnoknál jelentkeztek, aki a fegyverzetet, a felszerelést és a járőr „küllemét” ellenőrizte. Ezt követően elméleti és gyakorlati (fogások) felkészültségükről meggyőződve részletesen kioktatta őket a feladatukra. A hangsúlyos feladatokat külön is visszakérdezte, illetve sulykolta.

A szolgálat megszervezése az őrsparancsnok joga volt, amelybe az előjáró parancsnokságok nem szóltak bele, csak abban az esetben, ha valamelyik beosztott javára, vagy a lakosság hátrányára szabálytalanságok elkövetését érzékelt a szemlélő előjáró. A portyázás gyalogos – ritkán lovas – járőrszolgálatot jelentett, amely alatt a járőr konkrét nyomozati munkát is végzett, eközben a teljes járőrútvonalon kapcsolatot tartott a helyi lakossággal, érzékelt minden eseményt és jelenséget, valamint elváltozást, amely a közbiztonsági helyzet változásával lehetett. A járőr tagjainak szolgálati ténykedése ellen mindenkinek jogában állt panaszt tenni, ezért a járőr tagjai kérésre kötelesek voltak igazolványukat felmutatni, sőt meg kellett engedniük, hogy az igazolványukat kérő személy a nevüket és a beosztásukat felírhasssa.

A járőr a szolgálat teljesítése során étel és ital szerzése, vagy pihenés céljából semmilyen objektumba nem léphetett be, ezért minden esetben hideg élelmet vitt az őrsről magával. Kötelező viselkedési formaként az előzékenységet és az udvariasságot előírták számukra.

Az őrsi szolgálat sajátossága volt az is, hogy a járőrszolgálaton felül alig maradt más szolgálatra idő.

Az őrs belső élete, a kiképzésre, a nevelésre, a fegyver- és anyag-karbantartásra, valamint a pihenésre terjedt ki. Belsőszolgálatot a csendőrlegénység semmilyen formában nem adott a 12 főnél kisebb létszámú őrsnél. Ugyanakkor a 6 fő feletti őrsöknél őrsnaposi és az őrs közvetlen környezetébe éjjelre, de kívülre őrsközeli 1 fős járőrt vezényeltek, akinek őri (katonai értelemben felállított őri) – és járőri feladatai egyaránt voltak, ellenőrzési kötelem kiterjedt a település teljes centrumára (kivéve a hadiállapotban és a területgyarapodásoknál érintett csendőrkerületeknél, mert ott mindig volt őrsőrszem.). Az őrsön tartózkodó legénységi állományból – mindig a rangidős csendőr – köteles volt bejelentésekre, feljelentésekre – mai kifejezéssel élve – „panaszfelvevőként” reagálni, tett intézkedéseit köteles volt az őrsparancsnoknak jelenteni.

Minden őrsön dolgozott egy mosónő, aki egyben szakácsnő és takarítónő is volt (akkori kifejezés szerint „őrsfőzőnőnek” nevezték). A községházával egy objektumban települt őrsök esetében általában a községháza hasonló jellegű feladatait is ellátta. Az utóbbi esetben fizetését a községháza biztosította.

Az őrsön szolgálatot teljesítők jelentéseiket, bűnügyben végzett halaszthatatlan nyomozati cselekményekben végrehajtott intézkedéseikről feljegyzéseiket minden esetben kézzel írták és ez még az őrsparancsnok esetében is így volt. Ezért volt követelmény és egyúttal tantárgy is a helyesírás, a jelentéskészítés a csendőr kiképzésében.⁷⁹

Dr. PINCZÉS Zoltán cső. ezds. a csendőr őrsről szóló munkájában az írta, hogy: „A csendőrség legkisebb területi egysége az őrs. Létszáma 5–25 fő. – Fejér vármegyében Székesfehérvárt kivéve maximum 12 fő –, parancsnoka tiszthelyettes. Körlete több kis- és nagyközséget foglal magában: egészen nagy községben külön őrs is lehet. (Minden helyiségben csak egy) Van: gyalog, lovas, vegyes és motoros őrs.”⁸⁰ Az őrs létszámnormáit 1940-től javították ugyan, azonban Fejér vármegyét ez a változás alig érintette.

Egy csendőr osztály területe közel egy vármegye területét fedte le, de azzal nem minden esetben volt azonos. A felállítható őrsök számát is maximálták, mégpedig úgy, hogy ahol már volt csendőr őrs,

ott újat felállítani nem lehetett, csak akkor ha a régit megszüntették. Ennek az intézkedésnek az volt a célja, hogy a legénységi létszám ne forgácsolódjék még jobban szét. A korabeli szakemberek hangoztatták azt is, hogy a gyalogos őrsöket általában nem tervezik lovasítani, mivel a csendőrség fejlődése a motorizáció felé halad.⁸¹

A nyomozásokat az őrsök önállóan teljesítették, nagyobb szabású bűncselekmények esetén a szakaszparancsnok és a kerületi nyomozó alosztály nyomozója köteles volt a helyszínrre kiszállni. A helyszíni szemléről minden esetben – ellentétben a verbalitás elvével – azonban a járőrvezető jelentést és vázlatot készített, amelyet az őrsparancsnok a revíziót követően a saját aláírásával megerősítve küldött tovább az illetékes hatóságnak. A harmincas évek végéig a csendőrségi nyomozások 95–98 %-át az őrsök teljesítették, míg a kerületi nyomozó alosztályok csak 2–5 %-ban tevékenykedtek, természetesen ezen esetek kivétel nélkül kiemelt és bonyolult bűncselekmények voltak.

A testület szolgálati utasítása szerint: „az őrs az állami és társadalmi rend, vallás elleni, nemzeti-ségi, munkás- és egyéb társadalmi mozgalmakat figyelemmel kíséri, észleleteiről jelentést tesz, sürgős esetekben közbelép.”⁸²

A csendőrség tehát nyíltan és titkosan is ellenőrizte és figyelte a falu életét. Ha az őrsök bármilyen a közbiztonságra, vagy az előbbiekre veszélyesnek minősíthető politikai, társadalmi jelenséget észleltek, arról nemcsak jelentést tettek, hanem sürgős esetekben azonnal közbe is léptek ilyen esetekben a nyilvános összejövetelt, gyűlést vagy hasonló megmozdulást az őrsparancsnok joga volt azonnal karhatalommal feloszlatni. Karhatalom alatt az őrsparancsnok rendelkezésre álló 3–4 fős megerősített csendőr járőrt értették. Azokkal a rendezvényekkel szemben kellett a hatóságoknak fellépniük amelyek a közrendre valamilyen konkrét veszélyt jelentettek. Sürgős esetekben ilyenkor intézkedhetett az őrsparancsnok, azonban nem ez volt a jellemző. Az esetek döntő többségében a közigazgatás kérte fel az általa betiltott rendezvények esetében a tiltást figyelmen kívül hagyók elleni fellépésre a csendőrséget. A falvak politikai életéről minden őrsnek évente a járási főszolgabírónak, a kerületeknek pedig az érintett vármegyék főispánjainak összefoglaló jelentést kellett küldeniük.

Ahol csendőr őrs nem működött, de közbiztonsági szempontból arra az év bizonyos szakában szükség volt, a belügyminiszter a kerületparancsnok javaslatára ideiglenes csendőrkülönítményt állított fel, amely általában 2–3–4 fő csendőrből állt. A különítményeket többnyire reptérre, fürdőhelyre, nyaraló, vagy kiránduló helyre telepítették. Feladatuk elsősorban a kirándulók, a fürdőzők, vagy a látogatók személy- és vagyonbiztonságának a megóvása volt. A felállított különítmények mindegyike részletesen szabályozott működési leírással rendelkezett.

A csendőrség – a rendőrséghez hasonlóan – a megelőzés módszerét helyezte előtérbe, amely azt jelentette, hogy a csendőr őrsök naponta és folyamatosan megelőzési célzatú járőrszolgálatot szerveztek. Ez úgy valósult meg országosan, hogy a csendőr őrsök száma nagy volt, létszámuk azonban kicsi, amely alacsony járőrsűrűséget eredményezett. Az ország teljes vidéki területe megegyezett az örkörzetek összességével, mindez békében és háborúban egyaránt biztosította a vidék nyílt módszerrel történő ellenőrzését, amely kizárólagosan portyaszolgálattal valósult meg.

A csendőr őrsöknek kettős mozgósítási rendszerük volt. Azaz a mozgósított véderő – vagy ahogy abban az időben mondták a hadrakelt sereg – számára a táborig csendőri alegységeihez át kellett adni a csendőrség kiképzett legénységi állományának egyharmadát. Ugyanakkor az általános, sőt már a részleges mozgósítás első fázisában előírták – kezdetben önkéntes, később sorozott alapon – az őrslegénység pótlását. Mindez azt is jelentette, hogy a mozgósításkor az átadott aktív állomány helyébe elvben kiképzett tartalékos állományt biztosítottak az őrsök számára. Végül is azonban a póttartalékos állomány behívása lett az egyik megoldás, ami azt jelentette, hogy a nyugállományba került, de háború esetén ismételten alkalmassá nyilvánított nyugdíjas csendőrökkel töltötték fel a hiányzó állományt az őrsökön. A másik megoldás a második világháború időszakában működő sorozott csendőrzászlóalj felállítása volt. A sorozott állomány azonban soha nem teljesített őrsön szolgálatot, hanem csapatalakulatban tevékenykedett, öltözetében és fegyverzetében, valamint feladataiban is elkülönült az őrsökön szolgáló teljesítő csendőröktől.

A kettős mozgósítás elve mindkét világháború időszakában érvényben volt, amely létszámhiányt idézett elő a testületnél, pedig ebben az időben súlyos gondot jelentett az ország közbiztonságának a fenntartása. A csendőrség egyik pozitív hagyományának számított háború esetén az önkéntes hadiszolgálat, amelyet vállalva sok csendőr esett el a világháborúkbán. A honvédség parancsnokai örömmel fogadták az őrsökről érkezett csendőröket.⁸³

A csendőrség közbiztonsági szolgálata azért volt eredményes, mert az a hely- és személy, a szokások és a nyelv, a vallás, az etnikum, a politikai hovatartozás, a nemzetiség és a kultúra ismeretén is alapult. A lakosság támogatta a csendőrség tevékenységét. A csendőröknek nemcsak a lakosságot kel-

lett minden szempontból ismerniük, hanem az őrs működési területén bármely célból megjelenők ismerete is követelmény volt. Ezért a területen lakó, vagy ott akár eseti alkalommal is megjelenő bűnözőkről nyilvántartást vezettek, őket a járőrszolgálat során figyelemmel kísérték. Minden gyanús személyről figyelő lapot állítottak ki, a személy mozgásáról értesítették az érintett csendőr őrsöt és később a BM Bűnügyi Nyilvántartó Osztály csendőr összekötő tisztjét is.⁸⁴

Mindezek miatt a csendőr őrsök figyelme kötelezően kiterjedt a korcsmákra, kávéházakra, népgyűlésekre, népünnepélyekre, táncvigalmakra, nyilvános látványosságokra, színi előadásokra, külföldiekre, üzemekre. Sőt a testület szolgálati utasítása előírta, hogy az őrsök fokozott figyelmet fordítsanak ezen felül még a gyárak, a bányák, a munkástelepek viszonyaira, a munkások hangulatára, a különböző nemzetiségi és szociális, a szocialista, a kommunista, a nyilas, és a kispazda mozgalmakra, valamint a vasútállomásokra és a kikötőkre is.⁸⁵

A testület szolgálati utasításának 10-es számú melléklete szerint az őrsök kötelesek voltak mindent a kerületparancsnokságnak is jelenteni. Az adatokat pedig kerület és országos szinten is összesítették. Ezekhez a feladatokhoz a csendőrök bevonhatták az állami hivatalnokokat, a köztisztviselőket, valamint az olyan foglalkozást űzőket, akik munkájuk vagy tevékenységük során több emberrel kerülhetnek rendszeresen kapcsolatba.⁸⁶

A csendőr őrsöknek a szolgálati utasítás kötelezően előírta a folyamatos és az eseti együttműködést a járási, a városi hatóságokkal, különös tekintettel a városok rendőrségeire. A két szervezet közötti folyamatos rivalizálás ellenére belügyminiszteri rendeletekkel kötelezték az érintetteket az eseti és az általános együttműködésre.

A csendőr őrs Fejér vármegyében is a csendőrség szervezeti alapját képezte. A megyei apparátus minden közbiztonsággal kapcsolatos kérdésben előzetesen kikérte a csendőrség vezetésének a véleményét. Mindezt főispáni bizalmas utasítás, a közigazgatási apparátus számára a vonatkozó országos rendelkezéseken felül is előírta.⁸⁷

Az 1930-as évek közepére véglegesen kialakult az őrsök egységes szervezete és tevékenysége. A közlekedési őrsök felállításával megkezdődött az őrsök szakosodása, amely a 1940-es évek elején folytatódott a vasúti őrsök létrehozásával. A székesfehérvári csendőrkerület 1942-re rendelkezett már: 1 lovas alosztállyal Tatán diszlokálva, 2 vasúti csendőr őrrel Székesfehérvárott és Komáromban diszlokálva, 2 közlekedési csendőr őrrel Székesfehérvárott és Győrben diszlokálva, 1 nyomozó alosztállyal Székesfehérvárott diszlokálva.

A kerületparancsnokság több apróbb hadtáp alakulattal és raktárakkal rendelkezett Székesfehérvárott, Győrben, Komáromban, és Galántán.

A nyomozati munka feltételrendszere is fejlődött, elsősorban az őrsök számára biztosított bünygyi-technikai eszközök által, mint például a helyszínelő táskák, az újjnyomatolási eszközök, a fényképezés. Ugyanakkor többen kifogásolták, hogy a technikai és a szervezeti fejlesztés a preventív járőrszolgálat terhére valósul meg. A helyzet következtében a vita a csendőrség vezetésében kiéleződött, ezt követően pedig ismételt a portyaszolgálat fejlesztése került előtérbe. 1942-ben cikksorozat is indult a Csendőrségi Lapokban a csendőrség járőrszolgálatának fejlesztése tárgyában. A vita lezárását követően egy új BM rendelettel a közbiztonsági járőrszolgálat újabb fejlődési szakasza kezdődött, amelynek kiteljesedését azonban a háború megakadályozta.

A járőrszolgálat eredményességét gyarapította a helyszínbírságotól való megadása a csendőrség számára. Ez alapján egy csendőr egy alkalommal egy főre két pengő helyszínbírságotól való lehetőséget kapott.⁸⁸

„A korszerű portyázás” címmel BALÁZS-PIRI cső. alez. részletesen felvázolta a járőrszolgálat elmélete és gyakorlata fejlesztésének a legfontosabb kérdéseit. Különös hangsúllyal erősítette az őrsparancsnok felelősségét az őrszolgálat közbiztonságáért, szabadabb irányítást javasolt az előjáró csendőr kerületparancsnokságoknak az őrsparancsnokságok irányában, nagyobb öntevékenységet biztosított a járőrnek. Feloldotta az ellenőrzés különösen szigorú szabályait, engedélyezte a kerékpár használatot. Hozzájárult a vonaton, a hajón, autóbuzson történő utazáshoz a szolgálat közben. Javasolta az azonos időtávolságú – izochronikus – őrstérképek bevezetését az erdélyi kísérletek alapján. Főlőslegesnek tartotta a lakatlan terepszakaszok állandó ellenőrzését, javasolta azok ellenőrzését minimálisra csökkenteni. Még tovább szerette volna csökkenteni a járőrök, amúgy is csekély írásbeli munkáját, javasolta a feljelentéshez űrlap és indigó bevezetését. A bíróságok kötelesek lettek volna a feljelentés másolati példányát is elfogadni. Indítványozta a járőrök felszerelésének a könnyítését: alumínium bilincs, szíjbilincs, széles hordszíjú járőrtáska rendszeresítését, kerékpáron pedig egységes bűnjelzések használatát.⁸⁹ Ehhez a vitához kapcsolódott többek között CZEGLÉDY Jenő cső. örgy. is, aki már javasolta az egy fő járőr bevezetését, melyet azonban akkor – a háborús helyzet miatt – nem engedélyeztek.⁹⁰ A vi-

tához hozzászólt a székesfehérvári csendőr kerületparancsnok dr. TOLDY Árpád cső.alez. is: „A falu és a közbiztonság” című cikk publikálásával.⁹¹

Írásában a csendőröknek, az őrsparancsnokságoknak gyakorlati tanácsokat adott a csendőrség és a falu viszonyáról, javasolta a falu közigazgatásának a bekapcsolását a csendőrség révén az ország vérkeringésébe. Meghatározta a falu népének felvilágosítását a csendőrség szerepével kapcsolatosan, nevezetesen:

- a falu népe ismerje meg a helybéli őrs tevékenységét;
- a falu lakossága alkalmazkodjon a közbiztonsági viszonyokhoz;
- a falu népe a közbiztonság ügyét tekintse magáénak;
- az előforduló gyanús jelenségekről a csendőrséget értesítse;
- a falu felnőtt lakosságát bizonyos közbiztonsági és nyomozati ismeretekkel kell őrsönként felruházni, a helyszínbiztosítás módszereire fel kell készíteni.

Az őrs állományának az élete a szolgálaton kívül szinte teljes egészében az őrszlaktanyában és környezetében folyt le. Már a századforduló után a rendezett tanácsú városok és a községek egyre több új csendőr laktanyát építettek. Ezek normáit először PFEIFER Károly cső. szds. fogalmazta meg 1908-ban, amelyet a későbbiekben is alkalmaztak kisebb módosításokkal. A korszak 66 csendőri objektumából 33 ingatlan Fejér vármegyében ma is BM tulajdon.

Elhelyezési és építési normák voltak:

- a csendőrlaktanyának a központban, könnyen megközelíthető helyen kellett lennie;
- a község háza és a postahivatal közelében kell lennie;
- a lakószobákat a szolgálati feladatokhoz igazodva célszerűen kell elhelyezni;
- a beosztásuknak kényelmesnek kell lennie;
- elegendő mellékhelységnek kell lennie;
- tágas udvarának kell lennie;
- jó vizet adó kút és nagy konyhakertnek is kell lennie.

A csendőr őrsöknek rendelkezniük kellett, őrsirodával, legénységi szobákkal, konyhával, örfőzőnői szobával, egy nagy közös helységgel, mellékhelységekkel, ládaskamrával, sertés és baromfi ólakkal, lovas őrsön istállóval és zaboskamrával, 1936-tól továbbá szabadtéri sportpályával és tornaszerekkel. Fegyverszoba nem volt, a legénységi állomány a fegyverzetét és a felszerelését a legénységi szobában a feje fölött elhelyezett polcon és fogason tartotta. Az őrsiroda az őrsparancsnok munkahelye és egyúttal lakószobája is volt. Bútorzata íróasztalból, íróasztal- és ruhaszekrényből valamint pénztárlakból állt. Itt volt elhelyezve a díszruha láda és az őrsparancsnok ágya, még akkor is, ha nős volt. A legénységi szobák száma az őrslétszámhoz igazodott és azok berendezését szabályzat határozta meg.⁹²

A csendőrség minden alegységének elhelyezését, szervezetét és felszerelését, sőt sokszor a tevékenységét is őrszerűen alakították ki. Ilyenek voltak a siófoki és a balatonboglári víziőrsök is.

Minden csendőrnek volt egy vaságya, mögötte volt felállítva a polcos ruha- és fegyverfogas, valamint egy irat és ruhaszekrény. A szoba közepén egy nagyobb étkezési, tanulási és oktatási célokat egyaránt szolgáló nagy asztal is volt elégséges ülőhellyel.

A terület szolgálati utasítása szerint a „Szobarend” című fejezet, valamint a „Laktanyai Szabályok” tételesen meghatározták, hogy a csendőr egyenruháját, fegyverzetét, lábbelijét, írószereit és egyéb szolgálati tárgyait hol és hogyan helyezze el. Magántárgyait a csendőr zárható katonaládájában tartotta.⁹³

Általában a legénységi szobában helyezték el az őrskönyvtárat is, amely mindenütt a csendőrségi Lapok bekötött évfolyamaiból, valamint a tanulságos és szórakoztató könyvekből és folyóiratokból állt. Minden csendőrnek magának kellett beszereznie a Csendőrségi Szolgálati Utasítást, a büntető törvénykönyvet, a Nyomozati utasítást és a Nyomozástan című segédletet.

A csendőrlaktanyák zömében kezdetben egy önálló 2 szoba–konyhás lakást alakítottak ki, később 2–3 lakást, vagy önálló házat is, amelyet az őrsparancsnok, vagy a rangidős családos csendőr számára utaltak ki. A csendőrlaktanyák 1925–1926-ra –azaz a konszolidáció közepére – már országosan egységes képet mutattak, bár kerületenként az általános előírásokat kiegészítették helyi sajátosságokkal, nem sőtve ezzel az alapvető előírásokat. Az őrsök környezetének fejlesztésére rendszeresen különböző, országos versenyeket is szerveztek (például a konyhakert, a sportpálya kialakítása, a csendőr hősök és vértanúk emlékének a megőrzésére).

Az őrslegénység élete szigorú napirend szerinti előírásoknak megfelelően zajlott. A szolgálatszervezésen felül a napirendet is előre megtervezte és naponta pontosította az őrsparancsnok.

Az őrsön folyó oktatás ehhez a szervezethez illeszkedett és jó hatásokkal működött. Az őrs napirendjében megterveztek az oktatásra biztosított időt. Az oktatást napjaink fogalmai szerinti távoktatásos módszerrel tartották – országosan egy időben, közös tematika és egységesített foglalkozási jegy

alapján – alegységenként, melyet az őrsparancsnok vezetett, segédoktatóként felhasználva a járőrvezetőket. A kiképzés hetente megtartott elméleti, gyakorlati és terepfoglalkozásokból, valamint ellenőrzött egyéni tanulásból állt. A heti oktatást kizárólagosan központi tematika alapján lehetett megtartani, míg a kiképzés esetében mód nyílt a helyi sajátosságok feldolgozására és az egyéni, azaz az egyes harcok kiképzésre is. A közbiztonsági szakmai képzést 1939-től minden esetben követte a katonai és a tábori csendőri kiképzés is. 1942-re úgy kifejlődött a „távoktatásos módszer”, hogy a csendőrségi lapokban ajánlott foglalkozási terveket tettek közzé, amelynek feldolgozását előírták.

Így például a Csendőrségi Lapok 1942. január 15-ei számában „Oktatás az őrsökön” címmel több mintafoglalkozási jegy is megjelent.⁹⁴

Összefoglalva: a csendőr őrs a kor európai rendvédelmi szervezeteinek legkisebb alegységei közül a legjobbak közé tartozott. Működési mechanizmusa, szervezettsége, a bűnüldözés terén kifejtett tevékenysége és a bűnmegelőzésben elért eredményei, az állomány szakképzettsége, kiemelkedő katonai fegyelme, a tevékenység általános lakossági elismertsége, stb. alapján. A csendőr őrs azért is volt eredményes, mert a közbiztonság védelme a legapróbb elemig – a járőrig – rendkívül szervezeten valósult meg. Tevékenységét a nyílt megelőzés a jogszabályok legenyhébb megsértésére való azonnali reagálás, a szolgálat teljesítését pedig a lakosság érdekeinek a szem előtt tartása jellemezte.

Jegyzetek:

¹ 1994/XXXIV. tv.

² 1690/1945. ME. r.

³ ZÉTÉNYI

⁴ Sajnálatos módon érzékelhető a magyar rendvédelem-történeti kutatásokban a rendvédelmi testületek vezetőinek nemzeti rendvédelem-történelmük iránti közönyössége. E mellett pedig hallgatólagosan érvényesül a „hármast” sajátos továbbélése e szervezetekben oly módon, hogy elzárkóznak a saját múltjuk gondozásának a finanszírozásától vagy legalább is csupán névleges formában valósítják meg szakmai történelmük gondozását. (a szerk.)

⁵ SZAKÁLY: A magyar katonai felső vezetés társadalmi és anyagi helyzete 1919-1945.

⁶ BARCSAY-AMANT

⁷ Alapismereti kislexikon.

⁸ Új Magyar Lexikon.

⁹ Magyar Jogi Lexikon.

¹⁰ Magyar Értelmező Szótár

¹¹ REKTOR

¹² KÖVENDY

¹³ FOSDICK

¹⁴ Loc. cit.

¹⁵ FINSZTER ; PARÁDI József: Rendvédelem, vagy rendészet.

¹⁶ A rendvédelem kifejezést dr. PARÁDI József hozta létre és a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság közvetítésével terjedt el. A rendszerváltás nyomán kiüresedett korábbi terminológiát váltotta fel a terminus technicus. Ma Már a mindennapi beszédben általánossá vált kifejezésként hallható, egyben pedig a rend fenntartásával kapcsolatosan a rendszerváltás nyomán születt jogszabályok szinte mindegyikében fellelhető a kifejezés. Mégis akadt egy viszonylag szűk, liberális beállítottságú csoport amely támaszkodva a 2002–2010 között kormányzó politikai erőkre ki szeretne volna törölni e kifejezést a szótárból. Nem egyszerűen terminológiai eltérésről van ugyanis szó. A rendvédelem kifejezést elenzők a gyenge, úgynevezett „éjjeliőr” típusú államfelfogást részesíti előnyben és ehhez szeretné igazítani az állam szerkezetét, működését, valamint a szakkifejezéseket, azon keresztül pedig a gondolkodásmódot. Ezzel szemben a rendvédelem kifejezést előnyben részesítők az erős magyar nemzetállamot tekintik kívánatosnak. A rendvédelem történetét művelők azért is tartják helyesnek a rendvédelem kifejezést mivel ez a terminológia ne zárt, hanem nyitott. Az emberiség fejlődése nyomán létrejött valamennyi rendvédelmi modell befér tétől és időtől függetlenül. Ezzel szemben a rendészet kifejezést favorizálók – saját álláspontjuk szerint – csupán meghatározott kritériumoknak megfelelő (alapvetően a polgári demokrácia általuk kívánatosnak tartott jogrendszerét előtérbe helyező) rendvédelmi modell tekintetében tartják elfogadhatónak a rendészet kifejezés használatát (a szerk.)

PARÁDI József: Viszontválasz. ; PARÁDI József: A rendvédelem védelmében.

¹⁷ UNGER-SZABOLCS

¹⁸ PARÁDI József: *A magyar rendvédelem története.*

¹⁹ TISZA: Régi nyomozások a pandúr világból.

²⁰ A Magyar Királyságban a csendőrség felállítására az 1848–1849-es forradalom és szabadságharcot megelőzően már az országgyűlés is kísérletet tett. A főrendek gyűjtötték is a testület létrehozásának költségeire. Az uralkodó azonban ekkor még nem szimpatizált a magyarországi csendőrség létrehozásának gondolatával.

- PRESZLY

Az úgynevezett jogeljátszás elméletének felhasználásával a magyar államiságot felszámoló Habsburg hatalom egységes államot hozott létre a Magyar Királyság területén, amelynek részét képezte a lombardiai minta alapján birodalomszerte kialakított csendőrség. A HABSBERG csendőrség ugyan megerősítette a közbiztonsági állapotokat, azonban egyben a magyar nemzet elnyomásában is részt vett. Ebből fakadóan nem lehetett a testületet a kiegyezéskor átvenni, még átalakított formában sem mint például a pénzügyőrséget. A közrend fenntartása az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságában a kiegyezéskor az önkormányzati rendvédelmi szervezetekre szállt vissza, amelyek azonban képtelenek voltak a polgári viszonyok között a polgári elvárásoknak megfelelő közbiztonságot kialakítani.

- TISZA: *Magyarország rendőrségeinek története.*

A Magyar Királyság területén azonban két csendőr ezred – a közös hadsereg felügyelete alatt – Erdélyben és Horvátországban fennmaradt. Erdély valószínűsíthetően hadművelési területnek, vagy a hadművelési területtel közvetlenül érintkező térségnek számított egy esetleges fegyveres konfliktus esetén, ezért első rendű hadi érdeknek tekintették ezen a területen a közbiztonság fenntartását, amelyre a csendőrségen kívül a kortársak más megoldást nem láttak. Ez a helyzet azonban ellentétes volt a kiegyezési törvényben foglaltakkal, mivel a rend védelme nem a haderő, hanem a polgári közigazgatás kompetenciáját alkotta.

- 1867/XII. tc.

Az ellenzék erőteljes akciói nyomán 1876-ban a magyar kormány a közös hadseregtől átvette az erdélyi csendőr ezredet és a honvédség irányítása alá helyezte.

- CSAPÓ

A Magyar Királyságban a csendőrség intézménye egyszer már eredményesen működött a neoabszolútizmus időszakában. Megszűntetését nem közbiztonsági, hanem politikai okok indokolták. A XIX. században – a napóleoni császárság vazallus államaiban felállított csendőr szervezetekből kiindulva – az európai kontinens valamennyi országában létrehozták a csendőrséget, mivel ez a szervezet bizonyult a leghatékonyabb rendvédelmi szervezetnek. A Magyar Királyságban a csendőrség intézménye bevezetésének gondolatát TISZA Kálmán karolta fel. A Magyar Királyságban vidéken a polgári rendet a Magyar Királyi Csendőrség teremtette meg és tartotta fenn.

- PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség.

²¹ 1881/II. tc. ; 1882/III. tc.

²² A Magyar Királyi Csendőrség hatásköre ugyan nem terjedt ki a városokra, a csendőr parancsnokságokat azonban városokba telepítették. Minden parancsnoksághoz telepítettek egy csendőr őrsöt, a parancsnokság tevékenységének biztosítása céljából. (a szerk.)

- PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség.

²³ PRESZLY: 44–46. p.

²⁴ 1883/XXVII. tc.

²⁵ PARÁDI József: Elpusztított emlékhelyek.

²⁶ SZAKÁLY: A Magyar Királyi Csendőrség az első központosított magyar közbiztonsági örtestület.

²⁷ SZAKÁLY: Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének tábori csendőrsége.

²⁸ *A csendőr kézikönyve.*

²⁹ Loc. cit.

³⁰ PARÁDI József: *A határszéli csendőrség 1891-1914.*

³¹ *Munkásmozgalmi Lexikon.*

³² 1882/X. tc.

³³ 24 300/1909. BM-IM. r.

³⁴ BODA

³⁵ A kivételes hatalomról szóló törvényi szabályozás alapján a belügyminiszter a Magyar Királyi Csendőrség alkalmazhatóságát 1914 júliusában 10 törvényhatósági jogú városra, majd 1914. augusztusában valamennyi törvényhatósági jogú város területére kiterjesztette. (a szerk.)

CSAPÓ

³⁶ SZAKÁLY: Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének tábori csendőrsége.

³⁷ MÁLNÁSI

³⁸ REKTOR op. cit.

³⁹ 5047/1919. ME. r.

⁴⁰ BOROVICZÉNY

⁴¹ ORMOS

⁴² 1921/III. tc.

⁴³ 1922/VII. tc.

⁴⁴ A Magyar Királyi Csendőrségnél létrehozása óta rendszeresített fegyver volt a karabély, sőt az elődszervezeténél az Erdélyi Csendőrségnél (1876–1881) is felszerelték a legénységet karabéllyal. A Magyar Királyi Csendőrség számára kezdetben 1872 mintájú Fruhwirth-karabélyt, majd 1874 mintájú 11 mm-es Kropatschek-ismétlőkarakabélyt rendszeresítettek. A XX. század elején pedig 1895 mintájú 8 mm-es Manlicher-ismétlőkarakabéllyal látták el a testületet. A Magyar Királyi Csendőrség fegyverzete és felszerelése a haderőben rendszeresítettekét követte néhány kivételtől eltekintve. A Magyar Királyi Csendőrség létszáma ugyanis nem tette lehetővé, hogy kizárólag a testület számára kifizetődő mennyiségben gyártsanak felszerelést és fegyverzetet. Az első világháború során a csendőrség Manlicher fegyvereit le is cserélték az orosz hadseregtől zsákmányolt puszkákra, a Manlichereket pedig átadták a haderőnek. A román megszállás idején pedig a románok ahol tehették a rendvédelmi testületek fegyvereit is elkobozták. Az ENTENTE kénytelen volt ausztriai fegyvergyáraktól fegyvert vásárolni, hogy felszerelhesse a magyar rendvédelmi testületeket. A konszolidáció részeként a Magyar Királyi Csendőrséget ismét a haderőben is rendszeresített kézi fegyverekkel, többek között Manlicher karabélyokkal látták el. A két világháború között azonban ezt a típust – a honvédséggel összhangban – modernebb változatra cserélték fel. A második világháború során a csendőrségnél felbukkant ugyan a Király-féle géppisztoly, azonban a legénységet ezzel a fegyverrel nem szerelték fel.

PARÁDI József: *A magyar rendvédelem története.*

⁴⁵ A rendvédelmi szervezetek vezetői voltak Fejér Vármegyében:

- 1925-ben a székesfehérvári csendőr kerület parancsnoka GORECZKY Gyula cső. ezds., helyettese románai lovag CZÓGLER Gusztáv cső. ezds., IV. kerületi rendőr-főkapitányság vezetője ISSEKUTZ Aurél, helyettese pedig HALÁSZ Elemér r. főtanácsos, a székesfehérvári városi rendőrkapitány JÓNÁS Béla r. főtanácsos, helyettese pedig KOVÁCS-NAGY Pál r. tanácsos;

- 1926-ban csupán a csendőr kerület parancsnokhelyettes változott, mert BUDAY Andor cső.alez. került kinevezésre;

- 1927-től a csendőr kerület új parancsnoka LÓZSA Jenő cső. ezds., ezzel egy időben megürült a IV. rendőr kerület főkapitányi beosztása, azonban nem töltötték be és HALÁSZ Elemér r. főkap. helyettes látta el a teendőit.

A csendőrség Fejér vármegyében szolgálatot teljesítő parancsnokai voltak 1928-ban: LÓZSA Jenő cső. ezds. kerületparancsnok, BUDAY Andor cső. alez. kerületparancsnok helyettese, KISS Gyula cső. thtts. székesfehérvári szakasparancsnok, PÁNDY Gyula cső. thtts. bicskei szakasparancsnok, OSZOLI István cső. thtts. váli szakasparancsnok, NÉGYESI István cső. thtts. móri

szakaszparancsnok, NAGY Vendel cső. thts. adonyi szakaszparancsnok, NAGY János cső. thts. dunapentelei szakaszparancsnok, CSISZÁR András cső. thts. sárbogárdi szakaszparancsnok, Vincze János cső. thts. enyingi szakaszparancsnok.

A Székesfehérvári Kerületi Rendőr-főkapitányság vezetője: TELLER Gyula r. főtanácsos, míg a székesfehérvári városi rendőrkapitányság vezetője változatlanul JÓNÁS Béla r. főtanácsos volt.

Székesfehérvári csendőr őrs 12 fő, kápolnásnyéki csendőr őrs 12 fő, lovasberényi csendőr őrs 9 fő, seregélyesi csendőr őrs 9 fő, bicskei csendőr őrs 9 fő, alcsuti csendőr őrs 9 fő, etyeki csendőr őrs 9 fő, váli csendőr őrs 9 fő, pázmándi csendőr őrs 6 fő, martonvásári csendőr őrs 9 fő, móri csendőr őrs 17 fő, csákvári csendőr őrs 6 fő, csákvári csendőr őrs 9 fő, bodajki csendőr őrs 9 fő, sárszentmihályi csendőr őrs 9 fő, sárkeresztési csendőr őrs 6 fő, szabadbattyáni csendőr őrs 6 fő, nádasladányi csendőr őrs 9 fő, adonyi csendőr őrs 15 fő, érdi csendőr őrs 9 fő, ercsi csendőr őrs 9 fő, perkátai csendőr őrs 9 fő, dunapentelei csendőr őrs 9 fő, rácalmási csendőr őrs 6 fő, hercegfalvai csendőr őrs 6 fő, előszállási csendőr őrs 6 fő, sárbogárdi csendőr őrs 12 fő, cecei csendőr őrs 9 fő, kálózi csendőr őrs 6 fő, sárosdi csendőr őrs 9 fő, polgárdi csendőr őrs 9 fő, abai csendőr őrs 6 fő, kislángi csendőr őrs 9 fő, nagylángi csendőr őrs 6 fő, enyingi csendőr őrs 12 fő, lajoskomáromi csendőr őrs 6 fő.

PINCZÉS: *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve*. 1926. 103–110. p.

⁴⁶ SZUT-1927

⁴⁷ 5643/1921. BM.kr.

⁴⁸ 1922/VII. tc.

⁴⁹ Fejér Vármegyében működő csendőr járásparancsnokságok voltak: székesfehérvári járásparancsnokság 11 őrssel, sárbogárdi járásparancsnokság 6 őrssel, az adonyi járásparancsnokság 6 őrssel, a váli járásparancsnokság 6 őrssel és a móri járásparancsnokság 4 őrssel.

PINCZÉS: *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve*. 1925. 88–94. p.

⁵⁰ 40 453/1923. BM. r.

⁵¹ Az északi őrsök a móri járás és a bicskei járást érintve a tatai szárnyhoz kerültek 7 csendőr őrssel: sárkeresztési, a bodajki, a móri, a csákvári, a csákvári, az alcsúti, valamint a bicskei őrsökkel. A középső 17 őrs a székesfehérvári, valamint az adonyi járás területén diszlokáltak: Székesfehérvárott, Sárszentmihályon, Szabadbattyánban, Polgárdiban, Abán, Seregélyesen, Gárdonyban, Pázmándon, Válon, Martonvásáron, Ercsiben, Pusztaszabolcon, Adonyban, Sárosdon, Perkátán, Rácalmáson, valamint Dunapentelén.

A 9 déli őrs Lepsény, Enying, Mezőkomárom, Mezőszilas, Káloz, Sárbogárd, Cece, Előszállás, Mezőfalva székhellyel átkerült a veszprémi szárnyparancsnoksághoz.

16 648/1924. BM. r.

⁵² 74 937/1926. BM.kr.

⁵³ A Csendőrségi Lapok I–XIII. évfolyamai 1907–1919 között, a XIV–XXXIV. évfolyamai pedig 1924–1944 között jelentek meg. Tudományos ismeretterjesztő és oktató jellegű képes magazin volt, amelyhez a polgári lakosság egy része is hozzájárult. (*a szerk.*)

⁵⁴ MÁRTONFFY

⁵⁵ 71 464/1930. BM. r.

⁵⁶ NYITRAI

⁵⁷ SZUT-1927

⁵⁸ Loc. cit.

⁵⁹ NYUT-1930

⁶⁰ LASZ-1889

⁶¹ A-15

⁶² CS-15

⁶³ SZUT-1927

⁶⁴ GOSZTONYI

⁶⁵ ZSIGA

⁶⁶ DOMBRÁDY – TÓTH

⁶⁷ *A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati körére vonatkozó törvényes rendelkezések kivonatos gyűjteménye.*

⁶⁸ SZUT-1927

⁶⁹ 16 648/1924. BM. r. ; 220 254/1924. BM. r.

⁷⁰ FARKAS

⁷¹ SZUT-1927

⁷² Loc. cit.

⁷³ BALÁZS-PIRI

⁷⁴ A társ rendvédelmi szervezetekhez hasonlóan a Magyar Királyi Csendőrségnek is volt a besúgók – korábbi terminológia szerint bizalmi egyének – információinak honorálására. Ez azonban az elenyésző kisebbség volt. A Magyar Királyi Csendőrség őrsői mellett a vidék területét hálószerűen fedte le az úgynevezett közhatósági jogú személyek hálózata. A gát- és pályarörök, erdészek, vadőrök, mezőőrök, halőrök stb. valamennyien közhatósági jogú személynek minősültek. Őket az őrzött terület, illetve objektumok tulajdonosai, vagy azok társulatai fizették. A kinevezésükhöz azonban szükség volt az állami közhatósági szaktanfolyam eredményes elvégzésére. Az állam törvényben határozta meg, hogy mekkora területre, illetve vonalhosszra kell egy-egy közhatósági személyt foglalkoztatni. A közhatósági személyek az őrizetükre bízott területen laktak a családjukkal a foglalkoztatók által számukra biztosított családi ház jellegű építményekben. A közhatósági jogú személyek nem csupán őrizték a gondjukra bízott értékeket, hanem a kisjavításokat is elvégezték és a karbantartási munkákat is felügyelték. Létszámuk nem maradt el a Magyar Királyi Csendőrség személyi állománya mögött. A közhatósági jogú személyek hivatalból értesítették a csendőrséget a tudomásukra jutott törvénytörő cselekményekről. Márpedig a rájuk bízott területen lényegben semmi sem történhetett az észlelésük nélkül. A közhatósági személyekkel való érintkezés a csendőri járőrszolgálat nélkülözhetetlen részét képezte. A közhatósági jogú személyeknek a bűnelkövetőket joguk volt feltartóztatni és a csendőrségnek átadni. A közhatósági jogú személyeket a foglalkoztatóknak törvényben rögzített kötelessége volt lőfegyverrel és szolgálati jelvényvel is ellátni. Ezen túlmenően azonban a foglalkoztatók formaruhát is biztosítottak a számukra. (*a szerk.*)

PARÁDI Ákos

⁷⁵ REKTOR

⁷⁶ SZUT-1927

⁷⁷ Loc. cit.

⁷⁸ SZEMLEUTASÍTÁS

⁷⁹ SOLTÉSZ

⁸⁰ PINCZÉS: *Csendőrség és közigazgatás.*

⁸¹ Loc. cit.

⁸² SZUT-1927

⁸³ SZENDI ; ZSUFFA

⁸⁴ SZUT-1941

⁸⁵ Loc. cit.

⁸⁶ Loc. cit.

⁸⁷ 301/1921. Fejér vármegye főispánjának utasítása. ; 405/1924. Fejér vármegye főispánjának utasítása. ; FML-FRGY 1921, 1924.

⁸⁸ 2000/1938. BM. r.

⁸⁹ BALÁZS-PÍRI

⁹⁰ CZEGLÉDY

⁹¹ TOLDY

⁹² SIPOS

⁹³ LASZ-1889

⁹⁴ Oktatás az őrsökön.

A jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK és KISMONOGRÁFIÁK

- BOROVICZÉNY — BOROVICZÉNY Aladár: *A király és kormányzója*. Budapest, 1993, Európa Kiadó.
- CSAPÓ — CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914*. Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány /Pannónia Könyvek./
- DOMBRÁDY – TÓTH — DOMBRÁDY Lóránd – TÓTH Sándor: *A Magyar Királyi Honvédség*. Budapest, 1987, Zrínyi.
- FARKAS — FARKAS Gábor: *Politikai viszonyok fejér megyében a két világháború között*. Budapest, 1989, Akadémia.
- FOSDICK — FOSDICK Raymond: *European Police Systems*. [Az európai rendőri rendszerek.] New York, 1960, Harper and Brothers Publishers.
- GOSZTONYI — GOSZTONYI Péter: *Horthy Miklós, a kormányzó*. Budapest, 1992, Gondolat.
- KÖVENDY — KÖVENDY Károly et al. (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség a törvény és a rend szolgálatában 1881-1945. A csendőr békében, háborúban és emigrációban*. Torontó, 1973, Sovergin Press.
- MÁLNÁSI — MÁLNÁSI Ödön: *A magyar nemzet őszinte története*. Budapest, 1998, Arcanum Kiadó.
- MÁRTONFFY — MÁRTONFFY Károly (szerk.): *A mai magyar közigazgatás. A korszerű közigazgatás útja*. II. köt. Az 1936. évi közigazgatási tanfolyam továbbképző előadásai. Budapest, 1936, Belügyminisztérium.
- ORMOS — ORMOS Mária: *„Soha míg élek” az utolsó koronás Habsburg puccskísérletei 1921-ben*. Pécs, 1990, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány /Pannónia Könyvek./
- PARÁDI József: *A határszéli csendőrség 1891-1914*. Budapest, 1984, Határőrség.
- PARÁDI József: *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris.
- PINCZÉS: *Csendőrség és közigazgatás*. Budapest, 1936, Állami Nyomda. /A korszerű közigazgatás 2./
- PRESZLY — PRESZLY Lóránd: *A Magyar Királyi Csendőrség története*. Budapest, 1920, Honvédelmi Sajtóvállalat.
- REKTOR — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat.
- SZENDI — SZENDI József: *Csendőrsors. Hernádnémetitől Floridáig*. Miskolc, 1990, Magyar Demokrata Fórum Miskolci Szervezete.
- TISZA: *Magyarország rendőrségeinek története*. Igló, 1913, Szepesi Lapok Nyomda.
- ÜNGER – SZABOLCS — ÜNGER Mátyás – SZABOLCS Ottó: *Magyarország története*. Budapest, 1976³, Gondolat Kiadó.
- ZSIGA — ZSIGA Tibor: *Horthy ellen a királyért*. Budapest, 1989, Gondolat.
- ZSUFFA — ZSUFFA Sándor: *Tájékoztató honvédségi csendőrségi és rendőrségi ügyekben. A fegyveres haderő kiegészítése*. Budapest, 1942, s.n.
- TANULMÁNYOK
- BODA — BODA József: *A magyar rendvédelmi erők szerepe a békefenntartásban. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI. évf. (2005) 13. sz. 27–30. p. A tanulmány korábbi változata Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Csendőrség-történeti Szak-

- osztálya által szervezett tudományos rendezvénysorozat első szimpozionján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- FINSZTER — FINSZTER Géza: Rendészet vagy rendvédelem. *Belügyi Szemle*, XLIX. évf. (2001) 2. sz. 86–96. p.
- PARÁDI Ákos — PARÁDI Ákos: A magyar rendvédelem civil szerveződései 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XV. évf. (2008) 18. sz. 64–87. p. A tanulmány korábbi változata 2004. október 13-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által rendezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Karhatalmi feladatok a bűnmegelőzés és a békefenntartás szolgálatában Európában a XIX-XX. Században.*” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség. — PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség. *Belügyi Szemle*, XXXVII. évf. (1989) 2. sz. 35–40. p.
- PARÁDI József: Rendvédelem, vagy rendészet. — PARÁDI József: Rendvédelem, vagy rendészet. *Belügyi Szemle*, XLIX. évf. (2001) 2. sz. 94–108. p.
- PARÁDI József: Viszontválasz. — PARÁDI József: Viszontválasz „FINSZTER Géza: Honvédelem, rendvédelem” válaszcikkére. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XIV. évf. (2008) 17. sz. 51–56. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11–12-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által rendezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. Konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI József: A rendvédelem védelmében. — PARÁDI József: A rendvédelem védelmében. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2009) 19. sz. 88–98. p. A tanulmány korábbi változata 2005. október 6-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által rendezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Másfél évtized nemzeti rendvédelem-történetünk kutatásának szolgálatában*” című XIX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZAKÁLY: A magyar katonai felső vezetés társadalmi és anyagi helyzete 1919-1945. — SZAKÁLY Sándor: A magyar katonai felső vezetés társadalmi és anyagi helyzete 1919-1945. In HAJDÚ Tibor (szerk.): *A magyar katonatiszt 1848-1945*. Budapest, 1989, MTA Társadalomtudományi Intézet 85–112. p.
- SZAKÁLY: A Magyar Királyi Csendőrség az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület. — SZAKÁLY Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, III. évf. (1993) 4. sz. 51–58. p. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által rendezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A dualista Magyarország rendvédelme.*” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZAKÁLY: Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének táborigazgatási csendőrsége. — SZAKÁLY: Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének táborigazgatási csendőrsége. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, IV. évf. (1994) 5. sz. 55–58. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által rendezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Háború, forradalom, trianon.*” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ZÉTÉNYI — ZÉTÉNYI Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség és a csendőrök jogállása 1945-ben és azután. Egy elfelejtett jelmondat „Híven, Becsülettel, vitézül!”. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XXI. évf. (2011) 24. sz. p. A tanulmány korábbi változata 2009. december 3-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által rendezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Csendőrség Ausztria-Magyarországon illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005.*” című XXIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- CIKKEK
- BALÁZS-PIRI — BALÁZS-PIRI Gyula: Az őrszolgálat korszerű portyázásáról. I. rész. *Csendőrségi Lapok*, XXXVIII. évf. (1938) 15. sz. 494–500. p. és II. rész. *Csendőrségi Lapok*, XXXVIII. évf. (1938) 16. sz. 536–542. p.
- BARCSAY-AMANT — BARCSAY-AMANT Zoltán: A honvéd, csendőr és rendőr elnevezések eredete. *Csendőrségi Lapok*, XXV. évf. (1935) 18. sz. 566–567. p.
- CZEGLÉDY — CZEGLÉDY Jenő: Találkoztam a magyar csendőrrel. *Csendőrségi Lapok*, XXXI. évf. (1941) 18. sz. 590–591. p.
- NYITRAI — NYITRAI József: Csendőr járőr ellen elkövetett gyilkosság kísérletének nyomozása. *Csendőrségi Lapok*, XXIII. évf. (1943) 20. sz. 631–632. p.
- Oktatás az őrszolgálaton. — Oktatás az őrszolgálaton. *Csendőrségi Lapok*, XXXII. évf. (1942) 2. sz. 34–38. p.

- PARÁDI: Elpusztított emlékhelyek. — PARÁDI József: Elpusztított emlékhelyek. *Rendvédelem-történeti Hírlevél*. XVII. évf. (2008) 29–30. sz. 96–110. p.
- SIPOS — SIPOS Lajos: A korszerű őrszlaktanya. *Csendőrségi Lapok*, XXII. évf. (1932) 15.sz., 478–481. p.
- TISZA: Régi nyomozások a pandúr világból. — TISZA Miksa: Régi nyomozások a pandúr világból. *Csendőrségi Lapok*, XXV. évf. (1935) 6. sz. 177–181. p.
- TOLDY — TOLDY Árpád: A falu és a közbiztonság. *Csendőrségi Lapok*, XXXII. évf. (1942) 10. sz. 306–309. p.

LEXIKONOK, ENCIKLOPÉDIÁK, ÉRTELMEZŐ SZÓTÁRAK

- Alapismereti kislexikon.* — *Alapismereti kislexikon.* Budapest, 1990, Novotrade RT.
- Magyar Értelmező Szótár* — *Magyar Értelmező Szótár*. Budapest, 1972, Akadémia Kiadó.
- Magyar Jogi Lexikon* — *Magyar Jogi Lexikon*. Budapest, 1938, Pallas Irodalmi- és Nyomdai RT.
- Munkásmozgalmi Lexikon.* — *Munkásmozgalmi Lexikon*. Budapest, 1976, Kossuth Könyvkiadó.
- Új Magyar Lexikon* — *Új Magyar Lexikon*. Budapest, 1960, Akadémia Kiadó.

IRAT-, DOKUMENTUM- és LEVÉLTÁRAK

- FML-FRGY — Fejér Megyei Levéltár főispáni rendeletek gyűjteménye.

SZABÁLYGYŰJTEMÉNYEK

- A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati körére vonatkozó törvényes rendelkezések kivonatos gyűjteménye.* — *A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati körére vonatkozó törvényes rendelkezések kivonatos gyűjteménye*. Budapest, 1901, Toldi Kiadó.

SZABÁLYZATOK

- A-15 — *Szabályzat a karhatalmi szolgálat ellátására a Magyar Királyi Honvédség számára*. Budapest, 1942, Atheneum.
- CS-15 — *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség lovas alakulatai részére*. Budapest, 1937, s.n.
- LASZ-1889 — *Laktanyai szabályok a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1889, Pesti Könyvnyomda.
- NYUT-1930 — *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség nyomozó alakulatai számára*. Budapest, 1930, s. n.
- SZEMLEUTASÍTÁS — *Utasítás a szemlék megtartásához a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1913, s. n.
- SZUT-1927 — *Szervezeti és Szolgálati Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1927, s. n.
- SZUT-1941 — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1941, Stádium Sajtóvállalat.

ÉVKÖNYVEK, ZSEBKÖNYVEK

- PINCZÉS: *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve*. 1925. — PINCZÉS Zoltán (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve*. XXXIII. évf. (1925) Stádium Sajtóvállalat.
- PINCZÉS: *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve*. 1926. — PINCZÉS Zoltán (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve*. XXXIV. évf. (1926) Stádium Sajtóvállalat.

TANKÖNYVEK

- A csendőr kézikönyve.* — *A csendőr kézikönyve. Utasítás a táborigényes részére kérdésekben és feleletekben*. Szeged, 1894, s.n.
- SOLTÉSZ — SOLTÉSZ Imre: *Utasítás a bűnügyi nyomozás alkalmával követendő eljárásra nézve a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1924, Pallas.

JOGSZABÁLYOK

- 1867/XII. tc. — 1867/XII. tc. a magyar korona országai és az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról s ezek elintézésének módjáról.
- 1881/II. tc. — 1881/II. tc. a csendőrség legénységi állományának kiegészítése tárgyában.
- 1881/III. tc. — 1881/III. tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről.
- 1882/X. tc. — 1882/X. tc. a Magyar Királyi Csendőrség által a törvényhatósági joggal felruházott városok kül- és belterületén való teljesítéséről.
- 1883/XXVII. tc. — 1883/XXVII. tc. a V. és VI. csendőr kerületparancsnokság felállítása céljából a csendőrség legénységi állományának ideiglenes kiegészítése tárgyában.
- 1921/III. tc. — 1921/III. tc. az állam és a társadalmi rend hatályosabb védelméről.
- 1922/VII. tc. — 1922/VII. tc. a Magyar Királyi Állami Rendőrség és a Magyar Királyi Csendőrség létszámának, kiegészítési módjának és felfegyverzésének megállapításáról.
- 1994/XXXIV. tv. — 1994/XXXIV. tv. a rendőrségről
- 24 300/1909.BM-IM. r. — 24 300/1909.BM-IM. r. az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal tárgyában.
- 5047/1919. ME. r. — 5047/1919. ME. r. a magyarországi rendőrségek államosítása tárgyában.
- 5643/1921. BM. kr. — 5643/1920. BM. kr. a Magyar Királyi Csendőrség szervezete tárgyában.
- 40 453/1923. BM. r. — 40 453/1923. BM. r. a Magyar Királyi Csendőrség elhelyezési kimutatása.
- 16 648/1924. BM. kr. — 16 648/1924. BM. kr. a csendőr őrsök és különítmények felállítása alkalmával követendő eljárás.

- 74 937/1926. BM. kr. — 74 937/1926. BM. kr. Királyi Állami Rendőrség területén működő csendőrség viszonya a rendőr hatóságokhoz.
 220 254/1924. BM. r. — 220 254/1924. BM. r. a Magyar Királyi Csendőrség átszervezése tárgyában.
 71 464/1930. BM. r. — 71 464/1930. BM. r. a csendőrségi nyomozó szolgálat létrehozása tárgyában.
 2000/1938. BM. r. — 2000/1938. BM. r. a Magyar Királyi Csendőrség helyszínbírságolása tárgyában.
 1690/1945. ME. r. — 1690/1945. ME. r. a csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszervezéséről.

Mellékletek jegyzéke*I. sz. melléklet*

A Magyar Királyi Csendőrség újjászervezése Fejér vármegyében 1920–1921-ben. 70

II. sz. melléklet

A csendőr őrsök méretenkénti megoszlása Fejér vármegyében 1933-ban. 71

III. sz. melléklet

A kiemelkedő bűncselekmények száma Fejér vármegyében 1936 első félévében. 71

IV. sz. melléklet

Csendőri járandóságok 1926-ban. 71

V. sz. melléklet

Korabeli fegyveres testületek fegyelemsértést elkövető tagjainak százalékos aránya a teljes személyi állomány létszámához viszonyítva. 72

*I. sz. melléklet***A Magyar Királyi Csendőrség újjászervezése Fejér vármegyében 1920-1921-ben**

Az 1-es számú, székesfehérvári szakasz őrsei

(A szakasz működési területe székesfehérvári és a móri járásokra terjedt ki)

1/1	őrs	Székesfehérvár	12 fő csendőr	1/8	őrs	Mór	12 fő csendőr
1/2	őrs	Kápolnásnyék	6 fő csendőr	1/9	őrs	Csákvár	6 fő csendőr
1/3	őrs	Seregélyes	6 fő csendőr	1/10	őrs	Bodajk	6 fő csendőr
1/4	őrs	Aba	6 fő csendőr	1/11	őrs	Csákberény	6 fő csendőr
1/5	őrs	Polgárdi	6 fő csendőr	1/12	őrs	Lovasberény	6 fő csendőr
1/6	őrs	Falubottyán	6 fő csendőr	1/13	őrs	Sárkeresztes	6 fő csendőr
1/7	őrs	Kisláng	6 fő csendőr	Összesen 13 őrs		90 fő csendőr	

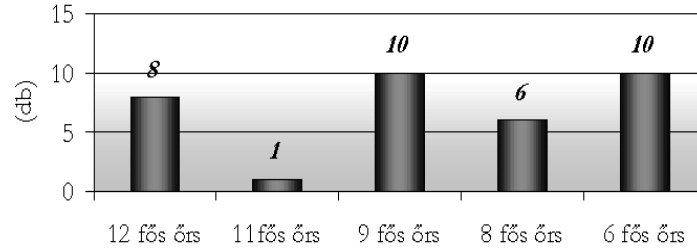
A 2-es számú, adonyi szakasz őrsei

(A szakasz működési területe az adonyi, a váli és a sárbogárdi járásokra terjedt ki)

2/1	őrs	Adony	12 fő csendőr	2/10	őrs	Előszállás	6 fő csendőr
2/2	őrs	Ercsi	6 fő csendőr	2/11	őrs	Herczegfalva	6 fő csendőr
2/3	őrs	Érd	6 fő csendőr	2/12	őrs	Vál	12 fő csendőr
2/4	őrs	Nagyperkátá	6 fő csendőr	2/13	őrs	Alcsút	6 fő csendőr
2/5	őrs	Dunapentele	6 fő csendőr	2/14	őrs	Bicske	6 fő csendőr
2/6	őrs	Sárbogárd	12 fő csendőr	2/15	őrs	Etyek	6 fő csendőr
2/7	őrs	Káloz	6 fő csendőr	2/16	őrs	Martonvásár	6 fő csendőr
2/8	őrs	Sárosd	6 fő csendőr	2/17	őrs	Pázmánd	6 fő csendőr
2/9	őrs	Cecze	6 fő csendőr	Összesen 17 őrs		120 fő csendőr	

Forrás: *Katonai és csendőrségi tájékoztató*, I–II. évf. (1920–1921.) számai.

A csendőr őrsök méretenkénti megoszlása Fejér vármegyében 1933-ban

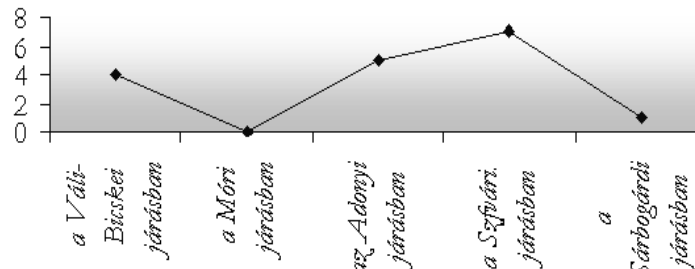

A székesfehérvári csendőr kerület Fejér vármegyei csendőr őrszei: Székesfehérvár, Bicske, Martonvásár, Mór, Érd, Sárbogárd, Pusztaszabolcs, + a székesfehérvári közlekedési őrs, Kápolnásnyék, Alcsút, Sósút, Vál, Csákberény, Bodajk, Polgárdi, Ercsi, Dunapentele, Cece, Sárosd, Lovasberény, Seregélyes, Aba, Sárszentmihály, Nádasdladány, Káloz, Sárkeresztes, Pázmánd, Csákvár, Szabadbattyán, Kisláng, Adony, Perkáta, Rácalmás, Hercegfalva, Előszállás.

Az átlagos őrsi legénységi létszám ebben az időben már 8 fő csendőr volt!

Forrás: PINCZÉS Zoltán (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve*. XLI. évf. (1933) Stádium Sajtóvállalat.

A kiemelkedő bűncselekmények száma Fejér vármegyében 1936 első felében

Kiemelkedő, a közbiztonságot veszélyeztető események voltak: 7 esetben betörő csoportokat, vagy sorozatbetörőt fogtak el, 5 esetben emberölésben nyomoztak, 2 esetben 3 helyszínen pénzhamisítókat fűleltek le, 1 esetben vonat dobálókat fogtak el, 1 esetben halálos verekedést követően intézkedtek, 1 esetben 6 fős csoport támadta meg Adonyban a csendőrijárórt.

Forrás: *Magyar Statisztikai Szemle*. XIII. évf. (1936) 1–6. sz.

Csendőri járandóságok 1926-ban

Havi illetmények	
próbacsendőr	25
csendőr	30
őrmester	35
törzsőrmester	40
főtörzsőrmester	45
3. osztályú tiszthelyettes	55
2. osztályú tiszthelyettes	65
1. osztályú tiszthelyettes	75
hadnagy	90
főhadnagy	110
százados	160
őrnagy	200
alezredes	250
ezredes	340

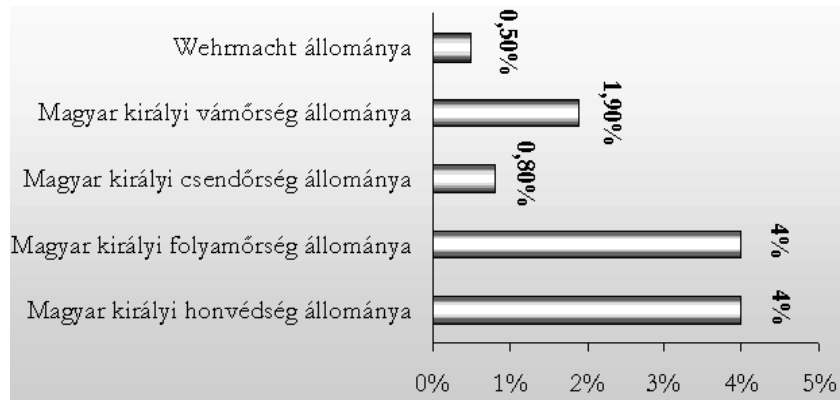
Egyéb pénzbeli járandóságok

tisztiszolga váltás	10
felszerelési járulék	20
családi pótlék (feleség és minden gyerek után külön-külön)	10

A csendőrségi pótdíj a szolgálati idő hosszával arányosan növekedett.

Forrás: PINCZÉS Zoltán (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve*. XLII. évf. (1934) Stádium Sajtóvállalat.

Korabeli fegyveres testületek fegyelemsértést elkövető tagjainak százalékos aránya a teljes személyi állomány létszámához viszonyítva

Forrás: A szerző által nem közölt dokumentumok alapján.

MARKÓ György**Csendőr tisztek a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar főnökének bírósága előtt**

1943. december 14-én korábban elképzelhetetlen tárgyalás kezdődött a Magyar Királyi Budapesti Honvéd Törvényszék Margit körúti épületében: magas rendfokozatú honvéd- és csendőr tisztek álltak a Honvéd Vezérkar főnökének bírósága előtt. A tárgyalásról a történeti szakirodalom sokáig csak HORTHY Miklós kormányzó kabinetirodájának a Magyar Országos Levéltárban őrzött kapcsolódó emlékeztetőjét ismerte,¹ majd 1985-ben került közlésre egy a Hadtörténelmi Levéltárból akkoriban előkerült dokumentum, – az egyszerűség kedvéért nevezzük tárgyalási jegyzőkönyvnek – szövege.² Mivel ez utóbbi okmány publikáció részben a nevemhez fűződik, ez bátorít fel arra, hogy nem annyira korszakos történetesként, mint inkább levéltárosként publikáljam a tárgyalással kapcsolatos kutatói tapasztalataimat.

A Magyar Királyi Honvéd Vezérkar főnöke bíróságának létrehozásáról és ítélezési gyakorlatáról még 1981-ben jelent meg egy rendkívül alapos tanulmány a Jogtudományi Közönyben VARGYAI Gyula tollából.³ A bíróságot a 7650/1941. számú miniszterelnöki rendelet hozta létre 1941. október 30-án egyetlen törvényi tényállásban rögzített cselekmény privilegizált elbírálására. „... aki háború idején a magyar állam vagy szövetségese fegyveres erőinek vagy a velük közösen működő fegyveres erőnek szándékosan hátrányt vagy az ellenségnek szándékosan előnyt okoz...” azaz hűtlenséget követett el, annak a cselekményét a továbbiakban ez a különleges bíróság bírálta el.⁴ Különleges volt a bíróság elsősorban azért, mert nem csupán az ítékezés, de a vádemelés és bizonyos mértékig a nyomozás is hatáskörébe tartozott. A meghozott ítéleteket a vezérkari főnök erősítette meg, halálbüntetés kiszabása esetén a kegyelmi jogot is ő gyakorolta.

VARGYAI Gyula – helyesen – rámutatott arra, hogy az idézett törvényi tényállás „még keretszabálynak is alig volt tekinthető, parttalaná tétele így értelmezés kérdése volt csupán.” A neves jogtörténész az akkor rendelkezésére álló peranyagok alapján hozta meg szigorú ítéletét: „a vezérkari főnök ítélező fóruma politikai bíróság volt, amely politikai értelemben nem vádlottak, hanem ellenfelek ... felett ítélezett ...”⁵

A délvidéki razzia jó néhány tanulmány, sőt önálló monográfia témáját képezte már.⁶ Az 1960-as években pedig CSERES Tibor „Hideg napok” című regénye és az alapján készült film⁷ hívta fel a közvélemény figyelmét a magyar történelemnek erre a sötét epizódjára. A razzia eseményei ma már közismertek. A vérengzéssé fajult karhatalmi akcióról szállingózó hírek közfelháborodást váltottak ki a kortársak körében. BAJCSY-ZSILINSZKY Endre és ellenzéki képviselőtársai már 1942. január 29-én szigorú vizsgálatot követeltek a képviselőház külügyi bizottságának ülésén. Ugyancsak ő február 4-én HORTHY Miklós kormányzónak írt memorandumában követelte a bűnösök felelősségre vonását.⁸ A szakirodalom szerint a razzia keltette bel- és külpolitikai reakciók hozzájárultak a BÁRDOSSY-kormány bukásához is.⁹

SZOMBATHELYI Ferenc vezds., vezérkari főnök mindenesetre 1942. július 10-én ügyészi nyomozó eljárást rendelt el FEKETEHALMY-CZEYDNER Ferenc altbgy., majd pedig GRASSY József vörgey. és DEÁK László ezds. ellen. A gyanú szerint nevezettek a Délvidéken végrehajtott tisztogatási műveletek alatt alárendeltjeiket nem ellenőrizték kellőképpen és az észlelt kötelességszegéseikkel szemben a szükséges intézkedéseket nem tették meg. SZOMBATHELYI azonban idővel kínos dilemma elé került: vagy megtorlatlanul hagyja a túlkapásokért kétségtelenül felelősök tetteit, vagy elmarasztalásukkal káros hatást gyakorol a honvédség fegyelmére, hiszen a „megindítandó bünvádi eljárás eredménye ... alkalmas lett volna arra, hogy az alárendeltek ezreiben az előljáróikba és feljebbvalóikba vetett feltétlen bizalmat megingassa”. Ezért elérte a kormányzónál, hogy az 1942. augusztus 13-án a bünvádi eljárás megszüntetéséről határozzon.

Mivel a legfelsőbb kegyelmi elhatározás csak a honvéd egyénekre vonatkozott, ezért a a bűncselekmények elkövetésével gyanúsítható csendőrtisztek ellen továbbra is ügyészi nyomozó eljárás maradt folyamatban. Ennek során FEKETEHALMY-ékra nézve újabb terhelő adatok merültek fel, ezért CSATAY Lajos vezds., honvédelmi miniszter egy évvel később, 1943. szeptember 25-én arra kérte a kormányzót, hogy rendelje el ismételten a magas rendfokozatú honvédtisztek elleni bünvádi eljárás megindítását. HORTHY Miklós kormányzó október 11-én Gödöllőn kelt elhatározásával a kért engedélyt megadta.¹⁰ Általánosnak mondható az a történeti vélemény, amely szerint a honvéd- és csendőr tisztek bíróság elé állításának alapvetően külpolitikai célja volt, azaz hogy a KÁLLAY-kormányt szalonképebbé tegye a nyugati hatalmak előtt.¹¹ A bíróság elé állított csendőr tisztek kezdetől úgy érezték, hogy rájuk a bűnbak szerepét osztották. Egyikük például a szovjet hadifogságból hazatérve így válaszolt a szűrőtáborban kitöltött kérdőív „volt-e büntetve” kérdésére: „kb. 10 hétre Vkf. bíróság ítélete miatt a vezetők felelősségének leplezése miatt.”¹²

A vádlottak nevét, a per idején viselt rendfokozatukat (zárójelben a razzia idején viselt rendfokozattal), a razzia idején betöltött beosztásukat, a kiszabott ítélet (főbüntetés) mértékét a mellékelt táblázat tartalmazza. **(I. sz. melléklet)**

A bíróság elnöke NÁDAY István vezds., tagjai KISS János altbgy. és NÉMETH József altbgy. Voltak. A tárgyalásvezető dr. BABÓS József hadbíró ezds., a vádló pedig dr. GAZDA Imre hadbíró szds. volt. A jegyzőkönyvet dr. JOLSVAY Alajos hadbíró fhdgy. vezette. A tárgyalás a nyilvánosság kizárásával folyt le, de azon a katonai bünvádi perrendtartás előírásai értelmében két ügynevezett bizalmi, a csendőrséghez kötődő FARAGHÓ Gábor altbgy. és PINCZÉS Zoltán vörgy. is részt vett.¹³

A meglehetősen kényes elnöki tisztet nem véletlenül tölthette be HORTHY kormányzó bizalmasa, a fegyverszüneti puhatólózó tárgyalásokra 1944. szeptember 22-én Olaszországba átrepült NÁDAY István vezds.

Van olyan vélemény, mely szerint nem lehetett véletlen, hogy KISS János altbgy. és társai ügyben egy évvel később már a nyilas honvédelmi miniszter helyetteseként FEKETEHALMY-CZEYDNER írta alá a vádparancsot.¹⁴

Az 1980-as évek elején kerültek a Hadtörténelmi Levéltárba a katonai bíróságok 1945–1955 között keletkezett bűnügyi iratai. Ezek ellenőrző rendezése során került kezembe a Budapesti Katonai Törvényszéken GERENCSÉRY Mihály ellen indított eljárás iratanyaga. A cső. fhdgy. 1945. február 5-én Budán esett szovjet hadifogságba, ahonnan csak 1950 decemberében térhetett haza. A kazincbarcikai internálótáborba került, majd onnan bíróság elé. A katonai törvényszék szigorú ítéletét a Katonai Főtörvényszék 1951. december 7-én emelte jogerőre. A kiszabott 15 évből azonban csak ötöt kellett letöltenie, 1956. július 24-én feltételesen szabadlábra helyezték. 1956. december 4-én elnöki tanácsi kegyelemben részesült, végezetül a Legfelsőbb Bíróság 2001-ben büncselekmény hiányában felmentette a háborús büntett miatt emelt vád alól.¹⁵

A volt csendőr tiszt elleni 1951-es eljárás anyagában elfekszik egy feljegyzés, amelyet 1951. június 8-án KESZTHELYI József av. alhdy. írt a bíróság vezetőinek. Kérte a „Jegyzetek az újvidéki perrel kapcsolatban” címet viselő melléklet felhasználás utáni visszajuttatását a Budapesti Megyei Bírósághoz „a Feketehalmy Czeidner [sic!] és társai ellen folyamatba tett bűnügygel kapcsolatban ... az eredeti ügyirathoz való csatolás végett.” A visszajuttatás elmaradt, a dokumentum 34 évig egy mellékszerplő peranyagában rejtőzött és így ez a 24 sűrűn gépelt oldal terjedelmű irat csak 1985-ben jelenhetett meg a Hadtörténelmi Közlemények az évi 2. számában. Az okmánypublikációhoz a korszak és a téma neves szakértője A. SAJTI Enikő írta a bevezetőt, míg rám hárult az iratban szereplő személyekkel kapcsolatos lábjegyzetek összeállítása.

Az irat kétséget kizárólag hiteles, még ha mellőzi is egy tárgyalási jegyzőkönyv szokásos formai elemeit. Véleményem szerint az emlékeztetőt valószínűsíthetően gyorsírással feljegyzései alapján dr. JOLSVAY Alajos hadbíró fhdgy. állította össze a későbbi hitelesített jegyzőkönyv megszerkesztése céljából. Az ő közreműködését bizonyítja az 1943. december 20-án keltezett bejegyzés: „Bárdossy László ny.[ugállományú] miniszterelnök: Kihallgatása alkalmával nem voltam jelen.” Nyilvánvaló, hogy a volt kormányfő meghallgatásakor a bíróság tagjait, a vádlót és a tárgyalásvezetőt nem küldték ki a teremből.

A dokumentum csonkán maradt az utókorra, utolsó oldalai hiányoznak. A 24. teleírt oldal alján a szöveg a következőképpen megszakad: FEKETEHALMY-CZEYDNER védőügyvédje, „dr. Tanos Dezső védőbeszéde 1944. jan[uar] 14-én kellett volna, hogy elhangozzék. A sza-”. A valószínű folytatás: „badlábbon védekező vádlott a tárgyalóteremben nem jelent meg”. A tárgyalás ezt követően még öt napon át tartott, az ekkor elhangzottokról az újabban előkerült ítélet alapján alkothatunk képet.

Közismert, hogy a Simon Wiesenthal Központ „Utolsó esély akciója” ismét ráirányította a közvélemény figyelmét a délvidéki razziaival kapcsolatos eseményekre és személyekre. Meggyőződésem, hogy rossz célpontot választottak. Természetesen dr. KÉPÍRÓ Sándornak – akár az igazságszolgáltatás fórumai előtt is – helyt kell állnia törvénysértő tetteiért ha ilyenek voltak, de az ő akkori esetleges törvényellenes cselekményeinek súlya semmiképpen sem mérhető a vérengzéssé fajult karhatalmi akció valódi vezetőinek felelősségéhez. Véleményemet – bár meglehetősen visszafogottan – már 1985-ben jeleztem egy lábjegyzetben. Feltűnt ugyanis, hogy CSERES Tibor regényében a szereplők „közül miért egyedül dr. Képiró szerepel eredeti nevén, és miért a legnegatívabb (inkább dr. Zöldi Mártonra illő) beállításban”?¹⁶ Valószínűleg egyszerűen balszerencséje volt, az érezhetően korabeli forrásokat is felhasználó író „beleszerelmesedett” ebbe a beszélő névbe és áttemelve regényébe egy ellenszenves figurának kölcsönözte azt.

Az egykori XIII. rendű vádlott napjainkban ismét nevének köszönhetette meghurcoltatását. A regény teremtette ismertség miatt felfigyeltek arra a telefonkönyvben, vagy esetleg a lakóház kapualjára

ban kifüggesztett lakónévjegyzéken. Cinikusan hangzik és a sajtó által emberi méltóságában mélyen megsértett idős embert semmiképpen sem vigasztalja, hogy a Wiesenthal Központ akciója révén viszont a történettudomány gazdagodott egy eddig lappangó forrással, az 1944. január 22-én írásba foglalt ítélettel.

A szerb ügyészi szervek ugyanis nemzetközi jogsegélyegyezmény keretében megküldtek egy vasos, 123 megszámozott oldalból és egy előlapból álló dokumentumot magyar partnereiknek. A Legfőbb Ügyészség – a közgyűjtemény kérésére – egy másolati példányt eljuttatott a Hadtörténelmi Levéltárba is. Bár végleges véleményt csak a Szerbiában őrzött irat megismerése után lehetne alkotni, meggyőződésem szerint az eredeti ítélet egyik másodlati példányáról készített másolat került Magyarországra! A fedőlapon szerb nyelven a bíróság megnevezése és az ítélet száma szerepel „magyar szöveg” megjelöléssel. Az utolsó oldalon „A fordítás hiteles: Novi Sad, 1944. szeptember hó 30-án [olvashatatlan aláírású] referens” magyar szöveg úgy is értelmezhető, mintha egy magyar dokumentumot először szerbre, majd azt vissza magyarra fordítottak volna. Lehetséges az is, hogy erről az iratról készült egy szerb nyelvű fordítás és annak hitelességét igazolta az ismeretlen jugoszláv tisztviselő. Az 1944. szeptemberi 30-i időpont azonban végképp összekuszálja a szálakat: Újvidéket ekkor még nem hagyták el a magyar csapatok,¹⁷ egy magyar tisztviselő pedig nem használta a Novi Sad elnevezést.

Mindenesetre a dokumentum rendelkezik mindazokkal a formai elemekkel, amelyek a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar főnöke bíróságának ítéleteit jellemzik. Ilyen a fejléc, a szöveg tagolása, a záradék. Az iratot, az azt jegyző személyek (tárgyalásvezető, jegyzőkönyvvezető, vezérkari főnök) nem írták alá, de ez egy ilyen legkevesebb 25–30 példányban készült anyagnál nem is volt szokásban. A szöveg sortávolsága változó, még az sem kizárt, hogy több különböző típusú írógépet használtak leírásakor. Az iraton több helyen az „Archiv Jugoszlavije Belgrad” latin betűs tulajdoni bélyegző, illetve minden oldal felső részén a cirill betűs „Archiv Srbija i Crna Gora” felirat a valószínű lelőhelyre, a központi állami levéltárra utal. Az itt őrzött példányról a telefaxon történő továbbítás technikai igényei miatt minden bizonnyal kicsinyítéssel készítettek másolatot. Az eredeti példány helyszíni vizsgálata továbbítás során előfordult hibák miatt is kívánatos lenne.

Mindenesetre a történeti irodalom egy rendkívül értékes, napjainkig lappangó forrással gyarapodott.¹⁸ Értékét növeli, hogy szövegébe foglaltak több olyan, a razziaival kapcsolatban keletkezett korabeli katonai dokumentumot, amelyek eredeti példánya azóta elkallódott, vagy megsemmisült. Az ítélet tanulmányozásával az eddig ismerteknél jóval részletesebb és ezért talán árnyaltabb képet kaphatunk a délvidéki razzia történéseiről.

A vádlottak közül többen az ítélethozatal előtt Németországba szöktek. A magyar kormány április 18-án a Magyar Távirati Iroda által hozta nyilvánosságra álláspontját: „a magyar katonai történelemben példa nélkül álló, megdöbbentő eset történt. Magas rangú katonák megszöktek a felelősségre vonás előtt.”¹⁹ Ezek után az ítélet csak azon 11 csendőr tiszt ellen született, akiket már január 15-én vizsgálati fogságba helyeztek. A szökés és az ítélet egyaránt súlyosan megterhelte a magyar-német viszonyt.²⁰

Magyarország németek által történt megszállása után természetesen gyökeresen megváltozott a helyzet. A Német Birodalom magyarországi teljhatalmú megbízottja, Edmund VEESENMAYER 1944. március 30-án követelte SZTÓJAY Döme miniszterelnöktől a peres eljárás végleges megszüntetését és a vádlottak teljes rehabilitációját. A birodalmi külügyminisztériumnak küldött másnapi jelentése szerint „az elsőt megígérték, az utóbbit még vizsgálják.”²¹ Idővel erre is sor került, a Honvédségi Közlöny 1944. május 31-i számában látott napvilágot az a rendelet, amely a lefokozott csendőrtisztek tiszti rendfokozatba való visszahelyezéséről intézkedett.²²

FEKETEHALMY-CZEYDNER és Németországba szökött társai szerepet vállaltak a nyilas érában is. Az kevésbé ismert, hogy az államapparátus „hungarista átállítása”, azaz a nyilasokkal nem szimpatizáló katonatisztek, tisztviselők állásukból történt kiszorítása keretében hajsza indult a délvidéki eljárásokban többszörösen érintett dr. BABÓS József hadbíró ezds. ellen is. A rendkívül érdekes ügyről BONHARDT Attila állított össze egy okmánypublikációt, de annak közlésétől 1985-ben a Hadtörténelmi Közlemények még kénytelen volt elzárkózni.²³

Az 1945 utáni államvédelmi szervezetek kiemelt figyelmet fordítottak a háborús bűnösnek tekintett személyek felkutatására és bíróság elé állítására.²⁴ Még folytak a harcok Budán, amikor a korábbi per IV. rendű vádlottját, BÁTORY Géza cső.alez.-t fogságba esése után, 1945. február 6-án kihallgatták a magyar államrendőr politikai rendészeti osztályán, azaz az ÁVO, majd ÁVH jogelődjénél.²⁵

Az államvédelmi szerv vezetői egy 1967. március 1-én keltezett összeállításukban három szakaszra osztották a délvidéki eseményekben szerepet játszó honvéd- és csendőrtisztek elleni eljárásokat.²⁶

Az elsőbe sorolták a közvetlenül a háború után lefolytatott ügyeket, amelyek során a főbűnösnek tekintett személyeket kiadták Jugoszláviának. Az 1945–1946-os periódusban közel 60 személy fele-

lősségre vonása történt meg. A második szakaszban 1946–1950 között „módszeres felderítést folytattak a nyomozó hatóságok ... Ez idő alatt kb. 30–35 ügyben kb. 120–130 személyt vontak büntetőjogi-lag felelősségre.”²⁷

GERENCSÉRY Mihályhoz hasonlóan ugyanis a csendőr tisztek zöme 1950-ben térhetett csak vissza a szovjet hadifogságból. Mindenkinek ki kellett töltenie a már hivatkozott kérdőívet, majd az adatok egyeztetése után nagy részük a kazincbarcikai internáló táborba került.²⁸ 1953 nyarán, a NAGY Imre első kormányra kerülésekor meghirdetett „szocialista törvényesség” kampány esetükben azt jelentette, hogy utólag bíróság elé kerültek és elítélték őket. Jellemző a törvényességre, hogy a Budapesti Megyei Bíróság 0343/1953. szám alatt szeptember 25-én Kistarcsán tartott tárgyalásán három csendőr tiszthelyettest és két volt határvadászt, majd november 20-án már Budapesten, de ugyanezen ítéletszám alatt hat honvéd-, csendőr- és rendőr tisztet ítélte 7–15 év közötti börtönbüntetésre.²⁹

1956 nyarán azonban ezeket az ítéleteket sorban felülvizsgálták. Az ügyészi álláspont a következő volt dr. TÓTH Zoltán volt r. fhdgy. ügyében: „nevezett esetében az eljáró bíróság túlzott ítéletet hozott, amely nem állt arányban az elkövetett cselekménnyel.”³⁰ Hasonlóan érveltek dr. KACSKOVICS Balázs mentesítése mellett: „nem nyert beigazolást, hogy Kacs Kovics az újvidéki személyek őrizetben vételén kívül közvetlenül részt vett volna emberek törvénytelen megkínzásában, illetve meggyilkolásában.”³¹ Visszatérő érv volt továbbá, hogy a bűncselekmény elkövetése óta hosszú idő telt el, a büntető eljárás túlságosan elhúzódott, a hadifogsággal együtt közel 12 éve vannak őrizetben. Valamennyien elnöki tanácsi kegyelemben részesültek és szabadlábra kerültek.

Roszbabul jártak a harmadik csoportba sorolt zömmel csendőr tiszthelyettesek. Őket a forradalmat követő megtorlás során vonták felelősségre – a hatalom demonstrálni akarta, hogy az „ellenforradalmárok” között ott voltak a „régí rend” feltétlen kiszolgálói, a csendőrök is. Az általam vizsgált perben tanúként kihallgatott KISFALVY Bertalan volt cső. ftorm. 10 év börtönbüntetést kapott, de például ÖKRÖS Vince egykori cső. főtörtm.-öt háborús bűnösneként végezték ki 1959. október 2-án.³²

Az állambiztonsági szervezetek legtovább a „Hadihajósok” fedőnevű ügyjelzésen dolgoztak. Ezt az ügyet 1967-ben csak azért zárták le, mert az újvidéki strandon történt kivégzésekért kétségkívül felelős KOROMPAY Gusztáv volt főhajónagy (megfelel a főhadnagyi rendfokozatnak) és több volt folyamőr társa külföldön tartózkodott és nem volt remény a felelősségre vonásukra.³³

Az időközben szabadlábra került csendőr tisztek a rendszer potenciális ellenségeiről összeállított alapnyilvántartásba kerültek. Többükről úgynevezett figyelő dossziét állítottak fel, amelybe folyamatosan gyűjtötték az illetőről beérkezett adatokat, ügynökjelentéseket.³⁴ A nyilvántartás eleinte fonetikai rendbe sorolt kartonokból állt, amelyek a cselekmény rövid leírása mellett utaltak az irattározott vizsgálati és egyéb dossziéokra is. Később ezekből az adatokból állt össze az Egyesített Gépi Prioráló Rendszer elnevezésű számítógépes adatbázis. A vizsgálati dossziék névmutatóiban a nevek mellett 1989 nyarán piros tintával eszközölt bejegyzések jelzik, hogy ekkor az illetők – részben idős koruk, részben a politikai változások előszeleként – kikerültek az operatív nyilvántartásból.

Közlendőmet a témához fűződő személyes érintettségem taglalásával kezdtem. Engedtessek meg, hogy lezárásként ismét egy személyes emlékemet idézzem fel. A napokban módomban nyílt több iratanyagba betekintnem az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában, az egyik dossziéből egy jellegzetes, szürke színű boríték hullott ki, jobb felső sarkában „Markó” felirattal. „Mi lehet ez?” – töprengtem, hiszen ez az iratcsomó korábban még nem volt a kezemben. Amikor a szürke borítékot kibontottam, abban néhány oldal másolatot találtam, amelyet még 1989-ben a koncepció per felülvizsgálatára NÉMETH Miklós miniszterelnök által felkért történész-jogász bizottság tagjaként kértem ki egy ismerős csendőr tisztről, nem is annyira szakmai, mint inkább emberi kíváncsiságtól vezérelve.

1989-ben tehát még javában működött az állambiztonsági nyilvántartás, ugyanakkor már – igaz, hogy miniszterelnöki utasításra – résnyire kitérült az iratokat őrző egykori banktrezor ajtaja. Még nyolc évnek kellett azonban eltelnie, vezetésemmel megalakuljon a Történeti Hivatal, az állambiztonsági szaklevéltár [Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára (ÁSZTL)] jogelődje, mint a közelmúlttal való szembenézés megkerülhetetlen forrásait őrző, az állampolgári betekintést és a tudományos kutatást törvényes keretek között szolgáló közgyűjtemény. Most már tényleg csak a kutatók elszántságán múlik, hogy feldolgozzák ezt a korábban mindig az aktuális politikai elvárásoknak megfelelően értelmezett történetet.

Jegyzetek:

¹ MARKÓ: *Magyarország és a második világháború.* ; Idem: *Horthy-Magyarország részvétele Jugoszlávia megtámadásában és megszállásában 1941-1945.*

² A. SAJTI-MARKÓ

- ³ VARGYAI
⁴ 1930/III. tc.
⁵ VARGYAI: op. cit. 373. p.
⁶ A. SAJTI: 306. p. ; BUZÁSI: 125. p.
⁷ *Hideg napok*. Magyar filmdráma. 1966. Rendező: KOVÁCS András. Főszereplők: LATINOVITS Zoltán, DARVAS Iván, SZILÁGYI Tibor, SZIRTES Ádám, BARA Margit, VAS Éva, SZEMES Mari. (www.tevefilm.hu)
⁸ A. SAJTI: op. cit. 165-166. p.
⁹ JUHÁSZ 275. p.
¹⁰ HL HM elnöki 63 484 / 1943 13. p.
¹¹ A. SAJTI: op. cit. 183. p. ; BUZÁS op. cit. 95-96. p.
¹² GERENCSEY Mihály által kitöltött kérdőív 1950. XII. 3-án. ÁSZTL V. – 32. 304, 8. p.
¹³ A tárgyalási jegyzőkönyvben FARAGHÓ Gábor tévesen Ödönként szerepel. SZAKÁLY 407. p.
¹⁴ MARKÓ: *Horthy-Magyarország részvétele Jugoszlávia megtámadásában és megszállásában 1941-1945*. 399. p.
¹⁵ HL BKT 2925/1951. (Itt elfekszik a legfelsőbb bíróság 2001. XI. 19-én meghozott 2319/2001. számú ítéletének egy példánya.) ; ÁSZTL V-32.304, GERENCSEY Mihály operatív nyilvántartó kartonja.
¹⁶ A. SAJTI – MARKÓ: op. cit. 438. p. és 76. hivatkozás.
¹⁷ A szegei V. honvéd kerületi parancsnokság 1944. X. 8-án rendelte el Bács-Bodrog vármegye déli részének hadműveleti kiűrését. Újvidék október 23-án esett el.
 MARKÓ: *Horthy-Magyarország részvétele Jugoszlávia megtámadásában és megszállásában 1941-1945*. 476-7479. p.
 A. SAJTI: op. cit. 228. p.
¹⁸ Korábban az irat jugoszláv bírósági (esetleg állambiztonsági) irattárban történő őrzését valószínűsíti, hogy a korszakában valamennyi számba jöhető forrást hasznosító „*Horthy-Magyarország részvétele Jugoszlávia megtámadásában és megszállásában 1941-1945*.” című mű magyar és jugoszláv szerkesztői nem ismerték és nem használták azt. Erre utal, hogy szerintük a fő bűnösök Németországba történt szökése miatt nem került sor a tárgyalás befejezésére és így ítélethozatalra sem!
 Loc. cit. 399. p. 10. hivatkozás.
¹⁹ BUZÁS op. cit.: 97. p.
²⁰ HL HVFB 448/1943. A legfelsőbb ügyészségtől megkapott iratmásolat. ; FEKETEHALMY, GRASSY, DEÁK és dr. ZÖLDI szökése. MARKÓ: *Horthy-Magyarország részvétele Jugoszlávia megtámadásában és megszállásában 1941-1945*. 399–405. p.
²¹ *Wilhelmstrasse és Magyarország*. 807. p.
²² HK LXX. évf. (1944) 24. sz. 470. p.
²³ BONHARDT
²⁴ KOVÁCS ; OKVÁTH
²⁵ ÁSZTL A-1116, 41. p.
²⁶ ÁSZTL A-1116, 315–319. p.
²⁷ Jellemző adalék, hogy dr. BABOS József így szerepelt az 1959. VI. 29-én kelt névsorban: „cső. (csendőr) ezds. (ezredes) hdb. (hadbíró) A Kárpát-csoport ügyésze. Délvidéki tömeggyilkos. Fekete és társai ügyében dolgozott.” Loc. cit. 193. p. és 317. p.
²⁸ Dr. KACSKOVICS Balázs és BUDUR Károly hiába hagyta választ nélkül a kérdőív 18. számú „volt e büntetve” kérdését, nem tudták kijátszani az éber hatóságot.
 ÁSZTL V-20.104. és ÁSZTL V-20. 204.
²⁹ 1954. I. 27-én a legfelsőbb bíróság észlelte az adminisztrációs hibákat és egyesítette a két ügyet.
 ÁSZTL V-164. 632.
³⁰ ÁSZTL V-82. 998/2.
³¹ ÁSZTL V-20.224.
³² ÁSZTL KISFALVY és ÖKRÖS operatív nyilvántartó kartonjai.
³³ ÁSZTL A-1116, 319. p.
³⁴ GERENCSEY Mihály – időközben megsemmisített – figyelő dossziéjának száma F-3307 volt. ÁSZTL V-32.304.

A jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK és KISMONOGRÁFIÁK

- A. SAJTI — A. SAJTI Enikő: *Délvidék 1941-1944. A magyar kormányok délszláv politikája*. Budapest, 1987, Kossuth.
 BUZÁSI — BUZÁSI János: *Az újvidéki „razzia”*. Budapest, 1963, Kossuth.
 JUHÁSZ — JUHÁSZ Gyula: *Magyarország külpolitikája 1919-1945*. Budapest, 1975², Kossuth.

TANULMÁNYOK

- A. SAJTI-MARKÓ — A. SAJTI Enikő – MARKÓ György: Ismeretlen dokumentum az 1942. januári délvidéki razzia résztvevőinek peréről. (1943. XII. 14. – 1944. I. 14.) *Hadtörténelmi Közlemények*, XLVIII. évf. (1985) 2. sz. 426–456. p.

KÉZIRATOK

- BONHARDT — BONHARDT Attila: *Egy dokumentum a honvédség „hungarista átállításáról” 1944. október 16.-a után*. Kézirat. 26. p. A kézirat a szerző tulajdonában.
 KOVÁCS — KOVÁCS Zoltán András: *Csendőrsors Magyarországon 1945 után*. Ph.D. disszertáció. (PTE-BTK) Pécs, 2010.
 VARGYAI — VARGYAI Gyula: A vezérkari főnök bíróságának ítélezési gyakorlata a második világháború időszakában. *Jogtudományi Közöny*, XXXVI. évf. (1981) 5. sz. 365–373. p.

DOKUMENTUMGYŰJTEMÉNYEK

- MARKÓ: *Magyarország és a második világháború.* — MARKÓ György (szerk.): *Magyarország és a második világháború.* Budapest, 1961, Kossuth, 164. sz. irat. 387–393. p.
- MARKÓ: *Horthy-Magyarország részvétele Jugoszlávia megtámadásában és megszállásában 1941-1945.* — MARKÓ György (szerk.): *Horthy-Magyarország részvétele Jugoszlávia megtámadásában és megszállásában 1941-1945.* Budapest-Belgrád, 1986, Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 174. számú irat. 394–399. p.
- OKVÁTH — OKVÁTH Imre (szerk.): *Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945-1958.* Budapest, 2001, Történelmi Hivatal. 103-140. p.
- Wilhelmstrasse és Magyarország.* — *Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról 1933-1944.* Budapest, 1968, Kossuth.

BIOGRÁFIÁK

- SZAKÁLY — SZAKÁLY Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938-1945.* Budapest, 2003², Ister.

IRAT-, DOKUMENTUM- és LEVÉLTÁRAK

- ÁSZTL — Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára.
- HL BKT — Hadtörténelmi Levéltár Budapesti Katonai Törvényszék iratainak gyűjteménye.
- HL HM elnöki — Hadtörténelmi Levéltár Honvédelmi Minisztérium elnökségi iratok gyűjteménye.
- HL HVFB — Hadtörténelmi Levéltár Magyar Királyi Honvéd Vezérkar főnöke bírósága iratainak gyűjteménye.

JOGSZABÁLYGYŰJTEMÉNYEK

- HK LXX. évf. (1944) 24. sz. — *Honvédségi Közlöny*, LXX. évf. (1944) 24. sz.

JOGSZABÁLYOK

- 1930/III. tc. — 1930/III. tc. a katonai büntető törvénykönyv életbeléptetéséről és a közönséges bűncselekmények egyes rendelkezéseinek ezzel kapcsolatos módosításáról és kiegészítéséről.

Melléletek jegyzéke

I. sz. melléklet

Ítéletek csendőrtisztek ügyében. 79

Ítéletek csendőrtisztek ügyében

Név, rendfokozat (zárójelben a razzia idején)	Beosztás a razzia idején	Ítélet (főbüntetés)
FEKETEHALMY-CZEYDNER Ferenc nyá. altbgy.	a szegedi V. hadtest parancsnoka, a Délvidékre kirendelt karhatalom vezetője	az ítélethozatal előtt 1944. január 15-én Németországba szökött
GRASSY József vör. (vezérkari ezds.)	a 15. gyalogdandár parancsnoka, Újvidék állomásparancsnoka	az ítélethozatal előtt 1944. január 15-én Németországba szökött
DEÁK László nyá. ezds.	a 9. gyalogezred parancsnoka, a Zsablyán és környékén tevékenykedő karhatalom irányítója	az ítélethozatal előtt 1944. január 15-én Németországba szökött
BÁTORY Géza cső. alez.	az újvidéki csendőrosztály parancsnoka	15 év fegyház
GAÁL Lajos cső. alez.	az újvidéki csendőriskola parancsnoka	15 év fegyház
FÓTY Ferenc nyá. cső. alez. (örgy.)	a Vezérkari Főnökség 2. osztály, D (kémelhárító) alosztályának a Délvidékre rendelt összekötő tisztje	15 év fegyház
HORKAY József cső. alez. (örgy.)	az V. hadtest II. (felderítő) osztályához tartozó csendőrnymozók parancsnoka	15 év fegyház
STÉPÁN László cső. szds. (fhdgy.)	a Csurogra kirendelt karhatalom parancsnoka	14 év fegyház
dr. KUN Imre cső. szds.	járőrparancsnok	11 év fegyház
dr. CSAKI József cső. szds.	járőrparancsnok	10 év fegyház
BUDUR Károly cső. szds.	járőrparancsnok	12 év fegyház
dr. KACSKOVICS Balázs cső. szds.	járőrparancsnok	10 év fegyház
dr. KÉPÍRÓ Sándor cső. szds. (fhdgy.)	járőrparancsnok	10 év fegyház
GERENCSÉRY Mihály cső. fhdgy. (hdgy)	csendőr szárnyparancsnok-helyettes Újvidéken, járőrparancsnok	10 év fegyház
dr. ZÖLDI Márton cső. szds. (fhdgy.)	a szekszárdi csendőr gyalogtanosztály állományából Újvidékre vezényelt járőrparancsnok	az ítélethozatal előtt 1944. január 14-én Németországba szökött

Forrás: A. SAJTI Enikő – MARKÓ György: Ismeretlen dokumentumok az 1942. januári délvidéki razzia résztvevőinek peréről. (1943. XII. 14. – 1944. I. 14.). *Hadtörténelmi Közlemények*, XLVIII. évf. (1985) 2. sz. 426–456. p.

PARÁDI József
A Magyar Királyi Csendőrség szervezete

A Magyar Királyi Csendőrség szervezete a felállítás évtizedétől a feloszlásáig jelentős átszervezésekben esett át. Ezen szervezet-módosítások tükrözték az országban zajló politikai eseményeket és a magyar állam közbiztonsági helyzetét. Az átszervezések – a feloszlásoktól eltekintve – a szervezet mennyiségi és minőségi fejlődését eredményezték.

Az 1880-as évek második felére kialakult a Magyar Királyi Csendőrség szervezeti felépítése, amely már kiterjedt a történelmi Magyarország teljes területére. **(I. sz. melléklet)** A nyolcvanas évek második felének tapasztalatai nyomán öltöttek testet a szervezet fejlesztésére irányuló kezdeményezések.

1893-ban a belügyi és a honvédelmi tárca együttesen foltolgatta a szervezet mennyiségi fejlesztését. A kezdeti sikerek után ugyanis érzékelhető volt a testület működésében a szervezeti egységek, a parancsnokságok és az alárendelt szervezetek közötti nagy távolságoknak a szolgálatot nehezítő vonzata. Előfordult olyan órs, amely a szárnyparancsnokságától mintegy 250 km-nyi távolságra volt. Túlzottan nagyok bizonyultak a működési területek is. A testület szervezeteinek számát több lépcsőben növelték. A szervezet-gyapartás első útje a kilencvenes években zajlott le. Ennek során elsősorban Erdélyben növelték az órsok számát.¹

1891-ben fölállították az úgynevezett pótlókeretet. Korábban a csendőrségi lovak beszerzését a honvéd pótlóavató bizottság végezte, a lovak idomítását pedig a Magyar Királyi Honvédség huszárezredeinél hajtották végre. A haderőreform nyomán azonban a véderőnek nem maradt üres kapacitása, ezért a pótlóavást a csendőrségnek önállóan kellett megoldania. A pótlókeretet a budapesti csendőrkerület alárendeltségében állították fel. Itt működött a pótlóavató bizottság. 1907-ben Ceglédre helyezték a testület pótlóavató és idomító osztályát is. Az osztály később Zomborra települt, majd a trianoni békediktátum nyomán Kiskunhalasra költözött. 1945 után a telepet a határőrség vette át, amelyet az 1990-es években a határőrség eladott.²

Az 1890-es években került felállításra a tábori csendőrség és a határőrség is.

A Habsburg-monarchia haderejében hagyományosan működtek a parancsnokoknak alárendelt katonai rendfenntartó erők. Miután a HABSURG-monarchiához visszatértek a lombardiai területek, és a közigazgatás átvette a lombardiai csendőrséget, a Monarchia haderejében is fokozatosan a csendőrség vette át a katonai rendfenntartási teendőket.³ A katonai rendfenntartásra vezényelt csendőröket tábori csendőröknek nevezték. Feladataikat válogatott katonák által megerősítve hajtották végre. Békeidőben nem működött a tábori csendőrség. A tábori csendőrség nem rendelkezett önálló szervezeti felépítéssel. A tábori csendőri szolgálatra vezényelt csendőröket a haderő parancsnokságaihoz rendelték.⁴

1888-ban merült fel először a Magyar Királyi Csendőrség és a Horvát-Szlovén Csendőrség igénybevétele tábori csendőri szolgálatra. *Báró FEJÉRVÁRY Géza* honvédelmi miniszter és *báró ORCZY Béla* belügyminiszter a közös hadügyminisztertől érkező felvetéssel egyetértett. Ennek nyomán létrehozták a terveket a Horvát-Szlovén Csendőrség és a Magyar Királyi Csendőrség háború időszakában történő alkalmazására. A Magyar Királyi Csendőrség tagjait a magyarországi sorozású csapatok parancsnokságaihoz vezényelték. A legalacsonyabb szintű parancsnokság a dandárparancsnokság volt, amelyet a katonai rendfenntartó erővel még megerősítettek.⁵

A határőrség már békeidőben is funkcionált, állandó működési területtel rendelkezett a szerb-magyar és a román-magyar határ mentén, szervezete pedig némileg eltért az ország belsejében szolgálatot teljesítő csendőrség szervezeti felépítésétől.⁶ A határőrség létrehozása a magyar-román határegyezménytől eredeztethető, amely egyezmény előkészítő tárgyalásai 1804-ig nyúltak vissza. A magyar-román határ felülvizsgálata és geodéziai kitézése nyomán került sor a pontosított határvonal nemzetközi egyezménybe foglalására 1887-ben. Az egyezményben foglaltakat a magyar országgyűlés 1888-ban emelte törvényerőre.⁷ Az új, modern határvonal, az ahhoz tartozó műtárgyak védelme érdekében a határőrség megerősítése céljából 1891-ben hat tárca miniszterei – *gróf SZAPÁRY Gyula miniszterelnök*, *báró FEJÉRVÁRY Géza honvédelmi miniszter*, *SZILÁGYI Dezső igazságügyminiszter*, *BAROSS Gábor kereskedelemügyi miniszter*, *WEKERLE Sándor pénzügyminiszter* és *gróf BETHLEN András földművelésügyi miniszter* – által aláírt közös miniszteri utasítást bocsátottak ki. Az utasítás első fejezetében rendelkezett a határőrség létrehozásáról.⁸

A határőrség a brassói és a szegedi csendőrkeretek alárendeltségében működött. A két csendőrkerület parancsnokságában külön törzstiszt foglalkozott a csendőrség határőrségi szolgálatának ügyével. A csendőrkeretek parancsnokságainak alárendeltségében úgynevezett kikülönített törzstisztek irányították a határőrség munkáját. Kikülönített törzstiszt működött Pancsován, Nagyszebenben, Brassón és Marosvásárhelyt. A kikülönített törzstisztek közvetlenül irányították a határszéli csendőrséget.

őrsöket. Az ország belsejében szolgálatot teljesítő csendőrség szervezete felépítéséhez viszonyítva a határctsendőrség struktúráiból hiányoztak a szakasz- és a szárnyparancsnokságok. A határctsendőrség őrséinek számát több ízben gyarapították. A háborút megelőzően a határctsendőrség szervezetében 186 csendőr őrs működött. Ekkor a csendőrség szervezetében 2018 őrs tevékenykedett. A határctsendőrség szervezetében speciális elem volt, – a kikülönített törzstisztek mellett – az úgynevezett nyári őrs. Nyári őrsöket – összesen 56-ot – a hágókra telepítették a hó elolvadása és leesése közötti időszakban. Télre az objektumot lezárták. Legénysége ebben az időben az anyaőrsön teljesített szolgálatot, ahonnan ellátását egyébként is kapta és amelynek az alárendeltségébe tartozott.⁹

TÖRÖK Ferenc altábornagy, a csendőrség első felügyelője 1897-ben vonult nyugdíjba. Ekkor javaslatot tett a testület szervezeti reformjára is. Indítványozta 2–3 új csendőr kerület felállítását. Továbbá a Honvédelmi Minisztérium csendőrségi ügyosztály és a csendőrségi felügyelő hatáskörök elválasztását. Miután a javaslat a honvédelmi- és a belügyminiszter egyetértésével is találkozott 1902-ben újraszabályozták a csendőrségi felügyelő kompetenciáit, elválasztva azokat a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium Csendőrségi Ügyosztályának vezetőjétől. Mivel a csendőrségi felügyelő tevékenységének 1886. évi szabályozása ideiglenes volt, az 1902. évi szabályzat tekinthető az első állandó szabályozásnak. 1903-ban három új csendőr kerület felállításáról hozott törvényt az országgyűlés.¹⁰ A tervezett három új kerületből azonban csak kettőt hoztak létre a brassóit (VII. sz.) és a debrecenit (VIII. sz.). A debreceni csendőr kerület felállítására 1907-ben került sor. A Magyar Királyi Csendőrség szervezeti egységeinek a számát a dualizmus időszakában szinte folyamatosan gyarapították. A szervezeti egységek számának növekedése azonban egyes időszakokban felgyorsult. Kétségtelenül a XX. század első évtizedére esik a legtöbb csendőrőrs létrehozása, a testület felállításának az évtizedét figyelmen kívül hagyva. 1903-ban például 242 őrsöt hoztak létre. Az új szervezeti egységek nem jelentették a személyi állomány arányos növekedését. Inkább arról volt szó, hogy a felgyülemlett közbiztonsági tapasztalatok alapján a meglévő személyi állományt több helyre osztották el. A dekoncentrált elhelyezés nem jelentett lényegesen nagyobb kiadást sem, hiszen az új csendőr őrsök székhelyeinek települései is szinte kivétel nélkül kérték a csendőr őrsök felállítását hatósági területükön. Mivel több volt a kérelem, mint ahány helyen csendőr őrs felállítható lett volna, a helyi hatóságok a csendőr őrsök számára az ingatlant (telket házzal) térítésmentesen bocsátották a Magyar Királyi Csendőrség rendelkezésére. **(II. sz. melléklet)**

1903-hoz kapcsolódik a Magyar Királyi Csendőrség nyomozó szolgálata kialakításának első lépése is. Ekkor állították fel az úgynevezett járásőrmesteri intézményt. A járásőrmesterek első és legfontosabb feladata a nyomozati tevékenység végzése volt. A járásőrmesterek a szakaszparancsnokságok közvetlen irányítása alá kerültek. Őket a járások székhelyein helyezték el.¹¹ 1903-ban 393 járásőrmester kezdte el szolgálatát.

1904-ben a Magyar Királyi Belügyminisztériumban a tárca csendőrséggel kapcsolatos felügyeleti jogának intézése céljából külön csendőrségi ügyosztályt hoztak létre. Ezzel a testületet irányító mindkét tárca szervezetében létrejött a csendőrségi ügyosztály.¹²

Ugyancsak 1904-ben Központi Felszerelési és Anyagraktár kialakítására került sor Budapesten.¹³

1907-ben szervezték meg a magyar csendőrségnél a pótszárnyparancsnokságokat. A pótszárnyparancsnokságok végeztek minden tevékenységet, amely ugyan nem képezett közbiztonsági teendőt, azonban a szolgálati feladatok eredményes megoldásának elősegítésére volt hivatott. A pótszárnyak nem rendelkeztek hatósági területtel. Alárendelt parancsnokságaik, őrsük nem voltak. A pótszárnyak hatásköréhez tartoztak a gazdálkodási feladatok, a személyzeti munka, a kiképzés stb.¹⁴

1909-ben állították fel Nagyváradon a Csendőrtovábbképző és Altiszti Iskolát. Ettől fogva tekinthető központositottnak a csendőrség képzése.¹⁵

A Magyar Királyi Csendőrség szervezetében folyamatosan jelen voltak az úgynevezett különítmények. Különítményeket ott hoztak létre, ahol az átlagosnál jelentősebb csendőri jelenlétre volt ideiglenesen vagy állandóan szükség. Eszerint különböztettek meg ideiglenes és állandó különítményt. Állandó csendőr különítmény működött például Gödöllőn, az uralkodó kastélya környezetének közbiztonsági biztosítása érdekében. Ideiglenes csendőr különítmény működött például Tusnádfürdön, vagy Pöstyénben a fürdőszezonban.¹⁶

A dualizmus utolsó békeévében a Magyar Királyi Csendőr-felügyelőség irányítása alá tartozott közvetlenül, vagy közvetve 8 csendőr kerületparancsnokság, 57 csendőr szárnyparancsnokság, 136 csendőr szakaszparancsnokság, 683 csendőr járásőrmesterség, 2028 csendőr őrs. 1886-ban – a Magyar Királyi Csendőrség szervezetének az egész országra való kiterjesztését követően – a Magyar Királyságban 6 csendőr kerület, 25 csendőr szárny, 62 csendőr szakasz és 966 csendőr őrs működött. A szervezet tehát jelentős mennyiségi változáson esett át. Emellett azonban minőségi fejlesztést is megvaló-

sítottak a testületben. Ennek keretében speciális elemeket hoztak létre, mint a csendőr-felügyelőség, a pótszárnyak, a járásőrmesterségek, központi anyagraktár, központi kiképző-bázis, pótlóidomító osztály. Dekoncentrálták a szervezetet, amelynek keretében több kisebb őrsöt állítottak fel. Sűrűbbé tették a szervezetek számát a közbiztonsági szempontból frekvenciáltabb területeken, és a speciális feladatok ellátására, – mint például a határőrizet – sűrűbb elhelyezést és speciális szervezeteket hoztak létre.

A Magyar Királyi Csendőrség szervezete az I. világháború előtti évekre igazodott a kárpát-medencei közbiztonsági helyzethez és igényekhez, illetve struktúrájában fellelhetők voltak mindazon szervezeti elemek, amelyek az európai csendőrségek szervezetfejlődése során kialakultak. **(III. sz. melléklet)**

Az I. világháború során a csendőrség szervezetét nem fejlesztették új elemekkel. A tábori csendőrség tevékenysége kiterjedélyesedett, és a romló közbiztonsággal való foglalkozás lekötötte a csendőrség erőit. Az ország erőforrásait egyébként is a háborús feladatokra fordították, a csendőrség fejlesztése nem volt időszerű. A csendőrség vezetői – érzelve a romló közbiztonságot – kidolgoztak egy tervet a szervezet fejlesztésére, amely alapvetően mennyiségi növekedést irányzott elő. Ezt azonban már nem volt idő végrehajtani.¹⁷

Az I. világháború után új helyzet állt elő. Az őszirózsás forradalom során *gróf KÁROLYI Mihály* eleget tett a katonatanácsok mintájára létrehozott csendőrtanács igényének, és a Magyar Királyi Csendőrség élére *GENCSY Arnold* cső. alezredest nevezte ki csendőrfelügyelőnek. A kinevezett ellen memorandumban tiltakozott a csendőrség tisztikarának rangidős része. A kilenc – vezető beosztású – csendőrfőtiszt által aláírt memorandum felhívta *gróf KÁROLYI Mihály* figyelmét, a testület gyengítésének veszélyeire. A miniszterelnök azonban az új csendőr-felügyelőt megerősítette beosztásában. Ennek nyomán *GENCSY Arnold* cső. alezredes a tisztikar jelentős részét 1919. március 26-ig kényszernyugdíjaztatta. Ezzel a szervezetet lényegében lefejezte. A csendőrség így is működött a Tanácsköztársaság létrejöttéig, azonban tevékenysége a helyi akciókban merült ki, országos összehangolt feladatra átmenetileg alkalmatlanná vált.¹⁸

A Magyar Tanácsköztársaság ugyan a csendőrség szervezetét beolvasztotta a Vörös Őrségbe,¹⁹ azonban fennállásának rövid ideje alatt az integráció inkább elméleti, mint gyakorlati kérdésnek bizonyult. A csendőrszervezetek mindenütt a helyükön maradtak, legfeljebb az irányításuk módosult, és az elnevezésük változott meg. Felszerelésük, egyenruházatuk cseréjére nem volt lehetőség. Bár a Vörös Őrség számára készültek a szolgálat ellátására vonatkozó iránymutató kiadványok, a csendőrség többnyire a csendőrségi szabályok szerint látta el szolgálatát. A Tanácsköztársaság 133 napos fennállása alatt nem lehetett a csendőrségi szolgálati szabályozásokat újra cserélni, és annak megvalósítására a személyi állományt felkészíteni. A Tanácsköztársaság leverését követően a testület személyi állománya készen állt arra, hogy visszatérjen a megszokott szervezetéhez és annak működéséhez.

A Tanácsköztársaságot követően már a *PEIDL-kormány* is lépéseket tett a Magyar Királyi Csendőrség szervezetének visszaállítására. Ennek keretében augusztus 3-án feloszlatta a Vörös Őrséget, és visszaállította a korábbi rendvédelmi testületeket, köztük a csendőrséget. Augusztus 6-án visszahívták a kényszernyugdíjazott csendőr tiszteket.²⁰ Az ő irányításukkal valósult meg a szervezet reorganizációja. A *FRIEDRICH-kormány* augusztus 9-én rendeletben állította vissza a csendőrség szabályzatait, szervezetét, egyben minden csendőr tiszteket felszólított arra, hogy szolgálati helyén jelentkezzen. A Vörös Őrségben szolgálatot vállaló és a kényszernyugdíjazott tisztek között konfliktusok is keletkeztek. Néhány hónap alatt azonban elsimultak az ellentétek azzal, hogy az alezredes és annál magasabb rangú, korábban kényszernyugdíjazott tiszteket végleg nyugállományba helyezték, mert őket tartották felelősnek a szervezet mérsékelt hatékonyságáért az 1918–1919-es években.

Az országot megszálló román, szerb és cseh haderő, különösen a román hadsereg igyekezett megakadályozni a magyar rendvédelem újjászervezését, ennek részeként a csendőrség reorganizációját is. Magyarország megszállására ürügyet ugyanis a labilis közbiztonsági helyzet nyújtott. Az idegen haderőnek addig volt alapja az országban állomásozni, amíg azt a magyar rendvédelmi testületek szervezetlensége indokolta. Ezt az időszakot a román vezetés minél jobban ki szeretne volna nyújtani, mivel közben módszeresen elszállították az ország javait Romániába. A románok a magyarországi kivonulásukat Besszarábia tekintetében további területszerzéshez is kívánták kötni. Az antant azonban véget kívánt vetni a helyzetnek, politikai rendezésre törekedett. Ezért lépéseket tett a magyar rendvédelem újjászervezésének segítésére. A magyarországi antant misszió táborki bizottságának tagja, az USA küldöttség vezetője *Harry HILL BANDHOLTZ* tábornok kezdeményezésére a bizottság felkérte *Halsey E. YATES* ezredest, az USA volt bukaresti katonai attaséját, hogy szervezze újjá a magyar rendvédelmet. *YATES* tervet készített a magyar rendvédelem újjászervezésére, amelyet három fázisban kívánt megvalósítani. Először a Dunántúlon, majd Budapesten és környékén, végül pedig a Duna-Tisza

közén. A románok gáncsoskodása miatt azonban, az újjászervezés nehezen valósult meg. Annak ellenére, hogy a románok a magyar fegyvereket lefoglalták, az újjászerveződő rendvédelem számára pedig a használhatatlan példányokat adták át a magyar rendvédelem újjászervezése nem állt le. Végül az antant Ausztriában vásárolt fegyverekkel szerelte fel az új magyar rendvédelemet.²¹

1919 október végén még egy kísérlet történt a magyar rendvédelem újjászervezésének megakadályozására. *BENEŠ* csehszlovák elnök azzal a javaslattal állt elő, hogy valamennyi magyar fegyveres testületet oszlassák fel, helyettük pedig francia vezetésű nemzetközi csendőrséget állítsanak fel. Franciaország november elején a főtanácsban kísérletet tett a terv elfogadtatására, szövetséges társai azonban leszavazták. Ezt követően már *CLEMENCEAU* is szorgalmazta a megszállt területek kiürítését.²²

1919. november 19-én a tábornoki bizottság gratulált *YATES* ezredesnek eredményes szervező tevékenységéhez. *YATES* a Nemzeti Újságban felhívást tett közzé, amelyben a csendőrség korábbi eredményeire hivatkozva, újabb sikereket kívánt a szervezetnek. „A magyar csendőrségnek mindenkor az a hírneve volt, hogy egész Európa legjobb fegyveres ereje. A jövőben alkalma lesz ezt megint beigazolni azért, hogy a törvényes rend fenntartásában részét derekasan kiveszi... Mi bizalommal számíthatunk Önökre, hogy ismét odaadó kötelesség-tudásukkal az ország békéjét biztosítani fogják.”²³

Az USA a tábornoki bizottságából 1919. december 13-án kivált *YATES* helyére a csendőrség és rendőrség felügyelőjévé új személyt nem neveztek ki, mivel a vezetést átengedték a magyaroknak.²⁴

A csendőrség gyakorlatilag a fővezérség irányítása alá került. A kormánybiztosok, a rendvédelmi testületek – köztük a csendőrség – feletti rendelkezési jogukat a fővezérségtől nyerték.²⁵ Miután 1920 áprilisában a fővezérség megszűnt, a csendőrség visszakerült az eredeti alárendeltségi viszonyába, azaz a honvédelmi és a belügyi tárca közös felügyelete alá.²⁶

A fővezérség működése során úgynevezett csendőrtartalékokat is kialakítottak, ami tulajdonképpen bűjtatott honvédelmi erő volt. 1919 szeptemberében a 7000 fő körüli csendőrtartalék a magyar haderő több mint 50 %-át alkotta. Később a véderő gyarapodásával még nagyobb erőket soroltak a csendőrtartalékhoz rejtési szándékkal. A csendőr-tartalékokat, amely túllépett az antant illetve a trianoni békediktátum által engedélyezett létszámon, a *TELEKI kormány* számolta fel a haderő létszámcsökkentés keretében.²⁷ A különítmények felszámolási folyamatában is szerepet kapott a csendőrséghez való tartozás. Néhány különítmény átmenetileg meg tudta őrizni önállóságát, mint csendőr-tartalék-zászlóalj 1921-ben azonban ezeket a szervezeteket is feloszlatták. 1922-ben az utolsó csendőrtartalék-zászlóaljat a *RATZENBERG-féle* Országos Csendőr-tartalék Zászlóaljat is feloszlatták.²⁸

A konzolidáció során kialakult a Magyar Királyi Csendőrség világháború utáni struktúrája. 1921 februárjától a csendőrkerületeket vármegyékre, a vármegyéket járásokra, a járásokat pedig őrsőkre osztották fel. A vármegyei csendőrparancsnokságok alárendeltségébe tartalék csendőrszázadokat helyeztek, amelyek feladata a kiképzés és a karhatalmi teendők ellátása volt. Ez a megoldás azonban nem vált be. A közigazgatási egységek eltérő nagysága, a lakosság számában jelentkező különbségek, a terep fedettségében és domborzatában, valamint a közlekedési viszonyokban tapasztalható eltérések, a népesség elhelyezkedésének eltérő jellege miatt aránytalanná tette a csendőrségi dízlokációt.²⁹

Az 1925. évi – immár hosszú távú – struktúra azonban nem mindenben egyezett meg a dualizmus kori csendőrséggel.

A Magyar Királyi Csendőrség szervezetének alapeleme továbbra is az őrs maradt. Az őrsök létszáma 6–25 fő között mozgott. Az őrsökön szolgálatot teljesítők létszáma a működési terület nagyságától, lakosságának létszámától és elhelyezkedésétől, a terep jellegétől, közlekedési hálózatának jellegétől, a terület bűnügyi fertőzöttségétől függően alakult. Megkülönböztettek gyalogos, lovas és úgynevezett vegyes őrsöket. Az őrsök élén magasabb rangú altisztek álltak, működési területük több falura is kiterjedt.

A szakaszparancsnokság volt a legalacsonyabb szintű parancsnokság. Átlagosan három-hat őrsöt felügyelt. Élén a legmagasabb rangot viselő altisztek álltak, alhadnagyi, esetleg tiszthelyettesi rendfokozattal. Működési területe általában egy járásra terjedt ki.

A szárnyparancsnokságok alkották a legalacsonyabb tiszti parancsnokságokat. A szárnyparancsnokság élén százados, vagy főhadnagy állt, helyettese főhadnagy, vagy hadnagy volt. Két-három szakaszparancsnokság tartozott az alárendeltségébe.

Az osztályparancsnokság egy megye területén működő szárny-parancsnokságokat irányított. Élén alezredes, vagy őrnagy állt. Tevékenységét egy – nem főtiszti rangban álló – tiszt, mint segéd tiszt támogatta. Az osztályparancsnoksághoz gazdasági hivatal is tartozott, amely az osztály valamennyi szervezetének gazdasági ügyeit intézte.

A kerületparancsnokságok több megyére kiterjedő régió csendőrségét irányították. Működési területük megegyezett a honvéd vegyes-dandárok, majd a honvéd hadtestek területeivel. A trianoni ha-

tárokon belül először 1921-ben rögzítették a csendőrkerületeket. A terület-visszacsatolások nyomán, Észak-Erdély visszatérése után egyetlen csendőrkerület a X. Marosvásárhely székhelyű kerület működési területe tért el a honvédségi területfelosztástól. A csendőrkerületek élén ezredes állt, helyettese alezredes volt. A kerületparancsnokság munkájában részt vett még őrnagyi rangban egy törzstiszt, egy segéd tiszt, általában százados és két előadótiszt, egy csendőr ügyész és egy orvos tiszt. A kerületek gazdasági hivatallal is rendelkeztek. 1927-től pedig a kerületek alárendeltségében létrehozták a tanosztályokat, amelyek a csendőrök alapképzését végezték. A tanosztályok szakosodtak a lovas és gyalogos kiképzésre. 1930-tól a csendőrkerületek alárendeltségében felállították a csendőrnnyomozó alosztályokat, amelyeknek hatásköre kiterjedt a csendőrkerület teljes működési területére.

A csendőr kerületek egyaránt alá voltak rendelve a belügyi és a honvédelmi tárcának, a tárcák számára törvényben meghatározott kompetenciák tekintetében, illetve egyben a csendőrfelügyelő irányítása alatt is álltak.

Valamennyi parancsnokság kellő számú segédszeméllyel, úgynevezett írkokkal rendelkezett, akik az adminisztráció manuális végzését és az iktatást, az irányítás kevésbé fontos részteendőit látták el. Minden parancsnokság mellett működött egy kis létszámú őrs, amely a parancsnokság és munkatársai tevékenységének fegyveres biztosítását látta el. Ezek az őrsök önálló működési területtel nem rendelkeztek, mivel a parancsnokságok általában városokba települtek. Amennyiben több, egymásnak alárendelt parancsnokság működött egy településen, oda egy őrsöt helyeztek.

A testület legfőbb parancsnoksága a Magyar Királyi Csendőr-felügyelőség országos hatáskörrel rendelkezett. A csendőrfelügyelő altábornagyi rangban töltötte be tisztét. Helyettese vezérőrnagy volt. A felügyelőség munkájában személyi és közigazgatási segéd tiszt, előadótisztek, ügyész és orvosfőnök is részt vett. A felügyelő hatásköre ugyan kiterjedt a csendőrséggel kapcsolatos minden kérdésre, azonban a gyakorlatban sokkal erősebb szálak fűzték a honvédelmi tárcához, mint a belügyi tárcához. Ennek egyik legfőbb oka kétségtelenül a trianoni békediktátum semlegesítésében rejlett. A trianoni békediktátum ugyanis nem engedte meg a csendőrség hagyományos módon, azaz két tárca által történő irányítását. A honvédelmi tárcának a testület irányítására vonatkozó kompetenciáit törölte. Az ország vezetése azonban ragaszkodott a csendőrség hagyományos és jól bevált két tárca által történő felügyeletéhez, ezért azt rejtetten továbbra is fenntartotta.

A csendőrségi szervezetet a BM körrendeletben szabályozta.³⁰ A csendőrség szervezetében alig fél évtizedes működés után újabb fontos változtatásokat eszközöltek. Kialakították a csendőrség nyomozó szolgálatát 1930-ban.

A Magyar Királyi Csendőr felügyelőség alárendeltségébe tartozott a csendőrség központi nyomozóparancsnoksága, amely a fontosabb ügyekkel saját hatáskörben foglalkozott, egyben pedig ellátta a csendőr kerületekhez telepített nyomozó alosztályok szakmai felügyeletét, továbbá a nyomozómunka háttér bázisait (nyilvántartás, bűnügyi laboratórium stb.) is itt üzemeltették.

A Magyar Királyi Csendőrfelügyelőség közvetlen alárendeltségébe tartozott továbbá:

- a Magyar Királyi Egyesített Csendőriskola (folyamatosan);
- a Magyar Királyi Csendőrtiszti Tanfolyamok Parancsnoksága 1919-től (folyamatosan);
- a Magyar Királyi Csendőrség Központi Gazdasági Hivatala (folyamatosan);
- a Magyar Királyi Csendőrség Állandó Tanulmányi Bizottsága (1924-től folyamatosan);
- a Magyar Királyi Csendőr-őrsparancsnok Képző Iskola (1922-től folyamatosan);
- a Magyar Királyi Csendőr Őrzászlóalj (1919–1924);
- a Magyar Királyi Csendőrség Vezényelt Csendőrségének osztága (1919–1920);
- a Magyar Királyi Csendőrség Tiszti Igazoló Bizottsága (1920);
- Magyar Királyi Csendőrség Pótlóidomító Osztály (folyamatosan);
- a Magyar Királyi Csendőrség Zenekara (1924-től folyamatosan);
- a Magyar Királyi Csendőrség Kutyatelepe (1924–1925).

A csendőrség egyik irányító minisztériuma a Magyar Királyi Belügyminisztérium volt. A tárca a testület irányítására vonatkozó kompetenciái megvalósítására külön osztályt állított fel a dualizmusban. A trianoni békediktátum előírásai nyomán azonban ezen osztály feladatköre jelentősen kibővült. Az osztály élén csendőr ezredes állt. A trianoni békediktátum nyomán került át a Honvédelmi tárcától a belügyhöz a HM Csendőrségi Osztálya, amely a csendőrség személyzeti ügyeit intézte. Korábbi katonai feladatait a Magyar Királyi Csendőr-felügyelőség vette át. A csendőrségi osztályokat a tárca 1943-ban Csendőrségi Osztály néven újra egyesítette, alapvetően a Trianon előtti csendőrségi osztály hatáskörének újrafogalmazásával. A csendőrség gazdálkodásának szakmai felügyeletét a BM számvevőség látta el.

A honvédelmi tárca azonban rejtetten továbbra is működtetett egy osztályt, amely a csendőrség katonai jellegű felügyeletét végezte. 1938-tól ez már nyíltan szerepelt a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium szervezetében, lényegében az eredeti dualizmuskori hatáskörrel.

A Magyar Királyi Csendőrség szervezete a két világháború közötti időszakban is fokozatosan alakult ki, folyamatosan formálódott. Alapvetően a struktúra specializációja figyelhető meg a feladatok differenciálása nyomán.

1929-ben állították fel a közlekedési csendőrséget. Kezdetben kísérleti jelleggel három közlekedési csendőrsőt hoztak létre Budapesten, Győrött és Székesfehérvárott. A kedvező tapasztalatok dacára, anyagi nehézségek miatt 1936-ig húzódott a közlekedési csendőrség szervezetének kiépítése. A közlekedési csendőrség a Magyar Királyi Csendőrség szervezetén belül egy alosztályt alkotott, amely négy szárnyra bomlott.³¹

1940-ben hozták létre a Magyar Királyi Csendőrség közlekedési és híradó osztályát. Az osztály egy híradó, egy repülőtéri és négy közlekedési szárnyból állt. 1943-ban a híradók híradó osztályként önállóak.³²

Ugyancsak 1940-ben állították fel a vasúti csendőrséget a fokozódó jelentőségű vasúti hadiszállítások biztosítására.

A vízi csendőrséget 1942-ben szervezték meg. A vízi csendőrség a Balatonon teljesen kiépült. Tervezték működési területének és szervezetének kiterjesztését a Dunára és a Tiszára is, ezt azonban a háború már nem tette lehetővé.³³

A gyarapodó polgári légi forgalommal kapcsolatos biztonsági teendők ellátására hozták létre a repülőtéri csendőrkülönítményeket 1926-tól.³⁴

A csendőrség szervezetében továbbra is működtek a dualizmuskori hagyományoknak megfelelően a különítmények. Különítményt ott hoztak létre, ahol a közrend biztosításának speciális okai voltak. Állandó és ideiglenes különítmények működtek. Állandó különítmény teljesített szolgálatot például Gödöllőn az államfő kastélyának biztosítása céljából. Ideiglenes különítményként működtek pl. a fürdőkülönítmények a fürdési szezonban.

A II. világháború tapasztalatai nyomán a csendőrség szervezetében gyarapítani kívánták a karhatalmi erőt. Ezért a csendőr iskolákat zászló-aljakká szervezték át. Ilyen volt a nagyváradi zászlóalj.

Gyarapodott azonban a csendőrség hagyományos struktúrája is. 1925-ben 7 kerület, 30 osztály, 93 szárny, 209 szakasz és 853 órs 12 000 fővel, a terület-visszacsatolások nyomán 1944-ben 10 kerület, 35 osztály, 79 szárny, 1321 órs, 22 000 fővel látott el szolgálatot a Magyar Királyság területén.

A visszacsatolt területeken 2 kerületet, 33 szárnyat, 70 szakaszt és 500 órót állítottak fel, e mellett a fokozottan veszélyesnek tartott térségekben, Kárpátalján és Bácskában külön nyomozó részlegeket is létrehoztak. A visszacsatolt területek a speciális csendőr szervezetek kiépítéséből sem maradtak ki. E térségben 23 különleges (közlekedési, híradó, vasúti és repülőtéri) órót szerveztek.³⁵

A háború során a csendőrség hagyományos – két tárcához fűződő – függelmi viszonyában is változás állt be. 1944. június 21-én a kormány *JAROSS Andor* belügyminiszter indítványára elhatározta a rendőrség átszervezését csendőrségi mintára. A háború miatt azonban ebből az elhatározásból csupán annyi valósult meg, hogy a Magyar Királyi Csendőrséget és a Magyar Királyi Rendőrséget *FARAGHO Gábor altábornagy* személyében közös főparancsnok alárendeltségébe helyezték. A rendvédelmi szervek centrális vezetés alá helyezésének igénye a háborús veszélyhelyzetből táplálkozott. E folyamatnak volt egyik fontos eleme, hogy 1942-ben *KERESZTES-FISCHER Ferenc* belügyminiszter kezdeményezésére létrehozták az Államvédelmi Központot. A központ feladata abból állt, hogy összehangolja a Magyar Királyi Csendőrség, a Magyar Királyi Rendőrség és a Magyar Királyi Honvédség Vezérkari Főnöksége hírszerzési és elhárítási osztályainak tevékenységét.³⁶

A háborús cselekmények közvetve is kihatottak a testület szervezetére. A tábori csendőrséghez beosztottak illetve az ott keletkezett háborús veszteségek pótlása miatt altiszthiány lépett fel. Az altiszthiány megszüntetése érdekében 1944-ben megszüntették a szakasz-parancsnokságokat. Az ott felszabadult altiszteket pedig a hiányzó helyekre vezényelték, illetve a tábori csendőrséghez irányították.

A Magyar Királyi Csendőrség tábori csendőrszolgálatát viszonylag későn szervezték újjá. Az első tervezetek 1938-ban készültek, és az 1939/40-es kiadású harcászati szabályzat foglalkozott részletesen a tábori rendészeti témával. A tábori csendőrséget *OLCHVÁRY MILVIUS Attila cső. alezredes* vezetésével 1942-ben hozták újra létre. A tábori csendőrség három részből állt.

Az első fő rész a tábori csendőrség volt, amelyet a Magyar Királyi Csendőrség a tényleges és a tartalékos állományából állított ki.

A második és a harmadik részt a hadtáp csendőrzászlóalj és a csapatcsendőrség képezte. Mindkét szervezet a tábori csendőrség kiegészítő részét alkotta. A csapatcsendőrség és a hadtáp csendőr-

zászlóaljok tisztjei csendőrök voltak, a legénységet a honvédség köréből válogatták össze. 1943-ban a tábori csendőrség kebelében tábori csendőrnnyomozó osztagot is szerveztek. 1944-ben összevonták a tábori rendészet három ágát, amelyet kezdetben harcfejelem biztosító és tábori rendészeti csapat elnevezéssel illettek, később pedig Tábori Biztonsági Szolgálatnak neveztek.³⁷

A Magyar Királyi Csendőrség szervezetrá változásainak utolsó stádiumát jelentette a testületnél a Magyar Királyság területére behatoló szovjet csapatok elleni bevetése. A harci feladatok ellátására alkalmatlan felszereléssel rendelkező rendvédelmi testület, a csendőrség bevonása a fegyveres harcokba a szervezet felmorzsolását eredményezte. A csendőrség rendkívül jelentős személyi veszteségeket szenvedett a harcok során. A Vereckei-hágó védelmére 264 fővel vezényelt nagyváradi és ungvári csendőr zászlóaljakból összesen 39 fő maradt hadra fogható. A maradék csendőr erőket, mintegy 3500 főt csendőr-zászlóaljakba szervezve a budapesti és a dunántúli harcokban vetették be. A budapesti gyűrűből egyedül *KOMÁR Andor cső.hadnagy* jutott ki. A kaposvári csendőrzászlóalj 400 fős állománya a harcok során 360 fős veszteséget szenvedett. Összességében a magyarországi harcok során a csendőrség elvesztette személyi állományának 50%-át, mintegy 11 000 embert.³⁸

A Magyar Királyi Csendőrséget az Ideiglenes Nemzeti Kormány – nyilvánvaló politikai megfontolások nyomán – 1945-ben rendelettel oszlatta fel.³⁹

A Magyar Királyi Csendőrség szervezetének fejlődését vizsgálva megállapítható, hogy:

- a testület stratégiája rugalmasan alkalmazkodott a felmerülő közbiztonsági feladatokhoz;
- a csendőrséget szervezeti felépítése mindvégig rendvédelmi feladatok ellátására tette alkalmassá, katonai harctevékenységre végzésére a szervezet alkalmatlan volt;
- a szervezet megőrizte a csendőrségre jellemző tradíciókat, amelyeket sikeresen ötvöztött a legkorszerűbb rendvédelmi struktúrák adaptálásával;
- a testületi feladatok differenciálását követte a szervezet specializációja;
- a testület szervezeti felépítése nem segítette elő az irányító vízfejszervezetek létrejöttét, hanem a végrehajtó szervezeti egységek gyarapodásának kedvezett;
- a testület szervezetének módosításait a tisztikar figyelemmel kísérte, átfogó változtatásokra ritkán került sor, ezeket azonban megelőzték egy – a változtatások gyakorlati próbáját magába foglaló – kísérletinek nevezhető időszak;
- a struktúra a lehető legegyszerűbben segítette elő a rendvédelmi feladatok eredményes teljesítését.

Jegyzetek:

¹ MOL. BM. K-150. 2345. cs. 1893.VII. 1.56334. sz.

² MOL. BM. K-150. 2071. cs. 1891. VII. 1. 2534. sz.

³ *A Magyar Királyi Csendőrség zsebkönyve – 1905*, 224. p.

⁴ *Utasítások a tábori csendőrség számára*. 5–9. p.

⁵ PINCÉS: *A tábori rendészetéről.* ; PINCÉS: *A tábori rendészetéről.* (Befejező közlemény.)

⁶ PARÁDI: *A Határszéli csendőrség 1891-1914*. 41–68. p.

⁷ 1888/XIV. tc.

⁸ 50 341/1891. ME. ut.

⁹ PARÁDI: op. cit. 41–56. p.

¹⁰ 1903/VII. tc.

¹¹ *Utasítás a Magyar Királyi csendőr járásör mesterek számára*. 12–18. p.

¹² CSAPÓ 48. p.

¹³ PRESZLY 77–79. p.

¹⁴ Loc. cit. 79–80. p.

¹⁵ CSAPÓ: op. cit. 70–72. p.

¹⁶ PARÁDI: op. cit. 22–29. p.

¹⁷ PRESZLY: op. cit. 104–105. p.

¹⁸ *A Magyar Királyi Csendőrség forradalmasítása 1918. évben és erkölcsi züllesztése 1919. évben*. 5-10 p.

¹⁹ A Belügyi Népbiztoság 1. sz. r.

²⁰ 2549/1919. BM. r.

²¹ KAISER 26–28. p.

²² ORMOS 365. p.

²³ *Iratok az ellenforradalom történetéhez*. 183. p.

²⁴ HILL BANDHOLTZ 36–38. p.

²⁵ MÉSZÁROS 3–56. p.

²⁶ DOMBRÁDY 20–22. p.

²⁷ PATAKI 30–33. p.

²⁸ SZINNAI – SZÜCS 78–80. p.

²⁹ *Csendőrségi Zsebkönyv – 1925*, 76–134. p.

³⁰ 220 254/1924. BM. kr. a csendőrszervezet módosításáról.

³¹ PINCÉS: *Csendőrség és közigazgatás*. 418–420. p.

³² REKTOR 177–179. p.

- ³³ KÖVENDY 71–72. p.
³⁴ SZUT-1927, 24. p.
³⁵ KAISER: op. cit. 129. p.
³⁶ HOLLÓS 283. p.
³⁷ SZAKÁLY
³⁸ UNGVÁRY 67–100. p.
³⁹ 1690/1945. ME. r.

A jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK és KISMONOGRÁFIÁK

- CSAPÓ — CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914*. Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, /Pannon Könyvek/
DOMBRÁDY — DOMBRÁDY Lóránd: *A legfelsőbb hadúr és hadserege*. Budapest, 1972, Zrínyi.
HILL BANDHOLTZ — Harry HILL BANDHOLTZ: *Napló nem diplomata módra*. Budapest, 1993, Magyar Világ.
HOLLÓS — HOLLÓS Ervin: *Rendőrség Csendőrség VKF-2*. Budapest, 1971, Kossuth.
KAISER — KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség a két világháború között*. Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, /Pannon Könyvek/
KÖVENDY — KÖVENDY Károly: *A Magyar Királyi Csendőrség. A csendőr békében, háborúban és emigrációban*. Torontó, 1973, Sovergin.
— *A Magyar Királyi Csendőrség forradalmasítása 1918. évben és erkölcsi züllesztése 1919. évben*. Miskolc, 1937, Standhoff József könyvnyomdája.
MÉSZÁROS — MÉSZÁROS Károly: *Horthy és Teleki 1919-1921. Kormánypolitika és Trianon. I*. Budapest, 1992, Nesztor Kiadó.
ORMOS — ORMOS Mária: *Pádovától Trianonig 1918-1920*. Budapest, 1984, Zrínyi Kiadó.
PARÁDI: *A Határszéli csendőrség 1891-1914*. Budapest, 1984, Határőrség.
PATÁKI — PATÁKI István: *Az ellenforradalom hadserege 1919-1921*. Budapest, 1973, Zrínyi.
PRESZLY — PRESZLY Lóránd: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1918*. Budapest, 1920, Honvédelmi Sajtóvállalat.
REKTOR — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland, Ohio, USA., 1980, Árpád Könyvkiadó.
SZAKÁLY — SZAKÁLY Sándor: *A magyar tábori csendőrség*. Budapest, 1990, Zrínyi Katonai Kiadó.
SZINNAI – SZÜCS — SZINNAI Miklós – SZÜCS László (szerk.): *Bethlen István titkos iratai*. Budapest, 1972, Kossuth.
UNGVÁRY — UNGVÁRY Krisztián: *Budapest ostroma*. Budapest, 1998, Corvina.

TANULMÁNYOK

- PINCÉS: *Csendőrség és közigazgatás*. — PINCÉS Zoltán: *Csendőrség és közigazgatás. A korszerű közszolgálat útja*, (1936) 2. sz. 418–420. p.

ÉVKÖNYVEK, ZSEBKÖNYVEK

- A Magyar Királyi Csendőrség zsebkönyve* – 1905. — *A Magyar Királyi Csendőrség zsebkönyve*. Budapest, 1905, s. n.
Csendőrségi Zsebkönyv – 1925. — *Csendőrségi Zsebkönyv*, Budapest, (1925) Csendőrségi Lapok Szerkesztősége.

CIKKEK

- PINCÉS: *A tábori rendészetről*. — PINCÉS Zoltán: *A tábori rendészetről. Csendőrségi Lapok*, XIV. évf. (1924) 1. sz. 3–7. p.
PINCÉS: *A tábori rendészetről. (Befejező közlemény.)* — PINCÉS Zoltán: *A tábori rendészetről. (Befejező közlemény.) Csendőrségi Lapok*, XXXII. évf. (1942) 17. sz. 536–540. p.

SZABÁLYZATOK

- SZUT-1927 — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1927, s. n.
Utasítások a tábori csendőrség számára. — *Utasítások a tábori csendőrség számára*. Budapest, 1878, s. n.
Utasítás a Magyar Királyi csendőr járásormesterek számára. — *Utasítás a Magyar Királyi csendőr járásormesterek számára*. Budapest, 1903, s. n.

DOKUMENTUMGYŰJTEMÉNYEK

- Iratok az ellenforradalom történetéhez*. — *Iratok az ellenforradalom történetéhez*. Budapest, 1956-1959, Szikra Könyvkiadó, I. kötet.

IRAT-, DOKUMENTUM- és LEVÉLTÁRAK

- MOL. BM. K-150. — Magyar Országos Levéltár BM Általános Iratok

JOGSZABÁLYOK

- 1888/XIV. tc. — 1888/XIV. tc. az Osztrák-Magyar Monarchiának Romániával, a Monarchia két állama és Románia közt fennforgott határvillongások kiegyenlítése végett, a határvonal újabb megállapítása és azzal kapcsolatos kérdések szabályozása tárgyában kötött, s Bukarestben 1887. évi december 7-én és november 25-én aláírt nemzetközi egyezmény becikkelyezéséről
- 1903/VII. tc. — 1903/VII. tc. új csendőrkerületek felállításáról.
- 50 341/1891. ME. ut. a határőrizetről. — 50 341/1891. ME. ut. a határőrizetről.
- 2549/1919. BM. r. — 2549/1919. BM. r. a kényszernyugdíjazott csendőrtisztek visszahívásáról.
- 220 254/1924. BM. kr. — 220 254/1924. BM. kr. a csendőrszervezet módosításáról.
- 1690/1945. ME. r. — 1690/1945. ME. r. a csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszerzéséről.
- A Belügyi Népbiztosság 1. sz. r. — A Belügyi Népbiztosság 1. sz. r. a Vörös Őrség létrehozásáról.

Melléletek jegyzéke*I. sz. melléklet*

A Magyar Királyi Csendőrség felügyeleti területe, és személyi állomány 1884-ben. 89

II. sz. melléklet

A Magyar Királyi Csendőrség szervezetének és létszámának változásai a dualizmus alatt. 90

III. sz. melléklet

A Magyar Királyi Csendőrség szervezete 1914-ben. 90

A magyar királyi csendőrség felügyeleti területe és személyi állománya 1884-ben

Kerület	Felügyeleti terület	Állomány				Polgári alkalmazott		Szervezeti beosztás					Felügyeleti terület (1 csendőrre)	
		tiszt	legénység		össz.	írnok	iroda-szolga	szárny	szakasz	órs			km ²	lakos
			gyalogos	lovas						gyalogos	lovas	össz.		
I.	Alsó-Fehér, Besztercze-Naszód, Brassó, Csik, Fogaras, Háromszék, Hunyad, Kis-Küküllő, Kolos, Maros-Torda, Nagy-Küküllő, Szeben, Szolnok-Doboka, Torda-Aranyos, Udvarhely	20	858		878	1	2	4	8	146		146	65,3	2525
II.	Bács-Bodrog, Csanád, Csongrád, Krassó-Szörény, Temes, Torontál	17	700	167	884	1	2	3	8	116	27	143	48,4	2599
III.	Arad, Békés, Bihar, Hajdú, Jász-Nagykun-Szolnok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Szilágy	19	433	416	868	1	2	3	9	67	66	133	54,9	2974
IV.	Abauj-Torna, Borsod, Heves, Sáros, Szepes, Bereg, Máramaros, Szabolcs, Szatmár, Zemplén, Ung, Ugocsa	21	787	136	944	1	2	4	11	137	21	158	59,8	2475
V.	Pousony, Komárom, Nyitra, Túróc, Árva, Trencsén, Zólyom, Bars, Gömör, Liptó, Nógrád, Hont, Esztergom	16	739		755	1	2	3	7	132		132	55,5	2815
VI.	Fejér, Győr, Veszprém, Sopron, Moson, Vas, Zala, Baranya, Tolna, Somogy	17	768		785	1	2	3	8	143		143	52,6	3139
Összesen		110	4285	719	5114	6	12	20	51	741	114	855		

Forrás: CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadó Alapítvány, 151. p. /Pannon Könyvek/

II. sz. melléklet

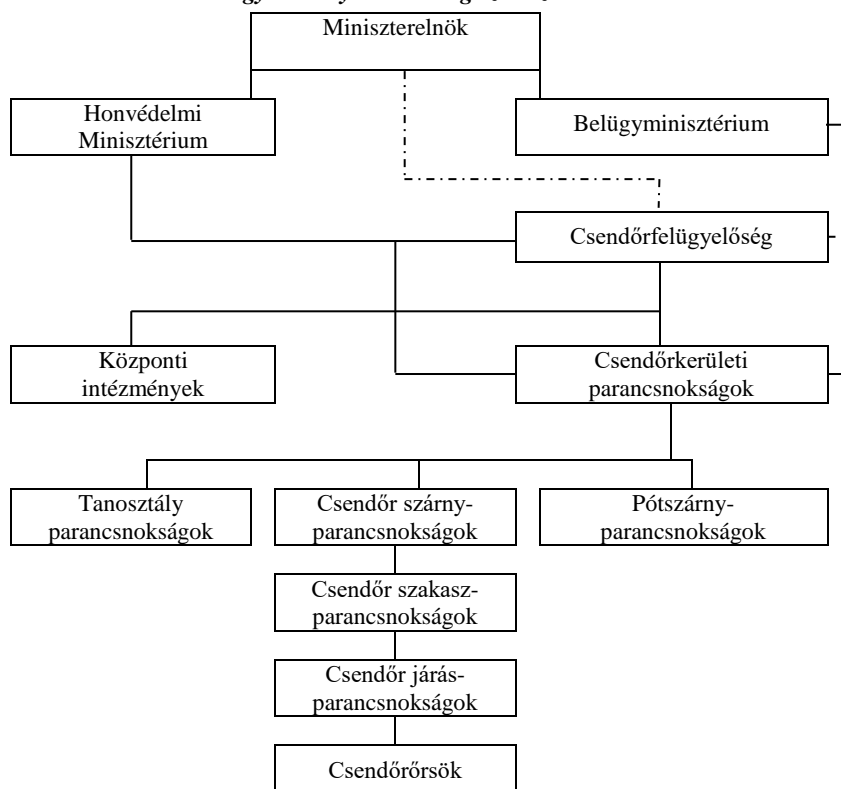
A magyar királyi csendőrség szervezetének és létszámának változása a dualizmus alatt

	1881	1886	1891	1896	1901	1906	1911	1914
Kerület	1	6	6	6	6	7	8	8
Szárny	4	25	26	35	41	43	52	57
Szakasz	9	62	67	102	112	108	127	136
Járás	–	–	–	–	–	420	460	483
Őrs	202	910	966	1 166	1 301	1 624	1 906	2 028
Tiszt	17	124	128	182	204	228	258	291
Legénység	1 239	5 370	5 686	7 002	8 027	9 269	10 653	11 623
Polgári állású	2	18	16	16	16	30	33	42

Forrás: PRESZLY Lóránd: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1918.* Budapest, 1920, Honvédelmi Sajtóvállalat

III. sz. melléklet

A magyar királyi csendőrség szervezete 1914-ben

Jelmagyarázat: — hivatali alá- és fölérendeltségi viszony
 - - - - - informális viszony

Forrás: PARÁDI József et al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története* Budapest, 1996², Osiris, 279. p.

A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati tevékenységei

A testület szolgálatellátásának lényegét a megelőzés képezte. Az alap szolgálati formát a járőrözés alkotta. A csendőrijárőrnek (a járőr általában két főt, speciális esetekben ennél több csendőrt jelentett) sűrűn és váratlanul kellett megjelenie, és a kisebb szabálytalanságokat sem volt szabad figyelmen kívül hagynia. Rendezvényeken, megmozdulásokon feltétlenül jelen kellett lennie a csendőrségnek. Forgalmass közlekedési csomópontok, útvonalak stb. nem állhattak csendőri felügyelet nélkül.

Mivel a Magyar Királyi Csendőrség a központi államhatalomnak volt alárendelve, az önkormányzatok és a bíróságok nem adhattak utasításokat a testületnek. A csendőrség vezetői a testület szolgálatát önállóan szervezték. Elszámolási kötelezettséggel szolgálati előjáróiknak, végső fokozaton, a belügyminiszternek illetve a kormánynak tartoztak. Egy év alatt tekintélyes mennyiségű szolgálatot valósított meg a csendőrség. (**I. sz. melléklet**)

A testület szolgálati szabályzatai alapvetően háromféle fő szolgálati típust különböztettek meg. Ezek voltak a rendes, a felhívás nyomán teljesítésre kerülő és az ellenőrző szolgálat.¹

A *rendes szolgálat* alkotta a csendőrségi szolgálatellátás többségét. A rendes szolgálatellátás során a járőr tevékenységének általában ki kellett terjednie: a bűncselekmények lehetőség szerinti megelőzésére, a törvénysértések felderítésére és a tettesek feljelentésére, a törvénysértők elfogására és 24 órán belül az illetékes hatóságnak az átadására, a lakosság és vagyontárgyai ellen irányuló esetleges erőszakos cselekmények elleni védelmére, elemi csapás esetén a közbiztonság fenntartására, körözött személyek előállítására, a közlekedési szabályok betartásának ellenőrzésére stb.

A csendőrségi szolgálat ideje akár a 24 órát is elérhette. Ezért rövid és hosszú pihenőket iktattak be. A hosszú pihenőket a járőrök az e célra fenntartott pihenőszobákban töltötték el, amelyek ágyval és mellékhelyiséggel is el voltak látva.²

A csendőrijárőr számára meghatározták a járőrözés idejét, menetvonalát, a pihenők és figyelések helyét és idejét. A járőrszolgálat konkrét tartalmát azonban az élet alakította. A csendőrség az észlelt eseményekre, helyzetekre kellett reagálnia szolgálatellátása során.

A csendőrijárőröket az őrsparancsnok igazította el, meghatározva számukra a feladataikat, leellenőrizve felszerelésüket és felkészültségüket.

A csendőrijárőr tevékenysége ellen a lakosság panasszal élhetett. Ezért a csendőröknek kívánságra kötelező volt magukat igazolni, és lehetővé tenni, hogy nevüket, beosztásukat felírassák. Azért csak kívánságra, mert a csendőrijárőr mindig egyenruhában teljesített szolgálatot. A csendőrségnél egyedül a nyomozók teljesítettek szolgálatot civil öltözékben.³

A csendőrijárőröket a kivezenylő parancsnok „szolgálati lap”-pal látta el. Ezen feltüntették a járőr tagjainak nevét, a szolgálat célját, a járőr számára meghatározott feladatokat, a szolgálat idejét, menetvonalát, a hosszabb–rövidebb tevékenységek helyeit. A járőrvezető ezen a lapon rögzítette, hogy mikor hova érkeztek, illetve mikor indultak tovább, valamint azon személyek nevét, akikkel beszélgetést folytattak.

Az intézkedő csendőr kettős minőségben ténykedett. Egyrészt a katonai őr, másrészt pedig a polgári hatósági közeg jogosultságai vonatkoztak rá. Jogosult volt a civil és a katonaszervezetek segítségét kérni. Amennyiben szolgálaton kívül észlelt törvénysértést, kötelessége volt az ellen fellépni.

A bíróságok és a közigazgatási hatóságok által a csendőrség számára küldött „*felhívásoknak*” is eleget kellett tenni a szervezetnek, ha azok a vonatkozó jogszabályokban rögzített szabályozással összhangban álltak. Az őrsparancsnoknak kellett döntenie a felhívás teljesítéséről és annak formájáról. Ezért felelősséggel a szolgálati előjárójának tartozott. Amennyiben az őrsparancsnok úgy ítélte meg a felhívás tartalmát, hogy az nincs összhangban a témát szabályozó jogszabályokkal, a felhívást továbbította felettesének. A felhívások konkrét tartalma sokféle lehetett. A leggyakoribb – a bíróságok vonatkozásában – a személyek elővezetésére vonatkozott.⁴

Ellenőrző szolgálatot a parancsnoki beosztásokban lévők, – illetve az általuk a feladatra utasított csendőrtisztek és altisztek – látták el, amelynek során a rendes és a felhívás nyomán teljesítésre kerülő szolgálatokat ellenőrizték. A tiszti állomány nem is láthatott el más szolgálati típust, hiszen a lakossággal hatósági közegként nem kerülhettek kapcsolatba. Az ellenőrző szolgálatok többségét az őrsparancsnokok végezték. A tiszti parancsnokságok speciális ellenőrző szolgálata volt az úgynevezett szemle, amelynek során a parancsnokságnak alárendelt szervezeti egységet teljes körűen, mindenre kiterjedően ellenőrizték. A szemléket külön szemleutasítás szabályozta.⁵

A csendőrség gondot fordít arra, hogy a személyi állomány általában, – szolgálatban pedig különösen – előírásosan öltözködjék, esztétikus megjelenéssel rendelkezzen, kulturáltan és udvariasan, de határozott módon viselkedjen.

A Magyar Királyi Csendőrség működési köre vidékre terjedt ki, abba a törvényhatósági jogú és a rendezett tanácsú városok nem tartoztak bele. Lehetőség nyílt azonban arra is, hogy a városok hatósági területükön részben, vagy egészében a csendőrséget bízzák meg díjazás ellenében a rend fenntartásával. Ezzel jó néhány város élt is, elsősorban a külterületei tekintetében.⁶

A húszas évek második felében a 93 010 km² terjedelmű és 8 millió lakosú Magyar Királyság 91 330 km²-én 5,8 millió lakosra kiterjedően a Magyar Királyi Csendőrség tartotta fenn a rendet. Az örsökön szolgálatot teljesítő csendőrség személyi állományának létszámát figyelembe véve, egy csendőrre 11,67 km² terület és 792 lakos jutott. Egy csendőr évente átlag 71 személyt állított elő, illetve jelentett fel.

Magyar Királyi Csendőrség szolgálati körébe speciális szolgálati fajták is tartoztak. A testület fennállása idején valamilyen formában részt vett a *határőrizetben*. Legmarkánsabb módon 1891-től 1919-ig, valósult meg a csendőrségi határőrizeti szolgálat. Eben az időben a Magyar Királyságnak az Osztrák-Magyar Monarchia szerbiai és romániai határszakaszát őrizte a határszéli csendőrség. A határszéli csendőrség az úgynevezett „zöld határőrizetet”, azaz a határvonal őrizetét látta el, e mellett feladatát alkotta a kishatárforgalom ellenőrzése is. A távolsági határforgalom ellenőrzését és a határrenddel kapcsolatos teendőket a Magyar Királyi Határrendőrség látta el. A határszéli csendőrség őrsői láncszerűen helyezkedtek el a határ mentén. A járőrök feladata kettős volt. Egyrészt el kellett végezniük a közbiztonsággal kapcsolatos teendőket, másrészt pedig meg kellett akadályozniuk a jogtalan határátlépést. Ennek érdekében a várható jogtalan határátlépések körzetébe és időszakába jelentős járőrűrséget szerveztek, a járőröket pedig többvonalasan helyezték el ebben a térségben. A határszéli csendőrség járőrei számára csak a szolgálati időt és a figyelési pontokat írták elő. A többit, a menetvonalat, a figyelési pontokon a tartózkodási időt stb. a járőrvezető határozta meg.⁷

A *tábori csendőri szolgálat* is a csendőrség speciális szolgálatához tartozott. A tábori csendőrség lényegében a katonai rendőrség feladatkörét látta el. Az első világháború időszakában az ország vezetése nem készült fel hosszantartó háborúra. Ebből adódóan a csendőrség nem rendelkezett személyi tartalékokkal. A csendőrséget jelentős mértékben gyengítette, hogy személyi állományának egy részét bevonultatták a hadi létszámra feltöltött haderőhöz tábori csendőri szolgálat ellátására. A csendőrség – ugyancsak nem kevés részét pedig elvezényelték a megszállt területekre. Az otthoni csendőrséget hadi szolgálatra alkalmatlan póttartalékosokkal töltötték fel, akik nem értettek a rendfenntartáshoz. E mellett a csendőrség feladata volt a hadifoglyok őrzése is. E legyengített szervezet a háborús viszonyok nyomán kiburjánzó törvénytértéseket csak mérsékelten tudta megakadályozni. A háború utolsó időszakában a haderőben is kevésnek bizonyult a tábori csendőrség a rend fenntartására. Úgynevezett asistenc alakulatokat hoztak létre a parancsnokságok a legmegbízhatóbb katonákból a rend fenntartása érdekében. A tábori csendőrség feladatát képezte: a menetek, táborozások közbiztonsági feladatainak ellátása, fontosabb futár és őrszolgálatok teljesítése, a haderő csapatain belüli rend és fegyelem biztosítása, a hadművelési területeken a rend fenntartása, a hírszerzés segítése. A második világháború időszakában – amikor a szervezet már megfelelő személyi tartalékokkal rendelkezett – a szakképzett személyi állomány hiányából fakadó nehézségek csak mérsékelten jelentkeztek. Azokkal a testület meg tudott birkózni oly módon, hogy a közbiztonság nem borult fel.⁸

A *fegyveres konfliktusok* azonban nem csupán a tábori csendőrségen keresztül, illetve a hátszaki közbiztonsági teendők módosulása által érintették a Magyar Királyi Csendőrséget. Azokon a területeken, ahová a harctevékenység elért, az előrenyomuló ellenséges csapatok elől a csendőrségnek vissza kellett vonulnia, és a mögötte lévő csendőri erőkhöz csatlakoznia. Ilyen eset többször is előfordult. Az első világháború során az orosz hadsereg Kárpátalja térségében megvalósított előnyomulása és a román hadsereg erdélyi betörése alkalmával. Az első és a második világháború során pedig a győztes ellenséges csapatoknak az ország területén történő előrenyomulása kapcsán. A testület tekintetében különösen nagy embervesztéssel járt az erdélyi betörés. A határszéli csendőrségnek ugyanis feladata volt az ellenséges betörések megakadályozása, lassítása. A határszéli csendőrségnek ugyan elvileg lehetősége nyílt a visszavonulásra is. A román túlerő azonban váratlanul támadta meg a határszéli csendőrséget, amely ellenállt. De már nem volt hová visszavonulnia, mert az ellenség körbe zárta a határszéli csendőrség erőit, amelyet heves harcok nyomán felszámolt. A második világháború során a rendkívül magas embervesztés oka a csendőrség harci eszközökkel való ellátatlanságában rejlett. A visszavonuló csendőrökből ugyanis csapatokat szerveztek. Ezeket az alakulatokat azonban nem látták el hadi fegyverzettel. A puskákkal és pisztolyokkal, a legjobb esetben sorozatlövő fegyverekkel ren-

delkező csendőrök törvényszerűen alulmaradtak a fegyveres összecsapásokban jelentős vérvesztéseket szenvedve.⁹

A Magyar Királyi Csendőrségen belül növekvő tekintélyre tett szert a *bűnügyi munka*. A testület felállításakor a szervezet még nem rendelkezett bűnügyi szakapparátussal. Viszonylag rövid időn belül nyilvánvalóvá vált azonban, hogy ilyen szaktevékenységre szüksége van a szervezetnek. Az ország legnagyobb és legfrekvenciáltabb rendőrségénél, a fővárosi rendőrségnél 1885-ben hozták létre a detektívtestületet, amely bevált, és elterjedt a nagyobb vidéki rendőrségek körében is. Annak ellenére, hogy a bűnözés jellege vidéken más volt, mint a városokban, a vidék rendfenntartó szervezeténél is igény keletkezett a bűnügyi szakszolgálatra. A csendőrségen belül a bűnügyi szakszolgálat megteremtése tekintetében az első visszafogott kezdeményezés a járásörmesterségek létrehozása volt. A járásenként felállított járásörmesterségek feladata kettős volt. Egyrészt ellenőrző hatáskörrel rendelkeztek a járásban tevékenykedő csendőrök felett, másrészt a bűnügyi munka végzésére voltak hivatottak. A járásörmesterségeket a csendőrség első világháború utáni átszervezésekor megszüntették.¹⁰

A bűnügyi munkára specializálódott szakszolgálat végül is a harmincas években épült ki a testületben. Ebben az évtizedben modernizálták a magyar rendvédelem testületeit. A modernizáció kiterjedt a szervezetre, a felszereltségre, a felkészítésre egyaránt. Csendőrkerületenként állítottak fel egy nyomozó alosztályt, amelyeket országosan nyomozó parancsnokság fogott össze a csendőrfelügyelés közvetlen alárendeltségében.¹¹

A csendőrség központi nyomozó szerve rendelkezett mindazon háttér-tevékenységi intézménnyel és technikával, ami az eredményes bűnügyi munkához szükséges volt (bűnügyi laboratórium, nyilván tartás stb.). A központban egy külön alosztályt szerveztek a politikai nyomozások megvalósítására. A politikai nyomozó alosztály a szélsőséges mozgalmak ellen dolgozott, azok tevékenységét kísérte figyelemmel, illetve időnként fellépett ellenük. Magyarországon 1921-től vált a politikai bűncselekmény fogalma a jogrendszer részévé. A politikai bűncselekményekre vonatkozó törvény alapján pld. a cionista mozgalmat, a kommunista mozgalmat, a Jehova tanúi szektát sorolták a szélsőséges mozgalmak közé.¹²

A motorizáció kapcsán egyre nagyobb szerepet kapott a csendőrségi szolgálati tevékenységben a közlekedés. Ez a vasúti, vízi és közúti közlekedési csendőrszervezetek létrehozásában és működésében öltött testet.

A *közúti közlekedés* ellenőrzése céljából közlekedési őrsöket hoztak létre a harmincas évek végétől. Az őrsök létszámát folyamatosan gyarapították, 1943-ra már kialakult a közlekedési osztály, amely a közlekedési őrsök szakfelügyeleti és irányító szervezete volt. A közlekedési őrsök működési területe a körzetébe tartozó utakra és a közlekedéssel összefüggő jogsértésekre terjedt ki. 1943-ban közel 700 fő mintegy 300 gépkocsival teljesített szolgálatot a közúti közlekedés terén. A közúti közlekedést a Magyar Királyságban 1929-ben átfogó módon jogszabályok útján rendezték, a harmincas évektől pedig lehetővé vált a helyszíni bírságolás is.¹³

A *vasúti csendőrség* létrehozását az indokolta, hogy a tehervonatok fosztogatása nagy távolságokra terjedt ki, a vasúti balesetek nyomozása speciális felkészültséget igényelt, a mozgó vonaton elkövetett bűncselekmény helyszínét nem lehetett megállapítani, így kérdésessé vált, hogy mely őrs illetékes az ügyben. A vasúti csendőrséget 1940-ben állították fel. Feladatát képezte a vonaton elkövetett bűncselekmények megelőzése és megakadályozása illetve kinyomozása; vasúti balesetek és lopások, rongálások megelőzése és kinyomozása; az utasok személy- és vagyonbiztonságának biztosítása. A vasúti őrsök működési területe a MÁV igazgatóságok felügyeleti körzeteihez igazodott. Az őrsök székhelyei a csendőr-kerületparancsnokságok településein, vagy a vasúti csomópontokon voltak. A vasúti csendőrséget egy önálló vasúti szárnyparancsnokság irányította budapesti elhelyezéssel.¹⁴

A *vízi csendőrség* működtetését a Balatonon kezdte el 1942-ben. Tervbe vették a szolgálat kiterjesztését az ország más, nagyobb vízi területeire is, mint pld. a Duna vagy a Velencei tó. A háború miatt azonban erre már nem került sor. A balatoni vízi járőr négy fős volt. A vízi őrsök székhelye Siófokon és Balatonbogláron helyezkedtek el oly módon, hogy az őrs objektuma érintkezett a kikötővel. A vízi járőrök kezében és a vízi őrsőkön azonos térkép volt, amelyen a vízfedte területeket négyzetráccsal fedték le a szélességi és hosszúsági vonalakat azonos jelöléssel ellátva. A négyzetkilométert jelölő négyzetsáv segítségével tudták beazonosítani a helyszíneket a vízi járőrök a vízi őrszel való rádió forgalmazás során. Vihar esetén a vízi csendőrök készenlétben álltak, hogy jelzés alapján megkezdhesék a mentést. Őket bárki felkérhette mentésre, azt nem utasíthatták vissza.¹⁵

A magyar csendőrségre nem volt jellemző a nagyobb létszámú *csapaterő* kialakítása. A magyar rendvédelmi szervezetek körében azonban a csendőrségnél lehetett a leggyorsabban csapaterőt létrehozni és bevetni. Ezért, – amennyiben a rend fenntartása azt megkövetelte – általában a csendőrséget,

illetve nagyobb létszámgényű akció esetén a hadsereg alakulatait vették igénybe. A csendőriskolák kiválóan megfeleltek a csapaterős feladatok megvalósítására. Kisebb csendőr csapatokat pedig az őrsök-ről is ki lehetett állítani.

A tömeggel szembeni fellépés esetében a közigazgatás általában a csendőrséget vette igénybe, mert a testület személyi állománya a feladatra fel volt készítve, ellentétben a honvédséggel. Gyorsan és határozatosan intézkedett a csendőrség. A testületen belüli katonai szellem és körülmények lehetővé tették, hogy a kiválasztott személyi állomány alkalmi csapaterős szervezetben is megállja a helyét. A rendőrség tagjai nem rendelkeztek ilyen kvalifikációval.¹⁶

A csendőrségnek szolgálat ellátása során speciális szolgálati feladatokat is el kellett végeznie.

A XX. század során az első békefenntartó missziót a magyar állam részéről a csendőrség valósította meg az albániai *békefenntartók* személyében. Az európai hatalmak 1913-ban Montenegró roszszallása ellenére biztosítani kívánták Albánia függetlenségét. Ennek érdekében nemzetközi békefenntartó csendőr erőket vezényeltek a térségbe. Magyarország 150 fő csendőrrel vett részt e tevékenységben.¹⁷

Az *udvarlaki őrség* a leglátványosabb feladatot jelentette. 1932-től a csendőrség napján, február 14-én a budai vár Királyi Palotájában az úgynevezett udvarlaki őrséget a csendőrség adta. Az udvarlaki őrségbe bejutni nagy megtiszteltetést jelentett, annak végrehajtására a kijelöltek alaposan felkészültek.¹⁸

A *jelentős nemzetközi rendezvényeken* valamilyen formában a csendőrség jelen volt. 1896-ban a millenniumi rendezvénysorozaton a testület már bemutatta szervezetét, eredményeit. 1926-ban a berlini közrendészeti világkiállításon is részt vett a magyar csendőrség kedvező nemzetközi visszhanggal. 1933-ban a Gödöllői Cserkész Világtalálkozó biztonságát a csendőrség valósította meg. Egyrészt a csendőrség a cserkészekből úgynevezett „cserkész csendőrséget” szervezett, amely a rendezvény biztonsági őrségét alkotta. A jelentős számú, jól felkészített segítőkre támaszkodva a csendőröknek már „csupán” a kulcsfontosságú teendőket kellett személyesen ellátniuk, illetve a környék és az útvonalak fokozott ellenőrzését elvégezniük. Csupán a táborozók létszáma 30 ezer fő volt, a látogatók száma pedig rendszeresen több tízezer fős tömeget alkotott.¹⁹

A *csendőrkülönítmények* tevékenysége is a speciális szolgálati feladatok körébe sorolható. A testület különítményt ott hozott létre, ahol a speciális közbiztonsági körülmények azt szükségessé tették. A különítményeket funkciójuk és a parancsnoklás szintje alapján nevezték el, pld. gödöllői tiszti különítmény, fürdő-különítmény stb. Különítmények működtek például állandó jelleggel Gödöllőn, majd a két világháború között Kenderesen a kormányzó védelme céljából, szezonálisan a nyaralóhelyeken, pld. Pöstyénben, Tuszánfürdön stb. A különítmények létszáma általában a 20 főt nem haladta meg. A csendőrségtől eltérő felszereléssel és jogosultságokkal nem rendelkeztek.²⁰

Az *adóbehajtásban* való részvétel a csendőrség körében a legnépszerűtlenebb feladatot jelentette. Az adóbehajtást nem a csendőrök végezték, de a területileg illetékes csendőr őrségnek biztosítani kellett az adóbehajtót. Az adóbehajtás erős indulatokat keltett az elkeseredett szegény sorsú családok körében. A család utolsó malacát és értékeit lefoglaló adóbehajtóra nem ritkán rátámadtak a családfők. Ekkor volt kötelessége közbelépni a csendőrnek. Az ilyen esetek sajnálatos módon gyakran tragédiába torkoltak. A gazdasági világválság éveiben nem volt ritka az ilyen jelenség.²¹

A *terület-visszacsatolásokkal kapcsolatos szolgálati teendők* a speciális szolgálati feladatok körébe sorolhatók. A terület-visszacsatolások alkalmával a visszatért területeken kezdetben katonai közigazgatás működött. Ennek célja a térség pacifikálása és a magyar közigazgatási intézmények újrálétrehozásának biztosítása volt. A katonai közigazgatási időszakban a visszatért területeket hadműveleti térségnek tekintették. A trianoni határt a magyar határőrizeti szervek zárták ebben az időben. A hadműveleti területre csak a visszacsatolásban résztvevők utazhattak. A polgári forgalmat felfüggesztették, a civil lakosság csak különleges engedéllyel léphette át a katonai közigazgatás időszakában a hadműveleti záróvonallá átminősült trianoni határ vonalat.

A katonai közigazgatás időszakában települtek ki az új határ vonalra a magyar határőrizeti szervek is, természetesen ideiglenes elhelyezési körülmények közé. A Magyar Királyi Csendőrség a bevonuló magyar csapatokkal érkezett a visszatért területekre. A csendőrség többnyire eredeti, az első háború előtti épületeit vehette igénybe, hiszen azokat az utódállamok általában a dualizmus kori funkciójukkal megegyező módon használták. Előfordult az is, hogy a dualizmus kori bűntörvények egy része még fellelhető volt. A délvidéki bevonulás alkalmával az őrszervezők nem egy helyen már a kapuban várták a magyar csendőrséget. A csendőr szisztéma ugyanis valamennyi országban kisebb eltérésekkel, de megegyezett. A volt csehszlovák és jugoszláv területek Magyar Királysághoz visszacsatolt részén az ob-

jektumokat többségében tisztán és jó állapotban vette vissza a csendőrség, bár Románia esetében már árnyaltabb volt a helyzet.

A csendőrség egyik fő feladatát – a közrend és közbiztonság fenntartása mellett – az esetleges visszamaradó partizán csoportok felfedése és a már korábban is illegálisan működő, vagy a vissza-csatolás nyomán illegálisan működő szervezetek felszámolása képezte. A csendőrségnek elsősorban az utóbbi kategória jelentett feladatot. Ezen szervezetek felgöngyölítése általában nem is fejeződött be a katonai-közigazgatás megszüntetésével. Többségében kommunista szerveződések estek ebbe a csoportba.²²

Az internálásokban, toloncolásokban, deportálásban való részvétel a csendőrség tevékenységének dicstelen részét alkotja. Magyarországon az I. világháború során került sor internálásokra a külföldi állampolgárok tekintetében. A világháború során nemzetközileg gyakorolt intézkedés volt az internálás. A háborús tapasztalatok alapján az államra, a társadalom érdekeire, a közbiztonságra veszélyesnek tartott személyeket, elsősorban a kommunistagyanús embereket internálták. A csendőrség e folyamatban, mint végrehajtó szervezet vett részt a működési területén lévő gyanús személyek felkutatása és elfogása által. Magát az internálást a Magyar Királyi Belügyminisztériumban felállított Internálási Alosztály valósította meg. Az internálást több rendelettel szabályozták.²³ Először Hajmáskéren, majd Csepelen, végül pedig Zalaegerszeg térségében állítottak fel internáló tábort. A táborokat fokozatosan felszámolták. 1922-ben az Internálási Alosztály beolvadt a Magyar Királyi Belügyminisztérium Közbiztonsági Főosztályába.

A nem magyar állampolgárságú, nem kívánatos személyeket kitoloncolták az országból. Erre 1903 óta törvény biztosított lehetőséget. A századelőn az Osztrák-Magyar Monarchiával szomszédos államok egyöntetűen állást foglaltak amellett, hogy az országok jogosultak az alkalmatlan idegeneket hazájukba visszatoloncolni. A világháborút követően azonban az utódállamok elzárkóztak a magyar igények elől. Az Osztrák-Magyar Monarchián belüli szabad lakhelyválasztás nyomán több tízezer főnyi nem magyar állampolgárságú lakos rekedt a trianoni határok között. Őket a hatóságok ki akarták toloncolni, mivel ugyancsak tekintélyes létszámú magyar lakott vagonlakásokban, akik az elcsatolt területekről menekültek. A Magyarországon élő idegen állampolgárokat számba vették. 1920-ban Budapesten több mint 60 000 főt regisztráltak. A konszolidáció nyomán a toloncházak lerakodóhelyein voltak az internáló táborok. A feloszlott táborok helyett ekkor hozták létre a kistarcsai és a nagykanizsai tábort. Ide közigazgatási eljárás nyomán jutottak a bűnöző életmódot folytató személyek, illetve a nagykanizsai táborban a politikai internáltakat helyezték el. A háború során megváltozó körülmények tették lehetővé az idegen állampolgárok eredeti lakhelyére történő toloncolását. Ezzel a régóta húzóódó ügy végre lezárulhatott. Azonban mindenképpen szerencsétlen megoldás volt a kitoloncolás, hiszen a németek által megszállt területekre érkező csoportok – származásukat illetően döntően galíciai zsidóság – osztozni voltak kénytelenek a helyi zsidó lakosság sorsában. 1941-ben Kőrösmezőn keresztül a Tatárhágon át szállították ezen embereket a magyar határon túlra.

A háború kapcsán gyarapodott a politikailag megbízhatatlannak ítélt személyek száma. Velük töltötték fel a kistarcsai és a nagykanizsai tábort. Ezért a köztörvényes bűnözők internálása számára Garamon hoztak létre tábort. A Magyar Királyságba érkező nem kívánatos idegeneket a II. világháború időszakában a Sátoraljaújhelyen felállított táborban helyezték el és kisebb csoportokban – néhány napos ott tartózkodás után – toloncolták ki őket a kárpátaljai határon. A Magyar Királyi Csendőrségnek nem volt szerepe az internálási és kitoloncolási határozatok létrehozásában és azok kivitelezésében. A csendőrség működési területén az országban illetéktelenül tartózkodók, elfogását hajtotta végre, majd az illetőket átadta a rendőrhatóságoknak.²⁴

A visszacsatolt területek lakosságának egy részétől is igyekezett megszabadulni magyar kormány. A területek elcsatolásakor e térségekben az utódállamok előszeretettel telepítettek be nem magyar ajkú lakosságot, az etnikai arányok megváltoztatása céljából. A betelepítések egyben a magyar populációk gazdasági bázisának megingatását is célozták. A magyar földbirtokosoktól elvett földeket például nem a helyi magyar parasztok között osztották szét, hanem odatelepített telepéseknek adták át. A magyar kormány a betelepített lakosságot nem tekintette magyar állampolgárnak, tőlük meg szeretett volna szabadulni. Ezt a populációt azonban a környező államok nem fogadták be. Csupán a kárpátaljai határszakaszon nyílt lehetőség arra, hogy a Galiciából illegálisan távozókat a Felvidékről és Kárpátaljáról összegyűjtsék és a határon kitoloncolják. Ez az akció mintegy 10 000 – többségében zsidó – emberre terjedt ki. A délvidéken megkísérelték a magyar hatóságok a betelepített szerbeket kisebb csoportokban – a határ túloldalán lévő hatóságok előzetes értesítése nélkül – a határon áttenni. Ez az akció azonban a Bánátot megszálló német katonai hatóságok ellenkezését váltotta ki, így erről a továbbiakban lemondtak.

A visszacsatolt területek nem kívánatos lakosságának kitoloncolására irányuló határozatok meghozatalában és azok végrehajtásában nem volt része a csendőrségnek. A testület feladatát a személyek előállítása, és a rendőrhatalóságoknak történő átadása képezte. Mindenképpen érdekes jelenség, hogy a dualizmus időszakában a magyar rendvédelmi szervezetek – köztük a csendőrség is – szigorú intencióban részesült a kormánytól arra vonatkozóan, hogy az Orosz Birodalomból és a Román Királyságból az üldöztetések elől menekülő zsidó lakosságot sem a határon, sem az ország belsejében feltartóztatni nem szabad, hanem menekülésüket elő kell segíteni. A magyar kormány a dualizmus időszakában lemondta a HABSBERGOK által a neoabszolútizmus időszakában a cári birodalommal kötött azon szerződést, amely szerint az Orosz Birodalomból menekülőket visszatoloncolták. A magyar kormány a galíciai Bródon – a pogromok elől menekülő zsidóság számára – menekülttábor hozott létre. Az üldözött emberek részére pedig – vagyoni helyzetüktől függően – lehetővé tette, hogy a MÁV kedvezményes áron tovább szállítsa őket. Sokan jelölték meg úti céljuknak Angliát, de sokan telepedtek le közülük Magyarországon.²⁵ Mintegy fél évszázad múlva ugyanazon szervezet, szinte ugyanazon szolgálati szabályzattal és lényegében változatlan törvényi szabályozással, korábbi tevékenységével ellenkező irányú feladatokat kapott a kormányától, a többé-kevésbé keletről érkező zsidó etnikum tekintetében. Ugyanakkor a csendőrség a lengyel haderő Magyarországra menekülő csapatainak tagjai számára – ugyancsak a kormány intenciói szerint – rendkívül jó elhelyezést, szinte csak szimbolikusan korlátozott felügyeletet biztosított. Ez már önmagában kiváltotta a németek rosszsallását. Amikor azonban csendőrségi közreműködéssel a magyar hatóságok megszervezték a németek ellen harcolni kívánó lengyelek továbbjutását – főként Horvátországon keresztül – a szövetséges hatalmakhoz, a németek hivatalosan is tiltakoztak. A lelőtt gépek személyzetének tagjaként elfogtak ugyanis olyan lengyel pilótákat, akikről úgy tudták, hogy magyar fogságban vannak.

A csendőrség dicstelen tettét képezi a magyarországi deportálásokban való részvétel, amely ürügyet szolgáltatott a háború után a szervezet feloszlására is. Magyarországra erős nyomás nehezedett Németország részéről az úgynevezett zsidókérdés német mintára történő „megoldása” érdekében. Magyar részről azonban ennek ellen álltak. A zsidó törvényekkel úgy akarták a német igényeket kielégíteni, hogy a kecske is jól lakjon és a káposzta is megmaradjon, azaz ne történjen visszafordíthatatlan esemény ez ügyben. A környező országokhoz viszonyítva a magyar állampolgárságú zsidó populáció helyzete összehasonlíthatatlanul jobb volt. A német megszállás után azonban a megszállók – csekély létszámú nyilas szimpatizánsaiktól támogatva – rákényszerítették az országra akarataikat a zsidóság tekintetében is. A köztudatban az él, hogy a magyarországi zsidóság deportálását a Magyar Királyi Csendőrség hajtotta végre. A testület a tevékenységben részt vett ugyan, de nem önállóan valósította meg. A csendőrség a zsidó lakosság összegyűjtését működési területén hajtotta végre. A zsidó populáció többsége azonban nem a falvakban, hanem a városokban élt, ahol ez a feladat a rendőrség hatáskörébe tartozott. A Magyar Királyságban a rendvédelmi testületek nem rendelkeztek nyilvántartással arra vonatkozóan, hogy a polgárok milyen hitűek, erre a népszámlálási adatok nyújtottak támpontot. Ennek alapján a közigazgatás állított össze listákat, melyeket átadott a rendőrségnek és a csendőrségnek. A honvédség kötelékéből – egyes kutatók becslése szerint – nagyobb létszámú erőket vezényeltek a deportálás kivitelezésében történő közreműködésre, mint ahány csendőr a tevékenységben részt vett. A rendőrségnek és a csendőrségnek a közbiztonságot ebben az időben is fenn kellett tartani. Ez német érdekek is voltak, ezért a németek a közbiztonsági teendőket nem gátolták. Így került sor a feladat végrehajtása érdekében honvédségi csapatok vezénylésére. A deportálásokkal szimpatizálók és elitélők között a határvonal nem a csendőrség mezsgyéjén húzódott. A testületen belül is voltak ugyanúgy, mint a magyar társadalom egészében, akik elleneztek a deportálást, és akadt néhány fő, aki egyet értett vele. A csendőrtisztek egy része tiltakozott is a testület törvénytelen alkalmazása ellen. Ezt azonban a németeket kiszolgáló felsőbbbség figyelmen kívül hagyta, illetve egyeseket letartóztatott, a tettelegesen ellenállókat pedig elhurcolták. Ezzel a bimbózó ellenállást letörték.

A magyar zsidóság elhurcolása nyomán visszamaradt vagyon felett huzakodás kezdődött. A javát az SS már lefölte ugyan, maradtak azonban épületek, berendezési tárgyak. Ezeket az államkincstár számára kellett bevételezni. Néhányan a csendőrség soraiból is igyekeztek ezen javak birtokába jutni. A többség azonban elitélte és megvetette az ilyen jellegű kezdeményezéseiket, mint ahogyan a deportálás kivitelezésében is vonakodva vett részt.²⁶

A Magyar Királyi Csendőrség szolgálatai az alapfeladat eredményes végrehajtását, a közbiztonság megvalósítását célozták meg még akkor is, ha a deportálás kapcsán a szervezetet antihumánus tettek megvalósítására is felhasználták. A közbiztonsági teendők eredményes kivitelezéséhez szükség volt arra, hogy a csendőrségi objektumokban is folyamatosan rend és fegyelem uralkodjék. Ennek érdek-

ben minden csendőrségi objektumban belszolgálatot szerveztek, amely az objektum belső rendjéért, a ki- és beléptetésért, illetve a híradó eszközök kezeléséért volt felelős.²⁷

A Magyar Királyi Csendőrség közbiztonsági szolgálatának teljesítése során kapcsolatba került a választások lebonyolításával is. A dualizmus időszakában az ország lakosságának még csak elenyésző része rendelkezett választási joggal. A nők nem szavazhattak. A férfiak esetében pedig vagyoni és szellemi cenzushoz kötötték az ország törvényei a választásokat. A dualizmus kezdetén a helyzet összhangban állt az európai gyakorlattal, a XIX. század során azonban Európa e téren sokat fejlődött, amelytől elmaradt a Magyar Királyság. A két világháború között a választók köre bővült ugyan, de a választások rendjében még akkor is voltak fellelhetők archaikus elemek. A dualizmus időszakában a választók vendégül látásával is igyekeztek a jelöltek megnyerni maguknak a voksok többségét. A választásra összegyűltek egy bizonyos idő után illuminált állapotba kerültek, és az ellenfelek táborai között előbb–utóbb verekedés tört ki. Ennek megakadályozása céljából a csendőrök az ellenfelek táborait külön-külön körülzárták, az egyikből a másikba való átjutást megakadályozták. A vesztes fél a helyzetre hivatkozva általában csendőrterroret emlegetett, illetve a választások eredményét kérdőjelezte meg. Elképzelhető, hogy előfordult, – bár ma már aligha bizonyítható – hogy a közigazgatás kérésére a csendőri erők a blokádot a szavazóurnák térségére is kiterjesztették a mindenkori ellenzék szavazói számára, ez azonban nem lehetett általános, és nem bizonyítható. A két világháború között az ellenzéki sajtó elsősorban a választásokhoz kapcsolódó rendezvények elleni fellépéssel hozta összefüggésbe a szervezetet. Ezen rendezvényeket azonban nem a csendőrség engedélyezte, hanem a területileg illetékes közigazgatás vezetője. A csendőrség csupán a közigazgatási határozatnak volt köteles érvényt szerezni. Ez gyakorlatban azt jelentette, hogy a betiltott gyűléseket a csendőrség kötelessége volt feloszlítani.²⁸

A csendőrség szolgálatának egyik sajnálatos eseményét képezi a délvidéki vérengzés. Délvidéken folyamatos partizán-tevékenység volt tapasztalható, amely ugyan elsősorban a mezőgazdasági termények pusztítására irányult, azonban esetenként csendőröket, rendőröket is megtámadtak. A határőrizeti szervek a folyamórség közreműködésével őrizték a vízi határszakaszt, nem sikerült azonban megakadályozniuk a túloladalról beszivárgó partizánok magyar területre jutását. A partizánok 1942 januárjában Zsablya térségében csapdába csaltak egy csendőr osztagot. Ez vált a tisztogató akció ürügyévé. A terület katonai parancsnoka *FEKETEHALMY-CZEYDNER Ferenc altábornagy* által felvetett tisztogató akcióval *KERESZTES-FISCHER Ferenc belügyminiszter* és *SZOMBATHELYI Ferenc a honvédség vezérkari főnöke* is egyet értett. A kezdetben törvényes keretek között folyó akció azonban nem hozott jelentős sikereket. A szabadságon lévő *FEKETEHALMY-CZEYDNER Ferenc altábornagy* helyett *GRASSY József vezérőrnagy* és *DEÁK László ezredes* intézkedtek. A szabadságáról visszaérkező *FEKETEHALMY-CZEYDNER* elégedetlenségének adott hangot az akció sikereit illetően. Ekkor lépett *GRASSY* és *ZÖLD Márton csendőrszázados*, akik összefogva *KOROMPAY Gusztáv főhajónaggyal*, a személyazonosságukat nem kellően igazoló, illetve gyanús személyeket beosztottaikkal likvidáltatták. A vérengzés azonban kitudódott. Az ellenzék vizsgálatot követelt, amelynek eredményeként kiderült, hogy 3309 személyt öltek meg. A vizsgálat fényében más értelmet kapott *FEKETEHALMY-CZEYDNERNEK* az akcióról írott jelentése is. A vizsgálat eredményeként 3 honvédet és 12 csendőrtisztet hadbírószám elé állítottak. A honvédség vezetése igyekezett minden felelősséget a csendőrségre hárítani. A főbűnösöknek azonban – minden bizonnyal német segédlettel – sikerült a Német Birodalomba szökniük, ahonnan Magyarország német megszállását követően SS tisztként tértek vissza. A többi bűnöst közben itthon elítélték 5–15 év közötti börtönbüntetésre. A megszállás után német nyomásra azonban amnesztiában részesültek. Felelőségre vonásukra 1945 után került sor. Az akció – melyben a honvédség és a csendőrség helyi erői közösen vettek részt – értelmetlen, antihumanista, és a térség nemzetiségeinek kapcsolata tekintetében káros volt. A térségben állomásozó honvéd és csendőr erők elenyésző hányada vett ugyan részt a törvénytelenésekben, – amely nem maradt megtorlatlanul – mégis folt esett mindkét testület becsületén.²⁹

A csendőrség számára bizonyos tevékenységek végzése tiltott volt. Nyilvánvalóan olyan cselekmények kerültek a tiltó listára, amelyekre vonatkozóan a közigazgatás részéről történtek ugyan kezdeményezések, de azok teljesítése ellentétben állt a csendőrség tevékenységét szabályozó jogszabályok tartalmával és szellemiségével. Tiltott szolgálatok voltak: a magántermészetű, vagy személyes igénybevétel; közönséges testi munkára való igénybevétel (kivéve a kiképzés, laktanyarend, vagy a belső gazdálkodás érdekében végzett tevékenység); betegek, vagy elmebetegek kísérése; polgári hatóságoknak teljesítendő irodai, küldönc szolgálat; társadalombiztosítási bejelentési ügyek ellenőrzése; letartóztatási intézetben foglyok őrzése; film- és színházi előadásokon, valamint táncmulatságokon ügyeleti szolgálat teljesítése; politikai gyűlések ellenőrzése, vám- és egyedárusági, vagy jövedéki törvényekbe

ütköző cselekmények nyomozása; gyepmesterek kísérése és munkások felügyelete, valamint kéjnk orvosai vizsgálatra előállítás; gyűjtés és árusítás, valamint nyomtatványok terjesztése, illetve abban közreműködés.³⁰

Összességében: a csendőrség valósította meg a polgári fejlődés viszonyai között a közrendet vidéken. Felszámolta a betyárvilágot, és az európai elvárásoknak megfelelő közbiztonságot hozott létre, majd tartott fenn. A kezdeti éveket és a háborús időszakot leszámítva, 90 % körüli bűnügyi felderítettséggel működött.

Jegyzetek:

- ¹ SZUT-1881
- ² SZUT-1887: 5–27. p.
- ³ SZUT-1896: 9–37. p.
- ⁴ NÉMETHY: 107–115. p.
- ⁵ REKTOR: 552. p.
- ⁶ 1882/X. tc. ; KAISER: 175. p.
- ⁷ PARÁDI: *A Határszéli csendőrség 1891-1914.* 91 p.
- ⁸ SZAKÁLY: 24–36. p.
- ⁹ KÖVENDY
- ¹⁰ SZUT-1903: 12–18. p.
- ¹¹ 71 464/1930. BM. r.
- ¹² HOLLÓS: 151–202. p.
- ¹³ 250 000/1929. BM. r.
- ¹⁴ REKTOR: op. cit. 180. p.
- ¹⁵ Loc. cit. 181–188. p.
- ¹⁶ Loc. cit. 274–275. p.
- ¹⁷ Loc. cit. 436–437. p.
- ¹⁸ Loc. cit. 187–188. p.
- ¹⁹ KÖVENDY: op. cit. 5. p.
- ²⁰ SZUT-1941: 92–93. p.
- ²¹ KAISER: op. cit. 60. p.
- ²² REKTOR: op. cit. 200–202. p.
- ²³ 194/1918. BM. r. ; 91 383/1919. BM. r.
- ²⁴ BORBÉLY – KAPY: 180-187. p.
- ²⁵ PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* 14–17. p.
- ²⁶ KAISER: op. cit. 63–68. p.
- ²⁷ Vö. 20. jegyzettel. 32–34. p.
- ²⁸ KAISER: op. cit. 63–68. p.
- ²⁹ Loc. cit. 134–136. p.
- ³⁰ REKTOR: op. cit. 456–457. p.

A jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK és KISMONOGRÁFIÁK

BORBÉLY – KAPY	— BORBÉLY Zoltán – KAPY Rezső: <i>60 éves a magyar rendőrség.</i> Budapest, 1941, Halász irodalmi és könyvkiadó.
HOLLÓS	— HOLLÓS Ervin: <i>Rendőrség Csendőrség VKF-2.</i> Budapest, 1971, Kossuth.
KAISER	— KAISER: <i>A Magyar Királyi Csendőrség a két világháború között.</i> Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, /Pannon Könyvek/
KÖVENDY	— KÖVENDY Károly: <i>A Magyar Királyi Csendőrség. A csendőr békében, háborúban és emigrációban.</i> Torontó, 1973, Sovergin.
NÉMETHY	— NÉMETHY Ferenc: <i>A Magyar Királyi Csendőrség szervezete, szolgálata és viszonya a közigazgatási hatóságokhoz.</i> I. köt. <i>A Magyar Királyi Csendőrség hatásköre jogai, szolgálati teendői és eljárása.</i> II. köt. <i>A Magyar Királyi Csendőrség viszonya a közigazgatási hatóságokhoz.</i> Budapest, 1900, Országos Központi Községi Nyomda Részvénytársaság /Közigazgatási Könyvtár/
PARÁDI: <i>A Határszéli csendőrség 1891-1914.</i>	— PARÁDI József: <i>A Határszéli csendőrség 1891-1914.</i> Budapest, 1984, Határőrség.
REKTOR	— REKTOR Béla: <i>A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története.</i> Cleveland, Ohio, USA., 1980, Árpád Könyvkiadó.
SZAKÁLY	— SZAKÁLY Sándor: <i>A magyar tábori csendőrség.</i> Budapest, 1990, Zrínyi Katonai Kiadó.

KÉZIRATOK

PARÁDI: <i>A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.</i>	— PARÁDI József <i>A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.</i> Bölcsészdoktori disszertáció. (ELTE. BTK.) Budapest, 1984.

SZABÁLYZATOK

SZUT-1881	— <i>Utastítás a Magyar királyi Csendőrség számára.</i> Budapest, 1881, s. n.
SZUT-1887	— <i>Szervezeti és Szolgálati Utastítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.</i> Budapest,

- 1887, s. n.
 SZUT-1896 — Általános szolgálati határozványok a m. kir. csendőrök számára. Budapest, 1896., s. n.
 SZUT-1903 — Utasítás a Magyar Királyi csendőr járásőrmesterségek számára. Budapest, 1903, s. n.
 SZUT-1941 — Szervezeti és Szolgálati Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1941, s. n.

JOGSZABÁLYOK

- 1882/X. tc. — 1882/X. tc. a Magyar Királyi Csendőrség által, a törvényhatósági joggal felruházott városok kül- és belterületein való teljesítendőkről.
 194/1918. BM. r. — 194/1918. BM. r. az internálásokról.
 91 383/1919. BM. r. — 91 383/1919. BM. r. az internálásokról.
 250 000/1929. BM. r. — 250 000/1929. BM. r. a közlekedési csendőrségről.
 71 464/1930. BM. r. — 71 464/1930. BM. r. a csendőrségi nyomozó szolgálatról.

Mellékletek jegyzéke

I. sz. melléklet

A magyar királyi csendőrség 1898-ban teljesített szolgálatai 99

I. sz. melléklet

A Magyar Királyi Csendőrség 1898-ban teljesített szolgálatai

A Különbféle szolgálatok megnevezése	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	Összesen
	számú csendőrökörzetben						
Rendes szolgálat	29 779	19 946	23 067	20 100	19 300	25 150	137 342
Ellenőrző szolgálat	15 494	11 098	10 883	12 259	10 144	12 927	72 805
Nyomozó szolgálat	3 319	4 566	6 828	4 704	4 989	5 697	30 103
Helyi járőrszolgálat	8 957	7 118	6 608	8 802	10 572	8 769	50 826
Úti járőrszolgálat	5 092	3 145	5 137	5 341	2 602	4 546	25 863
Találkozási járőrszolgálat	462	344	332	254	763	365	2 520
Letartóztatás felszólítás folytán	1 637	296	211	1 173	1 430	149	4 896
Segély-szolgálat	2 271	1 675	1 369	2 471	1 463	1 210	10 459
Rabkíséret és őrizet	2 551	1 269	1 952	2 535	2 303	2 411	12 981
Elővezetés	1 255	273	549	815	2 696	435	6 023
Egyéb felszólított szolgálat	3 165	2 803	3 748	6 040	6 924	4 147	26 827
Éjjeli őrök ellenőrzése	38 842	32 465	27 439	49 630	31 827	50 684	230 887
Vasúti és hajó-ügyelet	3 569	5 343	4 954	4 151	8 287	11 213	37 517
Vásár- és bucsúügyelet	2 020	2 002	2 117	2 434	1 986	3 999	14 558
Nemzetközi indóház- és belső állomási ügyelet	526						526
Folyamátkeelési ügyelet		513	85	70	58	531	1 257
Fürdőhelyi ügyelet	571	577	561	1 054	1 303	1 550	5 616
Határszéli ügyelet	1 093	179			22	78	1 372
Határszéli őrházszolgálat	1 019	241	9				1 269
Postafedezet	111	405	61	152	514	64	1 307
Személyfedezet	24	3	1	30	26		84
Hullafedezet	40	7	7	13	16		83
Bánya ügyelet		152		596			748
Gödöllői királyi lak. körüli ügyelet			365				365
Vasgyár ügyelet				388			388
Mindösszesen	121 757	94 420	96 283	123 012	107 225	133 925	676 622

Forrás: PARÁDI József: *A határszéli csendőrség (1891-1914)*. Budapest, 1984, Határország. 6. sz. táblázat

PARÁDI József
A csendőrség teendői az Osztrák-Magyar Monarchia
Magyar Királysága külső határainak őrzésében

Magyarország a dualizmus időszakában a határőrizet tekintetében hasonlított a Magyar Köztársaság Schengeni Egyezményhez csatlakozás utáni időszakhoz. Az Európai Unióhoz hasonlóan az Osztrák-Magyar Monarchia két társországnak közös határa is nyitott volt a rendszeresen megújított vám- és kereskedelmi szerződés nyomán. Az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság közös határát az áruk és a személyek bárhol és bármikor ellenőrzés nélkül átlépheték. E határokon a szomszédos országokba történő belépés ellenőrzésének megvalósítása céljából a két társország rendvédelmi szervezeteket sem hozott létre.¹

Szükség volt azonban arra, hogy a dualista államszövetség külső határait ellenőrizze. A külső határok őrzését mindkét társország önállóan valósította meg. A Magyar Királyságban – a korabeli európai gyakorlattal összhangban – a határok átlépését igyekeztek elősegíteni. Magyarországon törvénybe iktatták, hogy az ország határainak átlépéséhez nem kell útlevél, azt mindenki szabadon átlépheti (1903/VI. tc. az útlevélügyről). A szabad mozgást tekintették tehát alapesetnek. Csupán azt a kört határozták meg, amelynek az általános szabályoktól eltérően, mégis engedélyhez kötötték a határ átlépését. A kölcsönösség elve alapján a belügyminiszter állapíthatott meg útlevélkötelezettséget azon országok irányában, amelyek a Magyar Királyság polgáraitól is igényeltek útlevelet az országukba való belépéshez. Ezen országok körébe tartozott például a Román és a Szerb Királyság. Engedélyhez kötötték továbbá a hadkötelesek, a jogerősen szabadságvesztésre ítélt határátléptetést is. Mindez azonban az Osztrák Császárság irányában fikció volt csupán, hiszen az osztrák örökös tartományok és a Magyar Királyság között nem működött határellenőrzés.²

A dualizmus időszakában fejlődött ki az a kishatárforgalmi rendszer, amely – csökevényes formában ugyan, de – tovább élt a két világháború közötti időszakban, a térség szovjet típusú pártállamainak a létrehozásáig. A dualizmus időszakában a kishatárforgalom a határ mindkét oldalán elterülő 40 km széles területsávra terjedt ki. Ezen sávban a szomszédos országok polgárai útlevél nélkül – csupán kishatárforgalmi utiigazolvánnyal – közlekedhettek. A 40 km-es sávokban működő közigazgatási hatóságok pedig lényegében országuk minden állampolgárának kiállíthatták a kishatárforgalmi utiokmányt, ha ezen igényét megindokolta és más kizáró ok nem állt fenn. A határátlépés céljától függően többféle kishatárforgalmi okmány létezett. Másféle utiokmányt kapott a túloldalon rendszeresen munkát végző vagy ingatlannal rendelkező, megint másfélét az ügye intézése céljából a határ túloldalára utazó. A kishatárforgalmi utiokmányok időbeli hatálya is eltérő volt. Általában egy héttől egy évig voltak érvényben.³

A magyar-szerb és a magyar-román határon számos – a kishatárforgalom számára megnyitott – határátkelőhely működött. Lényegében a határon átvezető valamennyi út egyben kishatárforgalmi határátkelőhelyként funkcionált. Kishatárforgalmi utiokmánnyal rendelkezők azonban a határt a távolsági határforgalmat lebonyolító határállomásokon (korabeli szóhasználat szerinti határkapukon) is átlépheték. A kettős birtokosok pedig a határon átnyúló birtokaikon bárhol és bármikor átlépheték az államhatárt. A kishatárforgalom ellenőrzését szabályozó rendeletek is a szabad mozgás szellemiségének az elősegítését követték. A határforgalmat ellenőrző magyar szervezetek számára kiadott utasítás például azt is tartalmazta, hogy a határátlépésre utiokmány nélkül jelentkezőket is át kell engedni a határon abban az esetben, ha az átléptetést végzők az illetőt látásból ismerik, mert a határt korábban már több alkalommal érvényes utiokmánnyal átlépte. Át kellett engedni továbbá a határon a határállomások területén foglalkoztatott közalkalmazottakat és családtagjaikat, valamint házuk népét. Ez praktikus módon azt jelentette, hogy az itt foglalkoztatott állami alkalmazottak feleségei és háztartási alkalmazottaik a határ túloldalán is végezheték bevásárlásaikat határátléptetési procedúra nélkül.⁴

A kiegyezés után a Magyar Királyság külső határait a Magyar Királyi Pénzügyőrség kihelyezett alakulatai őrizték. A határon áthaladó áruforgalmat a vámhivatalok, a személyi forgalmat pedig a legközelebbi város rendőrségének személyi állományából kikülönített csoportok ellenőrizték. A határrend betartására pedig a határmenti vármegyék által a határvonal közelébe telepített határszéli szolgabírói kirendeltségek felügyeltek.⁵

A magyar határőrizeti modell lényege 1867-től az volt, hogy határok őrzését – ahol erre egyáltalán szükség volt – a közigazgatás határmenti szervezetei lássák el. A határmenti szervezetek azokat a határőrizeti részfeladatokat valósították meg, amelyek összhangban álltak az alapfeladataikkal. A magyar modell eltért Románia és Szerbia határőrizetétől is. Mindkét országban az állam határátlépést ellenőrző és korlátozó joga hangsúlyozásának primátusa érvényesült. Ennek érdekében Szerb- és a Román

Királyság határőrzésében is aktívan részt vett a haderő, melye Szerbiában a pénzügyőrség, Romániában pedig a rendőrség egészített ki. Ezzel szemben az Osztrák-Magyar Monarchia mindkét társországaiban – Nyugat-európához hasonlóan, békeidőben – a határok őrzésében a haderő nem vett részt. Karl von CLAUSEWITZ munkáiban a határok őrzésének a témáját is érintette és megállapította, hogy a katonai erővel végrehajtott határőrzés idejétmúlt. Ez azonban nem jelentette azt, hogy fegyveres konfliktus esetén a haderőnek nem lehetett szerepe a határok biztosítása terén. Az Osztrák-Magyar Monarchiától délre és keletre eső területeken azonban – a nyugat-európai gyakorlattól eltérően – a haderő továbbra is aktívan részt vett a békeidők határőrzésében.⁶

Békeidőben a rendvédelmi testületek által megvalósított határőrzés szisztémája takarékos és hatékony volt. Idővel azonban a határforgalom növekedésével és a körülmények módosulásaival szükségessé vált, hogy a határ mentén is szolgálatot teljesítő és újonnan felállított rendvédelmi testületeket is bevonják a határőrzési feladatok teljesítésébe. A Magyar Királyság mezőgazdasági terményei számára fontos piacot jelentett Nyugat-Európa. Magyarország ezt csak úgy tudta megtartani, ha megőrizte a dualizmus során kialakított egészséges állatállományát. Ezt a helyzetet azonban veszélyeztette a két szomszédos balkáni királyságban a hazaitól jelentősen kedvezőtlenebb állategészségügyi helyzet. A hézagosan őrzött határokon jelentős csempészés folyt, amely elsősorban az erdélyi állatállományt fertőzte. E miatt a gazdaszövetségek számos panasszal éltek. A hézagosan őrzött határvonalat a századfordulótól növekvő mértékben igyekeztek kihasználni a román és a szerb sovóniszta körök is. A zöldhatáron államellenes iratokat és agitátorokat juttattak át a Magyar Királyság nemzetiségek által lakott területeire.⁷

1891-től a magyar rendvédelem legtekintélyesebb szervezetét a Magyar Királyi Csendőrséget is bevonták az ország külső határainak az őrzésébe. A határszéli csendőrség felállítása a román-magyar határ kitűzéséhez kapcsolódott. A román fejedelemségek és a Magyar Királyság között egyes határmenti területek hovatartozása vitatott volt. Több évtizedes eredménytelen tárgyalássorozatot követően végül 1882-ben sikerült megegyezni a határvonal felülvizsgálatában és közös bizottság által megvalósuló kitűzésében. Az újonnan kitűzött határvonalat nemzetközi egyezménybe foglalták, melyet a magyar országgyűlés emelt törvényerőre.⁸ Az új határvonal eredményes őrzésére irányuló kormányrendeletet gróf SZAPÁRY Gyula miniszterelnök és belügyminiszter, báró FEJÉRVÁRY Géza honvédelmi miniszter, SZILÁGYI Dezső igazságügyminiszter, BAROSS Gábor kereskedelemügyi miniszter, WEKERLE Sándor pénzügyminiszter és gróf BETHLEN András földművelésügyi miniszter írta alá. A rendelet első fejezetében foglaltak – amely a határvonal épségben tartása és a határforgalom témájával foglalkozott – megvalósítása hárult a belügyminiszterre. Az első fejezet első paragrafusára rendelte el a határszéli csendőrség felállítását.⁹

A határszéli csendőrség szervezésekor az 1. számú – kolozsvári székhellyel bíró – csendőrkerület 29 őrmesterrel, 159 őrsvezetővel és 797 csendőrrel, összesen tehát 985 fő legénységgel rendelkezett. Az új csendőr őrsök szolgálati helyét, működési területét a honvédelmi és a belügyminisztérium közös bizottsága tervezte, melynek TÖRÖK Ferenc cső. altbgy. – a testület felügyelője – volt a vezetője. Az átszervezés során 1 új csendőrkerületi szárnyat, 2 szakaszt és 12 őrsöt állítottak fel. Ezzel a kolozsvári csendőrkerület alárendeltségében 5 szárny 11 szakasz és 134 őrs, valamint 4 különítmény működött. Az új szárny 66 fős volt, 3 tiszttel és 63 fő legénységgel. A személyi állomány rendfokozat szerint 1 fő I. osztályú szárnyparancsnokra 1 fő főhadnagy, illetve hadnagy szakaszparancsnokra 3 őrmesterre, 12 őrsvezetőre és 48 csendőrré tagozódott. Az új határszéli csendőri erők 1893 júliusában kezdték el szolgálatukat.¹⁰

A határszéli csendőrség feladata volt a határvonalra annak berendezéseire felügyelni, az illetéktelen beavatkozásokat meggátolni és ezen szabálysértést elkövetőket elővezetni. Az ő feladatuk volt továbbá a határsértések megakadályozása, a határsértők elfogása. Az elfogott határsértőket a csendőrség a területileg illetékes szolgabírói kirendeltségeknek adta át. A szolgabírói kirendeltségek pedig – az alispánon keresztül – minden határsértésről köteles volt értesíteni a belügyminisztert. A határőrzési tevékenységet folytató csendőrség munkáját a belügyminiszter a honvédelmi miniszterrel egyetértőleg szabályozta. A határőrzést is végző csendőrség feladatát elsősorban járőrözéssel látta el. A határőrzési szolgálat szakirányításával a csendőrkerület törzsében 1 tiszttel foglalkozott.¹¹

A csendőrségnek a határőrzési szolgálatot teljesítő része – határőrzés tekintetében – a főbb hágók mellett szervezett szolgabírói kirendeltségek alárendeltségébe is tartozott. Ezen szolgabírói kirendeltségek voltak a magyar-román határszakaszon a határőrzés felelős végrehajtói. Ellenőrizték és szükség szerint irányították a Királyi Erdőfelügyelőség, valamint az állami és járási erdőtisztéknek a határvonal erdőátvágásainak karbantartására irányuló munkáját. Részt vettek az időnként megtartott közös ma-

gyar-román bizottságnak a határvizek ellenőrzésével foglalkozó tevékenységében. Betartatták az állategészségügyi előírásokat és a pénzügyőrség határőrizeti szolgálatát is ellenőrizték.¹²

A határszéli csendőrség 1906 után, a Magyar Királyi Határrendőrség felállítását követően is funkcionált. A határrendőrség felállításakor megszüntetett szolgabírói kirendeltségek helyét határrendőrkapitányságok és kirendeltségek foglalták el.¹³

Szerbia és az Osztrák-Magyar Monarchia között egyre feszültebbé váló viszony jelentősen befolyásolta a szerbiai határvonal őrzését. Mindkét részről tüzeltek egymásra a határőrizeti járőrök. A szerb ajkú lakosság körében a magyar hatósági közegek irányába ellenszenv volt tapasztalható. Ilyen körülmények között a kis létszámú határrendőrség erői nem tudták eredményesen ellátni a határ őrzését. A csendőrség erői is kevésnek bizonyultak pedig a szegedi csendőrkerület-parancsnokság erőinek nagy részét a határra irányították. Az őrsök sűrűsége itt jóval nagyobb volt mint a kerületnek az ország belsőjében lévő működési területén. E sűrűség ellenére a szerb határon elhelyezkedő 42 csendőr őrsöt 52-re emelték. Így a szerb határon szolgálatot teljesítő csendőrök száma 149-ről 310-re emelkedett.¹⁴

A határőrizet erősítése céljából Erdély romániai határszakaszán működő 21 csendőr őrsöt 107-re a 117 főnyi legénységet pedig 728 főre emelték. Ebben az időben felvetődött annak a gondolata is, hogy a határrendőrséget erősítik azonban jobbnak látták a csendőri erők növelését. A csendőrség ebben az időben már bevált apparátus volt. Fejlesztésének megvoltak az alapjai: a meglévő szárny- és szakaszparancsnokságok, valamint őrsök, amelyek száma gyarapítható volt. A határrendőrség fejlesztése sokkal többre került volna. A csendőrség fejlesztése mellett szólt az a tény is, hogy a csendőrkerületek létszámát rövid idő alatt át lehetett csoportosítani a szükséges helyekre. A csendőrség nem határőrizeti jellegű jogai, mint például a fegyverhasználat is jóval kiterjedtebb volt a határrendőrségénél.¹⁵

Az átszervezést megelőzően 3 csendőrtisztet tanulmányokra küldtek az osztrák örökös tartományokba és az annektált Boszniába, hogy az ottani csendőrség határőrizeti módszereit tanulmányozzák. Ezek után kezdték meg az átszervezést, melynek keretében a határrendőrségi őrségek személyzetét beolvasztották a kirendeltségek és kapitányságok személyi állományába. Így az úgynevezett külszolgálatok – amit ma járőrszolgálatnak nevezünk – a csendőrség hatáskörébe kerültek. A csendőrség az 58 320/1912. BM. kr. alapján határőrizeti külszolgálatot önállóan látott el. E mellett a helyi csendőri erők átvették az útlelvizsgálatot a vodicza-i, verestoronyi, predeáli, sósezői, gyimesbükki, és gyergyótölgyesi határkapuknál. Az utiokmányok ellenőrzése mellett határszéli utiokmányok kiállítását is végezte a csendőrség: Vulkánban, Szurdokon, Bodzakraszán, Ósánczon és Gyergyóbékáson. Azon határállomásokon, ahol a határrendőrség továbbra is útlelvizsgálatot végzett minden érkező és induló vonatknál, valamint hajónál a csendőrség ügyeleti szolgálatot volt köteles adni.¹⁶

A határszéli csendőrség jogait az 1912-es csendőrségi utasítás tartalmazta.

„a./ A határon átkelőket figyelemmel kísérése, a határ mentén felmerülő – államrendészeti szempontból fontosabb – mozzanatokról és eseményekről tájékoztató szerzése és az észleltekről az illetékes hatósággal való közlése;

b./ Államellenes nyomtatványok becsempészésének megakadályozása, és feljelentése;

c./ Idegen politikai ügynökök megfigyelése;

d./ Külföldiek bejelentésére és lakhatására vonatkozó szabályok végrehajtásának ellenőrzése az 1912. évi 48 999/V-a. és az 58 320/V-a. sz. belügyminiszteri rendeletben meghatározott mérvben;

e./ A kémkedés megakadályozása, esetleg a kémek elfogása és az illetékes hatóságoknak való átadása;

f./ A szomszédos állam lakói részéről személyek és tárgyak ellen jöhető erőszakos támadás megakadályozása, különösen pedig katonai védőművek, az ország határának jelölésére szolgáló határjelek, jelzők, katonai vagy polgári hatóság által felállított földmérési jelek megrongálásának, megsemmisítésének vagy megváltoztatásának megakadályozása, a tettesek kinyomozása és az illetékes hatóságnak való feljelentése vagy – szükséghez mérten átadása,

g./ Kitiltott, rendőrileg kifogás alá eső és magukat igazolni nem tudó gyanús személyeknek az állam területére való szándékos belépésének megakadályozása;

h./ Nyomozott vagy valamely büntetendő cselekménnyel gyanúsított és a törvények vagy a fennálló szabályok értelmében előzetesen letartóztatható egyéneknek a határszélen való elfogása;

i./ Toloncok kísérése;

j./ Fegyverek lőszeres és hadiszerek ki- és bevitelének ellenőrzése, valamint tilalom esetén ilyenek és más tiltott tárgyak kivitelének és behozatalnak megakadályozása;

k./ Hadköteles egyének kiszökésének megakadályozása;

l./ Kerítés /nőcsempészet, leánykereskedelem/ megakadályozása és feljelentése;

m./ A határszéli vasúti és gőzhajó állomásokon az államrendészeti és közegészségügyi szabályok betartásának ellenőrzése.

n./ A határszélen lévő szállodák, vendéglők, korcsmák, kávéházak és egyéb nyilvános helyek ellenőrzése;

o./ Azon határvonalakon, ahol útlevélkötelezettség áll fenn és ahol ez kifejezetten a csendőrségre bízott: az útlevelek vizsgálata, bélyegtelen határátkelési igazolványok kiállítása;

p./ Az útlevélszabályok áthágása, a tilos visszatérésre és a külföldiek bejelentésére, valamint lakhatására vonatkozó szabályok megszegése által elkövetett kihágások följelentése;

r./ A csempészet megakadályozása és az erre hivatott közegek támogatása,

s./ A tiltott kivándorlás megakadályozása, a kivándorlásról szóló 1909. évi II. t.c. és a vonatkozó 57 000/1909. sz. BM. végrehajtási utasítás rendelkezései betartásának ellenőrzése, valamint e törvény megszegése által elkövetett büntettek, vétségek és kihágások feljelentése.”¹⁷

A határszéli csendőrség fejlesztésnek egyik útja lett volna – az 1903-as átszervezéshez hasonlóan – új csendőrkerület felállítása a szerb határ mentén is. Ezt azonban elvetették és a meglévő csendőrkerületek keretében növelték az őrsök és a legénység létszámát oly módon, hogy a helyi csendőrkerületi irányító apparátusban egy új elemet szerveztek a kikülönített törzstiszttel, aki a csendőrkerület határ menti erőit irányította határőrizeti tekintetben. A határszéli csendőrség irányítására a VII. brassói és a II. szegedi csendőrkerületi parancsnokságokon már korábban rendszeresítettek egy törzstiszti beosztást.¹⁸

A határszéli csendőrség keretében új szerkezeti elem volt a nyári őrs. A nyári őrsöt elsősorban Erdélyben a havasokban állították fel, a hó elolvadása és leesése közötti időszakban. A nyári őrs legénysége azon őrs tagjaiból került ki, melynek működési területén funkcionált. Ezen őrs parancsnokának is volt alárendelve, valamint ellátását is innen kapta. A nyári őrsök sajátos elemet jelentettek a határszéli csendőrség szolgálatában. A szolgálati elvek itt teljesen megegyeztek a többi nem időszakos őrrel. A nyári őrsök feladata volt a magas hegyek között és a Duna árterületén a járható utak, ösvények, szurdokok és hágók ellenőrzése. Itt a járőrözés a hegyes, mocsaras terep miatt nehezebb volt mint másutt. E szolgálat végzésére kiválasztott csendőrök napi negyven fillér pótlékot kaptak. Ez jelentős összeg volt mert egy csendőr őrmester évi fizetése 2 300 korona, járőrőrmesteré 2 769, hadnagyé 3 632, főhadnagyé 4 152, századosé 5 372, őrnagyé 9 296 alezredesé 10 296, ezredesé 12 096 korona volt.¹⁹

A határszéli őrsök szolgálata is módosult az 1912. év előtti állapothoz viszonyítva. Korábban őrsjáratot beosztást alkalmaztak, melynek az volt a lényege, hogy kijelölt tereppontokon meghatározott ideig kellett a járőrnek figyelmet végrehajtania és a tereptárgyak közötti menetvonal és menetidő is előre be tervezett volt. Az 1912-es átszervezés nyomán a külszolgálatot úgy hajtották végre, hogy a tereptárgyakon a tartózkodási idő és a két figyelési pont között a menetidőt nem határozták meg. Csupán a fontosabb tereptárgyak érintését, átkutatását írták elő a járőröknek. A határon portyázó járőrök feladata tehát eltért az ország belsejében szolgálatot teljesítőktől, mert ott továbbra is a járőrbeosztást alkalmazták. A határmenti őrsök járőrei portyázásuk során szabadon választhatták meg menetvonalukat az egyes tereptárgyaknál tetszés szerinti ideig tartózkodhattak. A szolgálati idő és a figyelési pontok voltak részükre továbbra is kötöttek. A szolgálati időn belül az átkutatásra előre meghatározott tereptárgyak kivételével a szolgálatot a járőrvezető osztotta be. Az őrsparancsnok csupán az átkutatandó tereptárgyakat és a külszolgálat idejét állapította meg. A határmenti őrsökön kötelező volt a legénység köréből egy főnek éjjel–nappal készenlétben lennie. A lőfegyvereket 4 tölténnyel töltve tárolták. A csendőr őrsöket meglepetésszerű támadás ellen lőárokkal és dróthálókkal biztosították. A határszéli csendőrség átszervezése nyomán alkalmaztak először kutyákat határőrizeti szolgálatban szolgálati állatként. Az 1912-es utasítás a M. Kir. Csendőrség számára megengedi a szerb és román határon lévő őrsök részére őrkutya tartását. Ezen állatok mentesültek az ebadó alól is. Magyarországnak az Osztrák-Magyar Monarchián kívüli országokkal közös határára lévő csendőrség fegyverhasználati jogát kiterjesztették.

„1. A valamely község határára kívüli vezető mellékutakon kettőnél több éjjel, nemkülönben ha árukkal vagy más szállítmányokkal nappal is találkoznak és a járőrnek fegyverhasználatl /lövéssel/ fenyegetett felhívására /reákiáltására/ meg nem állnak, hanem egyenként vagy valamennyien megfutamodnak.

2. Ha hajósok éjjel vagy pedig fedett vagy megrakott vízijárművekkel nappal is találkoznak és fegyverhasználatl /lövéssel/ fenyegetett kétszeri felhívásra /reákiáltására/ meg nem állnak, illetve ebbeli szándékukat kétségtelenül nem bizonyítják, hanem egyenként vagy valamennyien távozni /menekülni/ igyekeznek.

A kétszeri fenyegető felhívásnak /reákiáltásnak/ a vidéken dívó nyelven és oly hangosan kell történnie, hogy azt az illetők tényleg meg is értsék. Azonban a lőfegyvert még ez esetben is csak akkor sza-

bad használni: ha a járőr meggyőződött arról hogy az illetők a felhívást tényleg megértették. /Ez különösen abból következtethető, hogy például a csempészek és zugárosok menekülni igyekeznek./

Tekintve azonban azt a körülményt, hogy a tárgyalt fegyverhasználat alapja a legtöbb esetben az elmenekülés, illetve a megszökés megakadályozása: a csendőrijárőr ezt a végső eszközt csak akkor vegye igénybe ha szolgálati célját másképpen biztosítani nem tudja.

Gyanús hajó, illetve annak személyzete ellen fegyvert csak azon esetben szabad használni ha az illető hajó már kikötött és a csendőr járőr – átkutatást célzó – felhívásának ellenszegül, vagy pedig habár még csak kikötni szándékozik, azonban a csendőrijárőrt észrevéve a parttól eltávozik és a járőr fegyverhasználatlal fenyegető felhívása /reakciáltása/ dacára oda visszatérni, kikötni nem akar.”²⁰

A határszéli csendőrségre ugyanazok a szabályzatok vonatkoztak, mint a csendőrség többi részére, azonban a határok őrizetére irányuló utasításokkal is kiegészítették a testületi szabályzókat. Amelyek már értelemszerűen a határszéli csendőrségre vonatkoztak. A határszéli csendőrség fegyverzete, felszerelése, szervezeti felépítése, diszlokációjának elvei, belső fegyelmi viszonyrendszere, a személyi állomány képzettsége, a humán rendszere stb. teljes egészében megegyezett a Magyar Királyi Csendőrség többi részével. A határszéli csendőrség nem alkotott külön testületet, csupán a csendőrségen belül szolgálati ág jellegével funkcionált. Tevékenysége tekintetében pedig a zöldhatár őrizete mellett működési területén ellátta a klasszikus csendőri teendőket is. A kikülönített törzstisztek, a nyári őrsök, a fegyverhasználat szabályai, valamint a járőrözés tekintetében tért el csupán a határszéli csendőrség a Magyar Királyi Csendőrség többi részétől. A szolgálat ellátásának tekintetében további speciális elemet jelentett az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző szervezetével való együttműködéséből fakadó teendők, illetve a háború időszakára tervezett katonai határőrizetben való részvétele.²¹

A határszéli csendőrség feladatát képezte a határforgalom figyelemmel kísérése azzal a céllal, hogy a határon átkelők közül elsősorban azokat a személyeket szűrjék ki, akiről feltételezhető, hogy fegyvereket, robbanószereket, államellenes nyomtatványokat kívánnak csempészni.²²

Az ilyen magatartást tanúsító utasokat – a körülményektől függően – vagy már a határon letartóztatták, vagy pedig csupán figyelemmel kísérték tevékenységüket és az ország belsejében szolgálatot teljesítő rendfenntartó közegeket értesítették, a megfigyelés alatt álló egyének továbbutazásáról. A tartóztatásokat és az őrizetbevetek szállítását, átkutatását minden feltűnés nélkül, a lehető legdiszkrétebben hajtották végre, nehogy a feltételezett megbízók tudomást szerezzenek róla.²³

Az idegen hírszerzők jelentéseinek felderítése érdekében, a határszéli csendőrségnek figyelemmel kellett kiérnie azt is, hogy ki kapott külföldről postagalambot, kik végeztek a galambokkal gyanús repetési gyakorlatokat. A légtér figyelése során az idegen légi járművek személyzetét igazoltatniuk kellett, ha azok az őrs működési területén leszálltak, ha nem szálltak le, akkor a repülési irányról kellett tájékoztatniuk az ország belsejében szolgálatot teljesítő csendőrséget. A határszéli csendőrség figyelmének ki kellett terjednie az esetleges optikai távjelzések észlelésére, valamint azokra, akik a határ mentén rajzokat készítettek, és fényképeztek.²⁴

A határszéli csendőr őrsök e teendőket önállóan végezték ugyan, de a kémkedéssel kapcsolatos ügyekről folyamatosan tájékoztatniuk kellett a területileg illetékes kikülönített törzstisztet. A társ fegyveres szervekkel és a királyi ügyészségekkel is a kikülönített törzstiszt személyén keresztül léphettek érintkezésbe. Ez alól csak a rendkívül sürgős esetek jelentettek kivételt, de ilyenkor utólagos jelentési kötelezettségük volt a kikülönített törzstisztek részére.²⁵

Az ellenséges hírszerzés megelőzése érdekében az információknak a határon történő átjuttatása szempontjából kulcsfontosságú személyeket, tárgyakat nyilván kellett tartaniuk, és azokat folyamatosan ellenőrizniük is kellett.²⁶

Nemcsak defenzív, hanem offenzív jellegű tevékenységet is végeztek a határszéli csendőr őrsök. Ennek keretében az ellenséges katonaszökevényeket részletesen és alaposan kikérdezték az általuk ismert katonai adatokról. A határ túloldalán lévő határőrizeti szervezetek elhelyezkedéséről, fegyverzetéről feljegyzést készítettek, melyet a tudomásukra jutott adatok szerint naprakészen vezettek. Fontos feladatot jelentett a szomszédos ország viszonyainak megismerése. Az őrsök a túloldali határmenti területek részletes térképével is rendelkeztek. Elsősorban a helyi katonai, rendőri, közigazgatási és gazdasági viszonyokról kellett ismereteket szerezniük.²⁷

Minden, a szomszédos államra vonatkozó, lényeges információ beszerzését a kikülönített törzstiszteknek kellett jelenteniük, akik pedig az őrsöknek a hírszerző munkához kapcsolódó defenzív és offenzív jellegű tevékenységét regisztráló jegyzeteket, kimutatásokat, stb. rendszeresen ellenőrizték. A szomszédos ország területéről azonban csupán figyelemmel nem lehetett a kellő adatokhoz hozzájutni. Ezért alkalmazták az utasok, csempészek stb. kikérdezésének módszerét is. A minél részletesebb és pontosabb adatgyűjtés érdekében az őrsöknek törekedniük kellett besúgók alkalmazására. Ha a besú-

gók fontos adatot szolgáltatottak, az őrsparancsnok felterjesztette őket külön jutalmazásra az illetékes cs. és kir. hadtestparancsnokság vezérkari osztályára.²⁸

A határszéli csendőrség az önállóan végzett felderítő jellegű munkája mellett az Osztrák-Magyar Monarchia felderítő szervezetével közösen is hajtott végre hírszerző teendőket. A dualizmus időszakában, a mai értelemben vett nemzetbiztonsági feladatok a cs. és kir. hadsereg teendőit alkották. A korabeli hírszerző szolgálat feladata kettős volt:

„I. A hírszerző szolgálat feladata, hogy:

a./ egyrészt értesüléseket szerezzen az idegen államoknak mindazon viszonyairól, melyek az államot hadviselési szempontból érdeklik,

b./ másrészt megakadályozza azt, hogy idegen államok saját viszonyainkat kikémleljék.”²⁹

A hírszerzés vezető apparátusa Bécsben székelt. A vezérkar nyilvántartási irodája irányította a dualista államalakulat hírszerző apparátusát. Közvetlenül alárendelt szervei a hírszerző főállomások voltak, amik a cs. és kir. hadtestparancsnokságok kebelében működtek. A hírszerzői mellékállomásokat telepítettek egyes honvédpárancsnokságokon; valamint a központi hírszerző szerv javaslata alapján a magyar belügyminiszter hozzájárulhatott ahhoz, hogy egyes csendőr kerületparancsnokságokon is létrehozzanak hírszerzői mellékállomásokat.³⁰

Ezen a rendszeren keresztül kapcsolódtak be a hírszerzői munkába a határszéli csendőrség erői. A hírszerzést természetesen a teljes csendőrségnek támogatnia kellett, de legkiterjedtebb és konkrét formában ez a határszéli csendőrségnél jelentkezett. A csendőrség többi csapatánál sokkal általánosabb jelleget öltött a hírszerzők munkájának segítése.³¹

A határszéli csendőrség az adatokat szolgáltató személyeknél három fő kategóriát különböztetett meg. Bizalmi egyéneknek nevezték azokat, akik – korabeli szóhasználattal élve – alacsonyabb néposztályhoz tartoztak, de önként, javadalmazás nélkül – esetleg kisebb ellenszolgáltatások fejében – a tudomásukra jutott értesüléseket átadták a csendőrségnek. Ilyenek voltak a községi előljárók, kocsmárosok, kiszolgált csendőrök stb. A besúgók alkották a második kategóriát. Ők javadalmazás ellenében szolgáltatták ki ismereteiket. Végül a harmadik kategóriába tartoztak azok, akik állásuk vagy társadalmi, vagyoni helyzetükből adódóan – pl. nyugalmazott katonatiszt, földbirtokos, pap, stb. – a nép hangulatáról valamint a megbízhatatlannak ítélt személyekről tájékoztatták a csendőrséget. Az ügynököket a hírszerző főállomások, a besúgókat pedig a csendőrség fizette.³²

Minden hírszerzéssel kapcsolatos ügyet szigorú titokként kellett kezelni. A legénységi állomány csak a legszükségesebb mértékben szerezhetett tudomást róla. Csak a határszéli csendőr őrsparancsnokok és kikülönített törzstisztek ismerhették teljes részleteiben a rájuk vonatkozó felderítői feladatokat. Valamennyi írásos anyagot el kellett zárni. A besúgók, bizalmi egyének és ügynökök neve a legszigorúbb titkot képezte.³³

Ha sürgős esetekben szükségessé vált a hagyományos szolgálati út mellőzése a hírszerzői főállomásoknak levélben jelentették az eseményeket. A levelezések alkalmával dupla borítékot kellett használni. A külsőre a hadtestparancsnokság vezérkari osztályának címét írták, a belső borítékra pedig „hírszerzés sajátkezü felbontásra” címzést írták: A jelentésben sem volt szabad név szerint feltüntetni az adatot szolgáltató ügynök nevét, helyette a fedőszámát kellett használni, mely tört számból állt, ahol a számláló az ügynök a nevező pedig a megbízó hadtest számát jelentette.³⁴

A határszéli csendőrségnek elsősorban a külföldön megszerzett információk a határon történő átjuttatásában volt szerepe. E feladatra „közvetítő küldöncöket” szerveztek. A közvetítő küldöncök személye szigorú titkot jelentett. E feladatra általában a határvízi hajósokat, halászokat, csempészeket nyerték meg. A feladatok eredményes végrehajtása érdekében a határszéli csendőr őrsparancsnokok – és ha indokolt volt – a kikülönített törzstiszt kiiktatta a közvetítő küldöncöt a közvetítendő üzenet célszerű elrejtéséről, és ha szükséges, annak gyors megsemmisítéséről. A közvetítő küldöncök – bár békeidőben is alkalmazták őket – a legtöbb munkát a háború kitörése után a határzárak bevezetését követően végezték.³⁵

A határszéli csendőrséget bevonták a fegyveres konfliktus esetén életbe lépő katonai határőrizetbe is.³⁶

A háború kezdeti időszakára vonatkozó határőrizeti elképzelések a század elején alakultak ki. A terveket a Császári és Királyi Hadsereg területileg illetékes hadtestparancsnokságainak vezérkari osztályain dolgozták ki.³⁷

A háború esetére két időszakot különböztettek meg. Az első a hadüzenettől a mozgósítás befejezéséig tartott, a második a mozgósítás utáni időszakot ölelte fel. A mozgósítást követően a határon reguláris katonai erők alkalmazását tervezték a kor hadtudományi követelményeinek megfelelő védelmi, illetve támadó állásban. Ez már kifejezetten hadászati jellegű tevékenység lett volna. A mozgósítás be-

jezése előtti időszakot átmeneti folyamatnak tervezték, melynek során a határon funkcionáló fegyveres testületek elhelyezkedése, szolgálata módosul, a vezetést pedig – katonai erősítéssel egybekötve – a haderő tisztjei vennék át. A mozgósítás befejezése után – melyre 26 napot szántak – a helyi fegyveres testületek tagjai népfőlkelő állományba mennének át az illetékes katonai parancsnokság alárendeltségében.³⁸

A nagyszebeni hadtestparancsnokság nem tervezte új őrsök felállítását, a temesvári hadtestparancsnokság azonban a Duna mentén új őrsök felállításával is számolt tervezetében. Az erdélyi terv a meglévő csendőr őrsök határvonalát szakaszolta meghatározva, hogy mely irányban hány főnek kell szolgálatot teljesíteni. A nagyobb létszám befogadására a csendőr őrsöknek békeidőben kellett felkészülniük és már akkor meg kellett teremteniük az elhelyezési körletek védelmének a feltételeit. Egy esetleges rajtaütésszerű támadással szemben tüzelőállásokat, futóárkokat kellett kiépíteni, illetve részben a helyüket kijelölni és védelmi tervet készíteni. 200 lépésen belül az őrs körlete körül a szabad kilövést biztosítani kellett. Azokon a helyeken, ahol – a tervezet létszámának megfelelően – a háború kitöréséig még nem tudták kibővíteni az őrsöt, ott a közelben lévő tágas épületet, iskolát, stb. kellett lefoglalni és megerősíteni.³⁹

A haderő több ütemben érkezett a határra. A fegyveres erőnek békeidőben is fegyverben álló tagjaiból kijelölt személyi állomány érkezett meg elsőként. A parancsnokságot abban az esetben vette át a csapatokkal érkező katonatiszt, amennyiben rendfokozata magasabb volt a helyi csendőr parancsnokénál. Teljes egészében a vezetést a véderő tisztjei akkor vették át, amikor – a mozgósítás befejezésével – a katonai alakulatok teljes létszámmal felvonultak a határra.⁴⁰

A háborús tevékenységet közvetlenül megelőző időszakban a határszéli csendőr őrsökön nem csak a létszám változott meg, hanem a szolgálat jellege is módosult. A szolgálatot ugyan továbbra is járőrözéssel és figyelemmel látták el, de a járőrök sűrűsége és létszáma nőtt. 3–6 fős járőrök voltak vezényelhetők. Valamennyi járőr csapatban 1 fő helyi ismerettel rendelkező csendőrnek kellett szolgálatot teljesítenie. Egy-egy meghatározott fontosabb irányban – folyamatosan, a nap bármely szakában – 2–3 járőr csapatnak kellett tartózkodnia. Fő feladatuk volt az ellenség felderítő tevékenységének megakadályozása. A Duna menti határőrizeti csendőrök feladatát a vízijárművek fokozott gonddal történő őrzése is képezte. A határőrizeti erők feladatát alkotta még a túloldalon észlelt csapatmozgásokról a katonai parancsnokság tájékoztatása. A határátkelőhelyek döntő többségét lezárták, szárnyanként csupán egy-két átkelőhelyen engedélyezték a forgalmat.⁴¹

Mielőtt a regulális katonaság felvonul volna a határra, a mozgósítás során behívottakból is kaptak erősítést a határszéli csendőri erők. Határvédelmi szolgálatra elsősorban a megbízhatónak ítélt határmenti lakosokat hívták be, akik jelentős helyismerettel rendelkeztek. Előnyben részesítették azokat, akik saját lóval, kerékpárral rendelkeztek. Őket lovastul, illetve kerékpárostul hívták be. A határvédelmi szolgálatra tervezett tartalékosoknak a mozgósítás elején be kellett vonulniuk a felszerelő bázisokra, majd innen kerültek a kijelölt állomáshelyeikre. A határszéli csendőri erőknek kötelességük volt a hozzájuk behívásra tervezett tartalékosok figyelemmel kísérése és a helyzetükben beállt változásokról (elköltözött, lovát eladta, stb.) az illetékes katonai parancsnokság értesítése.⁴²

Az őrsök parancsnokainak a szolgálatot úgy kellett megszervezniük, hogy jusson idő elsősorban a fegyverfogások és a célzott lövés gyakorlására is. Erre lényegében a tartalékos állomány megérkezése után kerülhetett sor. A Magyar Királyi Csendőrségnél a tartalékosok megérkezése után a határ mentén húzódó vasútvonalak és az azok mellett kiépített távíró vonalak biztosítására, vasúti biztosító osztagokat hoztak létre. Minden vasútbiztosító osztag meghatározott vonalért felelt. Az osztagok pályaudvari őrségekre, vasúti műtárgyőrségekre és vonalszakasz-tartalékra oszlottak. A csendőr őrsök parancsnokainak a vasútbiztosító osztagokkal maximális együttműködést kellett megvalósítaniuk. Szükség esetén az osztagokat mindenben segíteniük kellett. A szomszédos országok fegyveres csapatainak betörése esetén az írásos dokumentációkat a parancsnoki állománynak meg kellett semmisítenie, és ha volt rá lehetőség védeni kellett az őrs körletét. Amennyiben a védelem reménytelennek látszott, lesállítások beiktatásával kellett visszavonulniuk. Alkalmas helyeken, az ellenséges menetszlopok elől elrejtőzve 200–300 méterről ösztűzet kellett zúdítani az ellenségre, majd a kavargásban új lesállási helyet elfoglalniuk. A lehetőségekhez mérten meg kellett zavarniuk az ellenséges hadtáposzlopok meneteit, az éjszakai táborhelyek nyugalmát és a magányosan, vagy kis csoportokban haladó katonákat meg kellett semmisíteniük, illetve információszerzés céljából foglyul ejteniük. A szomszédos őrsöknek – a saját határszakaszuk őrzésének veszélyeztetése nélkül – segítséget kellett nyújtaniuk.⁴³

A határszéli csendőrség a katonai határőrizetre való áttéréskor teljes egészében a Császári és Királyi Hadsereg alárendeltségébe került. Helyzete bizonyos mértékig eltért az ugyancsak a dualista Magyarország belügyminisztériumának irányítása alatt álló Magyar Királyi Határrendőrségtől. A Magyar

Királyi Határrendőrség – mivel az ország teljes határszakaszán funkcionált – nem került teljes egészében katonai felügyelet alá. A határszéli csendőrség azonban – mivel csak a szerb és román határ mentén állomásozott – a kérdéses határszakaszok hadműveleti területté válásával a Császári és Királyi Hadsereg alárendeltségébe jutott.⁴⁴

A Magyar Királyi Határrendőrségnek a hadműveleti területre eső kapitányságai és kirendeltségei megtartották szervezeti integritásukat, a területileg illetékes hadtestparancsnokság közvetlen és ideiglenes alárendeltségébe kerültek. A határszéli csendőrség csapatai az őrsők elhelyezési körleteinek alapvető bázisként való kiépítésével – sajátos alegységként ugyan, de – a felvonuló haderő hadrendjébe integrálódtak.⁴⁵

A Magyar Királyi Határrendőrségnek a hadműveleti területre eső szervezeti egységeinél a belső hierarchia és a szolgálatellátás jellege is jelentős mértékben módosult.⁴⁶

A magyar határőrizet a dualizmus időszakában nem volt militarizált tevékenység. A fegyveres erők csapatai békeidőben nem állomásoztak a határon. A határra felvonuló katonai erőknek nem volt helyismeretük. A határszéli csendőrség személyi állománya azonban széleskörű helyismerettel rendelkezett. Ennek elsősorban a mozgósítás kezdeti időszakában volt kiemelkedő jelentősége, de a későbbiek során is jól kamatozott a helyi viszonyok ismerete.⁴⁷

A határszéli csendőrség sorsa azonban nem úgy alakult ahogyan az a katonai tervekben szerepelt. Mivel Románia az első világháború kezdeti időszakában nem volt hadviselő fél, ezért az erdélyi határon nem állomásozott számottevő katonai erő. A betörő román haderő csapatai a határszéli magyar csendőri erőket – a Magyar Királyi Pénzügyőrség határszéli szakaszaihoz hasonlóan – körbezárták és megsemmisítették. A magyar csendőrök és pénzügyőrök már nem tudtak visszavonulni. Harcoltak amíg tehettek, sorsuk a megsemmisülés volt. A magyar haza határainak védelme során hősi halált halt több száz főnyi csendőr és pénzügyőr, valamint a határvédelmi szolgálatra hozzájuk a környező településekről bevonultatottak tettét megörökítő emlékmű létrehozásával az utókor még adós.

Jegyzetek:

¹ GALÁNTAI: 125–134. p.

² PARÁDI: *A magyar rendvédelem története*. 79–86. p.

³ BENCSEK

⁴ PARÁDI: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*. III. köt. *Rendőrség a határőrizetben*.

⁵ Idem: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*. I. köt. *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben*.

⁶ PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914*.

⁷ Idem: *A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása*.

⁸ 1888/XIV. tc.

⁹ 50 341/1891. ME. r.

¹⁰ PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914*.

¹¹ Idem: *A határszéli csendőrség 1891-1914*.

¹² Loc. cit.

¹³ 91 000/1905. BM. kr.

¹⁴ 48 999/1912. BM. kr.

¹⁵ 58 320/1912. BM. kr.

¹⁶ MOL BM K-149. 1911. XI. 393.

¹⁷ SZUT-1912

¹⁸ PARÁDI: *Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai*.

¹⁹ PARÁDI: *A magyar rendvédelem története*. 321–323. p.

²⁰ SALLAI

²¹ PARÁDI: *A történelmi Magyarország határőrizeti tapasztalatai*.

²² SZUT-1912 Titkos függelék.

²³ Loc. cit.

²⁴ PILCH

²⁵ Loc. cit.

²⁶ PARÁDI: *A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai*.

²⁷ Loc. cit.

²⁸ Loc. cit.

²⁹ PILCH

³⁰ Loc. cit.

³¹ PARÁDI: *A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai*.

³² Loc. cit.

³³ Loc. cit.

³⁴ PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914*.

³⁵ Loc. cit.

³⁶ PARÁDI: *A határszéli csendőrség 1891-1918*.

³⁷ Loc. cit.

³⁸ PARÁDI: *Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt*.

³⁹ Loc. cit.⁴⁰ Loc. cit.⁴¹ Loc. cit.⁴² Loc. cit.⁴³ Loc. cit.⁴⁴ 1912/LXIII. tc.⁴⁵ PARÁDI: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt.⁴⁶ Loc. cit.⁴⁷ Loc. cit.A jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK és KISMONOGRÁFIÁK

- BENCSIK — BENCSIK Péter: *A magyar utiokmányok története 1867-1945*. Budapest, 2003, Tipico Design, /A magyar rendvédelmi szervezetek története/.
- GALÁNTAI — GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-1918*. Budapest, 1985, Kossuth.
- PARÁDI: *A határszéli csendőrség 1891-1914*. — PARÁDI József: *A határszéli csendőrség 1891-1914*. Budapest, 1984, Határország.
- PARÁDI: *A magyar rendvédelem története*. — PARÁDI József et al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris.
- PARÁDI: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*. III. köt. *Rendőrség a határőrizetben*. — PARÁDI József: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*. I. köt. *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben*. II.-köt. *Csendőrség a határőrizetben*. III. köt. *Rendőrség a határőrizetben*. Budapest, 2003, Tipico Design, /A magyar rendvédelmi szervezetek története./
- PILCH — PILCH Jenő: *A hírszerzés és kémkedés története*. Budapest, 1935, Pallas.

TANULMÁNYOK

- PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. — PARÁDI József: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. *Belügyi Szemle*, XXX. évf. (1982) 10. sz. 44–51. p.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CI. évf. (1988) 1. sz. 56–92. p.
- PARÁDI: Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. — PARÁDI József: Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. *Határőrségi Tudományos Közlemények*, (1994) 1. sz. 4–23. p.
- PARÁDI: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, IV. évf. (1994) 5. sz. 13–17. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Háború, forradalom, trianon*.” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A történelmi Magyarország határőrizeti tapasztalatai. — PARÁDI: A történelmi Magyarország határőrizeti tapasztalatai. In MEZEY Barna (szerk.): *Eckhart Ferenc emlékkönyv*. Budapest, 2004, Gondolat kiadó, 357–388. p. /Jogtörténeti Értekezések 28./
- PARÁDI: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai. — PARÁDI: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XI. évf. (2005) 14. sz. 91–94. p. A tanulmány korábbi változata 1999 februárjában Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Csendőrség-történeti Szakosztálya által szervezett Tudományos rendezvénysorozat II. szimpozionján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SALLAI — SALLAI János: A határszéli csendőrség fegyverhasználata. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII. évf. (1997) 8. sz. 88–90. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A napóleoni közbiztonsági örtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig*.” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KÉZIRATOK

- PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914*. — PARÁDI József: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914*. Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE-BTK). Kézirat. Budapest, 1985.

CIKKEK

- PARÁDI: A határszéli csendőrség 1891-1918. — PARÁDI József: A határszéli csendőrség 1891-1918. *Rubicon*, XX. évf. (2010) 202. sz. Online plusz, <http://www.rubicon.hu>

SZABÁLYZATOK

SZUT-1912

— *Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1912. s.n.

IRAT-, DOKUMENTUM- és LEVÉLTÁRAK

MOL

— Magyar Országos Levéltár.

JOGSZABÁLYOK

1888/XIV. tc.

— 1888/XIV. tc. az Osztrák-Magyar Monarchiának Romániával, a Monarchia két állama és Románia közt fennforgott határvillongások kiegyenlítése végett a határvonal újabb megállapítása és azzal kapcsolatos kérdések szabályozása tárgyában kötött s Bukarestben 1887. évi december 7-én november 25-én aláírt nemzetközi egyezmény becikkelyezéséről.

1912/LXIII. tc.

— 1912/LXIII. tc. a kivételes hatalomról

50 341/1891. ME. r.

— 50 341/1891. ME. r. az 1888/XIV. tc. végrehajtása tárgyában.

91 000/1905. BM. kr.

— 91 000/1905. BM. kr. a határrendőrségről szóló 1903/VIII. tc. életbe léptetésének végrehajtásáról.

48 999/1912. BM. kr.

— 48 999/1912. BM. kr. határszéli külszolgálat átvétele a Magyar Királyi Csendőrség által.

58 320/1912. BM. kr.

— 58 320/1912. BM. kr. határszéli külszolgálat ellátása a határrendőrségi őrségek megszüntetésével.

Mellékletek jegyzéke

I. sz. melléklet

A határszéli csendőrség diszlokációja 1903-ban. 110

II. sz. melléklet

A Magyar Királyi Csendőrség 1898-ban teljesített szolgálatai. 112

III. sz. melléklet

Az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző szolgálata. 112

IV. sz. melléklet

A határszéli csendőrség szervezeti felépítése. 113

V. sz. melléklet

A Magyar Királyi Csendőrség legénységének fizetése. 113

VI. sz. melléklet

50 431/1891.BM. r. az 1888/XIV.tc-vel becikkelyezett magyar-román határegyezmény alapján kiadott határőrizeti utasítás tárgyában. 113

VII. sz. melléklet

1 157/1900.BM-HM. r. a csendőrségi szolgálati utasítás. 115

VIII. sz. melléklet

48 999/1912.BM.kr. határszéli külszolgálat átvétele a Magyar Királyi Csendőrség által. 116

Határszéli csendőrség

Kikülföldi törzstisz	Szárnny / Szakasz	Őrs	L. létsz. (fő)	Kikülföldi törzstisz	Szárnny / Szakasz	Őrs	L. létsz. (fő)	Kikülföldi törzstisz	Szárnny / Szakasz	Őrs	L. létsz. (fő)																												
Pancsovai	Pancsovai	Pancsova	43	Nagyszebeni	Nagyszebeni	Stina Fedelesului	6	Brassói	Kézdivásárhely	Kecskéstelep	6																												
		Borcsa	10			Stina Buna	6			Kishavas	6																												
		Bárányos	7			Felek	7			Leánymező	6																												
		Hertelendyfalva	7			Szelistye	9			Eszina sor	6																												
		Sándoregyháza	9			Piátraalba	6			Vajdakői őrház	6																												
		Beresztóc	7			Preája	6			Kovászna	10																												
		Ómlód	8			Szerecsin	6			Kisbota	8																												
		Tárcsó	8			Dus	6			Karajos	8																												
		5. sz. őrház	7			Oása	6			Komandótelep	6																												
		2. sz. gátőrház	7		Dévai	6	Gelence			9																													
		Fehértemplom	Palánk		10	Petrozsényi	Petrozsény			21	Marosvásárhelyi	Marosvásárhelyi	Gyergyótölgyes	12																									
			Kevevára		12	Wekerletelep	8			Baraszipatak			6																										
			Kevepallós		7	Csimpa	7			Valeaszdakapatak			6																										
			Temessziget		14	Pojánamuerei	6			Cibles			6																										
			Kevevári		28. sz. klekk	7	Pettillai határ			6			Gyergyóholló	7																									
					9. sz. gátőrház	7	Szurdokszoros			11			Hágótölgy	6																									
					Popolova-Hunka	7	Vulkán			8			Gyergyóbékás	10																									
					Dunadombó	8	Vulkánszoros			6			Bisztrapaták	7																									
					Gálya	7	St. Gemenári			6			Alsódómkuk	6																									
	Orsovai			Orsova	22	Coasta Lui Rossu	6	Csipkéshegy	6																														
		Vodica		6	Lupény	8	Bélbor	6																															
		Szelistye		6	Felsőurikány	6	Borszék	7																															
		Pojana-Rachel		6	Kimpuluinnyág	7	Funtana Vinului	6																															
		Pojana-Sulita		6	Kimpu	6	Moara Cinatakului	6																															
		Csernahévíz	8	Mnyelului	6	Dragojásza	6																																
		Herkulesfürdő	8	Hátszegi	Cura Ápilor	6	Lomás	6																															
		Pojana-Cossului	6	Uncsukfalva	8	Nagysajó	6																																
		Tezna	7	Barcarozsnyó	9	Kisdemeter	6																																
		Naszádós	8	Rozsnyói villanytelep	7	Borgóprund	9																																
	Dunaorbágy	6	Predeál	25	Tihuca	7																																	
	Óasszonyrét	7	Alsótömös	6	Petrillerosiu	6																																	
	Dunatólgyes	6	Hosszúfalu	9	Marosborgó	7																																	
	Szinice	10	Ósánc	6	Beszerce	Beszerce	Kelemen-cserbuk	6																															
	Tiszóca	6	Tükrös	7			Gurahajta	6																															
	Sztara-Szinice	6	Garcsinvölgy	6			Dornavölgyi-telep	7																															
	Újmoldova	Újmoldova	8	Predeluc			6	Naszódi	Naszódi	Nagyilva	7																												
		Ómoldova	8	Kecskeláb			6			Kisilva	7																												
		Felsőpozsgás	7	Kiságpatak útk. ház			6			Radnalajosfalva	7																												
		Sisak	8	Tolvajkút			6			Kosna	7																												
		Divécs	7	Breáza			8			Pojánarotunda	7																												
		Baziás	9	Sebes			7			Panasuri	6																												
		Berzászka	8	Catlavei menház			6			Kászonalitz	7																												
		Kozlatelep	9	Stina de Cropilla	6	Kökert	8																																
		Alsólupkó	6	Belia Mare	6	Lóbarc	6																																
		Szikefalva	7	Vukaria Mare	7	Csobános	6																																
	Lyuborazdia	6	Alsóárpás	8	Gyergyó-szentmiklós	Gyergyó-szentmiklós	Gyimes	12																															
	Lászlóvára	8	Porumbák alsó	7			Gyimesközéplek	9																															
	Ruszka	6	Alsóvíst	7			Csülemér	6																															
	Somosréve	8	Stina Sereata	7			Terkuca	6																															
	Bogoltény	7	Bulea Menház	6			Barátos	6																															
Cracu-Stephanului	6	Vistea Mare	6	Pricsketőtelep			7																																
Pojana-Schitu	6	Zerest	9	Csügés			7																																
Kupánhegy	6	Felsőtöresvár	7	Apahavas			6																																
Cracu-Dragnetului	6	Töröcsvár	10	Kostelek			7																																
Tucilla	6	Almásmező	7	Nagyszebeni			Nagyszebeni	Nagyszebeni	Nagyszebeni																														
Nagyszebeni	Nagyszebeni	Riuszád	7		Sepsiszentgy.	Sepsiszentgy.				Sepsiszentgy.	Sepsiszentgy.																												
		Hanecsul	6									Kézdivásárhely	Kézdivásárhely	Kézdivásárhely	Kézdivásárhely																								
		Lakul Dobrun	6													Kézdivásárhely	Kézdivásárhely	Kézdivásárhely	Kézdivásárhely																				
		Negovanul	6																	Kézdivásárhely	Kézdivásárhely	Kézdivásárhely	Kézdivásárhely																
		Voineagul	6																					Kézdivásárhely	Kézdivásárhely	Kézdivásárhely	Kézdivásárhely												
		Stina Groapa	6																									Kézdivásárhely	Kézdivásárhely	Kézdivásárhely	Kézdivásárhely								
		Vöröstorony vasútállomás	10																													Kézdivásárhely	Kézdivásárhely	Kézdivásárhely	Kézdivásárhely				
		Vöröstorony vám	17																																	Kézdivásárhely	Kézdivásárhely	Kézdivásárhely	Kézdivásárhely
		Vöröstorony határ.	6																																				
		Nagyszebeni	Nagyszebeni	Nagyszebeni			Nagyszebeni	Nagyszebeni	Nagyszebeni																														

Forrás: PARÁDI József et al. (szerk.): *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*. II. kötet *Csendőrség a határőrizetben*. Budapest, 2003, Tipico Design. /A magyar rendvédelmi szervezetek története./

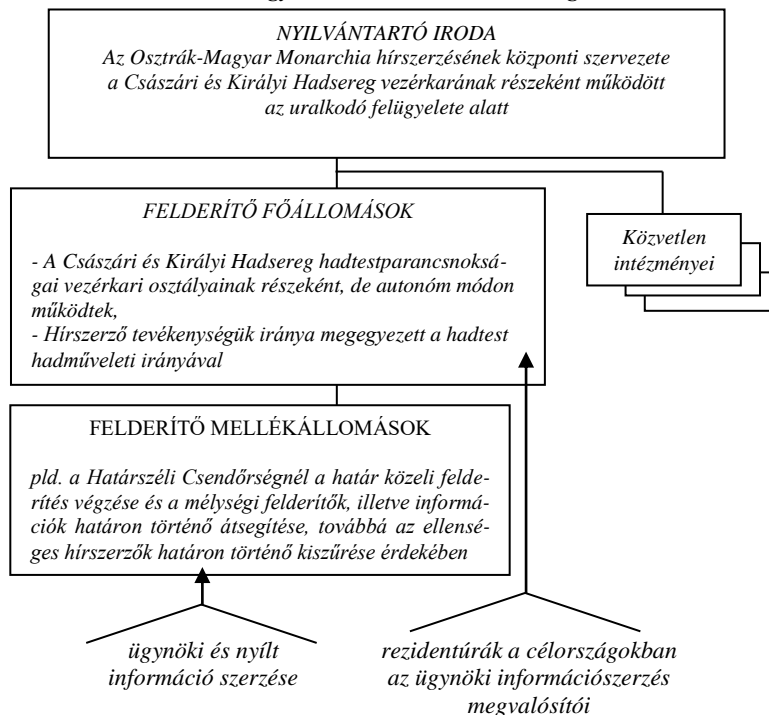
A Magyar Királyi Csendőrség 1898-ban teljesített szolgálatai

A különféle szolgálatok megnevezése	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	Összesen
	számú csendőrkerületben						
Rendes szolgálat	29 779	19 946	23 067	20 100	19 300	25 150	137 342
Ellenőrző szolgálat	15 494	11 098	10 883	12 259	10 144	12 927	72 805
Nyomozó szolgálat	3 319	4 566	6 828	4 704	4 989	5 697	31 003
Helyi járőrszolgálat	8 957	7 118	6 608	8 802	10 572	8 769	5 826
Úti járőrszolgálat	5 692	3 145	5 137	5 341	2 002	4 546	25 863
Találkozási járőrszolgálat	462	344	332	254	763	365	2 520
Letartóztatás felszólítás folytán	1 637	296	211	1 173	1 430	149	4 896
Segélyszolgálat	2 271	1 675	1 369	2 471	1 463	1 210	10 459
Rab kíséret és őrizet	2 511	1 269	1 952	2 535	2 303	2 411	12 981
Elővezetés	1 255	273	549	815	2 696	435	6 023
Egyéb felszólított szolgálat	3 165	2 803	3 748	6 040	6 924	4 147	26 827
Éjjeliőrök ellenőrzése	38 842	32 465	27 439	49 630	31 827	50 684	230 887
Vasúti- és hajóügyelet	3 569	5 343	4 954	4 151	8 287	11 213	37 517
Vásár- és búcsúügyelet	2 020	2 002	2 117	2 434	1 986	3 999	14 558
Nemzetközi indóház és belépőállomási ügyelet	526	–	–	–	–	–	526
Folyamátkezelti ügyelet	–	513	85	70	58	531	1 257
Fürdőhelyi ügyelet	571	577	561	1 054	1 303	1 550	5 616
Határszéli ügyelet	1 093	179	–	–	22	78	1 372
Határszéli őrházszolgálat	1 019	241	9	–	–	–	1 269
Postafedezet	111	405	61	152	514	64	1 307
Személyfedezet	24	3	1	30	26	–	84
Hullafedezet	40	7	7	13	16	–	83
Bányauügyelet	–	152	596	–	–	–	748
Gödöllői királyi lak körüli ügyelet	–	–	365	–	–	–	365
Vasgyárügyelet	–	–	–	388	–	–	388

A nemzetközi indóház és belépőállomás ügyelet, valamint a határszéli ügyelet továbbá a határszéli őrházszolgálat egyértelműen határőrizeti szolgálatot jelent, azonban az ellenőrző-, a nyomozó-, a helyi járőr- és úti járőr-, valamint a találkozási járőrszolgálat, továbbá a vasúti és hajóügyelet szolgálatok egy része is minden bizonnyal határőrizeti szolgálat volt.

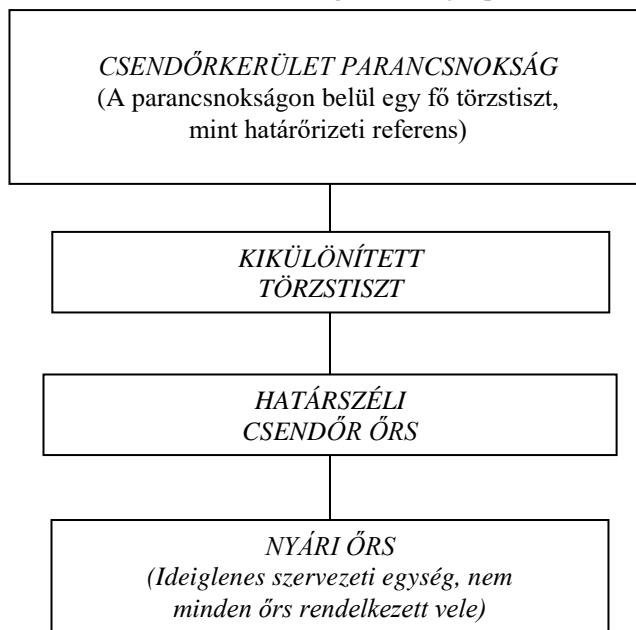
Forrás: PARÁDI József: *A határszéli csendőrség 1891-1914*. Budapest, 1984, Határőrség.

Az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző szolgálata

Forrás: PARÁDI József: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*. II. kötet *Csendőrség a határőrizetben*. Budapest, 2003, Tipico Design. /A magyar rendvédelmi szervezetek története./

A határszéli csendőrség szervezeti felépítése

Forrás: PARÁDI József: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*. II. kötet *Csendőrség a határőrizetben*. Budapest, 2003, Tipico Design. /A magyar rendvédelmi szervezetek története./

A Magyar Királyi Csendőrség legénységének fizetése

Rendfokozat		A m.kir. csendőrségnél								
		Havidíj	Napi zsold		Szolgálati pótdíj naponta, fillérekben a befejezett szolgálati év után					
		Korona	K.	fill.	3.	6.	9.	12.	15.	18.
Járás- Törzs- örmeister	örmeister	120			40	50	60	80	90	100
Örmeister			3	14						
Örvezető			2	60						
Csendőr			2	06	30	40	60	70	80	90

Forrás: PARÁDI József: *A határszéli csendőrség 1891-1914*. Budapest, 1984, Határőrség.

50 431/1891.BM. r. az 1888/XIV.tc-vel becikkelyezett magyar-román határegyezmény alapján kiadott határőrizeti utasítás tárgyában

Az 1888. évi XIV. törvénycikkbe foglalt magyar-román határegyezmény végrehajtásából folyólag az 1889. évi május hó 3-án 1. sz. a. hozott ministertanácsi határozattal nyert felhatalmazás alapján általam a honvédelmi, igazság-, pénz-, földmívelés- és kereskedelmügyi miniszter urakkal egyetértőleg megállapított határőrizeti utasítást a vármegye közönségének (ad I. harmincz, ad II. tíz, ad III. húsz, ad IV. negyven, ad V. húsz, ad VI. harmincz, ad VII. húsz, ad VIII. harmincz, ad XIX. negyven) példányban oly felhívással küldöm meg, hogy az abban foglalt s azonnal hatályba lépő rendelkezéseknek érvényesítése iránt kellőleg intézkedjék. Minthogy az utasítás részletes és kimerítő rendelkezéseket tartalmaz, ne tartottam szükségesnek a vármegye közönségét e tekintetben bővebb utasításokkal ellátni, és ezuttal csupán a következő tájékoztatásul szolgáló megjegyzésekre szorítokozom:

Az első fejezet a határ épségben tartására való felügyeletet és határon való közlekedést, a második a határfolyók és határpatakokra vonatkozó határozmányok végrehajtását, a harmadik az erdőátvágások tisztántartását, a negyedik az állategészségügyet, az ötödik pedig a pénzügyőrség szolgálatának szabályozását tárgyalja.

Az utasításnak a legfontosabb s egyidejűleg a vezetésemre bizott belügyminiszterium ügykörét érintő rendelkezései az első fejezetben foglaltatván, ezekre ezekre vonatkozólag szükségesnek tartottam a vármegye közönsége figyelmét a következőkben felhívni.

A 2.§. e. pontjában felsorolt büntetendő cselekmények addig is, míg azok megtorlásáról törvény fog intézkedni, a folyó évi július hó 10-én 49.396. sz. a. kibocsátott rendeletben kihágásoknak minősítettvén, azok idézett rendelet szerint büntetendők.

Az utasítás 4. §-ában említet s a határőrizet céljaira szolgáló utak és közös utak az érdekelt két állam kormányai által utólagosan lévén megállapítandók: a vármegye közönségének feladatát képezendi, a hatrávizsgálatra a mult évben kirendelve volt

nemzetközi küldöttség által kidolgozott s egy példányban idecsatolt munkálat alapján ezen vármegye és Románia közötti határvonalon, a határőrizet céljaira szolgáló utakat és közös utakat, a szomszédos román praefecturával egtértőleg tüzetesen megállapítani.

E célból a román kir. kormány, a közös külügyminister úr útján egyidejűleg felkéretik, hogy az érdekelt praefecturákat a szóban lévő munkálatnak még a jelen nyár folyamán közvetlenül a vármegye közönségével leendő foganatba vételére sürgősen utasítsa.

Ezen az érdekelt két állam kormányai által utólagosan jóváhagyandó munkálat mielőbb befejezendő, s nekem folyó évi október hó végéig bemutatandó.

A mennyiben a jelzett munkálat végrehajtásához műszaki közeg igénybevétele elkerülhetetlenül szükségesnek mutatkozik, annak kirendelése iránt a kereskedelemügyi minister úr lesz a vármegye közönsége által hivatkozással jelen rendeletemre közvetlenül felkérendő, kit egyidejűleg megkerestem, hogy a vármegye közönsége indokolt felterjesztésére a megfelelő intézkedést tegye meg.

Mihez tartást végett figyelmeztetem a vármegye közönségét, hogy ezen munkálat a legpontosabban kell hogy elkészítessék.

A munkálatról egy jegyzőkönyv két példányban szerkesztendő s annak mindkét példányát Magyarország részéről a vármegye alispánja vagy helyettese által, Románia részéről pedig a román kir. kormány által kirendelt hivatalos közeg által aláírandó.

A jegyzőkönyvnek Magyarországot illető példányát magyar-román, Romániát illető példányát pedig román-magyar nyelven szerkesztendő.

Ezen jegyzőkönyvnek szerkesztésénél a főgond arra fordítandó, hogy a jegyzőkönyv két példányának magyar és román szövege teljesen összhangzó legyen.

Addig, míg a határszéli csendőrsők a határőrizetből kifolyó szolgálati kezelésére nézve az utasítás 5. §-ának rendelkezéséhez képest egy általam a honvédelmi minister urral egyetértőleg kiadandó szolgálat utasítással elláthatók lesznek, ideiglenesen külön rendelettel történik intézkedés.

Ott, hol szolgabírói kirendeltség nem szerveztetik, a 6. §. utasításához képest, az utlevélt és tolonczügyi szolgálat kezelésére hivatott csendőrsők szintén megfelelő utasítással fognak elláttatni.

A legfontosabb rendelkezés, melynek végrehajtására különös súlyt fektetek, a 7. §-ban foglaltatik.

Ugyanis a határegyezmény XI. cikke szerint azon fekvőségek tulajdonosai, melyek egyik országból egészben vagy részben a másik országba mentek át, a szolgálatukban levőkkel, a háznépükkel együtt jogosítvák fekvőségeiknek a határvonal által elválasztott egyik részéről annak másik részére közlekedni, gazdasági eszközeikkel, marháikkal, szerszámaikkal stb. oda-vissza szabadon járni-kelni, tekintet nélkül arra, hogy a birtok részben az egyik, részben pedig a másik állam fenhatósága alá tartozik; szintegy jogosítva vannak termésüket, marháikat, minden földtermesztvényeiket nyers és feldolgozott állapotban egyik birtokrészükről a másikra akadálytalanul adó- és illetékmentesen átszállítani.

Hogy tehát jelen határőrizeti utasítás életbe léptetésével az ezen kedvezményre jogosultak a szolgálatukban levőkkel és háznépükkel együtt fekvőségeiknek a határvonal által elválasztott egyik részéről annak másik részére közlekedhessenek, gazdasági eszközeikkel, marháikkal, szerszámaikkal stb. oda-vissza szabadon járhasanak és kelhessenek, tekintet nélkül arra, hogy a birtok részben az egyik részben a másik állam fenhatósága alá tartozik, az illetők a megfelelő igazolvánnyal ellátandók.

Mihez tartást végett megjegyzem, hogy különös felügyelet fordítandó arra, miszerint az igazolványok csak a határegyezmény XI. cikkében érintett kedvezményre jogosultak részére állíttassanak ki.

Megjegyzem továbbá, hogy az igazolványnak mindkét állam hatósága részéről láttamozottnak kell lennie; e végből az ezen vármegye alispánja által kiállítandó igazolvány, mielőtt az arra jogosítottnak kiadatnék, az illetékes román praefecturák láttamozását végett megküldendő; részemről egyidejűleg a cs. és kir. közös külügyminister úr közvetítésére oly célból vétetett igénybe, hogy a román kir. kormánytól eszközölje ki, miszerint a praefecturák a jelzett irányban a kellő utasítással sürgősen elláttassanak.

Az igazolványér, mely egy évre szól, de megújítható, s annak láttamozásáért semmiféle díj sem fizetendő. A kiállított igazolványokról három példányba jegyzék vezetendő, melynek egyike hozzám terjesztendő, a másik a határszéli csendőrpáncsnoksággal közlendő, harmadik pedig a vármegye rendelkezésére marad.

A határvonal által elválasztott fekvőségek tulajdonosainak és marháinak átkelésére szóló igazolványi űrlapokból a vármegye közönségének idezártan (ad I. ötven-ötven, ad II. húsz-húsz, ad III. száz-száz, ad IV. nyolczszáz-nyolczszáz, ad V. háromszáz-háromszáz, ad VI. ötven-ötven, ad VII. negyven-negyven, ad VIII. ötven-ötven, ad IX. kétszáz-kétszáz) példányt küldök.

Különös figyelmébe ajánlom a vármegye közönségének az utasítás 8. §-ban foglalt rendelkezésének pontos betartását, mely szerint minden egyes határsértési eset, a tényállás tüzetes felderítése s az elintézésre célzó javaslat megtétele mellett, előterjesztésben tudomásomra hozandó.

Végül nagy súlyt fektetek még arra, hogy a 9. §. utasításai szigoruan szem előtt tartassanak s különösen minden oly eset, melyben magyar alattvaló Romániába átszakadt fekvőség feletti szabad rendelkezési jogában a határegyezmény X. cikke ellenére akadályoztatnék, azonnal tudomásomra hozassék, hogy részemről az egyezményileg biztosított jogoknak a magyar alattvalók részéről akadálytalan gyakorolhatására célzó intézkedések megtétehetőek.

A határőrizeti utasítás többi rendelkezéseinek az illetékes közegek által leendő betartására, az illetékes szakminister urak általam egyidejűleg felkérve lettek.

Kelt Budapesten, 1891. évi július hó 15-én.

Gr. Szapáry, s. k.
Bárá Fejérváry s.k.
Baross, s.k.
Wekerle, s.k.
Szilágyi, s.k.
Gr. Bethlen, s.k.

Forrás: PARÁDI József: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*. II. kötet *Csendőrség a határőrizetben*. Budapest, 2003, Tipico Design. /A magyar rendvédelmi szervezetek története./

I 157/1900.BM-HM. r. a csendőrségi szolgálati utasítás**V. FEJEZET.****Az őrskerület és a határátlépés, valamint a határszéli szolgálat szabályozása.***Őrskerület és csendőrkerületi terület átlépése.*

149. §.

Egyik m. kir. csendőr-őrskerületből a másikba, valamint az I-VI. számú m. kir. csendőrkerületek területén az egyik csendőrkerület területéről a másikba való átlépés meg van engedve.

Horvát-Szlavonországok területére való átlépés és viszont.

150. §.

Ha m. kir. Horvát-Szlavonországok területén, vagy viszont m. kir. horvát-szlavón csendőr (szűkebb értelemben vett) magyar területen kénytelen büntetendő cselekmény elkövetőjét üldözni, magát előbb az illető horvát-szlavón, vagy viszont magyar közigazgatási, illetve helyi hatóságnál bemutatni, és ha az üldözöttet elfogta, azt további eljárásra hivatott hatósághoz való átkísérés végett azonnal átadni, és ha az üldözés felhívás vagy megkeresés folytán történt, erről a felhívást vagy megkeresést intézett hatóságnak jelentést tenni, illetve értesítést adni tartozik.

A fentebb említett közigazgatási vagy helyi hatóságnál való bemutatkozás csak azon esetben tehető meg utólagosan, ha az előleges bemutatás által az üldözés eredménye kockázattalva lenne, p. o. ha az üldözött ilyenképpen az elfogatás alóli menekülésre, a büntetendő cselekmény nyomainak megsemmisítésére, vagy részesekkel való összebeszélésére, vagy a vizsgált eredményének más módon való meghiusítására időt nyerne.

Egyébiránt a m. kir. csendőrök a horvát-szlavon közbiztonsági, közegeknek, és ezek viszont a magyar közegeknek, ha erre felkéretnek, lehetőleg segédkezést nyújtani tartoznak.

Üldözések a monarchia másik államának határán túl.

151. §.

A monarchia másik állama határainak külön parancs, felhívás vagy engedély nélküli átlépése a csendőrségnek, a határátlépés tekintetében megtörtént külön megállapodások értelmében, kivételesen meg van engedve – a büntető törvények és a közbiztonság megóvása érdekében kiadott rendeletek ellen vétők közvetlen üldözése és elfogása céljából – a következő feltételek alatt, u. m. hogy:

- a, az üldöző csendőrök magukat szigorúan az illető állam törvényeihez tartásák;
- b, szolgálati ténykedésüket az illető terheltek üldözésén, illetőleg elfogásán túl ne terjesszék;
- a terheltek üldözése alkalmából a magyar állam határát átlépő csendőrök magukat a határhoz legközelebb fekvő községben (helységben) a közbiztonság fenntartására hivatott cs. kir. hatóságnál, vagy cs. kir. csendőr őrsnél, és ha ilyen helyben nincsen, a községi előjárásnál bemutassák oly célból, hogy azon kérdésre nézve ki eszközölje a további üldözést és az miképpen foganatosíttassék, megegyezés jön létre.

Ily üldözés alkalmával a monarchia másik állama területén elfogott egyén az ottani illetékes hatóságoknak adandó át.

Ha cs. kir. csendőrök, a monarchia másik államának területéről a magyar korona területére jöve, valamely m. kir. csendőr-őrsparancsnokságnál jelentkeznek, ezen parancsnok vagy helyettese a közigazgatási hatóságoknak, ha ez helyben van, erről rögtön szóbeli jelentést tenni, ha ez pedig nem lehetséges, vagy közigazgatási hatóság helyben nincsen, az üldözés folytatása végett kellő intézkedéseket megtenni és az esetet valamint az eredményt a közigazgatási hatóságnak azonnal, saját csendőrszakasziparancsnokságának pedig az »Eseményi jelentés«-ben jelenteni tartozik.

Az államhatár átlépése más esetekben.

152. §.

Magyarország határának külön parancs, illetve felhívás vagy engedély nélkül szolgálatban vagy szolgálaton kívül való átlépése a csendőrségnek szigorú büntetés terhe alatt tilos. Ezen tekintetben kivételnek csak akkor és annyiban van helye, a mikor és a mennyiben ezt a 151. §-ban foglalt rendelkezések, vagy a szomszédos külföldi államokkal létrejött cartellszerződések, melyek a csendőr kerületi parancsnokságoknak, a csendőrséggel való közlés végett, részletesen tudtul adatnak, megengedik.

E tárgyban az 1888. évi XIV. t.-cz alapján kiadott »Határőrizeti utasítás« rendelkezései is mérvadóak.

Határszéli szolgálat.

153. §.

Ha a csendőrség az ország határszélén teljesít szolgálatot, kiváltképpen az utlevélrendészeti szabályok kezelésére kell fokozott figyelmet fordítani és leginkább arra felügyelni, hogy csavargók, kémek vagy a biztonságra egyébképpen veszélyes

egyének belopódzása lehetőleg megakadályoztassék. Ha a határszélen való portyázás alkalmával csempészek vagy a vámszabályok egyéb áthágói találatnak, azok a legközelebbi vám- vagy pénzügyi hatósághoz kísérendők; ha azonban az illető büntetőbírószék üldözendő, vagy más, mint vám- vagy jövedéki kihágási eljárás alá eső tett elkövetésével terhelhetik, őt a vizsgálóbíróknak, illetve a közelebb eső járásbírósnak, egyéb esetekben a közigazgatási hatóságnak kell átadni.

A magyar-román határt útlevél vagy igazolvány nélkül átlépő egyéneket, kiknél elvámolás alá eső tárgyak nem találtak, és kiket a pénzügyőrség, vám- vagy belépő állomás hivatal, esetleg közigazgatási hatóság kirendeltségei latortóztattak, az ott helyben állomásozó, vagy a közelben levő csendőrök köteles átvenni és az illetékes szolgabíróhoz (rendőrkapitányhoz) kísérni; köteles egyúttal minden 24 órában egyszer a vámhivatal, illetve pénzügyőrségnek vámolás, illetve jövedéki elbírálás szempontjából átadott egyének közül azokat, kiknek ügye a jelzett szempontból már letárgyaltatott, szintén átvenni, és ugyanacsak az illetéke közigazgatási hatóság székhelyére kísérni. Egyébként pedig a »Határőrizeti utasítás«-ban foglalt rendelkezések szerint kell eljárni.

Forrás: PARÁDI József: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*. II. kötet *Csendőrség a határőrizetben*. Budapest, 2003, Tipico Design. /A magyar rendvédelmi szervezetek története./

VIII. sz. melléklet

48 999/1912.BM.kr. határszéli külszolgálat átvétele a Magyar Királyi Csendőrség által

határszéli külszolgálatnak átvétele a m. kir.
csendőrség által.

Az 1912. évi állami szükségleteket tárgyaló költségvetésre vonatkozó ez évi V. törvénycikk rendelkezéséből kifolyólag a m. kir. határrendőrségi őrségeket egész Magyarország területén 1912. évi május hó 1-ével beszüntetem és ezzel egyidejűleg az ezen határrendőr őrségek által végzett teendők foganatosításával – a csendőrségre nézve fennálló törvények és szabályok érvényben tartásával – a magyar királyi csendőrséget bízom meg.

Fentiekből kifolyólag a határrendészeti teendőknek a m. kir. csendőrség által való átvétele és azoknak miként való teljesítésére nézve az alábbiakat rendeltem:

A /- alatt csatolt A.) Kimutatásban feltüntetett határrendőri őrségek laktanyái, berendezési tárgyai, irodai- és szolgálati könyvei, a határrendőrlégénység fegyverzete, szerelvénye (kard, derékszíj és kardhüvelytáska) és lőszere, látszóvei, valamint a leltárilag nyilvántartott egyéb itt fel nem sorolt kincstári tárgyak, a határrendőri őrségek székhelyén állomásozó, illetőleg azokhoz legközelebb levő csendőrőrsök parancsnokai által leltárilag és jegyzőkönyvileg a legszigorúbb pontossággal átveendő, az átvételt eszközölt őrsparancsnokságok által további intézkedésemig biztosan megőrzendő és az átadás, illetőleg átvételről szóló jegyzőkönyvek – a leltárakkal együtt – a csendőrkerületi parancsnoksághoz felterjesztendő.

Ezúttal megjegyzem, hogy a polgári határrendőri személyzetnek addig, míg megfelelő kisebb méretű pisztollyal ellátható lesz, a Frommer-féle pisztoly és lőszere meghagyandó, a leltár betérjesztése alkalmával tehát pontosan hozzám bejelentendő, hogy az említett határrendőrségi legénység ideiglenes használatában hány Frommer-féle pisztoly és hozzávaló töltény hagyott.

Azon helyeken azonban, hol a határrendőri őrségek eddigi állomáshelyein 1912. évi május hó 1-jével határrendőri kirendeltségek állíthatnak fel, a laktanyák és azok berendezési tárgyai csak azon esetben veendő át, ha azokra a határrendőrségnek szüksége nincs; minélfogva minden átadás, illetőleg átvétel előtt a csendőrkerületi parancsnokságok az illetékes határszéli rendőrkapitányságokkal közvetlenül lépjenek érintkezésbe és azokkal történt megállapodás alapján intézkedjenek az illetékes őrségekkel szemben az átadás, illetőleg átvétel mikor és ki által történő eszközzése iránt.

Az őrsökről beérkezett jegyzőkönyvek és leltárak a kerületi parancsnokságok által és pedig minden egyes átvételről külön-külön hozzám felterjesztendő, s egyúttal a felterjesztés kapcsán javaslat teendő arra nézve, hogy az átvett laktanyák, – amennyiben azok bérlete a határrendőrség részéről fel nem mondott – és a berendezési tárgyak a csendőrség céljaira mennyiben volnának felhasználandók.

Az átvett irodák, szolgálati könyvek, az átvételt eszközölt csendőrőrsök által az őrsirodában őrzendő meg, míg a határrendőrségek által vezetett oly előjegyzések, melyek a határszéli szolgálatot teljesítő csendőrőrsöknek esetleg szintén szükségesek – mindaddig, míg a határszéli szolgálat mikénti ellátására vonatkozó egyöntetű utasítás valamennyi csendőr-álosztály részére kiadható lesz – ezen őrsök által tovább vezetendő.

Vulkán, Szurdok, Bodzakraszna, Ósáncz és Gyergyóbékáson elhelyezett csendőrőrsöket az útlevélvizsgálattal és a bélyegtelen határszéli útiigazolványok kiállításával is megbízom, minélfogva ezen őrsök által az ottani határrendőrségektől az ehhez szükséges nyomtatványok és bélyegzők is átveendő.

Ezen utóbbi szolgálat teljesítése körül azonban az illetékes őrsök a legnagyobb lelkiismeretességre és pontosságra utasítandók s ez irányban az őrs (járás)-parancsnok személyileg felelőssé teendő.

Miután pedig a határrendőrség folyó évi május hó 1-től csak azon hivatalok székhelyén végzi az útlevél vizsgálatot, ahol az magában a hivatalos helységben végezhető, a már említett őrsökon kívül még a következő kirendeltségek állomáshelyein levő őrsök is tartoznak útlevélvizsgálatot végezni és pedig Predealon, Gyergyótólgyesen, Sósmezőn, Vodiczán, Vöröstoronyban és Gyimesbükkön, de csak a kirendeltségtől távollevő közuton a határkapunál.

Ezen a helyeken a határkapunál őrház van, amely őrházak a berendezéssel együtt az ottani őrsparancsnokságok által két példányban kiállítandó leltár és jegyzőkönyv mellett szintén átveendő, s a jegyzőkönyv és leltár egyik példánya hozzám felterjesztendő. Ezen három utóbbi helyen azonban a határszéli útiigazolványok kiállítását az ottani kirendeltség fogja végezni.

A határrendőr-őrségek megszűnése következtében a határrendőrség őrszemélyzetének egy része a m. kir. csendőrség kötelékébe lép át, míg a határrendőrségnél visszamaradó határrendőrök végrehajtó szolgálatban fognak alkalmaztatni, egyenruhában kardosan és a szükséghez képest polgári ruhában is fognak szolgálatot végezni, amiből folyólag a fegyveres közegeket igénylő végrehajtó szolgálat ellátása a határrendőrségi hatóságok területén a m. kir. csendőrség feladatát képezendi.

A határrendőrségi legénység a titkos megfigyeléseken kívül határszéli szolgálatot csak annyiban fog végezni, hogy a

Zsolna-Czacza,
Lipótvár-Pozsony,
Érsekújvár-Pozsony,
Győr-Királyhida,
Lövő-Sopron,
Eszterháza-Sopron,

Kabold-Veperd-Sopron,
Felsőfőhéregyháza-Sopron,
Nagykanizsa-Csáktornya,
Ujdombóvár-Gyékényes,
Szabadka-Ujgombos,
Topolya-Ujvidék,

közötti vasúti mozgó vonatok rendszeres megvizsgálását eszközlik.

Az itt fel nem sorolt és a kivándorlás hathatósabb ellenőrzése végett esetleg szükséges egyéb, az országból kivezető vasúti és főbb útvonalak ellenőrzése a csendőrség kötelességét képezzék, amire nézve a csendőrkerületi parancsnokságok a határszéli rendőrkapitányságok meghallgatása alapján a szükséghez képest az intézkedéseket estről-esetre saját hatáskörükben tegegyék meg.

A // csatolt B.) Kimutatásban *-gal megjelölt helyeken a m. kir. csendőrség köteles minden, az ország belsejéből érkező vonatonál és gőzhajónál, vasút, illetőleg hajóügyeleti szolgálatot teljesíteni és azonkívül a leszállított kivándorlóknak a határrendőrhatóságok hivatalos helyiségébe való bekísérésénél, azoknak ott való megvizsgálásánál, az erre hivatott határrendőrközegeknek, mint karhatalom, a szükséges segédkezést megadni.

A külföldiek lakhatására vonatkozó 1903:V. t.-cikkben foglalt teendőket a határrendőrség személyzete csak azon városokban és községekben teljesíti, hol határrendőrkapitányság vagy kirendeltség van, a határrendőrség hatósága alá tartozó többi helyeken – a rendezett és törvényhatósági joggal felruházott városok kivételével – ezen teendők végzése a csendőrség kötelességévé tétetik.

Ezen teendők a következők:

1. Ellenőrzése annak, hogy a határrendőrség hatósága területére érkezett, vagy onnan eltávozó külföldiek szabályszerűen be- illetőleg ki lettek-e jelentve?

2. Hogy a hatósági területen 15 napnál tovább tartózkodó külföldiek állandóan itt akarnak-e lakni, s ha igen, lakási szándékukat az illetékes hatóságnál bejelentették-e?

3. Megfigyelése a hatósági területen tartózkodó külföldieknek abból a szempontból, hogy itteni tartózkodásuk nem aggyalys-e, s nem lennének-e az 1903: V. t.-c. 10. §-a alapján az ország területéről kiltiltandók?

Miután a határrendőrség toloncszállítmányok és foglyok kísérésére fegyveres őrközégekkel nem fog rendelkezni, a községi vagy városi rendőrközegek ezen szolgálatokra pedig igénybe nem vehetők, ennek következtében a határszéli rendőrkapitányság vezetője vagy helyettese (a határrendőrségi kirendeltség vezetője vagy helyettese, amennyiben az utóbbi az intézkedő személyzethez tartozik) jogosult ezen szolgálatok végzésére a saját hatósága területén működő csendőrörsöket esetről-esetre felhívni.

A csendőrségi II. Szolgálati Utasítás 81. §-ában foglalt rendelkezések a határrendészeti szolgálatot illetőleg tehát egyenlőre a fentieknek megfelelően módosulnak.

Pozsony és Sopron sz. kir. városok közönsége hozzájárult ahhoz, hogy az ezen városok területén a határrendőrség fegyveres közegei által eddig végzett szolgálatok a m. kir. csendőrség által végeztessenek; ennél fogva ezen városokban ezen szolgálat 1912. évi május hó 1-jével a csendőrség által átveendő, míg Újvidék sz. kir. város területén ezen szolgálat további rendelkezésemig a csendőrség által nem teljesítendő.

Mindkét – előlmegevezett – törvényhatósági joggal felruházott városban egyébként a városi rendőrségnek hatósági jogkör az ottani vasúti, illetőleg gőzhajó-állomásokra nézve ezért érintetlen marad s a törvényhatósági városi rendőrség a hivatásához tartozó közrend fenntartásán kívül, a vasúti és gőzhajó-állomásokon megfigyelő szolgálatot is bármikor végezhet.

Ugyanez áll egyébként a rendezett tanácsú városokra is.

A jelen rendeletben foglaltakból kifolyólag felhívom a kerületi parancsnokságokat, hogy a határrendészeti teendők kifogástalan és pontos teljesítése végett a szükségesnek mutató intézkedéseket saját hatáskörükben sürgősen és a lehető legalaposabban tegyék meg, a már eddig eszközölt megerősítéseken felül esetleg még szükségesnek mutató közörs (különítmény) megerősítéseket saját összes állományukból foganatosítsák és a szolgálatnak átvételét hozzám jelentésük be.

A határszéli rendőrkapitányt, annak helyettesét, a határrendőrségi kirendeltség vezetőjét és annak helyettesét (utóbbi azonban csak akkor, ha az intézkedő személyzethez tartozik), a határrendészeti teendők ellátása tekintetében a hatóságuk területén működő m. kir. csendőrörsöket illetőleg ugyanazon jog illetvén meg, mint a közigazgatási hatóságokat, ennél fogva a határszéli rendőrkapitányságok területén működő csendőrörsök utasítandók arra, hogy a fennebb említett határrendőrhatóságok részéről a saját hatáskörükben hozzájuk intézett hivatalos felhívásoknak eleget tenni tartoznak.

Külön ezúttal is hangsúlyozni kívánom, hogy a csendőrségi tisztii alosztályok a határszéli rendőrkapitányságok és kirendeltségek vezetőivel (tisztviselelőivel) a kölcsönös egyetértő jó viszonyt és a szolgálat érdekében fekvő egymással való gyakori érintkezést tartsák fenn, miből folyólag a csendőrségi tisztii alosztályok utasítandók arra, hogy a határrendőrséggel való súrlódások és kellemetlenségek kikerülése céljából az alárendelt legénységüket minden alkalommal intsek és oktassák, hogy ebbeli köteleiket pontosan és híven teljesítsék.

Kétélyek vagy aggyalok esetében az őrsök által szolgálati úton a szárnyparancsnokságnak teendő jelentés, mely utóbbi ezen jelentésekkel a szabályok értelmében jár el s csak amennyiben ily kétélyek vagy aggyalok a szárnyparancsnokságok által, saját hatáskörükben el nem oszlathatók, úgy a kerületi parancsnokságokhoz, az utóbbiak által pedig hozzám teendő jelentés.

Továbbá felhívom a kerületi parancsnokságokat, hogy az alosztályok által a határrendészeti szolgálat terén kifejtett tevékenység eredményéről, további rendelkezésemig, minden hó 10-ére hozzám kimerítő jelentést terjesszenek fel.

Végül a m. kir. határszéli rendőrségi kapitányságokhoz e tárgyban folyó évi 58,320/V-a. szám alatt kiadott rendeletnek *) a kerületi parancsnokság és alárendelt szárnyparancsnokságok részére szükségelt számú példányait, tudomásulvétel és mihez tartás végett mellékelten megküldöm.

Budapesten, 1912. évi április hó 13-án.

A minister helyett

Jakabffy s. k.

államtitkár

*) B. K. 1912. évf. 136. lapon.

I. melléklet a 48999/1912. B. M. sz. körrendeletre.

A.) Kimutatás

azon határrendőr-őrségekről, melyek 1912. évi május hó 1-ével megszűnnek

Melyik csendőr-kerület területén	Vármegye	Megszűnő határrendőr-őrség megnevezése	Melyik csendőr-kerület területén	Vármegye	Megszűnő határrendőr-őrség megnevezése	
I.	Besztercze-Naszód	Tihucza	II.	Torontál	Borcsa	
IV.	Máramaros	Papfalva		Temes	Kevevára	
	Bereg	Volócz			Temessziget	
	Zemplén	Alsóverezske		Krassó-Szörény	Báziás	
	Sáros	Zemplén-Oroszi			Belobreszka	
	Szepes	Felsővízköz			Ómoldova	
		Poprádremete			Drenkova	
Szepesófalva		Szvinicza				
V.	Liptó	Rózsahegy-Fonógyár		VII.	Hunyad	Vulkán
	Árva	Alsókubin				Szurduk
	Trencsén	Fehérhalom	Háromszék		Bodzakraszna	
		Morvamogyoród			Sósmező	
	Nyitra	Jókkút	Brassó		Hosszúfalva	
VI.	Sopron	Lajtaszentmiklós	Csík		Gyergyóbékás	
	Vas	Pinkafő				
		Gyanafalva				
		Muraszombat				

II. melléklet a 48999/1912. B. M. sz. körrendeletre

B.) Kimutatás

Magyarország területén elhelyezett m. kir. határszéli rendőrkapitányságokról és azok kirendeltségeiről

A m. kir. határszéli rendőrkapitányság megnevezése	A kirendeltség állomáshelye	A m. kir. határszéli rendőrkapitányság megnevezése	A kirendeltség állomáshelye
Máramarossziget	Felsővisó	Sopron	Gyanafalva*†
	Kőrösmező*		Muraszombat*†
	Ökörmező		Csáktornya*
Munkács	Gyékényes*		
Ungvár	Mezőlaborcz*	Újvidék	Gombos*
	Nagyberezna*		Palánka*†
Liptószentmiklós*	Poprád*	Pancsova*	Kevevára*†
	Túróczszentmárton*	Orsova*	Orsova vasúti telep*
Bártfa*	Lubotény*	Nagyszében*	Verestorony*
	Sztropkó		Petrozsény*
Zsolna	Csacza*	Brassó	Predeál*
	Hóllak*		Gyimesbükk*
	Trsztena*		Gyergyótölgyes
Pozsony	Királyhida*		Besztercze *
	Nagyszombat*†	-	
	Szakolcza*†		

*-gal megjelölt helyeken vasút, illetőleg gőzhajóállomás-ügyelet végzendő (kivéve Újvidék várost)

†-tel megjelölt helyeken a kirendeltség a határrendőri őrségek megszűnésével állítatik fel

Forrás: PARÁDI József: Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században. II. kötet Csendőrség a határőrzetben. Budapest, 2003, Tipico Design. /A magyar rendvédelmi szervezetek története./

SUBA János

1918 forró nyara és a Magyar Királyi Csendőrség

Az ötödik évébe lépő világháború egyre több erőfeszítést kívánt az ország társadalmától és gazdaságától, amelybe beleroppant. A hosszantartó, nagy emberveszteséggel járó háború természetes következménye, hogy a hadviselő állam fegyverforgatásra alkalmas lakosságának mind nagyobb és nagyobb része vonul be fokozatosan katonai, harctéri szolgálatra. A katonai szolgálatra bevonul férfi lakosság túlnyomó része földműveléssel foglalkozott, aminek az lett a következménye, hogy a mezőgazdasági munkák elvégzéséhez szükséges munkaerő megcsappant. Ez muszáj volt pótolni, hiszen az ország népességének 65 %-a a mezőgazdaságban dolgozott.

A hatóságok felállították az Országos Közélelmezési Hivatalt, amely a közellátás háború alatti megszervezéséért felelős állami szervezet volt. A hivatal a háború esetére kivételes intézkedésekről szóló felhatalmazási törvény alapján, 1916. október 26-án alakult meg.¹ Létrehozását a mezőgazdasági termelés csökkenése következtében fellépő, a háború elhúzódásával egyre növekvő élelmiszerhiány tette szükségessé. Feladata a legfontosabb közlelmezési cikkek összegyűjtése és a rászorulóknak való kiutalása, a kiskereskedelem szabályozása, a maximált árak meghatározása, illetve az ezzel kapcsolatos adminisztratív teendők ellátása volt. Megszervezésével egyidejűleg, elnökének vezetése alatt, a közlelmezésre vonatkozó ügyek előkészítésére Országos Közlelmezési Tanácsot szerveztek, amelynek élére 1917. augusztus 23-án az uralkodó tárca nélküli minisztert nevezett ki.

Intézményeket létesítettek, melyeknek különleges feladatává tették a mezőgazdasági munkák zavartalan ellátásának biztosítását. Ilyen intézmények voltak a honvédelmi tárcánál a „Mezőgazdasági csoport”, az egyes vármegyékben és több törvényhatósági joggal felruházott városban pedig az alispán, illetve a polgármester elnöklete alatt megalakult és működő „vármegyei, illetve városi gazdasági munkabizottságok”, amelyek feladatát képezte, hogy a mezőgazdasági termények előállításához szükséges kézi és ígás munkaerő mindenkor rendelkezésre álljon.

Arra, hogy Magyarország területén a tavaszi, a nyári és az őszi idény alatt a mezőgazdasági munkálatok, különösen pedig, az aratás fennakadás nélkül elvégezhető legyen, 1 millió munkás pótlásáról kellett gondoskodni. Ezt több forrásból tudták csak biztosítani. Az egyik forrást az ország területén lévő hadifoglyok alkották, közülük több százezer főt a mezőgazdaság rendelkezésére bocsátottak. A bevonultakból – akiket még nem vittek ki frontra – arató menetszázadokat alakítottak. Aratás idején a hadrakelt seregnél és a hátszágban aratási szabadságot engedélyeztek. A legénység azon tagjait, akik önálló mezőgazdasági tevékenységet folytattak, illetve mezőgazdasági iparosok voltak felmentették. A póttesteknél a nélkülözhető legénységből katonai munkásosztásokat alakítottak és a mezőgazdaság rendelkezésére bocsátottak. A katonai nevelő intézetek és a polgári középfokú oktatási intézmények tanulói is részt vettek az aratásban. Az otthon maradt idősebb korosztályú férfiakat, nőket és gyerekeket a hadbavonultak helyére állították, sokszor a hatóság kötelezte erre őket.

Magyarország vetés területe 1914-ben, a háború első évében, midőn a háború kitörésekor a mezőgazdasági munkák zömét már befejezték 17 millió kat. hold volt, 1917-ben 15, 750 000 kat. holdat tett ki a vetésterület.

A művelés alá vont szántóföld nagysága 1914-ben 22 millió 700 000 kat. hold. volt, 1917-ben 22 millió 350,000 kat. holdat tett ki. Parlagon maradt Magyarországon: 1914-ben 1,960,000 kat. hold, 1917-ben 2,000,000 kat. hold föld. A terméseket nézve búzából 1914-ben 28 millió, 1916-ban 30 millió, rozsból 1914-ben 10 millió, 1916-ban 9 millió, árpából 1914-ben 14 millió, 1916-ban 12 millió, zabból 1914-ben 12 millió, 1916-ban 12, ¼ millió, kukoricából 1914-ben 47 millió, 1916-ban 30 millió métermázsát takarítottak be. A szénatermés 1914-ben és 1916-ban egyforma maradt: tudni illik mindkét évben 85 millió métermázsa. Az 1916. év háborús és búzatermése kereken 2 millió métermázsaival múlta felül a tulajdonképpeni békeév búzatermését.²

1918 januárjában ismét élelmezési válság robbant ki az Osztrák-Magyar Monarchiában, amely csakhamar elérte az arcvonalak katonaságát is.³ Ennek a válságnak a sokoldalú leküzdésére vették igénybe a Magyar Királyi Csendőrséget, mégpedig egyrészt az aratási munkálatok rendvédelmi, és az azt követő rekvirálások karhatalmi biztosítására.

A csendőrségnek a válság leküzdése érdekében történő igénybevétele nem 1918-ban kezdődött. 1917 tavaszán a háborús kényszergazdálkodás következtében általános élelmezési válság következett be, amely a polgári lakosság után előbb a hátszágai alakulatokat, majd az arcvonalak csapatait érte el. Magyarországon volt olyan közigazgatási terület, ahol a lakosság 180 g kenyéren tengődött, burgonyá-

ja, zöldségfélje egyáltalán nem volt, a sertésállomány pedig kukorica hiány miatt elhullott.⁴ A városi lakosság kenyérfejadagja 170–175 g körül mozgott, holott 200 g-ban szabták meg azt a minimumot, amellyel a szervezet még fenntartható. A budapesti malmoknak, hogy a lakosság lisztszükségletét biztosíthassák, napi 200 vagon gabonát kellett volna kapniuk, de volt olyan nap, hogy az őrlésre szánt gabona mennyisége a 100 vagon sem érte el.⁵ A kormányok a nagyvárosok kenyér- és egyéb élelmiszerellátását biztosítani nem tudták, így az ún. Zita királyné akció ingyen kenyér kiosztással próbált a munkásnegyedek feszült helyzetén enyhíteni.

TISZA István miniszterelnök ellenállását legyőzve – 1917 nyarára – sikerült megoldani a válságot, a belső készletek kíméletlen rekvirálásával és kényszerfelvásárlásokkal, valamint a meghódított területek fokozódó kirablásával. Mintegy 20 millió q gabonát rekviráltak el, vagy különböző ügyletekkel a Haditermény Rt szervei vásárolták fel.⁶

Az általános élelmezési válságot súlyosbította, hogy a hadvezetőség a hadsereg ellátását a polgári lakosság rovására mindenképpen biztosítani akarta. Mikor azonban 1917 áprilisában a polgári lakosság élelmezési helyzete már tarthatatlanná vált, a hadvezetőség kénytelen volt előbb a hátszói, majd a frontcsapatok ellátásában radikális korlátozásokat bevezetni. 1917. április 2-án az egész hadsereg lisztfejadagját napi 120 g-mal, csökkentette. A háború elején a norma 700 g, a csökkentés előtt 560 g volt.⁷

Az 1917 ősztől fellépő élelmezési válság, mind a front, mind a hátszói alakulatoknál nagyon erősen érezte hatását.⁸ A rekvirálások, karhatalmi alakulatok bevetését is magában foglalta.⁹ Ebben is szerepet játszott a csendőrség.

A hadseregben foganatosított újabb kényszerrendszabályokkal és szigorú takarékosági intézkedésekkel és a Monarchia által megszállt területek – Lengyelország, Románia, Szerbia – nagyarányú kiszákmányolásával a hadsereg, elsősorban a frontalakulatok ellátását igyekeztek biztosítani.¹⁰ A kényszer és takarékosági intézkedések nagy része – a polgári lakosság mellett – elsősorban a hátszói alakulatok helyőrségi, kórházi és a front utánpótlását biztosító póttestek alakulatai rovására történt. A hátszói csapattesteknél a rendelkezések, és parancsok egymásután csökkentette előbb az élelmiszeradagokat. Pl. a cukorilletményt minimálisra, csökkentették, a kávéilletményt eltörölték; a reggelinél a kávé rántott levessel helyettesítették. Ugyanez a parancs a napi kenyérfejadagot 200 g-ban állapította meg és bevezette a heti 3–4 hústalan napot.¹¹

Az 1917 őszen katonai segédlettel előteremtett készletek 1918 január elejére kimerültek.¹²

Ezért 1918 január elején minden eddiginél súlyosabb rekvirálásokat rendeltek el, ezt követte a hús, a zsír, nyersbőr, faggyú, élőállat ármaximálása és egyes takarmánynövények emberi táplálékul való felhasználásának parancsa.¹³ Január közepén a hadvezetőség kezdeményezésére rendelet jelent meg a kukorica és bármilyen emberi táplálkozásra alkalmas termény elrekvirálásáról.¹⁴ Az élelmezési válság a hadvezetőséget élelmiszerkorlátozó intézkedésekre kényszerítette.¹⁵

Az ötödik háborús év nyarának az egyik legfontosabb eseménye az aratási munkálatok megszervezése, munkaerővel való ellátása, a gépek biztosítása volt. 1916-ban 870 000 főt, 1917-ben 995 300 főnyi munkást tudtak mozgósítani az aratási munkálatokhoz.¹⁶ A hátszókban felülvizsgálták az alakulatokat, sokat felosztottak. Ezeket valamint a keleti frontról felszabadult alakulatok egy részét (az 1867–1872 évfolyambelieket) munkásosztagokba szervezték, és mezőgazdasági munkára vezényelték a hadifoglyok helyett. Ugyanis a szovjet kormánnyal kötött hadifogoly kicserélési egyezmény alapján az orosz hadifoglyokat elszállították. A hadifoglyok alkották a legnagyobb munkaerő kontingenst a háborús viszonyok közepette.

Az Országos Közélelmezési Hivatal már május 11-i átiratában két hadosztály legénységének megfelelő létszámú katonát és 300 tisztet kért a honvédelmi minisztertől.¹⁷ A háborús évek termésének begyűjtéséhez, zár alá vételéhez (rekvirálásokhoz), valamint az aratási munkálatok biztosításához évek óta a hadsereg segítségét vette igénybe a mezőgazdaság. 1917-ben a rekvirálásokhoz a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium 100 tisztet bocsátott a mezőgazdaság rendelkezésére.¹⁸ Így volt ez 1918-ban is. „Tekintettel arra, hogy a létszámban felette megcsökkent közigazgatási tisztviselőket a reájuk háruló munkálatok amúgy is rendkívül igénybe veszik, méltányosnak látszik, hogy az aratás és a termés kézhezvétele körül folyó munkálatokban oly segítő munkaerőket bocsássunk rendelkezésükre, amelyek az eredményt biztosíthatják.”- szöveg a minisztertanácsi előterjesztés érvelése.¹⁹ A későbbi tárgyalásokon a létszámot pontosították. A katonai segítséggel végzendő ellenőrzési munkálatokra 505 tisztet, 5000 főnyi legénységet és az esetlegesen karhatalmi célokra 10–15 gyalog zászlóaljra kért az Országos Közélelmezési Hivatal 1918. június 20-tól 1918. október 31-ig.²⁰

A minisztertanácshoz jóváhagyásra felterjesztett honvédelmi és földművelésügyi miniszteri tervet, mint minden évben a határzár elrendelésével kezdődött. Az aratási és csépelési munkálatok ideje alatt addig az időpontig tartott a határzár, amíg az átvételi bizottság működését befejezte. A határzárát

a határrendőrség, a pénzügyőrség, és a csendőrség hajtotta végre a belügyminiszter által előterjesztett és jóváhagyott terv szerint.²¹

A katonaság által rendelkezésre bocsátott – harctéri szolgálatra alkalmatlan – 505 tiszt csupán ellenőrzésre volt hivatott. E minőségükben mint az Országos Közélelmezési Hivatal és mint a közlelmezési kormánybiztosok szerveiként működnek. Ezekkel a tisztekkel a közigazgatási hatóságok nem rendelkezhetek.

A tiszti létszám mintegy 500 főt tett ki. Vármegyénként egy „vármegyei ellenőrző tiszt” ez összesen 63 fő, a közigazgatási járásokra egy-egy „ellenőrző tiszt” ez összesen 442 fő. Így az összes tiszti szükséglet 505 fő. A tiszti létszám megoszlása a következő volt: az öt honvédkerület területén 2–2 kormánybiztosság volt a mezőgazdasági munkálatok irányítására. A Budapesti kerülethez 7 vármegye 62 járása tartozott, a tervezett tiszti létszám 62 fő volt. A Szegedi kerülethez 9 vármegye 83 járása tartozott, a tervezett tiszti létszám 92 fő volt. A Kassai kerülethez 16 vármegye 113 járása tartozott, a tervezett tiszti létszám 129 fő volt. A Pozsonyi kerülethez 15 vármegye 92 járása tartozott, a tervezett tiszti létszám 107 fő volt. A Kolozsvári kerülethez 16 vármegye 92 járás tartozott, a tervezett tiszti létszám 108 fő volt. **(I. sz. melléklet)**

Ebből egyértelműen kitűnik, hogy a tisztek a szervezésen túl csak az adminisztrációs teendők ellátására kellettek. Így tudták csak pótolni a közigazgatási apparátus létszámhiányát és leterheltségét.

A rendelkezésre bocsátandó mintegy 5000 főnyi (később már 8000 főről esett szó) legénység a csendőrség alárendeltségébe került. A honvédelmi tárcának a kért 5000 fő kiállítása nagy nehézségeket jelentett. Az 1918-ban a frontra induló XLI. gyalogos menetelakulatok legénységi szükségleten felül, a honvéd pótzászlóaljknál volt a 1918. július 1-i állománykimutatás szerint 72 400 fő 1875–1900 születési évfolyamú frontszolgálatra alkalmas katona. Ezek közül kilenc vagy több heti kiképzésben részesült 44 000 fő.

A kért kirendelést mennyiségileg tudták volna teljesíteni. Minőségileg azonban nem. A hadifogságból hazatért katonáknak előírás szerint négy hét szabadság járt. A hadifogságból hazatért katonákat a hadvezetőség a hadsereg tartalékának tekintette, akiket a szabadságuk letelte után frontra kell irányítani.²² Így a katonák egyrészt szabadságon voltak, másrészt a megbízhatóságuk „aggályos” volt. A statisztika szerint rendelkezésre álló 72 400 főből 71 000 fő volt a hadifogságból hazatért. Így 1400 fő vezényelhető lett volna, feltéve, ha más tanfolyamra vezénylésük nem történt meg időközben.

Azonban nem ez az egyetlen megkeresés érkezett a honvédelmi tárcához. Az 5 000 fős csendőrségi megerősítésén kívül további 1 500 főt kértek még, az Ukrajnában tevékenykedő csendőrség megerősítésére.²³ Tervbe vettek továbbá az üzemek katonai osztagainak felváltására 3 000 főt, valamint az 1872–1874 születésű évfolyamok felváltására a 39. és a 40. honvéd hadosztály személyi állományából hadosztályonként további 1 200 főt, továbbá a karhatalmi zászlóaljok céljára is igényeltek 2 000 főt. A mögöttes országrészben a csendőrség megerősítésére pedig 5 000 főt kértek.²⁴ Összesen 18 900 főt igényeltek különböző célokra. Ezen felül június hónapban még 2 500 katona tanfolyamra vezénylését tervezték. Így tehát összesen 21 400 fő megbízható személyre lett volna szükség.

A már említett meglévő 1 400 fő mellett júniusban még 5 000 főt tudtak összeszedni. Ez már 6 400 főt jelentett. Így már csak 1 500 fő volt a hiány. Ezért újabb létszámadatokat kértek be a póttestektől a már 4 hetes, vagy annál hosszabb idejű kiképzésben részesült katonákról.

Ezek után már csak fontossági sorrend felállítása következett, amely egyben időbeliséget is jelentett. Az 5 000 főt mindenféleképpen ki kellett állítani, mert az aratás életbevágó volt az ország számára. Az ukrajnai csendőrség által igényelt 1 500 főt öt turnusban, kéthetenkénti 300 fős váltásokkal kellett vezényelni. Így csupán júniusban 600 főt kellett biztosítani. Az üzemek keretlegénységi állományának kicserélését júliusra, illetve augusztusra halasztották. A két honvéd hadosztálynál az idősebb legénység felváltását júliusra irányozták elő, végszükség esetén a felét 1 200 főt váltottak volna le. Októberig tervezték az 1867–1869 évfolyamok leváltását. A karhatalom felállítása háttérbe szorult, mert már nem állt rendelkezésre megfelelő létszámú személyi állomány. A csendőrség létszámának emelését szeptemberbe irányozták elő.²⁵ A tanfolyamokra vezénylést júniusban elhalasztották, mert már nem állt rendelkezésre a szükséges létszám.

Az öt honvéd kerületben diszlokáló 28 honvéd pótzászlóaljtól vezényelték a nélkülözhető katonákat 56 csendőr szárnyparancsnoksághoz, akik a Magyar Királyi Csendőrség általárendeltségébe kerültek.²⁶

A budapesti kerületből hét zászlóalj állományából összesen 1591 főt vezényeltek 12 szárnyparancsnoksághoz. A másik ilyen nagy kerület a szegedi volt, ahol hat zászlóalj állományából összesen 1194 főt vezényeltek 9 szárnyparancsnoksághoz. A kassai honvédkerületben négy zászlóalj állományából 705 főt vezényeltek 13 szárnyparancsnoksághoz. A pozsonyi honvédkerületben hat zászlóalj

állományából 922 főt vezényeltek 9 szárnyparancsnoksághoz. A kolozsvári honvéd kerületben öt zászlóalj állományából 588 főt vezényeltek 13 szárnyparancsnoksághoz.²⁷

Az arányokat vizsgálva megállapítható, hogy a kerületek nagysága és a művelhető földterület elosztása között szoros összefüggés tapasztalható. Az alföldi területeket magába foglaló budapesti és a szegedi székhelyű csendőr kerületekhez vezényelték a legtöbb katonát. **(II. sz. melléklet)**

Az összlétszámában 5 000 fős erősítéssel a csendőrség 11 482 fős létszáma 16 482 főre emelkedett. Ez 43 %-os növekedést jelentett. Ezzel a létszámmal vágott neki a Magyar Királyi Csendőrség a legnagyobb nyári idénymunka rendvédelmi biztosításához.²⁸

A csendőrséghez vezényelt katonáknál az alapelv az volt, hogy mind a tiszteket, mind a legénységet azon honvéd kerület területéről rendelték ki, amelynek a területén működött az a csendőr őrs, amelyhez vezényelték őket. Ha a honvéd kerület területén lévő honvéd póttettek nem tudtak megfelelő számú tiszteket és legénységet e feladat elvégzésére kikülöníteni, akkor kellett a cs. és kir. kerület parancsnokságoktól magyarul tudó tiszteket és legénységet vezényelni. Hangsúlyt fektettek arra is, hogy a román, a szerb és a rutén nemzetiségű legénység közül csakis a feltétlenül megbízható katonákat rendeljék ki. A fizikai alkalmasság nagyon fontos volt, azért hogy a csendőrségi járőrszolgálatot képesek legyenek ellátni. Ez nagyon súlyos feltétel volt az akkori legénységi állománnyal szemben, ugyanis minden épkézláb ember már a fronton teljesített szolgálatot.

Fegyverzetük átalakított orosz puska volt, szuronnyal, 120 db éles tölténnyel. Elhelyezésnél elvül szolgált, hogy a legénység vagy a csendőr őrsök körletében, vagy a közvetlen szomszédban levő házakban szállásolták el. Az összes legénységet a csendőrség élelmezési létszámába számolták el. A csendőrség a felmerült költségeket a belügyi tárcából megelőlegezte és havonként a mozgósítási hitel terhére számította át. A vezényelt legénység június 20-án az illetékes csendőr szárnyparancsnokság alárendeltségébe lépett. A parancs szerint október 31-én minden külön parancs nélkül alakulatához bevonulni köteles volt.²⁹

Megegyeztek abban is, hogy a csendőrség további megerősítését a szükséghez képest az Országos Közélelmezési Hivatal fogja kezdeményezni. Megegyezés született, arról is, hogy a termés biztosításánál a csendőrségre háruló feladatokat és részletes utasítások a belügyi-, a honvédelmi, és a közlelmezési minisztériumok közös utasításban fogják kidolgozni.

A csendőrség azon részeit, mely a határelzárásnál nem alkalmazták, az aratási munkálatok ellenőrzésénél igénybe vették. Tekintettel arra, hogy „ezáltal a közbiztonsági szolgálat zavartalan ellátása fennakadást ne szenvedjen” a vezényelt katonák 1918. június 10-ére már a csendőrség rendelkezésére álltak. Az 5 000 katona vezénylésével a 11 482 főnyi Magyar Királyi Csendőrség létszáma 16 482 főre emelkedett. Ez 43 % növekedést jelentett. Ezzel a létszámmal vágott neki a Magyar Királyi Csendőrség a legnagyobb nyári idénymunka rendvédelmi biztosításának. **(III. sz. melléklet)**

Jegyzetek:

¹ 3560/1916. ME. r.

² HL. HM. 4840/el.1.a.1918.V.3.Felvilágosító, propaganda a mögöttes országrészekben. 751.doboz.

³ FARKAS. (A könyv levéltári hivatkozásai már nem állják meg a helyüket. Nem lehet pontosan visszakeresni a levéltári forrásokat.)

⁴ TISZA: 142–151. p.

⁵ TISZA: op. cit. 191. p.

⁶ Loc. cit. 129–131. p.

⁷ A közös minisztertanács 1917. szeptember 24-i ülésén foglalkozott a Monarchia katasztrofális élelmezési és általános gazdasági helyzetével, s úgy ítélte meg, hogy a katonai különítményekkel végrehajtott élelmiszerrekvirálások fokozásával, különféle segélyakciókkal, Németországból kért gazdasági segítséggel, majd az árpa és kukorica élelmezési célokra való felhasználásával kell a közellátásból hiányzó 10,08 millió métermáza gabonát pótolni ahhoz, hogy a gazdasági összeomlást elkerüljék.

FARKAS: op. cit. 42. p.

⁸ 1917 novemberére olyan súlyossá vált, Monarchia számos területén ismét éhínség lépett fel: Magyarországon Szabolcs, Szatmár, Bihar, Pozsega és az erdélyi megyék lakossága szenvedett az éhínségtől.

HL. HM. 15085. sz./Eln. I.–1917. szeptember 30.

⁹ HL. HM. 18 467. sz. /Eln. 3–1917. augusztus 25. ; HL. HM. 15 648. sz. /Eln. 4.a.–1917. augusztus 15. ; HL. HM. 904. sz. /Eln. 4.a.-1917. december 15.

¹⁰ HL. HM. 318 880/8–1917. szeptember II. M.kir. 38. ho. iratai.

¹¹ HL. HM. 420 227/8–1917. december 3.

¹² Magyarországon az agrárproletariátus által sűrűn lakott Szabolcs, Szatmár, Csongrád és Bihar megyét újból éhínség fenyegette.

¹³ FARKAS op. cit: 74. p.

¹⁴ HL. AOK. 1918. év 53. cs. Rendezetlenben: I. AK Qu. Abt. Nr. 45 000/I–1918. február 10. idézi az erre vonatkozó parancsot.

¹⁵ A hadsereg alakulatainál a napi fejadag 250 g kenyérré, 160 g húsrá és 8 g zsírra esett. Pótlékként szárított főzelék szolgált (az ún. Dörrgemüse). Egymást követő rendelkezések egyszer a hústalan napok számát emelték, máskor csökkentették a főzelékhiány miatt (HM 17 586–8–1918. január 19.) Január 14-én előírták, hogy a hátszói csapatoknál a kenyérlisztet burgonyával, korpával kell helyettesíteni, vagy kenyér helyett halat, állati belsőséget kell kiosztani megszabott kalóriakulcs szerint. 1918. január 26-án a frontalakulatoknál is szigorú takarékosági intézkedéseket vezettek be, a szárított főzelék arányát a húsilletékekkel szemben növelték, a kenyérlisztet burgonyával és korpával váltották fel.

FARKAS op.cit: 76-77. p.

¹⁶ Vö. 1. sz. jegyzettel.

¹⁷ HL. HM. 2039 eln.k.o.-1918. A nyári aratási munkálatok lebonyolítása 743. doboz

¹⁸ HL.HM 490072/2-1917 sz. – tisztek vezénylése a rekvirálásokhoz 743.doboz..

¹⁹ HL.HM 2463/eln.k.o.-1918 évi termés biztosítása. 743. d.

²⁰ HL.HM 2463/1918 sz. eln.k.o. előterjesztés a Honvédelmi Miniszterhez a mezőgazdasági munkálatok lebonyolítása érdekében 743.doboz.

²¹ PARÁDI: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. ; PARÁDI: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században.*

²² 1918. IV.29-ig összesen 366 527 fő legénység és 1459 fő tiszti állományú egyén érkezett haza. A breszt-litovszki béke megkötése előtt már 171 881 személy hazajött. A hadvezetés a rossz ellátás miatt egyre több hazatérőt kényszerült szabadságra küldeni, amelyet négy hétről nyolc hétre emeltek fel. Azoknak a személyeknek pedig, akiknek szülőföldjét a háború elpusztította, 12 heti szabadságot engedélyeztek.

FARKAS: op. cit. 107-124. p.

²³ HL. HM. 12195/eln1-1918. 743.doboz.

²⁴ HL. HM. 1214/eln.1.-1918. 743. doboz.

²⁵ HL. HM.13356/eln.1.-1918. 743. doboz.

²⁶ HL.HM 13320/eln.1.-1918.-Az 1918. évi termés biztosítása, Csendőrség megerősítése. 10. osztály véleménye. 743.doboz.

²⁷ A budapesti 1. zászlóaljból 163 főt Budapestre, a szintén budapesti 29. zászlóaljból 132 főt fele-fele arányban Ipolyságra és Balassagyarmatra, a 6. szabadkai zászlóaljból állományából 321 főt fele-fele arányban Pancsovára és Újvidékre, a 11. jászberényi zászlóaljból 162 főt Szolnokra, a 30. kecskeméti zászlóaljból 321 főt fele-fele arányban Kecskemétre és Zomborára, a székesfehérvári 17. zászlóaljból összesen 241 főt fele-fele arányban Székesfehérvárra és Szekszárdra, a 19. pécsi zászlóaljból összesen 251 főt arányosan megosztva Pécsre és Kaposvárra vezényeltek.

A szegedi 5. zászlóaljból 130 főt Aradra, a 2. zászlóaljból, amely Gyulán és Karánsebesen állomásozott 100 főt Dévára, a 3. Debreceni zászlóaljból 104 főt Debrecenbe, 104 főt Szentésre, a 4. nagyváradai zászlóaljból szintén 208 főt felezve Nagyváradra és Belényesre, a 7. verseci zászlóaljból 220 főt Nagybecskerekre, a 8. lugosi zászlóaljból összesen 328 főt, fele-fele arányban Lugosra és Temesvárra vezényelték.

A 9. kassai zászlóaljból összesen 260 főt 6 szárnyhoz: 44–44 főt Kassára, és Lőcsére, 43 fős kontingenseket pedig Eperjésre, Ungvárra, Beregszászra, és Máramaroszigetre, a 10. miskolci zászlóaljból 250 főt 4 szárnyhoz Miskolcra, Sátorlajújhelyre 63–63 főt, Nyíregyházára és Nagykárolyra 62–62 főt vezényeltek. A 16. besztercebányai zászlóaljból 45 fő a városba maradt.

A 13. pozsonyi és a 14. nyitrai zászlóaljból egyenként 138 fő, a 15. trencsényi zászlóaljból 60 fő maradt a helyorségében, a 18. soproni zászlóaljból összesen 206 fő fele-fele arányban Sopronba és Szombathelyre, a 20. nagykanizsai zászlóaljból még 103 főt Szombathelyre, 103 főt Zalaegerszegre, a 31. veszprémi zászlóaljból 87–87 főt (összesen 174 főt) Győrbe és Esztergomba vezényeltek.

A 21. kolozsvári zászlóaljból 150 fő négy szárnyhoz Zilah, Nagyenyed 37–37 fő, Torda, Kolozsvár 38–38 fő, a nagyszébeni 23. és a Dési 32. zászlóaljból egyenként 100–100 főt 50 fős kötelékekben nagyszébeni, petrozsényi, dési és besztercei szárnyakhoz, a 22. erzsébetvárosi zászlóaljból 65–65 főt (összesen 130 fő) Marosvásárhelyre és Segesvárra, a 24. fogarasi zászlóaljból 108 főt 36 fős kötelékekben Brassóba, Sepsiszentgyörgyre, és Csíkszeredára vezényelték.

HL. HM. 24 636 Eln.KO.1918.

²⁸ A budapesti székhelyű csendőr kerület – a hét vármegyére kiterjedő – 12 szárnyból öthöz 160 fő vagy annál több, 4 szárnyhoz 120 fő vagy annál több és 2 szárnyhoz pedig 66 fős erősítés érkezett. A csendőr kerület létszáma 1812 fő volt az érkezett erősítés 1591 főt tett ki. Ez 87 %-os létszámnövekedést jelentett. Így összlétszámuk 3403 fő lett.

A szegedi székhelyű csendőr kerület 9 szárnyához érkező erősítések közül a legnagyobb kontingens 220 fős volt, két szárnyhoz 164 fő, egy szárnyhoz 130 főt öt szárnyhoz pedig 100-104 fő erősítés érkezett. A csendőr kerület létszáma 2478 fő volt, az érkezett erősítés pedig 1194 főt tett ki. Ez 48 %-os létszámnövekedést jelentett. Így a csendőr kerület összlétszáma 3668 főre nőtt.

A kassai székhelyű csendőr kerületben lévő 13 szárnyból 7 szárny 43–45 fős, négy szárny 62–63 fős és két szárny 75 fős megerősítést kapott. A csendőr kerület létszáma 2448 fő volt az érkezett erősítés 705 főt tett ki. Ez 29 %-os létszámnövekedést jelentett. Így a kerület összlétszáma 3153 főre nőtt.

A pozsonyi székhelyű csendőr kerületben lévő a 9 szárnyból kettő szárny 138 fős, négy szárny 103 fős kettő szárny 87 fős, és egy 60 fős megerősítést kapott. A csendőr kerület létszáma 1926 fő volt, az érkezett erősítés 922 főt tett ki. Ez 48 %-os létszámnövekedést jelentett. A csendőr kerület megerősített létszáma összesen 2848 fő volt.

Az erdélyi, a kolozsvári székhelyű csendőr kerület 13 szárnya, 36-65 fő, hét szárny 36-38 fő, négy szárny 50 fő, két szárny pedig 65 fő szárnyankénti megerősítést kapott. A csendőr kerület létszáma 2818 fő volt, melyhez 588 fő erősítés érkezett, így 21 %-os létszámnövekedést hoztak létre. A megerősítéssel a kolozsvári székhelyű csendőr kerület személyi állományának összlétszáma 3406 főre nőtt.

Loc. cit.

²⁹ HL. HM. 1320/eln.10.-1918. A 10. osztály vélemény a csendőrség megerősítéséről.

A jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK és KISMONOGRÁFIÁK

FARKAS

— FARKAS Márton: *Katonai összeomlás és forradalom 1918-ban.* Budapest, 1969, Zrínyi.

- PARÁDI: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században.* — PARÁDI József: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században.* I-III. köt. Budapest, 2003, Tipico Design. I. köt. *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben.* II. köt. *Csendőrség a határőrizetben.* III. köt. *Rendőrség a határőrizetben.* /A magyar rendvédelmi szervezetek története./
- TISZA — TISZA István: *Tisza István összes munkái.* Budapest, 1937, Pallas.

TANULMÁNYOK

- PARÁDI: Áttérés a háborús határőrizet-
zetre az első világháború előtt. — PARÁDI József: Áttérés a háborús határőrizet-
zetre az első világháború előtt. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, IV. évf. (1994) 5. sz. 13–17. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Háború, forradalom, trianon.*” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

IRAT-, DOKUMENTUM- és LEVÉLTÁRAK

- HL. HM. — Hadtörténeti Levéltár Honvédelmi Minisztérium iratainak gyűjteménye.
HL. AOK. — Hadtörténeti Levéltár AOK gyűjtemény.

JOGSZABÁLYOK

- 3560/1916. ME. r. — 3560/1916. ME. r. az Országos Közélemezési Hivatal és Tanács létrehozása tárgyában.

Mellékletek jegyzéke*I. sz. melléklet*

Kimutatás Az 1918 évi aratási és cséplési munkálatok ellenőrzéséhez szükséges katonai segítségről (tiszték). 124

II. sz. melléklet

Kimutatás az 1918. évi aratási és cséplési munkálatok ellenőrzéséhez szükséges katonai segítségről (legénység). 125

III. sz. melléklet

Kimutatás az 1918. évi aratási és cséplési munkálatok ellenőrzéséhez vezényelt .csendőrök és katonák létszámáról. 125

*I. sz. melléklet***Kimutatás Az 1918 évi aratási és cséplési munkálatok ellenőrzéséhez szükséges katonai segítségről (tiszték)**

Honvéd Kerület pk.-ság.	Kormány- biztosság	Közig. járás	Bevetett termés terület 1914-ben kat. holdban	Csendőrség létszáma	Megyei ellenőrző tiszt	Járási ellenőrző tiszt	Összesen	Legény- ség
Budapest	bpestvidéki	35	3 229 149,42	1 084	3	35	38	967
	kaposvári	27	1 909 549,08	728	4	27	31	381
Szeged	nagyvárad	40	2 506 209,00	963	5	40	45	522
	temesvári	43	2 736 920,82	1 515	4	43	47	820
Kassa	kassai	57	1 812 925,14	1 178	9	57	66	362
	sátoraljaújhelyi	56	1 914 288,84	1 270	7	56	63	382
Pozsony	pozsonyi	67	2 756 520,18	1 358	9	67	76	826
	veszprémi	25	1 306 372,86	568	6	25	31	261
Kolozs- vár	kolozsvári	57	1 501 585,20	1 613	8	57	65	300
	marosvásárhelyi	35	897 258,84	1 205	8	35	43	179
Összesen:		442	20 570 779,38	11 482	63	442	505	5 000

Forrás: HL. HM. 24636 eln.ko.-1918.

**Kimutatás az 1918. évi aratási és cséplési munkálatok ellenőrzéséhez
szükséges katonai segítségről (legénység)**

Vezénylendő			Átadandó, ill. útbaintítandó		Vezénylendő			Átadandó, ill. útbaintítandó			
honvéd			csendőrszárny parancsnokság		honvéd			csendőrszárny parancsnokság			
Ker.	Pót zlj.	fő		fő	Ker.	Pót zlj.	fő		fő		
Budapest	1	163	Budapest	163	Kassai	10	250	Miskolc	63		
	6	321	Pancsova	161				Sátoraljaújhely	63		
			Újvidék	160				Nyíregyháza	62		
	11	162	Szolnok	162				16	45	Besztercebánya	62
	29	132	Ipolyság	66							
			Balassagyarmat	66							
	30	321	Kecskemét	161	Pozsony	13	138	Pozsony	138		
			Zombor	160				14	138	Nyitra	138
	17	241	Székesfehérvá	120				15	60	Trencsén	60
			Szekszárd	121				18	206	Sopron	102
19	251	Kaposvár	125	Szombathely						103	
		Pécs	126	20				206	Zalaegerszeg	103	
Szeged	2	100	Déva						100	31	174
	3	208	Debrecen	104				Esztergom	87		
			Szentes	104				21	150	Kolozsvár	38
	4	208	Nagyvárad	104						Zilah	37
			Belényes	104	Torda	38					
	5	130	Arad	130	23	100	Nagyenyed	37			
	7	220	Nagybecskerek	220			Nagyszeben	50			
8			328	Lugos	164	Petrozsény	50				
	Temesvár	164		32	100	Dés	50				
Kassa	9	260	Kassa			44	22	130	Beszterce	50	
			Lőcse	44	Marosvásárhely	65					
			Eperjes	43	24	108	Segesvár	65			
			Ungvár	43			Brassó	36			
			Beregszász	43	Sepsiszentgyörgy	36					
			Máramarossziget	43	Csikszereda	36					
	12	150	Eger	75							
			Rimaszombat	75							
Összesen									5 000		

Forrás: HL. HM. 24 636 eln.ko.-1918.

**Kimutatás az 1918. évi aratási és cséplési munkálatok ellenőrzéséhez
vezényelt .csendőrök és katonák létszámáról**

Katonai kerület	Csendőrség létszám	Vezényelt katonák	Összlétszám	Növekedés %-ban
Budapesti	1 812	1 591	3 403	87
Szeged	2 478	1 194	3 668	48
Kassa	2 448	705	3 153	29
Pozsony	1 926	922	2 848	48
Kolozsvár	2 818	588	3 406	21
Összesen	11 482	5 000	16 482	143

Forrás: HL. HM. 24 636 eln. ko.-1918.

SUBA János

A Magyar Királyi Csendőrség és a vasútbiztonság 1917–1918

Az I. világháború fokozott terhet rótt az ország vasútvonalaira és a vasutasaira. 1914 áprilisában Magyarország területén 10 757,7 km hosszú fővasút volt, amelyből 8 833,4 km államvasút volt, továbbá 12 178,9 km helyi érdekű vasút volt, összesen 22 354,6 km. Ezen kívül 376,6 km hosszú városi és helyi vasút is működött. A MÁV vonalain bonyolódott le békében a személyforgalom 70 %-a, az áruforgalom 78 %-a. A bevételekből a személyforgalom 86 %-a, a teherforgalom 85 %-a.

Az államvasutak kezelésében lévő fővonalakon folyt, a haderők átcsoportosítása, utánpótlás szállítása, a lőszer, élelem, sebesült és mind egyéb anyag, nagy tömegű, hosszú távra való szállítása.

A MÁV vezetőit egyre jobban aggasztotta a megnövekedett teher és személyforgalom, a hadiforgalom és szakszemélyzet létszámának csökkenése (a megszállt területek hadiforgalmának beindításához, vasútvonalak helyreállításához MÁV-tól vonultattak be szakembereket.) A MÁV válogatott személyzete szakmai és erkölcsi tekintetben egyaránt felhíglult.

A vasúti szállításra, a vasútvonalak biztosítására már a háború előtt különböző utasításokat készítettek. A különböző utasítások azonban nem számoltak a saját hadseregük által elkövetett fosztogatásokkal, korabeli megnevezéssel „dézsmálásokkal”.

A vasútállomásokon előforduló lopások, megviselték a MÁV „kötségvetését”. Ugyanis a magyar államvasutak a világháború előtt – az árulopásokból és dézsmálásokból fakadóan – évente átlag 1–2 millió korona összeget fizetett ki a kártérítésként. Ez az összeg 1916-ban a 6 millió koronát is meghaladta.¹

A hadrakelt hadsereg átvonuló katonái fosztogattak. A fosztogató katonák három kategóriáját különböztették meg:

- egyes katonák (szabadságon lévők, szökevények stb.) akik a pályaudvarokon lézengtek, és mint alkalmi bűnösök jöttek tekintetbe;
- üres kórházvonatok személyzete, és az egyes katonai küldemények kísérő;
- végül egész csapatszállítmányok, ezek voltak a legveszedelmesebbek, nemcsak az okozott károkorias méretei miatt, hanem a csoportos fellépésükből adódóan a személy és vagyonbiztonságra nézve egyaránt súlyos és leküzdhetetlen agresszív magatartásuk miatt.

Ideális megoldás egy külön vasúti rendvédelmi szervezet felállítása lett volna. A központi szállításvezetőség a cs. és kir. hadügyminisztérium nevében közölte, hogy a katonai személyek által elkövetett lopások megakadályozása céljából külön katonai őrségeket nem szervezhet. Tanácsolta, hogy fenyegető veszély esetén az állomásfőnökök forduljanak a pályaudvar-parancsnokokhoz karhatalmi segítségért.²

Vasúti őrség felállítása azonban továbbra is szerepelt az elképzelésekben. Úgy képzelték, hogyha a vasúti őrséget népfőlkelőkkel szervezik meg, akkor csak úgy lesz eredményes a működésük, hogyha a népfőlkelő és a csendőrségi egyének az őrségekben, egyenlő arányban vannak. A népfőlkelőknél nagyobb arányban való igénybevétele „kellő kioktatás hiányában megghiúsíthatná a jól iskolázott és célra és a tapasztalat szerint minden tekintetben kitűnően bevált csendőrszemélyzet eredményes működését.” Tehát már eleve számoltak a csendőrség vasúti felhasználásával. A második világháború alatt már 1940-ben felállították a vasúti csendőrséget. Az új csendőri szakszolgálat létrehozására 1940-ben a magyar csendőrség szervezete szakosodási folyamatának részeként került sor.³

A MÁV vezetése ezért a vasúti fosztogatások megakadályozására 1917-be tervet dolgozott ki.⁴ A tervet két részből állt. Egyrészt a vasúti objektumok erősebb „hatósági” karhatalmi felügyelete, ellenőrzése, másrészt az állomásoknak (pályaudvaroknak) a MÁV dolgozókon kívül (vasúton kívül) álló személyek illetéktelen behatolása ellen való biztosítása volt. Ez a pályaudvarok bekerítése, a kapuk számának korlátozása, a be- és kijárási ellenőrzése, és egyéb más rendszabályokból állt.

A tervet első része a „karhatalom” kirendelése, megerősítése volt. A kérdés az volt, hogy a katonaság által történő fosztogatások megakadályozására egyedül hathatós eszköz a megfelelő karhatalom? És milyen karhatalom? A válasz: katonai, de amennyire csak lehet, csendőrségi egyénekkel kiegészítve. Ezzel együtt a szállítmányparancsnokok magatartásának és felelősségének megfelelő szabályozásával.

Tehát egy olyan intézményhez nyúltak segítségül, amelynek nem ez volt a feladata, nem erre képezték ki, de kéznél volt. És hírneve eredményessége erre a feladatra is predesztinálta.

A csendőrség részéről már eddig is történt ebben az irányban intézkedések, mert a budapesti állomások megfelelő védelmére 350 csendőrből álló őrséget szerveztek. Ezen felül a vidéki nagyobb gócpont-állomások őrzésére a budapesti csendőrség állományából kb. 1 000 embert, különítették ki.

A vidéki állomások őrzése 3 826 embert igényelt volna, az üzletvezetőségek. A tervezett létszámot – amely álló őrségekkel számolt – azonban a létszámhiány miatt csendőrség vezetői járőrökkel akarták helyettesíteni.

Úgy vélték, hogy 1 000 csendőr 1 000 népfelkelővel kiegészítve kielégítheti a MÁV igényeit.

A kérdést nehezítette az, hogy a honvédelmi miniszter a szükséges intézkedéseket nem tehetette meg egyedül. Tekintve a szállításra kerülő különböző csapattestekre, a honvédelmi a hadügyminisztérium, a hadsereg főparancsnokság és a Landwehr-minisztérium, sőt a tekintetbe jövő német hadseregparancsnokságok egyértelmű intézkedésére volt szükség.

Felmerült az a gondolat is, hogy a vasútigazgatóságok tegyenek lépéseket felügyeleti hatóságuknál aziránt, hogy az összes vasúti területekre nézve statáriumot léptessenek életbe. Ez nem történt meg.

A MÁV 12 üzletvezetősége területén 135 állomásra kért 1 847 csendőrt, Horvátország területén 16 állomást 257 csendőrrel kívántak megerősíteni. Így a tervezett összlétszám 2104 főt tett volna.

A vasútbiztosítási teendők ellátásában érintett csendőr őrsök létszámfelemelése 4–8, illetve 12–25 fő között mozgott. A létszámnövelés az aradi üzletvezetőség területén 23, a Budapest-balparti üzletvezetőség területén pedig 37, Horvátország területén pedig négy üzletvezetőség állomásait érintette. Horvát oldalon összesen 16 állomásra kértek csendőr különítményeket. **(I. sz. melléklet)**

A Magyar Királyság területén összesen 1847 főnyi létszámemelést kértek.⁵

A horvátok 16 állomásra 257 főnyi létszámemelést javasoltak. Ennek több mint felét, 136 főt 8 állomáson a Pécsi üzletvezetőség területén, míg a Zágrábi üzletvezetőség 5 állomásán 78 csendőr erősítést terveztek. **(II. sz. melléklet)**

A 19 budapesti, illetve főváros környéki pályaudvarok 362 főnyi csendőr létszámát 45%-al 162 fővel tervezték felemelni. Így összesen 524 csendőrt terveztek a legfontosabb vasútállomásokra.⁶

A vasútállomások karhatalmi csendőri megerősítése a összhangban állt az őrsök létszámával, illetve a pályaudvarok forgalmával.

A MÁV vezetői is mindent megtettek a személy- és vagyonbiztonság javítása érdekében. A MÁV vezetői által megtartott értekezleten összesen 19 javaslatot fogadtak el.⁷

Térfelügyelői állás szervezése. Itt megállapították, hogy a létszámemelés a fennálló viszonyok között belátható időn belül kivitelezhetetlen. Azon kívül ez egy sor problémát vet fel, például: ha a térfelügyelő tudja is, hogy mely értékesebb áruval rakott kocsikat kell őriztetni, mégis az állomáson mozgó kocsialomány állandó változása közben a kiállított őr az őrzött kocsikat nem követheti. Egy másik felfogás szerint nem a tolatások közben szükséges a kocsik őrzése, hanem a félreállított, veszteglő szállítmányok volnának őrizendők. Ezen szállítmányok mindenkor hollétének ismerete és ez alapon a megfelelő őrszemek kiállításáról való gondoskodás lenne a térfelügyelő feladata.

Összefoglalva minden egyes pályaudvarnak vannak exponált pontjai, amelyeket meg kell állapítani, és szigorúan őrizni, de vannak olyan helyzetek, amikor nagy előnnyel jár egy olyan személy alkalmazása, aki a pillanatnyi változó helyzetet alaposan ismeri s ez által az átmenetileg veszélyeztetett pontokon a szükséges őrizet iránt, intézkedhetne.

Ezért az egyes fontosabb gócpont állomásokon az üzletvezetőségek megkísérelték – a fennálló személyzeti viszonyok tekintetbevételével – egy olyan közeg alkalmazását, akinek a vasúttrendészeti szolgálat vezetése volna a feladata. Erre a célra lehetőleg tisztviselő alkalmazandó volt a MÁV álláspontja.⁸

A szállítmányok zárása, pecsételése. A MÁV-nál a kéregpapírzárát és sodronyzárát alkalmazták. A kéregpapírzár esetleges sérülése nem követhető nyomon, hogy mikor sérült meg. Ehhez járult még a vonatfelvételi, átadási és átvételi szolgálat sok tekintetben felületesen, sőt szabályellenes hanyag teljesítése. Ugyanis a vonatátvételt és átadást a legtöbb esetben nem volt idő a nagyobb forgalmú állomásokon, de, még ha volna is, a szabályszerű átvétel és átadás, a 35–40 órás szolgálat után hazatérő vonatkísérő személyzet részéről illozórikus lenne ilyen hosszú szolgálat után még 1–1 óra hosszát tartó pontos, erős figyelemet összpontosítást igénylő munkát lelkiismeretesen elvégezzen.

Az üzletvezetőségek szigorúan utasították személyzetüket a vonatfelvételt, vonatátvételt és átadási szolgálat szabályszerű elvégzésére. Ahol lehetőség volt a szolgálat ellenőrzésére alkalmas ellenőröket alkalmazzanak. Ellenőrökül a (kereskedelmi csoportnak, illetve a felállítandó nyomozó csoportnak) egy-egy tagját alkalmazták. A kolozsvári üzletvezetőség területén már működött egy ellenőrző csoport 4 fővel. Ez a csoport a dézsmálási eseteket is nyomban helyszínen lerendezte.

Felmerült az, hogy a vonatvezetők és kísérők a vonatkésések következtében a vonalon töltött aránytalanul hosszú szolgálati ideje lényegesen csökkenthető lenne, ha a forgalmi korlátozásokat időben életbe léptetnék.

A MÁV vezetése ezt nem vállalta, mer álláspontja szerint a forgalmi korlátozás idő előtt való életbeléptetése a kereskedelmi és közgazdasági érdekeket indokolatlanul a legsúlyosabban, érinti, ezért itt két irányban kell fokozott körültekintéssel eljárni, és a helyzet összes tényezőinek objektív mérlegelésével kell a helyes időpontot eltalálni.

Pályaudvarok kivilágítása. Ez a banálisnak tűnő feladat a rendkívül súlyos anyagihiány miatt minimumra korlátozódott. Ezért megpróbálták a pályaudvar egyik pontjáról a legfrekvenciáltabb helyre áthelyezni a világítást.

Őrkutyák alkalmazása. Az örök mellé az őrkutyák alkalmazását a MÁV vezetése nem látta kivihetőnek, tekintettel a pályaudvarokon megforduló nagyszámú intézeti alkalmazottra. Azonban jóváhagyta, hogy az üzletvezetőségek minden esetre kíséreljék meg alkalmas viszonyok között ilyen kutyák használatát.

Az értékesebb rakományok fedett kocsikkal való továbbbítése. Amennyiben fedett kocsik rendelkezésre állnak, felhasználásuknál minden esetre elsősorban a legértékesebb áruk jöjjenek tekintetbe.

A vasúti kocsik különleges jelölése, illetve ennek elhagyása. A vasúti kocsik egy része az értékesebb tartalmat eláruló „gyűjtőkocsi” megjelölést használta. Ennek elhagyása árukezelési szempontból nem volt kívánatos. A többi felirat, mint pl.: „bor”, „sör” stb. legtöbb esetben a helyes kezelés (óvatos tolatás stb.) szempontjából szintén a vasút munkáját szolgálta. Ezért ezek a jelölések is megmaradtak.

Felvetődött az a gondolat is, hogy a darabáruval rakott kocsikat csak nappal továbbítsák, és ahol az ezeket továbbító kezelővonat estétől reggelig tartózkodik, ott megfelelően őrizték. Ez nem volt új gondolat, mert 20 évvel ezelőtt is a menetrendeket e szempont betartásával szerkesztették meg. Ezt ma már a mai viszonyok között keresztül vinni lehetetlen. A kezelő vonatok mai – a gyakorlatban kikristályosodott célszerűségi elvek szerint közlekedtek. Ennek ellenére az egyes üzletvezetőségeket felhatalmazták, hogy különleges viszonyok között e téren is kíséreljenek meg belátásuk szerint helyesnek látó módosításokat alkalmazni.

Kocsik zárása. A zágrábi üzletvezetőség vezetője javasolta, hogy vegyék át a posta által már kipróbált és igen jónak bizonyult kocsilezárási módszert. A kocsiajtót 5 helyen 3 mm vastag dróttal zárják le. A lezáráshoz egy lapos fogót használnak, amely még csípőszerkezettel is el van látva. Az így lezárt ajtó kinyitásához sok időre, és még létrára is szükség van. Ezt a lezárási módot javasolta az útközben kezelést nem igénylő kocsiknál, míg a gyűjtőkocsi egyszerű lakattal volnának lezárandók. A MÁV véleménye szerint a lakat alkalmazása annak a velejáró sok nehézség (kulcs elvesztése, feladó állomásra való visszaküldés, hamiskulcs stb.) miatt aligha válna be.⁹ A drótozás alkalmazását illetőleg számolni kell a drótbeszerezés nehézségeivel és az állomásoknak a megfelelő szerszámokkal való ellátásával. Az a döntés született, hogy a dróttal való lezárást illetőleg az egyes üzletvezetőségek állapítsák meg, hogy mely állomások jöhetnek tekintetbe és mennyi drótra, és lapos fogóra lenne szükség. Ez után fognak dönteni ebben a kérdésben.

Kocsik zárása a szállítók részéről. A MÁV álláspontja szerint a szállító feléktől a mai viszonyok között a lakat alkalmazást megkövetelni nem lehet. Igaz a kormánynak módjában van az üzletszabályzatot a 2 §. (4) bekezdése alapján időlegesen módosítani. Azonban, ha nem lehet a lakatot beszerezni, úgy céltalan volna az üzletszabályzat módosítását kezdeményezni. A felek által rakott kocsiknak a felek által alkalmazandó lakattal való lezárását azonban minden esetre meg kell engedni. Ezért a hírlapok és kereskedelmi kamarák útján felhívták a szállító közönséget, hogy a felek által rakott kocsikra saját érdekében is lakatokat alkalmazzanak. Ez irányban a MÁV központilag intézkedett.

Pályaudvarok bekerítése. A legegyszerűbb módszer a pályaudvarok bekerítése két okból akkor kivitelezhetetlen volt. Egyrészt az óriás költségek miatt, másrészt a szükséges anyag egyáltalában nem volt beszerezhető. Azon kívül a legnagyobb veszedelem, a házi tolvajok garázdálkodása ellen semmi védelmet nem nyújthat.

Megkülönböztető jelvények alkalmazása. A Fiumei pályaudvaron a vasúti alkalmazottak már használtak megkülönböztető jelvényt és ez elég jónak bizonyult. A MÁV vezetése szerint a jelvényeknek az összes üzletvezetőségek területén egyformáknak kell lenniük.¹⁰

A dézsmálási estek rendőri bejelentése. A fosztogatást, dézsmálást mindig jelentette a MÁV, de ennek nem volt eredménye. Egyrészt a rendőri létszám hiánya, másrészt ezeket a dézsmálásokat rendőrség nem kezelte megfelelő eréllyel és sürgősséggel. Sok esetben maguk a rendőri egyének is dézsmáltak (mint pl.: Fiume). Ezért a MÁV vezetősége megkereste a belügyminisztert és a horvát bánt, hogy a rendőrhatalóságokat utasítsák arra, hogy a vasúti árudezsmálásokat eseteit a legmesszebbmenő szigorúsággal kezeljék és a gyorsabb eljárás érdekében a telefon útján adott bejelentéseket is, fogadják el.

Pályaudvarok és vonatok átvizsgálása. Megállapodtak, hogy az időszakonként váratlanul átvizsgálják az őrbódékat és az ott elhelyezett tárgyakat. Kutatás tartanak időközönként a raktárakban lévő és a raktári munkások ruháinak elhelyezésére szolgáló szekrényekben és ládáknban, továbbá a raktárnoki bódék tetején, a raktárak gerendázatain. Ez a vizsgálat nem csak az állomások területeire, hanem az állomások közelében lévő pályaoRHázakra, sőt a szomszédos kis állomásokra is kiterjedt.

Állomásfőnökök jutalmazási joga. A zágrábi üzletvezetőség vezetője indítványozta, hogy az állomásfőnököket ruházzák fel bizonyos mértékig önálló jutalmazási joggal. Azért, mert minden állomásfőnöknek megvannak a maga bizalmi emberei, akik a tettesek kiderítésében sikeresen közreműködhetnek. Azonban ha az állomásfőnök ezen egyének megjutalmazásánál bejelentési rendszerhez van kötve, akkor kiderülhet, hogy kik voltak a feljelentők, és így ezeknek, mint ilyeneknek további igénybevétele lehetetlenné válik. A javaslatot elfogadták.

Jutalomban részesítendő mindenki: magánosok, rendőrök, csendőrök, katonai őrszemek, szóval mindenki, aki a tettes kézre kerítésére, eredményre vezető útbaigazítást ad. Jutalomban részesítendő vasúti alkalmazottak is, ha hivatalos szolgálati kötelezettségeiken túlmenően olyan eredményes buzgalmat fejtenek ki, amely a tettes kézre kerítésére vezet. A jutalom magasabb összegben fog annak részére megállapíttatni, aki a tettes kézre kerítésére vonatkozó eredményes értesítésen kívül, még az ellopott áru rejtkehelyére nézve is eredményre vezető útbaigazítással szolgál. Az üzletvezetőségek és állomásfőnökök utalványozási hatásköre és az utalványozási eljárás mikéntje külön szabályozást fog nyerni. A jutalmazási rendszer, de nem az egyes jutalmazások közhírré teendő.

Dezsmálásán kapott vasúti dolgozók büntetése. Tekintettel a vasút súlyos személyzethiányra, már eddig is kénytelen volt teljesen megbízhatatlan, sőt sok esetben már elítélt és többször büntetett egyéneket foglalkoztatni, mert a szükséges személyzetpótlás nem állt rendelkezésére. Felmerült a kérdés, hogy a tervezett radikális intézkedések által tömegesen tetten ért és leleplezett házitolvajokat a vasút miképpen fogja pótolni? A Vezetés álláspontja az volt, hogy a tetten ért alkalmazott ellen teljes szigorral járjanak el.¹¹ Nem tévesztendő szem elől, hogy a cél nem a lehető legtöbb megtévedt alkalmazott azonnali letartóztatása, hanem inkább az, hogy a tervezett radikális intézkedések és néhány teljes szigorral megtorolt eset elrettentő példája minél szélesebb körben és minél rövidebb időn belül éreztesse üdvös hatását.

Állomások ellenőrzése. Az üzletvezetőségi székhelyeken fordult elő a legtöbb dézsmálási eset és egyéb szabálytalanság. Ezért az egyes üzletvezetőségek intézkedtek, hogy a székhelyeiken lévő állomásokat ellenőrizzék. Itt az arra alkalmas egyén kiszemelése és a megfelelően alkalmazott külön díjazás rendkívül hatásos és célszerű eszköznek ígérkezett.

Tehervonatok kísérése. Célszerű volna, ha a kezelő tehervonatok raktárosok kísérenék, a vizsgáló főkalauz intézményének mintájára. Hatásos eszköznek ígérkezne ez a vonatkísérő személyzet dézsmálásainak megakadályozása szempontjából. Ennek az intézménynek gyakorlati keresztülvitelét megnehezítette az utazási hitel minimális összege. Utasították az üzletvezetőségeket, hogy a személyzeti viszonyokat figyelembe véve tegyenek ez iránybalépéseket. Szükség esetén a hitel kiterjesztése iránt tegyenek kellőleg indokolt javaslatot. Az indokolt hitel kiterjesztésnek nincs akadálya, de ha ennek szükségessége felmerül, úgy a kiterjesztés mérvét mindenesetre előre kell jelezni.

Vasutasok természetbeli dotálása. Intézkedések történtek, hogy a személyzet ne legyen kénytelen lopni. Anyagi, és pedig elsősorban természetben nyújtott támogatással, élelmiszerral és elsőrendű szükségleti cikkek, beszerzésével kell a személyzet erkölcsi ellenálló képességét fokozni, e nélkül az erkölcsi oktatás keveset ér. Intézkedések már történtek, hiszen háborús pótlékok címén kifizetett összeg már eddig is 260 millió koronát tett ki.

Nyomozó csoport felállítása. Az államvasutaknál már egyszer volt szervezve központi nyomozó csoport, de ez 1908-ban feloszlatták, mert működése nem volt elég eredményes. Ezután a nyomozásokat az egyes üzletvezetőségek végezték. Jelenleg is helyesebb volna a nyomozó testületnek üzletvezetőségek szerint decentralizált szervezése. Így a lopások és árudézmálások ügyének tárgyalására és ehhez szükséges nyomozások megejtésére az egyes üzletvezetőségek kebelén belül nyomozó csoportok alakítottak. Ezen csoportoknál alkalmazottak létszámát, az egyes üzletvezetőségek a mindenkori helyi és vonalviszonyoknak megfelelően, saját belátásuk szerint állapították meg. Altisztek alkalmazását épp úgy, mint a nyomozó csoportokban alkalmazott egyének létszámát illetően a helyi viszonyokhoz képest az egyes üzletvezetőségek tettek javaslatot.

Pályaudvarokba való be- és kilépés rendje. A pályaudvarokon való jogos tartózkodás igazolására szolgáló látható jelvények rendszerbe állítása. Egy külön bizottság dolgozta ki a pályaudvarokba való be- és kilépés rendjét, illetve a pályaudvarokon való jogos tartózkodás igazolására szolgáló látható jelvények minőségét és alkalmazásának módozatait.¹² Ez után a döntés alapján a látható jelvények és ezek kötelező viselésének rendszere az államvasutak egész hálózatára kiterjedően, a nagy gócpont állomásokon, a pályaudvarokon jogosan tartózkodó összes személyzetre kiterjedt.

A bizottság döntése a következő volt:

- Minden gócpont állomáson a pályaudvarokban való ki- és bejárás lehető legkisebb számú ki- és bejárási kapura korlátozódjon. A pályaudvarokon elkerülhetetlenül fenntartandó gyalogjáró utak a bejárási kaputól a laktanyába, fűtőházakba stb. szigorúan jelöljék meg. Ezen utak a lehető legrövidebbek legyenek és csak ezen kijelölt utat használhatják a szolgálatba lévő vagy szolgálatból távozó személyzet.

- „Elvül szolgál, hogy a pályaudvaron elsősorban a vágányok közt és a rakott kocsik között hivatlanul egyén nem tartózkodhat. A szolgálatba álló személyzet (láthatóan viselendő) fémből készült, számozott jelvényt viseljen, amely jelvény a csendőrséggel szemben is a pályaudvaron való illetékes és jogos tartózkodás külsőleg felismerhető jelül fog szolgálni.”

A bizottság a jelvények részletes kivitelezésére is javaslatot tett:

- A tisztviselők a pályaudvarnak a csendőrség vagy rendőrség őrizetére bízott területen csak egyenruhában vagy karkötővel, polgári ruhában jelenhetnek meg. Polgári ruhában úgy a vasúti tisztviselők, valamint idegen felek, csak egyenruhás, vagy karkötővel ellátott polgári ruhába öltözött tisztviselő kíséretében tartózkodhatnak.

- Az alkalmazottak, valamint az összes szolgálati ágak napibéres és munkás személyzete a már említett területen csakis láthatóan (a mellen) viselendő jelvénnel tartózkodhatnak.

A külsőleg viselendő jelvényre vonatkozólag javasolja a bizottság, hogy a kör alakban, fémből 4–5 centiméter átmérőnek megfelelő nagyságban készíttessék. A kör alakú jelvény közepén sorszám és e felett az állomás neve legyen domború nyomású kivitelben. Amennyiben a kivitel és költség szempontjából lehetséges, kívánatos lenne, hogy a jelvény alapszíne fehér és a dombornyomás (szám és állomás, név) fekete legyen. A jelvény felerősítése szempontjából a bizottság karabinerzárral végződő, kb. 10 centiméter hosszú, fémből készített láncocskát javasolt a jelvényre erősíteni, mellyel az a gomblyukba akasztható legyen.

A jelvények állomásonként tekintet nélkül a szolgálati főnökségekre 1-től kezdődően folyamatosan számozódnak, hogy azonban az alkalmazottak mely szolgálati ághoz való tartozása már a jelvény-számból is megállapítható legyen, minden szolgálati ágnak (állomás, vontatás, pályafenntartás, műhely, szertár) külön folytatódó számcsoportot adnak ki.

A jelvényt csakis a szolgálati idő tartamára adható ki, mely idő alatt a jelvény viselése kötelező. A szolgálatba lépés alkalmával a jelvényt attól a feljebbvalótól kapja meg, akinél a szolgálatba lépés alkalmával jelentkezni tartozik, és ugyanennél adja le a szolgálatból való távozásakor.

Mindenki, aki a jelvény viselésére van kötelezve, egy igazolvánnyal is ellátandó. Az igazolvány száma azonos legyen a jelvény számával. Az igazolványt minden szolgálati főnökség maga adja ki a beosztottjainak, és erről nyilvántartást vezet. Az igazolvány mindaddig az alkalmazottnál marad, amíg azon az állomáson tesz szolgálatot.

Az igazolványt, mint a jelvények kiegészítő részét mindenki köteles szolgálatban magánál tartani. Ebből következik, hogy a jelvény az igazolvány nélkül érvénytelen és az igazolvány a jelvény hiányát nem pótolhatja.

Ideiglenesen kirendelt egy helyettesítő személyzet részére minden szolgálati főnökség úgy a jelvényekből, valamint az igazolványokból tartalékkészletet tart, melynek kiszolgáltatásáról és bevonásáról pontos nyilvántartás vezetendő.

A mozdony és vonatkísérő személyzet szolgálatba jelentkezése alkalmával honi állomásán megkapja a jelvényt, melyet a vonat végállomásán szolgálatának befejezése alkalmával az illetékes szolgálati helyen leadni tartozik, ahol a vissza illetve továbbutazásig letétben marad. Hogy azonban a kiküldetési állomásán a laktanyát elérhesse, akkor is, ha oda csak a pályaudvaron illetve vágányokon keresztül juthat, saját állandó jelvényének leadásakor egy külön e célra szolgáló jelvényt kap, mely őt csakis a kijelölt úton való átjárásra jogosítja. E célra szolgáló jelvény négyszögletes (négyzet) alakú legyen és az állomás nevével, legyen ellátva. Elutazása alkalmával a jelvényt leadni tartozik, amikor honi állomásának a jelvényét visszakapja.

Az értekezleten döntés nem született ugyan, azonban ez sem segített. A vasúti fosztogatások tovább folytak.

Jegyzetek:

¹ A katonai személyek által elkövetett vasúti árudézmálások és lopások tárgyában a kereskedelemügyi miniszter átiratban kérte a közös hadügyminisztert hathatósabb intézkedések megtételére.

HL. HM. 56993/III. H.-1917.-Ker.M.

² A zágrábi üzletvezetőség 1917. október 26-i 25455/III-1917. számú jelentése a katonai csapatszallítmányokhoz tartozó katonák féktelen erőszakoskodásairól, a pályaudvari és a szállítmányparancsnokok erélytelenségéről és részben tehetlenségéről tesz kimerítő jelentést. A cs. és kir. központi szállításvetetéség 1917. július 13-án kelt 123797 számú átirata a vasúti és hajózási főfelügyelőséghez.

³ PARÁDI

⁴ 1917. XII. 10-én TOLNAY Kornél államtitkár elnökletével értekezletet tartottak a vasúti árulopások és dézmálások megakadályozása tárgyában.

⁵ A pécsi és a temesvári üzletvezetőség területére egy-egy állomásra 20, illetve 30 főt a többi üzletvezetőség területére pedig hét állomásra 42 csendőrt, négy állomásra 100 csendőrt, hét állomásra 121 csendőrt, hat állomásra 147 csendőrt, 15 állomásra 211 csendőrt, 14 állomásra 238 csendőrt 23 állomásra 342 csendőrt végül pedig 37 állomásra 357 csendőrt kértek.

⁶ A MÁV felosztás szerint adott volt az üzletvezetőségek területe. Hivatalos dokumentumokban, mindenféle számításnál, tervezésnél ezeket vették alapul.

Az I. Budapest Központi üzletvezetőség területén 6 állomást érintett. Itt egy 15 fős, három 24 fős, és két 30 fős (Hatvan és Szolnok) különítményt állítottak fel, illetve erősítették meg. Ez összesen 147 főnyi létszámemelést jelentett.

Az egyik legnagyobb kiterjedésű üzletvezetőség a II. Budapest-balparti volt, -amely a Felvidék területének nyugati részét is lefedte. Itt 37 állomáson 357 fő csendőr létszámemelést terveztek. Az őrsök létszáma változó 6, 8, 10, 15, 20, és 30 között mozgott. Így 21 állomáson 6 fős, 8 állomáson 10 fős és két állomáson (Pozsony és Dunakeszi-Alag) 30 főt terveztek. A legtöbb csendőrt, 75 főt Pozsony 4 állomására terveztek.

A III. szombathelyi üzletvezetőség területén lévő 7 állomásra 32 csendőr jutott a 6 fős őrsök megerősítésére. Ehhez jött még horvát területen 1 állomás szintén 6 csendőrel.

A IV. miskolci üzletvezetőség területén a létszámfejlesztés 14 állomást érintett, ahová 238 főnyi csendőrt terveztek vezényelni. Az őrsök létszáma itt is megfelelt az állomások nagyságának. A létszámemelések 8, 10, 20, 30, 40 főt tettek ki. 7 állomáson 10 fővel, Rutkán, Sátoraljaújhelyen 30 fővel, míg Miskolc két pályaudvarán 60 fővel, (ebből a személyi pályaudvaron 40 fővel) kívánták emelni a csendőri létszámot.

Az V. szegedi üzletvezetőség 12 állomásán 133 főnyi csendőrt vezényeltek. Az őrsök létszáma 4 állomáson 6 fő, 3 állomáson 8 fő, 1–1 állomáson 10 és 15 főt, és 3 állomáson 20 főt terveztek. Ezekből Szeged 4 pályaudvarán 75 főnyi csendőr jutott.

A VI. debreceni üzletvezetőség 15 állomására összesen 211 fő csendőrt terveztek. Az őrsök átlagos létszáma itt is a szokásos 6–8–10–15–20–30 főnyi volt. 3 állomáson 6 fő, 5 állomáson 15 fő, 3 állomáson 20 fő, illetve Debreceni állomást őrset 30 fővel terveztek.

A VII. kolozsvári üzletvezetőség 4 állomására 100 főt terveztek vezényelni. Két-két 20, illetve 30 főnyi létszámmal.

A VIII. aradi üzletvezetőség területén lévő 23 fontosabb állomására 342 főnyi csendőrt vezényeltek. Az őrsök átlagos létszáma 12 fő volt az állomások több mint felén 13 őrsön. 5 állomáson volt 20 főnyi és két állomáson 30 főnyi (Arad és Nagyvárad) őrslétszám. Voltak kiemelt pályaudvarok, például: az erdélyi Piski két pályaudvara 12, illetve 20 főnyi őrssel. Püspökladányba és Szajolba 20 főnyi őrsöt terveztek.

A IX. zágrábi üzletvezetőség területén, a magyar vonalon 7 állomásra 121 csendőr jutott. 2 állomáson 6 főnyi, egy-egy 15, illetve 20 főnyi őrs (Budafok és Sárbogárd) létszám jutott. Az Új-Dobrovári vasúti gócpont 36 főnyi erősítést kapott. A horvát vonalrészén 5 állomásra 75 csendőr jutott. Ez a tervezett horvát csendőr létszámemelés 30 % volt. Itt három állomáson 6 fős, és két állomáson 20 fős őrsöt terveztek.

A X. temesvári üzletvezetőség területén a Temesvár Józsefváros pályaudvarát tervezték megerősíteni 20 fős csendőr különítménnyel.

A XI. szabadkai üzletvezetőség 6 fontos állomásán az összlétszám 106 csendőr volt. Itt 4 állomáson 12 fő volt. A legkisebb létszám 4 fő a Soroksári pályaudvaron volt. A horvát vonal 2 állomásán 15, illetve 20 főnyi őrs volt tervezve.

A XII. pécsi üzletvezetőség területén Pécsen terveztek felállítani egy 30 fős csendőrkülönítményt. A 8 horvát állomáson 136 horvát csendőrt terveztek. Ez a horvát állomásoknak és a tervezett létszámemelés felét jelentette. A horvát vonalakon az őrsök létszáma 9, 12, 20, 24, 30 főnyi volt.

A budapesti állomásokon (Rákospalota–Újpest, Rákosszentmihály, Angyalföld, Bp.-Keleti, Rákosrendező, valamint az istvántelki és az északi főműhely) összesen 170 csendőr teljesített szolgálatot. A 91 fős létszámukat több, mint 54 %-al kívánták megemelni.

A személypályaudvarok átlagos őrs nagysága 13 fő volt. A főműhelyekben 32–33 fő csendőr teljesített szolgálatot. A legtöbb csendőr – 40 fő – a rákosrendezői pályaudvarra jutott. A személypályaudvarok létszámát 12 fővel tervezték megemelni. A Rákosrendező pályaudvart 21 fővel, az istvántelki főműhely állomását 20 fővel akarták növelni.

A Budapest-balparti üzletvezetőség területén 11 pályaudvarőrségét erősítették meg. A fővárosi pályaudvarok (Józsefváros, Ferencváros, Kelenföld, Kőbánya-felső) átlagléttszáma 21–26 főnyi volt. A kisebb pályaudvarok (Kispest, Pestszentlőrinc stb)

örslétszáma 7–13 főnyi volt. A 11 állomáson 192 csendőr teljesített szolgálatot. Ezek az állomásokon 71 főnyi létszámemelést terveztek. Ezek közül kiemelkedik Ferencvárosi őrs létszámának a felemelése, amelyet 24 fővel, illetve Rákos pályaudvar amelynek a létszámát 17 fővel kívánták növelni. Az őrsök létszámnövekedése átlagosan 5–6 fő volt. Nem növekedett a létszám a Józsefvárosi, Kelenföldi, Kőbánya-hizlalo és Kispest állomásokon.

V. ö. 4. sz. melléklettel.

⁷ Elfogadott javaslatok voltak:

- térfelügyelői állás szervezése;
- a szállítmányok zárása, pecsételése;
- pályaudvarok kivilágítása;
- örkutyák alkalmazása;
- az értékesebb rakományok fedett kocsikkal való továbbítása;
- a vasúti kocsik különleges jelölése;
- kocsik zárása;
- kocsik zárása a szállítók részéről;
- pályaudvarok bekerítése;
- megkülönböztető jelvények alkalmazása;
- a dézsmálási estek rendőri bejelentése;
- pályaudvarok és vonatok átvizsgálása;
- állomásfőnökök jutalmazási joga;
- dézsmáláson kapott vasúti dolgozók büntetése;
- állomások ellenőrzése;
- tehervonatok kísérése;
- vasutasok természetbeli dotálása;
- nyomozó csoport felállítása;
- pályaudvarokba való be- és kilépés rendje (pályaudvarokon való jogos tartózkodás igazolására szolgáló látható jelvények).

Loc. cit.

⁸ „E közeg, semmi esetre, se mint második főnökhelyettes, hanem kifejezetten, mint a vasútrenészet szolgálat főnöke, illetve vezetője alkalmaztassék és állandó nappali szolgálatot teljesítsen. Az éjjelen át pedig a forgalmi szolgálattelvő u. m. »külsős« vagy más, erre alkalmas közeg helyettesítse.” írta elő a tervezet.

⁹ 1917. XII. 13-án Pozsonyban az osztrák és magyar vasutak képviselőiből álló bizottság előtt bemutatásra került LÁNDSA Sándor máv. mérnöknek kocsizárkészülék-találománya. A MÁV vezetése szerint e találmány minden valószínűség szerint meg fog felelni a hozzá fűzött várakozásnak. Ezért megvárták az értekezlet eredményét.

¹⁰ E kérdés megvitatására és eldöntésére bizottságot állítottak fel. A bizottság a zágrábi-, budapesti-központi- és pécsi üzletvezetőségek, valamint az igazgatóság E III. és F IV. a. osztályainak kiküldötteiből állt. Az üzletvezetőségek a pályafenntartási szolgálat képviselétől is gondoskodtak.

¹¹ A szegedi üzletvezetőség vezetője egy esetet mondott el, melyben a szolgálati főnök a tetten ért és vád alá helyezett alkalmazottak javára utóbb felmentő tanúvallomást tett. Felmerült az a javaslat is, hogy a kereskedelmi miniszter útján az igazságügyminiszterhez (a horvát bánhoz) keresést intézzenek, hogy a vasúti lopások esetében az eljárás gyorsíttassék, például soron kívüli tárgyalás esetleg külön bíróságok beállítása által. (A gyorsított eljárás az 1912/LXIII. tc. 12. §. (4) pontja értelmében csak a hadviselés érdekei ellen elkövetett bűncselekményekre vonatkozhatott, s így olyan bűncselekményeket, amelyek ezen a körön kívül estek, az igazságügyi kormány gyorsított eljárás alá nem vonhatott.)

¹² 1917. december hó 19-én a budapesti központi üzletvezetőség központi hivatalában értekezletet tartott a december 10-i értekezlet elnöki határozata alapján alakult bizottság. A bizottság tagjai voltak a pécsi üzletvezetőség kiküldöttje, továbbá az igazgatóság F IV. és E III. osztályai kiküldöttjei, a budapesti központi üzletvezetőség forgalmi, pályafenntartási, vontatási osztályaiból megjelent munkatársai, és végül a zágrábi üzletvezetőség kiküldöttjei

A jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

TANULMÁNYOK

PARÁDI

- PARÁDI József: A csendőrség magyarországi története. . *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. évf. (2009) 19. sz. 63–87. p. A tanulmány korábbi változata 2005. október 6-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Másfél évtized nemzet rendvédelem-történetünk kutatásának szolgálatában*” című XIX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

IRAT-, DOKUMENTUM- és LEVÉLTÁRAK

HL. HM.

- Hadtörténeti Levéltár Honvédelmi Minisztérium iratainak gyűjteménye.

Mellékletek jegyzéke

I. sz. melléklet

Összesített kimutatás az üzletvezetőségeként és állomásonként tervezett csendőr különítmények elhelyezéséről és létszámáról. 133

II. sz. melléklet

Kimutatás üzletvezetőségeként és állomásonként tervezett csendőr különítmények elhelyezéséről és létszámáról. 133

Összesített kimutatás az üzletvezetőségenként és állomásonként tervezett csendőr különítmények elhelyezéséről és létszámáról

Üzletvezetőségek	magyar		horvát	
I. Budapest-központi üzletvezetőség	6 állomáson	147 csendőr	0	0
II. Budapest-balparti üzletvezetőség	37 állomáson	357 csendőr	0	0
III. A szombathelyi üzletvezetőség	7 állomáson	42 csendőr	1 állomáson	6 csendőr
IV. A miskolci üzletvezetőség	14 állomáson	238 csendőr	0	0
V. A szegedi üzletvezetőség	12 állomáson	133 csendőr	0	0
VI. A debreceni üzletvezetőség	15 állomáson	211 csendőr	0	0
VII. A kolozsvári üzletvezetőség	4 állomáson	100 csendőr	0	0
VIII. Az aradi üzletvezetőség	23 állomáson	342 csendőr	0	0
IX. A zágrábi üzletvezetőség	7 állomáson	121 csendőr	5 állomáson	78 csendőr
X. A temesvári üzletvezetőség	1 állomáson	20 csendőr	0	0
XI. A szabadkai üzletvezetőség	8 állomáson	106 csendőr	2 állomáson	37 csendőr
XII. A pécsi üzletvezetőség	1 állomáson	30 csendőr	8 állomáson	136 csendőr
Összesen: 135 állomáson 1 847 magyar csendőr és 16 állomáson 257 horvát csendőr				
Összes szükséglet: 2 104 csendőr				

Kimutatás üzletvezetőségenként és állomásonként tervezett csendőr különítmények elhelyezéséről és létszámáról

I. Budapesti központi üzletvezetőség (a budapesti és környékbeli állomások kivételével)

1. Hatvan	30 csendőr	4. Győr	24 csendőr
2. Cegléd	24 csendőr	5. Komárom	15 csendőr
3. Budaörs	24 csendőr	6. Szolnok	30 csendőr
Összesen: 6 állomáson 147 csendőr			

II. Budapest-balparti üzletvezetőség

1. Dunakeszi Alag	30 csendőr	20. Nagymegyes	6 csendőr
2. Vác	8 csendőr	21. Nagyszombat	10 csendőr
3. Nagymaros	6 csendőr	22. Lipótvár	10 csendőr
4. Párkányháza	10 csendőr	23. Pöstyén	6 csendőr
5. Érsekújvár	20 csendőr	24. Vágújhely	6 csendőr
6. Tótmegyer	6 csendőr	25. Trencsén	6 csendőr
7. Tornócz	6 csendőr	26. Trencsén Vághidas	6 csendőr
8. Vágsellye	6 csendőr	27. Hóllak, Trencsénteplic	6 csendőr
9. Galánta	8 csendőr	28. Újzsolna	20 csendőr
10. Németdiószeg	6 csendőr	29. Szered	6 csendőr
11. Szenc	6 csendőr	30. Szakolca	6 csendőr
12. Pozsonyszőlős	10 csendőr	31. Léva	6 csendőr
13. Pozsony	20 csendőr	32. Ipolyság	6 csendőr
14. Pozsony-rendező	30 csendőr	33. Balassagyarmat	10 csendőr
15. Pozsony-fiók pu.	10 csendőr	34. Nyitra	6 csendőr
16. Pozsony-Újváros	15 csendőr	35. Nagytapolcsány	6 csendőr
17. Récse	6 csendőr	36. Nagysurány	6 csendőr
18. Dévényújfalú	10 csendőr	37. Aranyosmarót	6 csendőr
19. Újkomárom	10 csendőr		
II. Összesen: 37 állomáson: 357 csendőr			

III. Szombathelyi üzletvezetőség

Magyar állomások	Horvát vonal
1. Pápa	6 csendőr
2. Czellődmölök	6 csendőr
3. Sárvár	6 csendőr
4. Körmend	6 csendőr
5. Jutas	6 csendőr
6. Veszprém	6 csendőr
7. Zalaegerszeg	6 csendőr
III. összesen: 7 állomáson 42 csendőr és horvát területen 1 állomáson 6 csendőr	

IV. Miskolci üzletvezetőség

1. Bánréve	10 csendőr	8. Miskolc	20 csendőr
2. Fülek	10 csendőr	9. Miskolc személy pu.	40 csendőr
3. Kassa	20 csendőr	10. Ruttká	30 csendőr
4. Kálkápólna	10 csendőr	11. Sátoralajújhely	30 csendőr
5. Losonc	10 csendőr	12. Szerencs	20 csendőr
6. Mezőlaborc	10 csendőr	13. Vámosgyörk	8 csendőr
7. Mezőnyékládháza	10 csendőr	14. Zólyom	10 csendőr
IV. összesen: 14 állomáson 238 csendőr			

V. Szegedi üzletvezetőség

1. Nagykőrös	6 csendőr	7. Szeged-Rókus pu.	20 csendőr
2. Kecskemét	6 csendőr	8. Nagykikinda	8 csendőr
3. K.k.félegyháza	10 csendőr	9. Zombolya	8 csendőr
4. Szeged rend.	20 csendőr	10. Hódmezővásárhely	6 csendőr
5. Szeged személy pu.	20 csendőr	11. Orosháza	8 csendőr
6. Szeged-Tisza pu.	15 csendőr	12. Kiskundorozsma	6 csendőr
V. összesen: 12 állomáson 133 csendőr			

VI. A debreceni üzletvezetőség

1. Debrecen	30 csendőr	9. Csap	15 csendőr
2. Érmihályfalva	6 csendőr	10. Bályu	8 csendőr
3. Nagykároly	15 csendőr	11. Munkács	15 csendőr
4. Szatmár-Németi	20 csendőr	12. Volóc	8 csendőr
5. Királyháza	20 csendőr	13. Ungvár	12 csendőr
6. Máramarosziget	15 csendőr	14. Beregszász	6 csendőr
7. Kőrösmező	15 csendőr	15. Huszt	6 csendőr
8. Nyíregyháza	20 csendőr		
VI. összesen: 15 állomáson 211 csendőr			

VII. A kolozsvári üzletvezetőség

1. Brassó	30 csendőr
2. Kolozsvár	20 csendőr
3. Tövid	30 csendőr
4. Marosvásárhely	20 csendőr
VII. összesen: 4 állomáson 100 csendőr	

VIII. Az aradi üzletvezetőség

1. Alvincz	10 csendőr	13. Nagyvárad	30 csendőr
2. Arad	30 csendőr	14. Nagyvárad-Velence	12 csendőr
3. Békéscsaba	20 csendőr	15. Órváralja	8 csendőr
4. Biharpuspöki	20 csendőr	16. Ószipuzta	8 csendőr
5. Gyoma	12 csendőr	17. Petrozsény	12 csendőr
6. Karczag	12 csendőr	18. Piski	12 csendőr
7. Kétegyháza	12 csendőr	19. Piski rendező p. u.	20 csendőr
8. Kisújszállás	12 csendőr	20. Püspökladány	20 csendőr
9. Lupény	12 csendőr	21. Szajol	20 csendőr
10. Marosillye	12 csendőr	22. Vajdahunyad	12 csendőr
11. Mezőtúr	12 csendőr	23. Verestoronny	-
12. Nagyszeben	12 csendőr	24. Vulkán	12 csendőr
VIII. összesen: 23 állomáson 342 csendőr			

IX. A zágrábi üzletvezetőség

Magyar vonal		Horvát vonalrész	
1. Adony Pusztaszabolcs	6 csendőr	1. Dugoselo	6 csendőr
2. Budafok	20 csendőr	2. Kameral Moravicza	30 csendőr
3. Ercsi	6 csendőr	3. Karlovác	6 csendőr
4. Gyékényes	18 csendőr	4. Sesveto	6 csendőr
5. Kaposvár	15 csendőr	5. Zágráb	30 csendőr
6. Sárbogárd	20 csendőr		
7. Újdombóvár	36 csendőr		
IX. összesen: 7 állomáson 121 csendőr és horvát területen, 5 állomáson 75 csendőr			

X. A temesvári üzletvezetőség

1. Temesvár-Józsefváros állomáson 20 csendőr

XI. A szabadkai üzletvezetőség

1. Kelebia	12 csendőr	1. Batajnica	20 csendőr
2. Kiskőrös	6 csendőr	2. Zumen	15 csendőr
3. Kunszentmiklós–Tass	12 csendőr		
4. Nagyfény	12 csendőr		
5. Szabadka	10 csendőr		
6. Újvidék	12 csendőr		
7. Zombor	8 csendőr		
8. Soroksár	4 csendőr		
XI. összesen: 6 állomáson 106 csendőr és 2 állomáson 35 csendőr			

XII. A pécsi üzletvezetőség

1. Pécs	30 csendőr	1. Brod	30 csendőr*
		2. Bos.Brod	24 csendőr
		3. Donja Vrba	12 csendőr
		4. Novska	12 csendőr
		5. Osijek	20 csendőr
		6. Sibirj	9 csendőr
		7. Sunja	9 csendőr
		8. Vinkovci	20 csendőr
XII. összesen: 1 állomáson 30 magyar csendőr és 8 állomáson 136 horvát csendőr			

* Brod állomáson 37217/918. III. kereskedelemügyi miniszteri rendelet értelmében és a horvát bán jelentése szerint csendőrségi kirendeltség létesült.

A budapesti és környékbeli állomásokon elhelyezett csendőr különítmények létszámának tervezett emelése

1. Rákospalota–Újpest	13 csendőr + szaporítás: 12	Összesen: 25 csendőr
2. Rákosszentmihály	13 csendőr + szaporítás: 12	Összesen: 25 csendőr
3. Budapest-Nyugati pu.	13 csendőr + szaporítás: 12	Összesen: 25 csendőr
4. Angyalföld	13 csendőr + szaporítás: 5	Összesen: 18 csendőr
5. Rákosrendező pu.	40 csendőr + szaporítás: 21	Összesen: 61 csendőr
6. Budapest-Keleti pu.	13 csendőr + szaporítás: 0	Összesen: 13 csendőr
7. Istvánbeli főműhely	33 csendőr + szaporítás: 20	Összesen: 53 csendőr
8. Északi főműhely	32 csendőr + szaporítás: 9	Összesen: 41 csendőr
Összesen:	170 csendőr + szaporítás: 91	Összesen: 261 csendőr
9. Budapest-Józsefváros pu.	25 csendőr + szaporítás: 0	Összesen: 25 csendőr
10. Budapest-Ferencváros pu.	26 csendőr + szaporítás: 24	Összesen: 50 csendőr
11. Budapest-Kelenföld pu.	26 csendőr + szaporítás: 0	Összesen: 26 csendőr
12. Budapest-Dunapart. pu.	26 csendőr + szaporítás: 6	Összesen: 32 csendőr
13. Kőbánya alsó	21 csendőr + szaporítás: 5	Összesen: 26 csendőr
14. Kőbánya felső	13 csendőr + szaporítás: 7	Összesen: 20 csendőr
15. Kőbánya-hizláló	13 csendőr + szaporítás: 0	Összesen: 13 csendőr
16. Rákos	21 csendőr + szaporítás: 17	Összesen: 38 csendőr
17. Pestszentlőrinc	7 csendőr + szaporítás: 6	Összesen: 13 csendőr
18. Pestszentlőrinc-kavicsbánya	7 csendőr + szaporítás: 6	Összesen: 13 csendőr
19. Kispeszt	7 csendőr + szaporítás: 0	Összesen: 7 csendőr
Összesen:	192 csendőr + szaporítás: 71	Összesen: 263 csendőr
Együttesen összesen:	362 csendőr + szaporítás: 162	Összesen: 524 csendőr

SZAKÁLY Sándor

Akik a Magyar Királyi Csendőrséget – 1938 és 1945 között – vezették

Több mint hatvan esztendővel a volt Magyar Királyi Csendőrség feloszlását követően is keveset tudunk még a Magyarországon 1881-ben életre hívott, katonailag szervezett közbiztonsági őrtestület történetéről.¹ Történetének feltárására, az intézmény működésének a bemutatására a magyar történelem-tudomány kevés figyelmet fordított. Néhány, szakmailag értékelhetetlennek minősíthető, 1945 után született – politikailag erősen elfogult – íráson kívül² a csendőr emigráció által megjelentetett, nem tudományos igénnyel készült könyvek és újságok igyekeztek képet adni a volt Magyar Királyi Csendőrség 1919 és 1945 közötti történetéről.³

Az 1980-as, 1990-es években fordult néhány fiatal kutató érdeklődése a téma iránt, melynek során a hiányos források ellenére is alapos forrásfeltáró, az oral history módszereit is alkalmazó kutatómunka eredményeként megszülettek azok a munkák,⁴ amelyek ma már hitelesebb és árnyaltabb képet adnak a volt Magyar Királyi Csendőrség 1881 és 1945 közötti történetéről.⁵

Természetesen ezen néhány munka nem pótolja egy majdan elkészítendő monográfia hiányát, de jelezheti azt az irányt, amely a kutatások számára „kiszabott”. Amíg a remélt, illetve várt mű elkészülhet fontos, hogy az eddigi kutatási eredményekről kisebb-nagyobb közleményekben számoljanak be mindazok, akik a témával foglalkoznak.

Erre vállalkozik a jelen írás is, amely a volt Magyar Királyi Csendőrség története egyik „legkényesebb” időszakának egy sajátos megközelítésű elemzését igyekszik összefoglalni, nevezetesen azt, hogy az adott időszakban kik is vezették a magyar királyi csendőrséget?

Ezen vizsgálatot a történelmi-statisztikai módszerek segítségével végeztem el és arra a kérdésre kerestem a választ, hogy milyen társadalmi rétegekből, csoportokból származtak, milyen képzettséggel rendelkeztek, hol szolgáltak a csendőrség egykori vezetői? Miként alakult a helyzetük, személyes sorsuk 1945 után?

Egy ilyen vizsgálat elvégzéséhez először is meg kellett határozni azon személyek körét, akik a vizsgálatba bekerülnek, annak „alanyai” lesznek. Egy hierarchikus szervezet esetében viszonylag könnyű azon kör meghatározása, amely végül is bekerül a vizsgálatba.

A volt Magyar Királyi Csendőrség esetében is az volt a kérdés, hogy melyek azok a beosztások, pozíciók, amelyek betöltői a vezetés tagjai közé sorolhatók?

A Magyar Királyi Csendőrség szervezetét, parancsnoklási viszonyait áttekintve arra a megállapításra jutottam, hogy a vizsgált időszakban összesen tizenkilenc olyan beosztás található a szervezetben, amelynek mindekorai betöltői a csendőrség „elitjét” képezik, „annak működtetésére, irányítására döntő befolyással bírnak.

Ezen beosztások a voltak: a Magyar Királyi Csendőrség felügyelője, a Magyar Királyi Csendőrség felügyelőjének helyettese, a Magyar Királyi Csendőrség felügyelője mellé beosztott tábornok, a Magyar Királyi Belügyminisztérium VI.b. (1943. január 1.-jétől XX.) osztályának vezetője, a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium 20. (csendőrségi) osztályának a vezetője, a Magyar Királyi Csendőrség szabályzatszerkesztő-és tanulmányi bizottsága elnöke, a Magyar Királyi tisztii tanfolyamok parancsnoka, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnoksága parancsnoka, a nagyváradi Magyar Királyi Csendőr Iskola parancsnoka, valamint a Magyar Királyi Csendőrség kerületi parancsnokságok parancsnokai.⁶ Az adott időszakban előbb hét, majd nyolc és végül tíz csendőr kerületparancsnokság működött.

Az ezen tizenkilenc beosztást betöltő személyek az adott időszakban a Magyar Királyi Csendőrség felső vezetését alkották. A szervezetet – a politikai döntéshozók alatti szinten – ők irányították, vezették.

A választott korszak határok – 1938. XI. 1-je és 1945. V. 9-e – között ezen beosztásokat az eddigi ismereteim szerint mindössze ötvenkét személy töltötte be. **(I. sz. melléklet)**

Ha végig tekintünk a Magyar Királyi Csendőrség felső vezetése tagjainak legfontosabb életrajzi adatain, akkor azoból több következtetés is levonható.

Az 52 személy közül az eddigi ismereteink szerint huszonheten változtatták meg – néhány esetben csak írásmódját tekintve – eredeti családi nevüket, ami összesen 52,94 %-t tesz ki. Az 52 személy közül az (első) világháborús katonai teljesítménye alapján huszonnégyen lettek a Vitézi Rend tagja, így jogosultak voltak a vitézi cím és jelző használatára.

A csendőrség felső vezetőinek a rendfokozati megoszlása: vezérezredes 1 fő (1,9 %), altábornagy 3 fő (5,8 %), vezérőrnagy 12 fő (23,1 %), címzetes vezérőrnagy 5 fő (9,6 %), ezredes 30 fő (57,7 %), alezredes 1 fő (1,9 %).

A Magyar Királyi Csendőrségben a tábournoki rendfokozat a ritkán elért rendfokozatok közé tartozott. 1919 és 1945 között gyakorlatilag ezen rendfokozatot csak a felügyelő, a felügyelő helyettese, a felügyelő mellé beosztott tábournok és ritkán a belügyminisztérium csendőrségi osztályának a vezetője érte el.

Az 1922/VII. tc. szabályozta a Magyar Királyi Csendőrségben szolgálatot teljesítő tiszti kar létszámát és arányát a testület teljes személyi állományához viszonyítva. Ennek alapján a testület tiszti karának a létszáma maximum 600 fő lehetett. Ehhez viszonyítva a felső vezetésben tevékenykedők létszáma reális arányt mutat.⁷

A csendőrség felső vezetői közül a kerületi parancsnokok és a központi szervezetek vezetői ezredesi rendfokozatot értek el és közülük néhány a nyugállományba helyezést követő egy-két éven belül elnyerték a címzetes tábournoki – 1941. július 29-e után vezérőrnagy⁸ – rendfokozatot, amely az arra jogosultnak a tábournoki egyenruha viselését és rendfokozat használatát biztosította, de nyugellátmánya továbbra is ezredesi volt.

Származás, családi háttér.

Az 1938 és 1945 között a Magyar Királyi Csendőrség felső vezetését alkotó személyekcsaládi indíttása differenciált volt.

A családi indíttatás tipizálhatósága tekintetében a születés helye és ideje, vallásfelekezeti hovatartozása és az apa foglalkozása képezi a vizsgálódás tárgyát. Ezen adatok alapján már hiteles családi háttér rajzolható meg és megfelelő következtetések is levonhatók.

A születési idő a vizsgálatban szereplő 52 személy közül 52 esetében ismert (100 %). A részletes adatok viszonylag nagy szórtságot mutatnak, de ugyanakkor azt is jelzik, hogy a szervezet hierarchikus voltából adódóan szinte alig van olyan év 1882 és 1899 között amelyben született személy ne került volna be a csendőrség vezetői közé. **(II. sz. melléklet)**

A II. számú mellékletben foglalt adatokból látható, hogy a csendőrség felső vezetői között a vizsgált időszakban a legnagyobb számban az 1888 és 1892 között születettek voltak reprezentálva. Ha figyelembe vesszük, hogy a korabeli szabályozás szerint a szolgálati időt 36 évben maximálták és a katonai–csendőri pályafutások általában 18 és 21 éves korban kezdődtek el, akkor ez természetesnek látszik. A nyugállományba helyezés általában az 53–56 közötti életévekre esett, tehát a jelzett időben a vizsgált személyek a második világháború éveiben még aktív állományban teljesítettek szolgálatot.

A születési hely megítélés szerint a születési időpontnál nagyobb jelentőséggel bírt. Itt elsősorban nem annak van jelentősége, hogy a település jellege város, falu, vagy tanya volt, hanem inkább annak, hogy a születési hely a trianoni békediktátum aláírását követően beállott területi változások következtében a „maradék” Magyarország területére vagy az elcsatolt területek valamelyikére esett.

A vizsgálat elvégzéséhez kellő nagyságrendű adat állt a rendelkezésemre, hiszen 50 személy (96,15 %) esetében ismert, míg 2 személy (3,85 %) nem ismert csak a születés helye. 1920 előtti határok esetében a születési helyek megoszlása szerint: Magyarországon született 48 fő (96 %), külföldön pedig (Ausztria) született 2 fő (4 %).

A Magyar Királyi Csendőrség 1938 és 1945 közötti felső vezetői döntő többségükben Magyarországon születtek és kivétel nélkül a XIX. században.

A trianoni békediktátum nyomán létrehozott határokat figyelembe véve a vizsgált személyi kör születési helye már differenciáltabb képet mutat:

- Magyarországon született	22 fő (45,83 %);
- a Romániához csatolt területen született	10 fő (20,83 %);
- a Jugoszláviához csatolt területen született	9 fő (18,75 %);
- a Csehszlovákiához csatolt területen született	5 fő (10,41 %);
- az Ausztriához csatolt területen született	1 fő (2,08 %);
- az Olaszországhoz csatolt területen született	1 fő (2,08 %).

Az eredményeket összesítve az tapasztalható, hogy az elcsatolt területeken a csendőrség felső vezetőinek több mint 54 százaléka, míg a trianoni Magyarországon kevesebb mint 46 százaléka született.

Az elcsatolt területek nagyságát összevetve a „maradék” Magyarország területének a nagyságával az látható, hogy kétharmad egyharmad az arány. Az elcsatolt kétharmadnyi területen a magyarság mintegy egyharmada élt. Ha így vetjük össze az adatokat akkor még inkább elmondható, hogy az elcsatolt területekről származó csendőrségi vezetők felülreprezentáltak a mintában. Ennek a pontos okát nem ismerjük még, de úgy tűnik, hogy az ország bizonyos részeiről nagyobb arányban választották egykoron a katonai–csendőrtiszti hivatást, mint más területein. Ennek igazolása és az okok feltárása alaposabb és nagyobb mintán végzett vizsgálat során lenne bizonyítható.

A jelzett arányok ennek ellenére úgy vélem magyarázatot adhatnak arra, hogy adott esetben a csendőrség vezetőinek a többsége – egyébként hasonlóan Magyarország lakosságának döntő többségéhez – miért viszonyult úgy a trianoni békediktátumhoz, mint megváltoztatandó és eltörlendő szerződéshez.

A csendőrség vezetőinek vallásfelekezeti hovatartozását vizsgálva – amely az adott korban olyan adat volt, melyet minden esetben feltüntettek, de a pályafutás alakulására nem volt befolyással – megállapítható, hogy a felekezeti hovatartozás 43 fő (82,69 %) esetben ismert volt, 9 fő (17,31 %) pedig nem ismert.

Az 1910., 1920. és 1941. évi népszámlálási adatokat figyelembe véve hasonlíthatók össze a lakosság és a csendőrség felső vezetésének felekezetek szerinti megoszlása. **(III. sz. melléklet)**

A III. számú mellékletben található adatokat vizsgálva tapasztalható, hogy a római katolikus, az evangélikus és az unitárius vallásfelekezethez tartozó csendőri vezetők az 1910-es felmérés adatait tekintve felülreprezentáltak – ezt az időpontot tekintem igazán mérvadónak, hiszen a vizsgálatban szereplők az azt megelőző években születtek – míg a görög katolikus vallásfelekezethez tartozó(k) alulreprezentáltak, a református vallásúak pedig az országos átlagnak megfelelő arányban vannak képviselve a csendőrség vezetői között.

Nem található ugyanakkor a csendőrség egykori vezetői között a görög keleti, illetve az izraelita hitfelekezethez tartozó személyeket.

Ennek valószínűsíthető okai lehetnek a területelcsatolások és e területeken élő népesség felekezeti megoszlása is. A Jugoszláviához csatolt területeken éltek többségében az ortodoxok, a románianak jutott területeken főleg reformátusok, evangélikusok, görög katolikusok, míg a Csehszlovákiához került területeken jelentős számban evangélikusok, görög katolikusok és ortodoxok. Egyébként a felekezeti hovatartozás részben a nemzetiséghez való tartozást is jelentette abban az időben. Izraelita hitfelekezethez tartozó személy, nem felekezeti okból nem kerül(het)t a volt Magyar Királyi Csendőrség állományába 1918 előtt, de után sem (1938-ig). A magyarországi zsidóság körében nem volt igazán érdeklődés a katonatiszti és a csendőrtiszti hivatás iránt. A mégis e hivatást választók jelentős része ugyanakkor nem a különböző fegyvernemek tisztii állományába került hanem a hadbiztosai, orvosi, állatorvosi valamint a hadbírói tisztikarban tevékenykedett, illetve katonai tisztviselőként működött.

Az apa foglalkozása alkotta a családi háttér alapját. A két világháború közötti Magyarország katonai és csendőri vezetőivel kapcsolatban számos esetben fogalmazódott meg az a „vád” – gyakorlatilag a második világháborús vereség után már 1945-ben és tartotta magát még az 1980-as évek második felében is –, hogy a magyar társadalom felső középosztályának családjából kerültek ki, nem egy esetben az arisztokrácia reprezentásai voltak.

Az 1867 és 1945 közötti időszakra vonatkozó kutatások eredményei a katonatiszti rétegnél ezen állításokat már cáfolták,⁹ vajon fenntartható és ezen állítás a volt magyar királyi csendőrség 1938–1945 közötti aktív szolgálatot teljesítő vezetői esetében?

XIX. században születettek esetében a keresztlevelek, de a későbbi okmányok is szinte kivétel nélkül csak az apák – elhunytuk esetén a gyám – foglalkozását tüntették fel. Ennek az oka többnyire az volt, hogy a kiegyezés kori magyar társadalomban a feleségek/anyák többsége nem gyakorolt kereső foglalkozást. Vagy a háztartásban dolgozott vagy a munkás, paraszti réteg esetében kiegészítő munkát végzett a családfenntartó mellett.

A családi háttér, azaz a „származás” meghatározásához rendelkezésre álló adatok az apák foglalkozása tekintetében 44 fő (84,61 %) esetében ismert, 8 fő (15,39 %) pedig ismeretlen.

Álláspontom szerint ez az adatmennyiség elegendő ahhoz, hogy olyan következtetések válljanak levonhatóvá a volt csendőri vezetők származására vonatkozóan, amelyek a későbbiek során esetleg előkerülő adatok hasznosítása során sem változtatnak érdemben a levont következtetéseken.

A vizsgálat során a különböző foglalkozások jelentős szórtságot mutattak, így célszerűnek látszott olyan kategóriák kialakítása, amely a reprezentáltságot is biztosíthatja, például az állami, városi alkalmazott, kistisztviselő kategóriába olyan foglalkozások kerültek be, mint MÁV ellenőr, vasúti altiszt, zálogházi tisztviselő, mozdonyvezető, járási csendőr őrmester, stb. Állami tisztviselői besorolást kapott a főjegyző, a főszolgabíró, a körjegyző, községi jegyző de a szőlészeti felügyelő is. **(IV. sz. melléklet)**

A IV. sz. mellékletben foglalt adatokat áttekintve láthatjuk, hogy a Magyar Királyi Csendőrség 1938 és 1945 között szolgált vezetőinek döntő többsége a dualista Magyarország alsó középrétegeiből származott és jelentős számban voltak közöttük olyan kispolgári, gazdálkodói rétegből kikerülő személyek is, akik esetében a katonatiszti, majd később a csendőrtiszti hivatás választása jelentős társadalmi felemelkedést tett lehetővé.

A vidéki, gazdálkodói, kispárosi, kiskereskedői rétegekből kikerültek esetében egyuttal azt is elmondhatjuk, hogy olyan társadalmi, gazdasági környezetből érkeztek, a testületbe, amely környezetben a Magyar Királyi Csendőrség szolgálati feladatát ellátta. (1881 és 1945 között Magyarország területén a közbiztonsági szolgálatot a törvényhatósági joggal felruházott városok területén kívül a Magyar Királyi Csendőrség látta el. Ez a gyakorlatban az ország területének több mint 90 százalékát jelentette.). Jól ismerték tehát azt a „vidéki Magyarországot” ahol a későbbiek során nekik is szolgálniuk kellett.

Úgy vélem a fentiek ismeretében egyértelmű, hogy a volt Magyar Királyi Csendőrség vezetőinek, tisztjeinek és részben a legénységének a származásával kapcsolatban 1945 után megfogalmazott „állítások” minden alapot nélkülöznek. A vezetők – de a tisztikar döntő többsége is – a kispolgári, a középrétegek alsó részeihez tartozó családokból került ki.

Az iskolai végzettség tekintetében a Magyar Királyi Csendőrség vezetői képzettségének a második világháború éveiben is szolgálatot teljesítő részére vonatkozóan kellő számú adat áll rendelkezésre, a polgári és akatonai képzettséget biztosító tanintézményeket illetően egyaránt.

Az iskolai végzettség vizsgálatánál ugyanakkor célszerűnek látszott életkor szerinti – és azon belül iskolatípus szerinti – bontást alkalmazni.

Az adott korban a különböző típusú középfokú tanintézetekbe általában 10 éves életkorukban kerültek be a gyerekek. Az ottani négy esztendei tanulást követően különböző választási lehetőség állt a diákok előtt. A négy osztályos polgári iskola után például különbözeti vizsgával akár a főreáliskola, akár a gimnázium nyitva állt a tanuló előtt, de lehetett onnét. a hadapródiskolába vagy a katonai főreáliskolába is pályázni.

A főreáliskola és a gimnázium első négy osztályának elvégzését követően lehetett folytatni a tanulást az érettségig az adott tanintézményben, de át lehetett lépni – felvételi után, akár öt gimnáziumi vagy főreáliskolai osztály elvégzését követően is – a katonai főreáliskolákba, illetve a hadapródiskolákba is.

Egyébként a 10 és 18 éves életkor között végezhető polgári és katonai iskolák párhuzamosan „futtattak” és bármelyik tanintézetből lehetőség nyílt a hivatásos tiszti pályát biztosító katonai tanintézetekbe történő továbbtanulásra.

10 éves kortól a polgári iskolában (képzési ideje négy év), a reáliskolában (képzési ideje nyolc év), a gimnáziumban (képzési ideje nyolc év), a katonai alreáliskolában (képzési ideje négy év), illetve 14–15 éves kortól a katonai főreáliskolában (képzési ideje három év) lehetett tanulni.

A reáliskola és a gimnázium első négy osztályának elvégzését követően a tanuló előtt lehetőség nyílt a következő négy reáliskolai vagy gimnáziumi tanév elvégzésére, de lehetősége nyílt a három évfolyamos katonai főreáliskolába felvételizni, illetve a négy évfolyamos hadapródiskolákban folytatnia a tanulmányokat.

A katonai alreáliskola négy osztálya után ugyancsak lehetőség volt a katonai főreáliskolában tovább tanulni (felvételi nem volt, a szülőnek, gyámnak kérelmeznie kellett az ottani továbbtanulást), illetve a hadapródiskolában folytatni a tanulmányokat (felvételi a katonai alreáliskolát végzettek számára ott sem volt).

A vizsgált 52 személy esetében a 10 és 14 éves kor között elvégzett iskolák voltak a polgári iskola, a reáliskola, a gimnázium és a cs. és kir. katonai alreáliskola. **(V. sz. melléklet)**

Az V. sz. melléklet adatait áttekintve megállapítható, hogy a 44 személy közül 34 fő (77,27 %) már a 14. életévét betöltve a katonatiszti pályát választotta élethivatásul. Ha ehhez hozzávesszük még azt, hogy 3 fiatal (6,81 %) a katonai főreáliskolák növendéke volt akkor ez az arány több mint 84%-os.

A 18. és 21. életév között végzett iskolákra, illetve a vizsgálatba bevont személyek helyzetére vonatkozóan 44 esetben (84,61 %) állt rendelkezésre pontos adat, míg 8 esetben (15,39 %) az adatok hiányosak. A Ludovika Akadémia hallgatója 5 fő (11,36 %), a bécsújhelyi cs. és kir. katonai akadémia hallgatója 5 fő (11,36 %), tartalékos tiszt, hivatásos tiszti próbaszolgálaton 4 fő (9,09 %), már hivatásos tiszt 30 fő (68,18 %) volt.

Az V. sz. melléklet adataiból az derül ki, hogy a 18. életvének betöltése után összesen 10 fő tanult még katonai tanintézetben, nevezetesen a honvédség tisztképző intézményében a Ludovika Akadémián, illetve a bécsújhelyi K. u. K. Theresianische Militarakademien.

Megjegyzendő, hogy az 5–5 hallgató közül mind a két tanintézetben 2–2 hallgató a honvéd, illetve a közös hadapródiskola első három évfolyamának elvégzését követően kezdte meg tanulmányait. (Ez egyuttal azt is jelenti, hogy a korábbi táblázatban szereplő 20, illetve 14 fő közül csak 18, illetve 12 fejezte be tanulmányait a hadapródiskolákban.) Erre is volt lehetőség! A hadapródiskolák első három évfolyamának elvégzése után a legkiválóbb növendékek – ha akarták – érettségi vizsga letétele után

„átjelentkezettek” a katonai akadémiákra és ott kezdhették meg a három éves tanulmányaikat, természetesen mint első évfolyamos hallgatók. Erre minden esztendőben néhány növendék esetében – úgy a közös, mind a honvéd hadapródiskolákban tanulók köréből – volt példa.

A 44 vizsgált személy adatai alapján megállapítható, hogy miként válhatott valaki hivatásos tiszté. Ennek több lehetséges útja is volt:

- tartalékos tisztből lett hivatásos tiszt	4 fő	9,09 %
- Honvéd hadapródiskolából avatták tisztté	12 fő	27,27 %
- Cs. és kir. hadapródiskolából avatták tisztté	18 fő	40,91 %
- Ludovika Akadémiából avatták tisztté	5 fő	11,36 %
- cs. és kir. katonai akadémiából avatták tisztté	5 fő	11,36 %

Ha a tartalékos tisztekből hivatásos tisztté váltakat kihagyjuk a vizsgálatból – az esetükben nincs jelentősége igazán annak, hogy az egyévi önkéntesi évüket közös vagy honvéd alakulatnál szolgálták-e le – akkor azt láthatjuk, hogy a 40 hivatásos tisztté avatott és később a Magyar Királyi Csendőrség állományába átvételét kért személy közül az úgynevezett „közös” tisztképző intézményekben szerezte meg katonai képzettségét és lett hivatásos tiszt 23 fő (57,50 %), míg a Magyar Királyi Honvédség tisztképző intézményeiben szerezte meg képzettségét, hivatásos tiszti rendfokozatát 17 személy (42,50 %).

Ezek az arányok egyáltalán nem tekinthetők rossznak, hiszen a két haderő létszám és „iskolaviszonyai” között jelentős eltérés mutatkozott. A közös haderőben 1905-ben a hivatásos tisztképzést szolgálta 2 katonai akadémia, 16 gyalogsági, 2 tüzérségi, 1 lovassági és 1 műszaki hadapródiskola. A Magyar Királyi Honvédségben ugyanezen időben a hivatásos tisztek képzése a Ludovika Akadémián, illetve a pécsi és a nagyváradai honvéd hadapródiskolákban zajlott. Ez azt jelentette, hogy a közös haderő számára 1905-ben 20 tisztképző intézményben,¹⁰ míg a Magyar Királyi Honvédség számára 3 tisztképző intézményben készítették fel a jövőd hivatásos tisztjeit.¹¹

Ezek az arányok 1898 előtt még rosszabbak voltak a Magyar Királyi Honvédségre vonatkozóan hiszen akkor csak a még hadapródiskolai képzési rendszerben (négy évfolyamos képzés, a 14. életév betöltése után)működő Ludovika Akadémia állt a magyar tisztképzés szogálatában.

A nyelvismeretnek a két világháború közötti korszakban, illetve az Osztrák-Magyar Monarchia fennállásának időszakában is fontos szerepe volt egy-egy életút alakulásában.

A csendőrségnél szolgálatot teljesítőktől elvárták – igaz csak részben sikerrel –, hogy a szolgálati „ténykedésük” területén élő nemzetiségek nyelvét is ismerjék olyan szinten, hogy képesek legyenek a „kommunikációra”. Ezen elvárás a tisztikar tagjaival szemben is megfogalmazódott.

Az elváráshoz egyébként igyekeztek a megfelelő alapokat is megteremteni, hiszen a tisztképző intézményekben a XIX. század második felében, illetve a XX. század elején is általában a tanítási nyelven kívül (a közös katonaiskolákban német, a magyar katonaiskolákban magyar, illetve egyidőben horvát) két másik idegen nyelvet is tanítottak.

Természetesen a csendőrségi szolgálatukat megelőzően a közös haderőben szolgáló tisztek előnyben voltak a korábban a honvédségnél szolgálókkal szemben, hiszen a szolgálati és a vezényleti német nyelvet tökéletesen bírták és az úgynevezett ezrednyelveket is megfelelő szinten el kellett sajátítaniuk.¹²

A vizsgálatunkban szereplő 52 személy közül 41-ről (78,84 %) ismeretes, hogy milyen idegen nyelve(ke)t használt és számos esetben a használt idegen nyelv ismeretének a szintjére vonatkozóan is állnak rendelkezésre adatokkal.

Az idegen nyelv ismeretére vonatkozó megjelölések az adott korban a következők voltak: tökéletes, jó (másként megfelelő), illetve gyenge.

A 41 személy tekintetében néhány esetben csak a közös – német tanítási nyelvű – katonai iskolák elvégzéséből következtethető a német nyelv tökéletes ismerete. De nem tudhatjuk, hogy ezen a nyelven kívül ismert-e, használt-e valamilyen másikat és milyen fokon az adott személy. (A katonai iskolák képzési rendszerének és gyakorlatának az ismeretében feltételezhető a francia nyelv valamilyen szintű ismerete is.) **(VI. sz. melléklet)**

A VI. sz. mellékletnek az idegen nyelvek ismeretére vonatkozó adataiból látható, hogy mind a 39 személy ismerte és használta a német nyelvet, többségében tökéletesen, míg a vizsgálatban szereplők egy negyede használta a francia nyelvet és több mint egytizede a szerb, a román, a szlovák, az olasz és az orosz nyelvet. Utóbbi két nyelv esetében az azokat használók egy része a nyelvet a hadifogságban sajátította el.

Az úgynevezett nemzetiségi nyelvek közül a horvát és a ruszin, illetve a szlovén használata ismert még.

Az egyes személyek nyelvismeretét vizsgálva azt tapasztalható, hogy azok akik a különböző nemzetiségek által (is) lakott területeken születtek valamilyen szinten elsajátították a környezetükben, a

magyaron kívül is használt nyelve(ke)t és hasonló eredményt jelzett a katonai–csendőri szolgálat helyeinek a vizsgálata is. Pl. a m. kir. zágrábi 25. honvéd gyalogezredben szolgáltak szinte kivétel nélkül jól vagy tökéletesen beszéltek horvátul.

A nyelvek ismerete mellett fontos információt nyújt az is, hogy egy–egy személy hány nyelvet ismert, használt. Ez a vizsgálat azért nem lehetett teljeskörű, mert számosan voltak olyanok akiknek a nyelvismeretére vonatkozó adatokat csak a német tanítási nyelvű katonai iskolákban folytatott tanulmányok alapján lehet megállapítani miközben nem kizárható, hogy az ott végzetek más idegen nyelvet is elsajátíthattak tanulmányaik során.

A vizsgált személyek közül több idegen nyelvet használatát bizonyító konkrét adatok alapján megállapítható, hogy 9 nyelvet 1 fő (2,43 %), 4 nyelvet 2 fő (4,86 %), 3 nyelvet 5 fő (12,19 %), 2 nyelvet 18 fő (43,90 %), 1 nyelvet 15 fő (36,58 %) használt. Összesen tehát 41 fő 19 nyelven beszélt.

A kilenc nyelvet használó személy vitéz FARAGHO Gábor vezérezredes, a csendőrség – 1942. XI. 15-e és 1944. X. 16-a közötti – felügyelője volt, aki a fennmaradt iratok tanúsága szerint tökéletesen beszélt, írt és olvasott németül, franciául, horvátul és szerbül, jól oroszul, valamint gyengén angolul, bolgáruul, olaszul és szlovénül.

Katonai és csendőri szolgálat

Csendőr tiszt szolgálatra a Magyar Királyi Csendőrséghez a közös haderőben, vagy a Magyar Királyi Honvédségben elnyert hivatásos, vagy tartalékos tiszt rendfokozat birtokában lehetett jelentkezni. Az 1881. utáni időszak különböző képzési lehetőségei a XIX–XX. század fordulójára letisztultak és általában az vált gyakorlattá, hogy a tartalékos tiszt rendfokozat megszerzését követően jelentkezett az adott személy a csendőrségi szolgálatra. A hivatásos csendőr tiszt szolgálatra jelentkezőknek próbaszolgálatot kellett teljesíteniük melynek során az előírt vizsgákat eredményesen le kellett tenniük. A próbaszolgálat ideje alatt, a korábban megszerzett katonai rendfokozatukról le kellett mondaniuk. Ugyanakkor azon hivatásos katonatisztek akik az úgynevezett „közös haderőben”, illetve a magyar királyi honvédségben szolgáltak és szerettek volna átkerülni magyar királyi csendőrség állományába kérhették átvételüket, de nekik is próbaszolgálatot kellett teljesíteniük, amely általában egy esztendei csendőrségi szolgálatot jelentett. A próbaszolgálat a sikeres befejezte után kerülhettek át a Magyar Királyi Csendőrség hivatásos állományába és kezdhették meg ott a csendőri szolgálatukat.

Az első világháborút követő években a csendőrség tiszt utánpótlása főleg a Nemzeti Hadsereg, majd az 1922. I. 4-étől már Magyar Királyi Honvédség nevet használó haderő hivatásos és tartalékos tiszt állományából került ki. A jelentkezők csendőrtiszti tanfolyamot végeztek – általában fél, illetve egy esztendő volt a képzési idő – és sikeres próbaszolgálat után véglegesítették őket a testületben.

A trianoni békediktátum is elősegítette a csendőr tisztikar létszámának növelését, amely bizonyos elképzelések szerint a honvédség tisztjei egy részének a rejtésére is szolgált volna. A Magyar Királyi Csendőrség létszámát szabályozó törvény a 12 000 főnyi állományból 600 fő hivatásos tiszt állományt engedélyezett. Ezt a létszámot azonban a két világháború közti időszakban nem sikerült teljes egészében feltölteni.¹³

Az 52 célszemély esetében vizsgálati szempontok voltak:

- a csendőrségi szolgálatának a megkezdése előtt melyik haderőben azaz honvéd vagy közös alakulatnál szolgált;
- a lehetőségek által biztosított keretek között azonnal a csendőrtiszti hivatást választotta-e;
- 1918-1919-ben szolgált-e és ha igen melyik haderőben, azaz 1919-ben a Vörös Hadseregben vagy a Nemzeti Hadseregben?

A csendőrségi szolgálat előtti szolgálatokról rendelkezésre álló adatok alapján megállapítható, hogy 45 személy (86,53 %) esetében ismert, hogy hol szolgált, míg 7 személy (14,47 %) esetében nincsenek ilyen adatok. A csendőrségi szolgálatának megkezdése előtt a közös haderőben kezdte meg a katonai szolgálatát 23 fő (51,11 %), a Magyar Királyi Honvédségben kezdte meg a katonai szolgálatát 18 fő (40,00 %), a tartalékos tiszt vizsgát követően pedig a Magyar Királyi Csendőrséghez került 4 fő (8,88 %).

Ha a hivatásos tiszt pályafutásukat a Magyar Királyi Csendőrségnél kezdő személyek adatait mellőzzük, akkor látható, hogy a Magyar Királyi Csendőrségnél szolgáló személyek közül 23 fő (56,09 %) a közös, míg 18 fő (43,91 %) a Magyar Királyi Honvédségnél kezdte meg hivatásos tiszt szolgálatát.

Ha a két haderő egymáshoz viszonyított arányát nézzük, akkor megállapítható, hogy a honvédségnél szolgálatukat kezdők vannak felülreprezentálva, hiszen a közös haderő hivatásos tiszt állománya többszöröse volt a Magyar Királyi Honvédség hivatásos tiszt állományának, igaz a közös haderőben a magyar állampolgárságú hivatásos tiszt aránya mintegy két–háromszorosa volt a honvéd tisztékének

és a közös haderő hivatásos tisztjeinek többsége nem magyar állampolgár volt. Ennek ellenére a közös haderőből érkező csendőr tisztek aránya a Magyar Királyi Honvédségtől érkező tisztek számát kétháromszorosan nem haladta meg.

A csendőrségi szolgálat kezdetére vonatkozó adatok valamivel hiányosabbak. 37 esetben (71,15 %) ismert, míg 17 esetben (28,85 %) nem ismert a csendőrségi szolgálat kezdetének az ideje.

A csendőrségi szolgálatát 1918. XI. 1-e előtt 15 fő (40,54 %), míg 1919 augusztusa után 22 fő (59,46 %) kezdte meg.

Ebből a 22 személyből 1923-ig 17-en (77,27 %) kerültek át a csendőrség hivatásos tiszti állományába, míg 5-en (22,73 %) 1938 és 1944 között.

Ez az 5 személy már tábornoki rendfokozatban került át a Magyar Királyi Honvédségtől a Magyar Királyi Csendőrséghez és lett annak első vagy második számú vezetője, úgy hogy korábban a csendőrségnél nem teljesített szolgálatot! Egyébként ez a gyakorlat 1919 után szinte természetes volt. A csendőrség kettős alárendeltségéből – honvédelmi és belügyminiszter – adódóan a csendőrség felügyelője és számos esetben annak a helyettese is a honvédségtől az adott beosztásba kinevezett tábornok volt.¹⁴

A csendőrség felső vezetői életútjának vizsgálata során fontos információ az is, hogy hol szolgáltak. E téren kevés adat áll rendelkezésre, így csak jelzés értékű lehet, hogy például 1919-ben a Magyarországi Tanácsköztársaság kikiáltását követően öten – DAMASY Farkas, FARAGHO Gábor, FINTA József, REZSŐHÁZY Boldizsár, TEMESVÁRI Endre – a Vörös Hadseregben szolgáltak.

Ez a szolgálatvállalás azonban a későbbiek során – hivatásos és tartalékos tisztarsaik százaihoz hasonlóan – nem jelentett hátrányt a további katonai szolgálatukban, illetve abban, hogy a csendőrség állományába átkerüljenek.¹⁵

1918. X. 31-e után a csendőrség tagjainak döntő többsége – így a tisztikar tagjai is – továbbra is szolgálatot vállalt s amidőn a Magyarországi Tanácsköztársaság létrejöttét követően megalakították a Vörös Őrséget a Magyar Királyi Csendőrség személyi állományának jelentős része annak tagjává vált.

A rendelkezésre álló adatok alapján nincs olyan személy, aki 1919. VIII. 1-je előtt a Nemzeti Hadseregben szolgált volna.

A nyugállomány

A nyugállományba helyezésre vonatkozóan a két világháború közti Magyarországon a katonai, illetve csendőri hivatást választók esetében azonos előírások vonatkoztak. A katonai és/vagy csendőrségi szolgálatot teljesítő hivatásos tisztek esetében a nyugállományba helyezés nem csupán az életkorhoz hanem az eltöltött szolgálati időhöz is kötődött. Tizenöt év ténylegesen eltöltött szolgálat után már jogosult volt a nyugellátásra hivatásos tiszt és a maximális szolgálati ideje 36 esztendő lehetett. Utóbbi „túlszolgálására” csak „kivételesen és kegyelemből”, az államfő által adott „engedély” alapján volt lehetőség. Erre azonban az 1919 és 1945 közötti korszakban alig néhány személy esetében került sor, az is katonák esetében.

A nyugállományba helyezések gyakorlata azt bizonyította, hogy a tábornokok és tisztek döntő többsége 32–34 szolgálati év után kikerült a tényleges állományból. Erre főleg azon megfontolásból (is) került sor, hogy az idősebb évfolyamok mögött lévő fiatalabb évfolyamok tagjainak az előmenetelét elősegíthessék.

A nyugállományba helyezéskor bizonyos szolgálati idő felemelten számított, így lehetséges volt, hogy valaki akár csak 32 ténylegesen leszolgált évvel akár 40 – a nyugdíj megállapításába beszámító – évet „szerezzen”.¹⁶ Ez annak volt köszönhető, hogy az első világháborúban eltöltött éveket felemelten számították be a szolgálati idő kiszámításánál, de az 1908-as bosznia-hercegovinai annexió idején teljesített katonai és/vagy csendőri szolgálatot is felemelten számították be, hasonlóan az első és második balkáni háború idején végrehajtott mozgósítási időszakhoz.

A nyugállományba helyezés esetében két dolgot vizsgálata releváns: nyugállományba helyezés ideje és a nyugállományba kerültek életkora.

Mind a két vizsgálat elvégzéséhez kellő adat állt a rendelkezésre.

1945. V. 9-éig a második világháború európai befejezésének időpontjáig nem került nyugállományba a vizsgált személyek közül 23 fő (44,23 %). A nyugállományba helyezését megelőzően elhunyt 1 fő (1,92 %). Nincs adat továbbá a nyugállományba helyezés pontos idejére vonatkozóan 4 fő (7,69 %) esetében. 24 személy (46,15 %) esetben ismert a nyugállományba helyezés pontos időpontja.

(VII. sz. melléklet)

1944-ben nyugállományba került egy fő – HÓDOSY Pál ezredes – még ugyanazon évben, a nyilas-hungarista hatalomátvételt követően „reaktíváltatott” és a rendőrség felügyelője lett, s egyben vezérőr-

nagy kinevezést kapott. Ez a tény – és a nyugállományba helyezéskori 49. életéve – arra enged következtetni, hogy azon kevés csendőrtiszt közé tartozhatott aki kapcsolatban áll(hatott) a nyilasokkal.

A nyugállományba helyezések időpontját tekintve az 1943-as esztendő kiemelkedőnek nevezhető, hiszen az összes nyugállományba került csendőrségi felső vezető több mint egy harmada ekkor került ki a tényleges állományból. Ennek oka a kutatások jelenlegi állapota alapján még ismeretlen.

A vizsgálatba bevont 19 beosztás a mindenkori betöltői a csendőrség felső vezetésének amunkakörrei voltak. Ezen beosztások száma azonban 1938. XI. 1-jéig „mindössze” 15 fő volt¹⁷ Ez a szám 1942 közepére nőtt 19-re, ami azt jelenti, hogy négygyel nőtt a vezetői beosztások száma. Ezen beosztásokba kinevezetteknek tudható be minden valószínűség szerint a jelentős változás. Ennek igazolására természetesen akkor kerülhetne csak sor, ha az így megnövekedett vezetői beosztású számmal működő csendőrség tevékenysége 1945-ben nem zárult volna le.

A többi esztendő kiegyensúlyozottságot mutat, ami azt jelenti, hogy a vizsgált időszakban a csendőri vezetői beosztásokat – 1941-ben 19 beosztás – betöltő személyeknek azonos időben általában 10–15 százaléka került nyugállományba és ezzel együtt ugyanennyi új vezető foglalhatta el a megüresedett beosztást.

A 24 csendőri vezető közül mind a 24 személy (100 %) esetében ismert a nyugállományba helyezéskori életkor. **(VIII. sz. melléklet)**

Ha a VIII. mellékletben foglalt adatok alapján az életkort szeretnénk meghatározni akkor arra az eredményre jutunk, hogy az 53,46 év. Ez az életkori átlag a Magyar Királyi Honvédség és a Magyar Királyi Csendőrség hivatásos tiszti állománya gyakorlatának megfelel.¹⁸ Ha a 49 éves HÓDOSY Pál – valószínűleg politikai okokból történő nyugállományba helyezését – kivesszük a számításból, akkor az átlag életkor némi növekedést mutat, melyet még az is javíthat, hogy a visszaemlékezések szerint ORBÁN László nyugállományba helyezése 1945 elején szintén nem az életkora miatt került sor. A nyilas-hungarista vezetéssel került összeütközésbe és emiatt mentették fel beosztásából és helyezték nyugállományba.

Az a csendőri vezető aki a hadapródiskola elvégzését követően lett hivatásos tiszt és 36 évet töltött szolgálatban – amire 1919 és 1945 között alig akadt példa – akkor legfeljebb 54 éves koráig szolgálhatott volna. A katonai akadémiát végzettek esetében ez az életkor elérhette volna az 57. életévet, mivel a katonai akadémiát végzettek 20, illetve 21 éves korukban váltak hivatásos tiszté.

A testület vezetőinek 1945 utáni sorsa.

A Debrecenben 1944. XII. 21-én megalakult Ideiglenes Nemzetgyűlés által megválasztott és működését 1944. XII. 22-én megkezdett Ideiglenes Nemzeti Kormány által alkotott rendeletek közül már 1945 májusában napvilágot látott a Magyar Királyi Csendőrség feloszlását megfogalmazó rendelet, amely egyben a csendőrségben szolgálatot teljesítettek igazolási eljárásáról is intézkedett.¹⁹ A MIKLÓS Béla miniszterelnök által aláírt rendelet az igazolási eljárást úgy szabályozta, hogy az igazoló bizottság volt csendőr egyén esetében csak „igazolt” és „nem igazolt” határozatot hozhat. Az igazoló bizottság „A volt csendőrségi személyek igazolására alakult különleges igazoló bizottság” néven működött s az általa hozott határozatok ellen fellebbezésnek helyenem volt.

Igazolása alá került minden olyan egykori csendőr, aki Magyarországon tartózkodott és igazolását kérte. A kérelem természetesen szükséges volt ahhoz, hogy munkát, állást találhassanak, nyugellátásban részesülhessenek.

A vizsgálatban szereplő 52 személy közül 1945. V. 9-én már nem élt 2 fő (3,84 %), a még élő 50 személy közül pedig külföldre távozott és nem is tért vissza Magyarországra 21 fő (42,00 %). Magyarországon maradt, illetve 1945-ben visszatért oda 24 fő (48,00 %), míg nem ismeretes sorsa 5 személynek (10,00 %).

A Magyarországon maradt, illetve az oda visszatért személyek közül 21 tábornok és törzstiszt (87,5 %) további sorsának alakulása ismeretes, míg 3 fő esetben (12,5 %) nincsenek adatok

1945-ben, illetve azt követően rövid ideig letartóztatásban, internálásban, illetve kitelepítésben volt 6 fő (28,57 %). A népbíróságok szabadságvesztésre ítélték 5 főt (23,80 %). A népbíróságok halálra ítélték 3 főt (14,28 %) és rajtuk az ítéletet végrehajtották. A letartóztatásban, illetve a népbírósági ítélet – halál – után agyonverték 2 főt (9,52 %). Nem igazoltak 2 főt (9,52 %). Igazoltak 3 főt. (14,28 %).

Az igazoltak között szerepelt: FARAGHO Gábor vezérezredes, a csendőrség és a rendőrség korábbi felügyelője, aki az Ideiglenes Nemzeti Kormány tagja volt, dr. PAPP János ezredes, aki SÓLYOM László apósa volt és 1949-ig a Honvédelmi Minisztériumban nyert alkalmazást ezredesi rendfokozatban (később szintén letartóztatták és szabadságvesztésre ítélték), valamint BALÁZS-PIRI Gyula ezredes.

Természetesen az elítéltek sem kaptak igazolást és az egykori „debreceni minisztert” FARAGHO Gábort is kitelepítették az 1950-es évek elején. Számára a „könnyebbséget” az jelentette, hogy a kitelepítést saját tanyáján tölthette, szovjet közbenjárásnak köszönhetően.

Az elítét, nem igazolt csendőrök nyugellátását megvonták, munkát nehezen találtak. Általában segédmunkásként, napszámosként, éjjeliőrként alkalmazták – ha alkalmazták – őket és állandó rendőri ellenőrzésnek voltak kitéve. Helyzetük gyakorlatilag a halálukig nem változott.

Magyarországon maradt egykori csendőri vezetők több mint 85 %-át érte valamilyen retorzió, amely alapvetően az 1945 és 1949 közötti időszakra esett, de ha az 1949 utáni időszakot is megvizsgáljuk akkor ez az arány már 95 százalékos! Álás pontom szerint ez a „felelősségrevonási” arány a magyar történelemben példa nélküli!

Az 1956-os forradalom és szabadságharc után az egykori – még élő – csendőri vezetők szinte kivétel nélkül Magyarországon maradtak, amiben nyilván közrejátszhatott magasabb életkoruk is mivel többségük ekkor már hatvan év felett volt, illetve az a tény, hogy a többségük családja is Magyarországon élt. Egyetlen volt csendőri vezető utazott 1956 után külföldre, a fiához távozott, Franciaországba.²⁰

A vizsgált személyek 1945 utáni egyéni sorsának alakulása egyértelműen azt bizonyítja, hogy az „új” Magyarország teljes mértékben elzárkózott a volt Magyar Királyi Csendőrség egykori vezetői – de gyakorlatilag kivétel nélkül a csendőrségben egykoron szolgáltak elől – szinte kivétel nélkül valamennyiüket kiközösítették, kitaszították a társadalomból, másodrendű állampolgárokként kezelve őket, gyakorlatilag életük végéig, illetve az úgynevezett „rendszerátváltásig”.

A felmérésben szereplő egykori csendőr törzstisztek és tábornokok halálozására viszonylag kelendő számú információ áll rendelkezésre. A halálozás helye 46 személy esetében (88,46 %) esetében ismeretes, míg 6 fő (11,54 %) esetében nem ismert. **(IX. sz. melléklet)**

Ha a IX. sz. mellékletben szerepeltetett adatokat kontinensenként csoportosítjuk akkor arra az eredményre jutunk, hogy: Európában 33 fő (71,73 %), Észak-Amerikában 6 fő (13,04 %), Dél-Amerikában 5 fő (10,86 %), Ausztráliában 2 fő (43,4 %) hunyt el.

A IX. sz. mellékletben foglalt adatok azt igazolják, hogy a volt Magyar Királyi Csendőrség egykori vezetőinek valamivel több mint ötven százaléka nem hagyta el Magyarországot és ott is halt meg.

Ha a rendelkezésre álló adatok alapján azt is megnézzük, hogy mi volt a halál oka – azaz hogy „természetes halállal” haltak-e –, akkor azt láthatjuk, hogy: kivégeztek 3 főt,²¹ agyonverték 2 főt,²² öngyilkos lett 2 fő,²³ természetes halállal halt 39 fő.

Mivel a vizsgálatba 52 személy került be ezért természetesen jelentős a „szorás” mind az életkort, mind az elhalálozás idejét tekintve. Az elhalálozás időpontja 45 személy (86,53 %) esetében ismert, míg 7 személy (13,46 %) esetében nem ismert.

Az 1939 és 1949 közötti időszakra 10 elhalálozás esett. Ezen időszaktól eltekintve a halálesetek okai:

- a népbíróságok halálra ítélték és az ítéletet végrehajtották: 3 fő (30 %);
- a népbírósági ítélet – halál – után, illetve a letartóztatás ideje alatt agyonverték: 2 fő (20 %);
- öngyilkos lett: 2 fő (20 %);
- természetes halál halt meg: 3 fő (30 %).

Az 1945-ös esztendő kezdő időpontnak tekintve, az 1945 és 1949 között 8 fő hunyt el, közülük:

- kivégeztek 3 főt (37,5 %);
- agyonverték 2 főt (25 %);
- öngyilkos lett 2 fő (25 %);
- természetes halállal halt 1 fő (12,5 %).

Elgondolkasztó adatok!

Az elhunytak életkorára vonatkozóan is elvégezhető a vizsgálat, amely esetben szintén 45 személyről (86,53 %) ismeretes a halálozáskori pontos életkor, míg 7 fő (13,47 %) esetében nem ismerjük azt. **(XI. sz. melléklet)**

Amint a XI. sz. melléklet adataiban látható a legfiatalabb életkorban elhunyt egykori csendőri vezető 46 éves volt, míg a legidősebb 99 évet élt meg. Az utóbbi VATTAY Ferenc cső. ezds., az előbbi PÉTERFFY Jenő cső. ezds., volt. VATTAY Ferenc argentinai emigrációjában hunyt el, PÉTERFFY Jenőt Magyarországon (Budapest) verték agyon 1945-ben.

Egyébként a 60. életévük betöltése előtt elhunyt egykori csendőri vezetők – számuk 10 fő – közül kivégeztek 3 főt (30 %), agyonverték 2 főt (20 %), öngyilkos lett 2 fő (20 %) és természetes halál halt meg 3 fő (30 %).

A pontos életkori adatok mellett öt éves csoportosítást is alkalmaztam és az utóbbi esetben a következő eredmények születtek:

A 60 életévében, illetve annál fiatalabb életkorban elhunyt 10 fő (22,22 %), közülük 7 fő nem természetes halállal!

A 61 és 65 éves életkor között hunyt el 6 fő (13,33 %).

A 66 és 70 éves életkor között halt meg 2 személy (4,44 %).

A 71 és 75 éves életkor között elhunytak száma 8 fő (17,77 %).

A 76 és 80 éves életkora között 7 fő (15,55 %), míg a 81. és 85. éves életkora között 8 fő (17,77 %) hunyt el.

A 86 és 90 éves életkora között 2 fő (4,44 %), a 91 és 95 éves életkora között 1 fő (2,22%) és 95 éves életkora felett 1 fő (2,22 %) hunyt el.

Az adatokból látható, hogy 75 éves kora előtt hunyt el 26 fő (57,77 %) és 75 éves kora után 19 fő (42,23 %). Ha figyelembe vesszük, hogy a 75 éves kora előtt elhunytak között található a 7 nem természetes halállal elhunyt csendőr törzstiszt, illetve tábournok, akkor az arány még módosulhatott volna, hiszen 75 éves koruk előtt természetes halállal 19-en, míg 75 éves koruk után természetes halállal ugyancsak 19-en hunytak el.

A legmagasabb életkort – amint azt már fentebb jeleztem – VATTAY Ferenc cső. ezds., érte el, aki 99 éves korában halt meg Argentínában, de 94 évet élt HUSZÁR Ágoston cső. vör. és 90 évet dr. PAPP János cső. ezds. is. Ők mind a ketten Magyarországon hunytak el.

A második világháború időszaka Magyar Királyi Csendőrségének vezetői közül a magyarországi úgynevezett „rendszerváltoztatást” már nem érte meg senki. A haláluk után bekövetkezett politikai-társadalmi változásokról nem tudhattak meg semmit, így azt sem, hogy a volt magyar királyi csendőrség közel hatvanöt esztendőös tevékenységének – és azzal összefüggésben az ő életútjuknak – a megítélése ma már nem politikai kérdés hanem történelmi feladat!

Jegyzetek:

¹ „A közbiztonsági szolgálat ellátására katonailag szervezett magyar kir. Csendőrség állíttatik fel.” 1881/III. tc.

² A csendőrség történetével 1990-es évek előtt alig foglalkozott tudományos igényű feldolgozás. A legtöbbet idézett munka 1990 előtt HOLLÓS és BERÁNNÉ – HOLLÓS művei.

³ Ilyen kötetek: REKTOR ; KÖVENDY ; SZALAY

Az emigrációban megjelent periodikák a *Bajtársi Levél*, és az *Egyesületi Értesítő*. A *Bajtársi Levél* 2006-ban jelent meg utoljára, az *Egyesületi Értesítő* pedig évtizedekkel korábban megszűnt.

⁴ A különböző konferenciaköteteken, folyóiratokban megjelent publikációk mellett az első szakmailag hiteles munkák voltak SZAKÁLY 1990-ben ; CSAPÓ 1999-ben ; KAISER 2002-ben megjelent kötetek voltak.

⁵ A magyarországi szerzők közül a Magyar Királyi Csendőrséget történelmi objektivitással vizsgáló első művet dr. PARÁDI József hozta létre. (PARÁDI József: *A határszéli csendőrség*. Budapest, 1984, Határőrség.) Ez a mű azonban még csupán korlátozott példányszámban jelenhetett meg, ebből fakadóan nem tudott széles körű ismeretségre szert tenni. Az eredeti alkotás – a szerző újabb kutatási eredményeivel kiegészítve – javított, bővített és átdolgozott formában három kötetes monográfia második köteteként jelent meg 2003-ban. (*a szerk.*)

PARÁDI: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*.

⁶ A vizsgált időszakban a Magyar Királyi Csendőrség kerületparancsnokságai voltak: I budapesti csendőr kerületparancsnokság, II. székesfehérvári csendőr kerületparancsnokság, III. szombathelyi csendőr kerületparancsnokság, IV. pécsi csendőr kerületparancsnokság, V. szegedi csendőr kerületparancsnokság, VI. debreceni csendőr kerületparancsnokság, VII. miskolci csendőr kerületparancsnokság, VIII. kassai csendőr kerületparancsnokság (1938 novemberétől), IX. kolozsvári csendőr kerületparancsnokság (1940 novemberétől), X. marosvásárhelyi csendőr kerületparancsnokság (1940 novemberétől).

⁷ A Magyar Királyi Csendőrség a magyarországi Tanácsköztársaság bukását – 1919. VIII. – követően szinte azonnal újjászerveződött. Létszámviszonyait, helyzetét azonban végül is az 1922/VII. tc. rendezte. Ezen törvény a testület létszámát 12 000 főben határozta meg.

1922/VII. tc. ; KAISER: op. cit. 21–32. p.

⁸ 1941. VII. 29-éig a Magyar Királyi Honvédség és a Magyar Királyi Csendőrség tábournoki karában az „egy csillagos” tábournoki rendfokozat elnevezése tábournok volt. Ezt követően honvédelmi miniszteri rendelet újra szabályozta a rendfokozatok elnevezését és így az „egy csillagos” tábournoki rendfokozat elnevezése vezérőrnagy lett.

⁹ A jelzett kérdéskör ta legalaposabban DEÁK István, HAJDÚ Tibor és SZAKÁLY Sándor dolgozta fel.

DEÁK: *A császári és királyi tisztek 1848-1918.* ; DEÁK: *Volt egyszer egy tiszti kar.* ; HAJDÚ ; SZAKÁLY: *A magyar katonai elit 1938-1945.*

¹⁰ A Császári és Királyi Hadsereg és Haditengerészet 1905. évi sematizmusa.: 1022–1032. és 1041–1042. p.

¹¹ A Magyar Királyi Honvédség számára négy évfolyamos hadapród iskolaként működő Ludovika Akadémia, majd 1898 után a pécsi és a nagyváradi Magyar Királyi Honvéd Hadapródiszkola, valamint a katonai akadémia rangjára emelt Ludovika Akadémia falai között képezték a hivatásos honvéd tiszteket.

¹² A közös haderő különböző alakulatainál az alakulat legénysége által használt nyelveket is ismernie kellett a hivatásos tisztnak. A különböző alakulatoknál, ha a legénység 20 %-a használt egy nyelvet akkor az már ezrednyelvnek számított. Voltak olyan alakulatok is ahol 2-3 ezrednyelv is volt. Amennyiben a hivatásos tiszt 3 esztendő alatt nem sajátította el a nyelvet a „szolgálat megkívánta igényeknek megfelelően”, akkor ez a minősítésénél hátrányt jelentett.

¹³ 1922/VII. tc.

¹⁴ A Magyar Királyi Csendőrségnek 1919. VIII. – 1945. V. között 11 felügyelője volt. Ezek közül 3 (27.2 %) volt a csendőrség állományában fiatal tiszt kora óta, míg 8 (72.8 %) korábban nem teljesített csendőri szolgálatot, honvéd tiszt volt.

[A két világháború közötti arány a dualizmuskorhoz képest a fordítottjára változott, hiszen a testület létrehozásától a magyar Tanácsköztársaság kikiáltásáig a Magyar Királyi Csendőrségnek 10 felügyelője volt, közülük 7-en kerültek a csendőrség állományából a testület élére. (a szerk.)]

¹⁵ A magyarországi Tanácsköztársaság Vörös Hadseregében a későbbi Magyar Királyi Honvédség felső vezetőinek döntő többsége szolgált. Ezen szolgálat a későbbi katonai pályafutásukat nem befolyásolta hátrányosan. Ugyanez vonatkozott azon csendőr tisztekre is, akik 1919-ben a Vörös Őrségnél, vagy a Vörös Hadseregben teljesítettek szolgálatot.

SAKÁLY: A magyarországi Tanácsköztársaság Vörös Hadseregének tiszti kara.

¹⁶ A 40 nyugdíjszerző évnél senki sem szolgálhatott tovább. 40 éves szolgálati idővel ugyanis az állami alkalmazottak fizetésük 100 %-ra voltak jogosultak nyugdíjként, mivel 10 nyugdíjszerző év után, amelyből az első 5 év duplán számított – a fizetés 40 %-ról indítva – évente 2 %-kal nőtt az állami alkalmazottak nyugdíjjogosultsága. A miniszterelnök és az államfő kivételes esetben, rendkívül szűk körben élhetett a nyugdíjasok visszahívásának lehetőségével. Erre a területvisszacsatlások alkalmával került sor néhány személy esetében, amelyek közé a csendőrök közül senki sem került be. (a szerk.)

- PARÁDI: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945.

- Idem: A polgári magyar állam rendvédelmi testületeinek humán viszonyai 1867-1945.

¹⁷ 1938 novemberéig a csendőrség felső vezetésének a beosztásai voltak: a csendőrség felügyelője, a csendőrség felügyelőjének helyettese, a csendőrség felügyelője mellé beosztott tábornok, a belügyminisztérium VI.b., illetve VI.c. osztályainak a vezetői a csendőrségi szabályzatszerkesztő- és tanulmányi bizottságának az elnöke, a csendőr tiszti tanfolyamok parancsnoka, a csendőrség központi nyomonzó parancsnokságának parancsnoka, valamint a 7 csendőr kerület parancsnoka.

¹⁸ Egy nagyobb mintán végzett vizsgálat eredménye hasonló az itt kapott átlaghoz. Az 1938 és 1945 közötti magyar katonai elit tagjainak nyugállományba kerülési adatait összegezve 54.28 éves átlagéletkor mutatható ki.

SAKÁLY: *A magyar katonai elit 1938-1945.*: 202. p.

¹⁹ 1690/1945.ME. r. (*Magyar Közlöny*, I. évf. (1945) 26. sz.)

²⁰ TEMESVÁRI Endre francia közbenjárás nyomán a fiához távozhatott 1958-ban Strassburg-ba.

²¹ FERENCZY Lászlót, HAJNÁCSKÖY Lászlót, és LÁDAY Istvánt halálra ítélték. FERENCZY Lászlón HAJNÁCSKÖY Lászlón, és LÁDAY Istvánon 1947-ben hajtották végre az ítéletet.

²² SZILÁDY Gyulát a debreceni népbíróság halálra ítélte, de özvegye – az azóta már szintén elhunyt SZILÁDY Gyuláné (Ottó Hahn Strasse 3., D-4030 Rattingen) – 1990. augusztusi levélbeni közlése szerint, a kivégző helyre már a halálra vert csendőr tiszt holttestét vitték akasztani. PÉTERFFY Jenő – azóta már szintén elhunyt – özvegye (Budapest V. Semmelweis u. 8. II./2.) 1990. I. 27-ei szóbeli közlése szerint, férjét a kihallgatások során halálra verték.

²³ PINCZÉS Zoltán vörögy. A németországi Pfarrkirchen-ben 1945. XII. 1-én, VADÁSZY István címzetes vörögy. 1948. IX. 18-án Budapesten követett el öngyilkosságot.

A jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK és KISMONOGRÁFIÁK

- CSAPÓ — CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914*. Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadó Alapítvány /Pannónia Könyvek./
- DEÁK: *A császári és királyi tisztek 1848-1918* — DEÁK István: *Der K.(u.)K. Offizier 1848-1918*. [A császári és királyi tisztek 1848-1918.] Wien – Köln – Weimar, 1991, Böhlau Verlag.
- DEÁK: *Volt egyszer egy tiszti kar.* — DEÁK István: *Volt egyszer egy tiszti kar. A Habsburg-monarchia katonatisztszjeinek társadalmi és politikai története 1848-1918*. Budapest, 1993, Gondolat Könyvkiadó.
- HAJDÚ — HAJDÚ Tibor: *Tisztikar és középosztály 1850-1914. Ferenc József magyar tisztszjei*. Budapest, 1999, Zrínyi.
- HOLLÓS — HOLLÓS Ervin: *Rendőrség, csendőrség, VKF2*. Budapest, 1971, Kossuth.
- KAISER — KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között*. Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadó Alapítvány /Pannónia Könyvek./
- KÖVENDY — KÖVENDY Károly et al. (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség a törvény és a rend szolgálatában 1881-1945. A csendőr békében, háborúban és emigrációban*. Torontó, 1973, Kövendy.
- PARÁDI: *A határszéli csendőrség 1891-1914*. — PARÁDI József: *A határszéli csendőrség 1891-1914*. Budapest, 1984, Határőrség.
- PARÁDI: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*. — PARÁDI József: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században*. I. köt. *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben*. II. köt. *Csendőrség a határőrizetben*. III. köt. *Rendőrség a határőrizetben*. Budapest, 2003, Tipico Design.
- REKTOR — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat.
- SZALAY — SZALAY Gyula et al. (szerk.): *A világháború csendőr*. Bécs, 2002, Gálos Nyomdász Kft.
- SAKÁLY: *A magyar katonai elit 1938-1945*. — SAKÁLY Sándor: *A magyar katonai elit 1938-1945*. Budapest, 1987, Magvető Könyvkiadó.
- SAKÁLY — SAKÁLY Sándor: *A magyar tábort csendőrség*. Budapest, 1990, Zrínyi.

TANULMÁNYOK

- PARÁDI: "A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945." — PARÁDI József: *A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XIV. évf. (2008) 17. sz. 57-64. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-én budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII.

- konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A polgári magyar állam rendvédelmi testületeinek humán viszonyai 1867-1945. — PARÁDI József: A polgári magyar állam rendvédelmi testületeinek humán viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIX. évf. (2010) 22. sz. 96–123. p. A tanulmány korábbi változata 2008. október 10-én budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Másfél évtized rendszerváltozásainak hatásai nemzeti rendvédelmünkre.*” című XXII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.
- SZAKÁLY: A magyarországi Tanácsköztársaság Vörös Hadseregének tiszti kara. — SZAKÁLY Sándor: A magyarországi Tanácsköztársaság Vörös Hadseregének tiszti kara. *Palócföld*, XXXV. évf. (1989) 1. sz. 13–21. p.
- SEMATIZMUSOK
- A Császári és Királyi Hadsereg és Haditengerészet 1905. évi sematizmusa. — *Schematismus für das kaiserliche und königliche Heer und für die kaiserliche und königliche Kriegsmarine für 1905.* [A Császári és Királyi Hadsereg és Haditengerészet 1905. évi sematizmusa.] Wien, 1904, Druck und Verlag der k.k. Hof und Staatsdruckerei.
- DOKUMENTUMGYŰJTEMÉNYEK
- BERÁNNÉ – HOLLÓS — BERÁNNÉ Nemes Éva – HOLLÓS Ervin (szerk.): *Megfigyelés alatt. Dokumentumok a horthysta titkosrendőrség működéséből 1920-1944.* Budapest, 1977, Akadémia.
- JOGASZABÁLYOK
- 1881/III. tc. — 1881/III. tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről.
- 1922/VII. tc. — 1922/VII. tc. a Magyar Királyi Állami Rendőrség és a Magyar Királyi Csendőrség létszámának, kiegészítési módjának és felfegyverzésének megállapításáról.
- 1690/1945. ME. r. — 1690/1945. ME. r. a csendőrség feloszlata és a rendőrség újjászervezése tárgyában.

Mellékletek jegyzéke

<i>I. sz. melléklet</i>	
A Magyar Királyi Csendőrség vezetői 1938–1945.	148
<i>II. sz. melléklet</i>	
A Magyar Királyi Csendőrség 1938–1945 közötti felső vezetése tagjainak születési év szerinti megoszlása.	133
<i>III. sz. melléklet</i>	
A Magyar Királyi Csendőrség 1938–1945 közötti felső vezetése tagjainak felekezeti megoszlása az 1910., 1920. és 1941. évi népszámlálási adatok tükrében.	133
<i>IV. sz. melléklet</i>	
A Magyar Királyi Csendőrség 1938–1945 közötti felső vezetése tagjainak az apák foglalkozása szerinti összetétele.	133
<i>V. sz. melléklet</i>	
A Magyar Királyi Csendőrség 1938–1945 közötti felső vezetése tagjainak iskolai végzettsége.	133
<i>VI. sz. melléklet</i>	
A Magyar Királyi Csendőrség 1938–1945 közötti felső vezetése tagjainak idegen nyelv ismerete.	133
<i>VII. sz. melléklet</i>	
A Magyar Királyi Csendőrség 1938–1945 közötti felső vezetése tagjainak nyugdíjba vonulása.	133
<i>VIII. sz. melléklet</i>	
A Magyar Királyi Csendőrség 1938–1945 közötti felső vezetése tagjainak nyugdíjba vonulási életkora.	133
<i>IX. sz. melléklet</i>	
A Magyar Királyi Csendőrség 1938–1945 közötti felső vezetése tagjainak elhalálozási helyei.	133
<i>X. sz. melléklet</i>	
A Magyar Királyi Csendőrség 1938–1945 közötti felső vezetése tagjainak elhalálozási éve.	133
<i>XI. sz. melléklet</i>	
A Magyar Királyi Csendőrség 1938–1945 közötti felső vezetése tagjainak elhalálozási életkora.	133

A Magyar Királyi Csendőrség vezetői 1938–1945

1. Vitéz BALÁZS-PIRI Gyula (Szabadka, 1892.04.11., római katolikus) ezredes.
2. BALOGH Béla (Veszprém, 1890.02.14., n. a.) címzetes vezérőrnagy.
3. Vitéz BÁTKY József (Kocs, 1890.03.12., református) címzetes vezérőrnagy.
4. BERTALANFFY Dezső (Szombathely, 1884.12.02., római katolikus) ezredes.
5. BITTÓ Dezső (Hidaskürt, 1885.04.16., római katolikus) vezérőrnagy.
6. Vitéz CZIGÁNY József (Zalaegerszeg, 1894.04.03., római katolikus) ezredes.
7. DALMY /Dalmi/ József (Mezőpeterd, 1882.10.08, református) ezredes.
8. Vitéz dr. DAMASY /Dlabik/ Farkas (Apahida, 1889.02.15., római katolikus) vezérőrnagy.
9. Vitéz FALTA László (Apátfalva, 1884.11.24., római katolikus) altábornagy.
10. Vitéz FARAGHO /Faragó, Faraghó/ Gábor (Kecskemét, 1890.02.16., római katolikus) vezérezredes.*
11. Vitéz patakfalvi FERENCZY László (Felsővisó, 1898.03.08., római katolikus) alezredes.
12. FINTA József (Káptalanvizes, 1889.07.31., római katolikus) altábornagy.
13. Lőfő lemhényi GÁBOR Péter (Kézdivásárhely, 1888.01.10., római katolikus) ezredes.
14. Vitéz HAJNÁCSKÖY /Halbich/ László (Budapest, 1895.06.09., római katolikus) ezredes.
15. Vitéz HALMY /Halm/ József (Kiskömlős, 1892.07.05., római katolikus) ezredes.
16. Hertelendi és vindornyalaki HERTELENDY Ignác (Párdány, 1885.03.13., római katolikus) ezredes.
17. HÓDOSY /Strobl/ Pál (Lajoskomárom, 1895.07.27., evangélikus) vezérőrnagy.
18. HUSZÁR Ágoston (? , 1888.08.17., n. a.) vezérőrnagy.
19. Vitéz KISS Jenő (Csenger, 1891.09.16., református) ezredes.
20. LÁDAY István (Dicsőszentmárton, 1897.04.15., görög katolikus) ezredes.
21. Vitéz LIPTAY László (Nagykikinda, 1891.07.26., n. a.) ezredes.
22. MADACSAY /Martin/ Imre (Zichyfalva, 1888.01.24., római katolikus) ezredes.
23. MÁTRAY /Macsek/ Ferenc (? , 1893.10.03., n. a.) ezredes.
24. Primor kövendi NAGY Jenő (Nyáradszereda, 1897.06.28., unitárius) ezredes.
25. Vitéz NEMERÉY /Gross/ Márton (Brassó, 1888.10.17., evangélikus) altábornagy.
26. NEMESMONOSTORY /Münster/ Jenő (Fiume, 1897.08.18., n. a.) ezredes.
27. OLCHVÁRY-MILVIUSZ /Milviusz/ Attila (Budapest, 1894.01.14., n. a.) vezérőrnagy.
28. ORBÁN László (Nagykikinda, 1895.04.30., református) ezredes.
29. Vitéz battányi PAKSY-KISS /Paksi-Kiss/ Tibor (Monostorpályi, 1892.01.14., evangélikus) ezredes.
30. Dr.PAPP János III. (Szemere, 1890.09.08., római katolikus) ezredes.
31. PERÉY /Preyer/ László (Budapest, 1888.03.13., unitárius) címzetes vezérőrnagy.
32. Vitéz lőfő kibédi PÉTERFFY Jenő (Bánffyhunrad, 1899.05.01., református) ezredes.
33. PINCZÉS Zoltán (Óradna, 1891.11.03., n. a.) vezérőrnagy.
34. PINTÉR Aladár III. (Győr, 1891.06.13., római katolikus) ezredes.
35. Vitéz POLTÁRY /Praksz/ Vilmos (Titel, 1889.09.29., római katolikus) vezérőrnagy.
36. RASKÓ /Raschkó/ Alfréd (Mosonszentjános, 1886.10.06., római katolikus) ezredes.
37. Vitéz REZSŐHÁZY /Kirchner/ Boldizsár (Rezsőháza, 1894.03.04., római katolikus) ezredes.
38. Vitéz RIDEGH (Camerle) Rajmond /Raymond/ (Mitrovica, 1893.09.02., római katolikus) ezredes.
39. ROHONCZI /Goldhamer/ Imre (Bécs, 1888.04.15., római katolikus) ezredes.
40. SASADY /Sekanina/ Arthur (Budapest, 1888.12.10., n. a.) címzetes vezérőrnagy.
41. Vitéz SÁRAY /Strohoffer/ Ferenc (Sárvár, 1885.11.27., római katolikus) vezérőrnagy.
42. SÁRÓY /Skerlán/ Kálmán (Köpcsény, 1897.02.14., n. a.) ezredes.
43. SELLYEY /Schrédli/ Vilmos (Sellye, 1890.06.12., római katolikus) ezredes.
44. Vitéz SZABADHEGYI /Szvoboda/ Ferenc (Újpest, 1890.10.01. római katolikus) vezérőrnagy.
45. Vitéz SZILÁDY /Morell/ Gyula (Kassa, 1892.03.27., római katolikus) ezredes.
46. SZÜTSY Imre (Térnásd, 1884.11.06., római katolikus) vezérőrnagy.
47. Vitéz TEMESVÁRI Endre (Marosvásárhely, 1891.01.19., római katolikus) vezérőrnagy.
48. Vitéz TORZSAY /Schick/ Lénárd (Torzsa, 1887.07.31., református) ezredes.
49. TÖLGYESY /Tölgyesi/ Győző (Egbell, 1890.09.19., római katolikus) vezérőrnagy.
50. Vitéz VADÁSZY István (Perbenyik, 1889.12.22. római katolikus) címzetes vezérőrnagy.
51. VATTAY /Vetter/ Ferenc (Wurmberg, 1889.03.25., római katolikus) ezredes.
52. Vitéz ZIRCZY /Gfeller/ József (Budapest, 1889.09.11., római katolikus) ezredes.

*FARAGHO Gábor vezérezredesi kinevezése nem az előírt formában történt meg. Az államfői kinevezést ugyanis a honvédelmi miniszternek minden esetben ellen kellett jegyeznie, de ez FARAGHO esetében nem történt meg és a *Honvédségi Közlönyben* (személyes ügyek) sem került kihirdetésre. FARAGHÓ kinevezése 1944. IX. 27-én az államfő által megtörtént, a számára kiállított megbízóleveleken ilyen rendfokozattal szerepelt. A moszkvai fegyverszüneti tárgyalásokon és később is ezt a rendfokozatot használta. *Vattay Antal naplója 1944-1945*. Budapest, 1990, Zrínyi Kiadó. 80–81. p.

Forrás: SZAKÁLY Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945*. Budapest, 2001, Ister.

II. sz. melléklet

A Magyar Királyi Csendőrség 1938–1945 közötti felső vezetése tagjainak születési év szerinti megoszlása

Év	Személyek száma	Százalék
1882	1	1,93
1883	0	0,00
1884	3	5,76
1885	3	5,76
1886	1	1,93
1887	1	1,93
1888	7	13,47
1889	6	11,54
1890	7	13,47
1891	5	9,61
1892	4	7,69
1893	2	3,84
1894	3	5,76
1895	3	5,76
1896	0	0,00
1897	4	7,69
1898	1	1,93
1899	1	1,93
Összesen	52	100,00

Forrás: SZAKÁLY Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945*. Budapest, 2001, Ister.

III. sz. melléklet

A Magyar Királyi Csendőrség 1938–1945 közötti felső vezetése tagjainak felekezeti megoszlása az 1910., 1920. és 1941. évi népszámlálási adatok tükrében

Felekezet	Országos százalékos megoszlás			A testület vezetői	
	1910	1920	1941		
Római katolikus	52,1 %	63,9 %	52,8 %	31 fő	72,09 %
Református	12,6 %	21,0 %	19,6 %	6 fő	13,96 %
Evangélikus	6,4 %	6,2 %	5,5 %	3 fő	6,98 %
Unitárius	0,3 %	0,2 %	0,4 %	2 fő	4,65 %
Görög katolikus	9,7 %	2,2 %	11,9 %	1 fő	2,32 %
Összesen	81,1 %	93,5 %	90,2 %	43 fő	100,00 %

Forrás: SZAKÁLY Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945*. Budapest, 2001, Ister.

IV. sz. melléklet

A Magyar Királyi Csendőrség 1938–1945 közötti felső vezetése tagjainak az apák foglalkozása szerinti összetétele

Az apák foglalkozása	Személyek száma	Százalék
Állami, városi alkalmazott, kistisztviselő	13 fő	29,55 %
Kisiparos, kiskereskedő, nyomdász	9 fő	20,46 %
Állami tisztviselő (alsó és közép)	6 fő	13,64 %
Földműves, gazdálkodó	5 fő	11,37 %
Orvos, tanító erdőmérnök	4 fő	9,09 %
Katona-, csendőrtiszt	2 fő	4,54 %
Földbirtokos	2 fő	4,54 %
Gyárigazgató, vendéglőtulajdonos	2 fő	4,54 %
Gazdatiszt	1 fő	2,27 %
Összesen	44 fő	100,00 %

Forrás: SZAKÁLY Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945*. Budapest, 2001, Ister.

V. sz. melléklet

A Magyar Királyi Csendőrség 1938–1945 közötti felső vezetése tagjainak iskolai végzettsége

A 10 és 18 éves életkora között elvégzett iskolákra vonatkozóan 37 személy esetében (a vizsgált személyek 71,15 %-a) ismert, míg 15 személy esetében (a vizsgált személyek 28,85 %-a) nem ismert az iskolák típusa.

A 10–14 éves életkorban végzett iskola típusa	Személyek	Százalék
Polgári iskola 1–4. osztály	6 fő	16,21 %
Reáliskola 1–4. osztály	7 fő	18,92 %
Gimnázium 1–4. osztály	22 fő	59,47 %
Cs. és kir. katonai iskola 1–4. osztály	2 fő	5,40 %
összesen	37 fő	100,00 %

A 14 és 18 éves életkor között végzett iskolák esetében 44 hiteles adat áll rendelkezésre (a vizsgált személyek 84,61 %-a), míg 8 esetben (a vizsgált személyek 15,39 %-a) nem ismert az iskola típusa.

A 14–18 éves életkorban végzett iskola típusa	Személyek	Százalék
Reáliskola 5–8 osztály	3 fő	6,82 %
Gimnázium 5–8 osztály	4 fő	9,09 %
Cs. és kir. katonai főreáliskola 1–3 osztály	1 fő	2,27 %
Honvéd főreáliskola 1–3 osztály	2 fő	4,54 %
Cs. és kir. hadapród iskola 1–4. évfolyam.	20 fő	45,46 %
Honvéd hadapród iskola 1–4. évfolyam	14 fő	31,82 %
összesen	44 fő	100,00 %

Forrás: SZAKÁLY Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945*. Budapest, 2001, Ister.

VI. sz. melléklet

A Magyar Királyi Csendőrség 1938–1945 közötti felső vezetése tagjainak idegen nyelv ismerete

Idegen nyelv	Személyek	Minősítés			
		Tökéletes	Jó	Gyenge	Nincs minősítve
Német	41	30	3	4	4
Francia	9	1	4	3	1
Szerb	7	4	2	0	1
Román	5	2	0	2	1
Olasz	5	0	1	3	1
Orosz	4	1	2	1	0
Szlovák	4	0	0	3	1
Horvát	3	2	0	1	0
Angol	2	0	1	1	0
Bolgár	1	0	0	1	0
Ruszin	1	0	0	1	0
Szlovén	1	0	0	1	0

Forrás: SZAKÁLY Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945*. Budapest, 2001, Ister.

VII. sz. melléklet

A Magyar Királyi Csendőrség 1938–1945 közötti felső vezetése tagjainak nyugdíjba vonulása

Nyugállományba helyezés éve	Személyek száma	Százalék
1939	3 fő	12,6 %
1940	2 fő	8,2 %
1941	3 fő	12,6 %
1942	5 fő	20,9 %
1943	9 fő	37,5 %
1944	1 fő	4,1 %
1945	1 fő	4,1 %
összesen	24 fő	100,00 %

Forrás: SZAKÁLY Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945*. Budapest, 2001, Ister.

A Magyar Királyi Csendőrség 1938–1945 közötti felső vezetése tagjainak nyugdíjba vonulási életkora

Életkor a nyugállományba helyezéskor	Személyek száma	Százalék
49.	1 fő	4.1 %
50.	2 fő	8.2 %
51.	1 fő	4.1 %
52.	2 fő	8.2 %
53.	3 fő	12.6 %
54.	6 fő	25.2 %
55.	5 fő	20.9 %
56.	3 fő	12.6 %
57.	1 fő	4.1 %
összesen	24 fő	100 %

Forrás ! SZAKÁLY Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945.* Budapest, 2001, Ister.

A Magyar Királyi Csendőrség 1938–1945 közötti felső vezetése tagjai elhalálozási helyei

Elhalálozás helye	Elhunytak száma	Százalék
Magyarország	24	52.17 %
Németország (NSZK)*	6	13.04 %
Amerikai Egyesült Államok	4	8.69 %
Argentína	3	6.52 %
Ausztrália	2	4.34 %
Ausztria	2	4.34 %
Kanada	2	4.34 %
Franciaország	1	2.17 %
Paraguay	1	2.17 %
Peru	1	2.17 %
összesen	46 fő	100 %

Forrás ! SZAKÁLY Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945.* Budapest, 2001, Ister.

A Magyar Királyi Csendőrség 1938–1945 közötti felső vezetése tagjainak elhalálozási évei

Elhalálozás éve	Az elhunytak száma	Százalék
1939	1	2.22 %
1944	1	2.22 %
1945	3	6.66 %
1946	1	2.22 %
1947	2	4.44 %
1948	1	2.22 %
1949	1	2.22 %
1951	1	2.22 %
1953	2	4.44 %
1954	2	4.44 %
1956	1	2.22 %
1957	1	2.22 %
1958	2	4.44 %
1962	2	4.44 %
1963	1	2.22 %
1964	2	4.44 %
1965	2	4.44 %
1967	3	6.66 %
1968	1	2.22 %
1969	1	2.22 %
1970	1	2.22 %
1972	3	6.66 %
1974	1	2.22 %
1975	3	6.66 %
1976	1	2.22 %
1977	1	2.22 %
1980	2	4.44 %
1982	1	2.22 %
1988	1	2.22 %
összesen	45 fő	100 %

Forrás ! SZAKÁLY Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945*. Budapest, 2001, Ister.

A Magyar Királyi Csendőrség 1938–1945 közötti felső vezetése tagjainak elhalálozási életkora.

Életkor	Az elhunytak száma	Százalék
46	1	2.22 %
48	1	2.22 %
50	1	2.22 %
52	1	2.22 %
53	1	2.22 %
54	1	2.22 %
55	1	2.22 %
56	1	2.22 %
59	1	2.22 %
60	1	2.22 %
61	2	4.44 %
63	1	2.22 %
64	2	4.44 %
65	1	2.22 %
69	1	2.22 %
70	1	2.22 %
71	2	4.44 %
72	1	2.22 %
73	1	2.22 %
74	3	6.66 %
75	1	2.22 %
76	1	2.22 %
78	2	4.44 %
79	1	2.22 %
80	3	6.66 %
81	1	2.22 %
82	3	6.66 %
83	3	6.66 %
84	1	2.22 %
86	1	2.22 %
90	1	2.22 %
94	1	2.22 %
99	1	2.22 %
összesen	45 fő	100 %

Forrás ! SZAKÁLY Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945.* Budapest, 2001, Ister.

ZÉTÉNYI Zsolt

A Magyar Királyi Csendőrség és a csendőrök jogállása 1945-ben és azután. (Egy elfelejtett szervezet és jelmondat: „Híven, becsülettel, vitézül!”)

„A csendőrség Európa számos országában ismert, a II. vh. előtt Magyarországon is működő, szolgálatát falun és a tanyavilágban teljesítő, katonailag szervezett fegyveres rendvédelmi testület. Először Franciaországban 1791-ben állítottak fel ilyen elnevezéssel rendfenntartó egységeket (gens d'ar-mes). Hasonló szervezetet Ausztria 1814-ben hozott létre (Gendarmerie). Az 1848-49-es szabadságharc idején a belügyminisztériumban volt rendőri és nemzetőrségi osztály, Pesten már működött rendőri hivatal és tervezték 24 rendőri kerület létrehozását, de országszerte a nemzetőrség látta el a rendvédelmi és bűnüldözési feladatokat.

Az osztrák csendőrség a szabadságharcot követő önkényuralmi kormányzat idejében átmenetileg (1867-ig) Magyarországon is működött (e korból származik a zsandárság elnevezés). Később még Erdélyben s Horvát-Szlavónországban fennmaradt a szervezete, a többi területen a vármegyék csendbiztosai és pandúrai vették át a közbiztonsági szolgálat ellátását.”¹ Elfogadott vélemény szerint az 1849 június 8-i császári rendelet, majd az osztrák zsandárság ideiglenes törvénye szerint felállított zsandárság, más fordítás szerint csendőrség, s annak Magyarország területén 1849 augusztusában Kassán, Pozsonyban, majd 1850 januárjában Győrött felállított első két ezrede volt a későbbi csendőrség történetének kezdete annak ellenére, hogy erre a nemet nyelvű, császári birodalmi érdekű, de mégis egy polgári állam rendvédelmi szervezetének jegyeit viselő szervezetre idegenként tekintettek az ország polgárai.²

A csendőrség felállítására, TISZA Kálmán kezdeményezése nyomán két – egymást kiegészítő – törvény megalkotásával került sor 1881-ben. Ferenc József a Magyar Királyi Csendőrséget létrehozó törvényeket február 14-én szentesítette.³ A szervezés mintája az – 1876 óta a magyar hatóságok felügyelete alatt álló – erdélyi csendőrség volt. 1881-ben kiadták a szervezet első szolgálati szabályzatát is.⁴ Ugyanekkor a zágrábi csendőrpáncsnok irányításával működő horvátországi csendőr ezred Magyar Királyi Horvát-szlavon Csendőrség néven a szabó, azaz a horvát országgyűlés fennhatósága alá került. A testület működési területe kizárólag a vidék volt, ezért illetékessége nem terjedt ki a törvényhatósági jogú városok területére.⁵

A csendőrség magyar rendvédelmi intézményrendszerbe illesztése 1881-ben kezdődött.⁶ Feladata volt például a személy- és vagyonbiztonság, a közcsend fenntartása, a közigazgatási hatóságok (például bíróság, börtön) segédletének ellátása. Tiszti és legénységi állománya a császári és királyi hadsereg és a honvédség önként jelentkező tagjaiból, továbbá kis részben a csendbiztosok és a pandúrok közül került ki. Katonai jellegének megfelelően a honvédelmi és a belügyminiszter közös irányítása alatt tevékenykedett.⁷ Az I. vh.-t lezáró békeszerződés meghatározta a hadsereg létszámának felső határát, emiatt a csendőrségnek különös jelentősége lett. A csendőrség szervezete kerületre, szárnyra, szakaszra, járásra, végül őrsőkre tagolódott. Különleges feladatokra szervezett speciális alakulatai: nyomozó alosztály, lovasosztály, repülőtéri különítmények.⁸

„Magyarország területe az 1881/III. tc. alapján hat csendőrkerületre osztott fel, ugyanannyi csendőrpáncsnoksággal és pedig I. ker. Kolozsvár 4 szárnyparancsnoksággal; III. kerület Szeged 3 szárnyparancsnoksággal; II. kerület Budapest 3 szárnyparancsnoksággal; IV. ker. Kassa 3 szárnyparancsnoksággal; V. ker. Pozsony 2 szárnyparancsnoksággal; VI. ker. Székesfehérvár 3 szárnyparancsnoksággal.

Több szakirányú oktatási intézményt tartott fenn (például a nagyváradi Országos Magyar Királyi Csendőriskola, a budapesti Csendőr Hadapródképző Tanfolyam). Háború idején működött a tábori csendőrség, a hadra kelt seregben teljesített szolgálatot (pl. rendészeti szolgálat, karhatalmi segédkezés, futár-, küldönc-, kísérő-, továbbá különleges biztonsági szolgálat). Csendőri intézkedések voltak: az intés v. figyelmeztetés, a kikérdezés, a házkutatás, a személymotosás, az elővezetés, az elfogás és a fegyverhasználat. A csendőr jellegzetes viselete a szolgálatban hordott, kakastollal ékesített csendőrkalap.”⁹

A Magyar Királyi Csendőrség Szervezeti és Szolgálati Utasítása (SZUT) szerint: A csendőrség tagjainak szolgálatteljesítése három formából állt: rendes szolgálat, felhívás folytán teljesített szolgálat, ellenőrző szolgálat. A rendes szolgálat a nap mint nap felsőbb utasítás nélkül kötelezően végzett portyázásból állt, ami azt jelentette, hogy a csendőrpáncsnok a meghatározott területét be kellett portyáznia. E szolgálat során a páncsnok a következő feladatokat kellett ellátnia:

- „1. büntetés alá eső eseteket megelőzni,
2. véghezvitt törvénysértéseket kideríteni, tetteseit feljelenteni,

3. törvénysértőket az előirt esetben elfogni, 24 órán belül az illetékes hatóságnak vagy bíróságnak átadni,
4. minden állampolgár személyét és vagyonát mindennemű erőszakoskodástól megvédeni,
5. tűzvész, árvíz és minden más veszélyeztetet területen megjelenni és ott a közbiztonságot fenntartani,
6. utasokat kétes biztonságot nyújtó utakon céljukig elkísérni,
7. katonaszökevényeket letartóztatni és az illetékes parancsnokságnak átadni,
8. minden, a köz tulajdonát képező és által használt építményre, eszközre figyelmet fordítani, a hiányosságokat, rongálásokat jelenteni, a rongálókat kinyomozni,
9. a közlekedési szabályok megtartását ellenőrizni,
10. a rendőri felügyelet alá helyezetteket és a szabadon bocsátott büntetéseket ellenőrizni.”¹⁰

A rendes szolgálatban álló csendőrijárőr két főből állt, és általában 18-24 órát volt szolgálatban. Ennek az időnek az egyharmadát pihenésre fordíthatták, szigorúan meghatározott formában.

A felhívásra történő szolgálatteljesítés azt jelentette, hogy az illetékes bíróság, ügyészség, közigazgatási hatóság „felhívásának”, illetve területileg nem illetékes bírói és közigazgatási hatóságok „megkeresésének” tett eleget a csendőrség. Szigorúan tilos volt azonban olyan „felhívásnak”, „megkeresésnek” eleget tenni, amely törvényellenes volt vagy nem tartozott a csendőrség szolgálati feladatai közé.

A járőrök ellenőrzését az őrsparancsnok végezte, de évente tisztii ellenőrzésekre is sor került.

Az ellenőrzési szolgálat a felettes parancsnokságok ún. „szemléit” jelentette, amikor az alá beosztottak működését stb. ellenőrizték.

A Magyar Királyi Csendőrség szolgálatellátásának kétség kívül a jelzett felosztás képezte az alapját. Kétségtelen azonban, hogy a testületnek speciális teendői is keletkeztek, amelyek a szolgálat teljesítésnek az általánostól némileg eltérő módozatát igényelték mint például, a határőrizet a határszéli csendőrség esetében, a katonai rendőri teendők ellátása a tábori csendőrség által, továbbá a vasúti-, közúti közlekedési-, a vízi- és a légi csendőrség speciális szolgálata. Ez utóbbi szolgálati ág teendői a repterekre terjedtek ki.

A Magyar Királyi Csendőrség 1914-re európai hírű közbiztonsági szervezetként volt ismert, amire az államhatalom biztosan támaszkodhatott.¹¹ Bizonyára ebből is következik, hogy az 1919-es kommün idején, amikor sok csendőr vállalt honvédelmi szolgálatot, a proletárdiktatúra emberei több csendőrtisztet, így FERY Oszkár altbgy.-t, BORHY Sándor és MENKINA János cső.alez.-ket az ellenforradalmi kísérlet után meggyilkolták, s ezzel a csendőröket kivétel nélkül a diktatúra ellen fordították.¹²

Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló törvénycikk, különösen annak „Az állami és társadalmi rend felforgatására vagy megsemmisítésére irányuló büntettek és vétségek” című 1. fejezete¹³ jelentősen meghatározta a csendőrség bűnüldöző tevékenységének irányait. A törvény 1. §-a szerint „Aki az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányuló mozgalmat vagy szervezkedést kezdeményez, vagy vezet, büntettet követ el és öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.”¹⁴

A két világháború között a csendőrnymozó szervezetek eredményesen küzdöttek a kommunista és baloldali mozgalmak ellen, nem különben a szélsőjobboldali szervezkedések felszámolása érdekében, még Berlinből is sérelmezték, hogy az 1942–1943. évi magyarországi SS toborzást akadályozták a csendőrök. Mindazonáltal a csendőrséget igénybe vették a legális ellenzék ellen a választási kampányok idején is, ami némileg magyarázza a többpárti összetételű 1945-től működő népbíróságoknak a csendőrök ellen hozott drákói ítéleteit.

Az **1290/1944. ME. r.** az ország egész területére kiterjesztette a csendőrségnek egyes területekre 1943-ban és 1944-ben elrendelt rendkívüli fegyverhasználati jogát.

1944 október 15-én mind a csendőrség, mind a hadsereg tétlen maradt. A két Budapesten lévő karhatalmi csendőr zászlóalj (mintegy 800 fő) nem kapott semmilyen parancsot. Az egyetlen határozott csendőr vitéz KIRÁLY Gyula csendőrezredes, a BM. közbiztonsági főosztályának vezetője volt, aki ifjabb HORTHY Miklós elrablásáról értesülve parancsot adott a határmenti őrsöknek és repülőtéri csendőrkülönítményeknek a határátkelők lezárására. KIRÁLY cső. ezds. a Gestapo lefogta és Mauthausenbe szállították. Október 15-én még két csendőrtisztet hurcolt el, a német biztonsági rendőrség: vitéz TEMESVÁRY Endre vörgy., a budapesti csendőr és rendőrkarhatalom parancsnokát, illetve vitéz BALÁS-PIRI Gyula cső. ezds. a KM. csendőrségi osztályának vezetőjét. Ezek a tisztek meg akarták akadályozni a Fő utcai fogházba zárt magyar politikusok elhurcolását.

A zsidómentést végző, az ellenállási mozgalmat támogató KUDAR Lajos cső. ezds. a vár ostroma idején ölték meg német fogságban. A zsidó deportálások idején a csendőrség hajtotta végre a vidéki zsidóság elszállítását, illetve kényszerlakhelyre telepítését.¹⁵

FARAGHO Gábor altbgy. 1944. június 21-i minisztertanácson így válaszol a deportálások során tanúsított túlzott keménység vádjára: „Ha tekintetbe vesszük azt, hogy munkaszolgálat és kitelepítés céljára már több mint 400 000 zsidót szállítottunk ki, akkor a nullával egyenlőnek kell vennünk azt, hogy ha a 20 000 csendőrből pár csendőrrel szemben panaszok merültek volna fel”.¹⁶

A német birodalmi megszállás után csendőrök részvételével működött a Nemzeti Számonkérő Különítmény, mint a Nemzeti Számonkérő Szék nevű honvéd bíróság nyomozó alakulata. Ez a szervezet fogta el a később kivégzett KISS János altbgy. és BAJCSY-ZSILINSZKY Endre országgyűlési képviselőt, az úgynevezett Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottsága tagjait másokkal együtt. a szervezet nyomozott a nyilas mozgalom bűnelkövető tagjai ellen is, külön részleg látott el ilyen feladatot.¹⁷

Budapest védelmében öt csendőrzászlóalj vett részt (galántai, zilahi, székelyudvarhelyi, besztercebányai és pécsi) SZILÁDY Gyula cső. ezds. a VI. csendőrkerület parancsnokának vezetésével. A mintegy 3000 fő csendőr legénység és 160 tiszt nagy része elesett, hadifogságba került vagy megszökött. KOMÁR Andor cső. hdgy. a kitörés után eljutott a német vonalakig.¹⁸

A Vörös Hadseregnek kiadott parancsokban a csendőrökkel szemben kíméletlen, szigorú bánásmódot írtak elő: „Mint a kommunista életforma és a szovjet haza ellenségeit, el kell őket taposni!”¹⁹

A csendőrség helyzetét 1945-ben döntően és végzetesen meghatározó körülménynek bizonyultak:

1. Feltétel nélküli, vasfegyelemmel védte a mindenkori magyarországi alkotmányos rendszereket, s ezáltal olyan értékeket, mint a haza szeretete és szolgálata, istenfélelem, a magántulajdon szentsége.

2. Helyzetéből következően – a rendőrséggel, pénzügyőrséggel, honvédséggel, vasutasokkal közösen – parancsra részt vett a zsidók ellen folytatott jogfosztó intézkedések (deportálás, munkaszolgálat, tulajdonfosztás) végrehajtásában, ami a vidéki zsidóság deportálásában mutatkozott meg leginkább.

3. A két világháború között eljáró vidéken az ellenzéki pártok (Kisgazda, Szociáldemokrata Párt, polgári demokraták) vezetői, képviselői ellen. (Választási gyűlések feloszlata, korlátozása, stb.) Az 1944-től zajló politikai folyamatok, így az erőszakos szervezetek kemény kommunista vezénylese, okszerűen vezettek az előbbi ismérveket mutató csendőrség és csendőrök ellen jogellenes feloszlató, felelősségre vonó, a fizikai megsemmisítésig terjedő jogalkotási, népbírósi, közigazgatási megtorláshoz.

Az 1944 végén Debrecenben megalakult úgynevezett „Ideiglenes Nemzeti Kormány” első ténykedései közé tartozott a csendőrség könyörtelen felszámolása. A felelősségre vonást – szovjet nyomásra – a „Magyar Nemzeti Függetlenségi Front” határozta el. E szerint „a demokratikus pártok kiküldöttei úgy döntöttek, hogy a csendőrséget, mint testületet, kollektíven teszik felelőssé az elkövetett háborús bűnökért és a csendőrség tagjait nem fogják igazolni.” Ebből a célból a kormány már 1945. márciusában megalkotta **1690/1945. ME. r.**, amely a csendőrség feloszlataáról és az államrendőrség megszervezéséről szól.

A rendelet legfontosabb rendelkezései:

„1. § (1) A m. kir. Csendőrség a múlt népellenes kormányait feltétlen engedelmességgel kiszolgálta, a magyar demokratikus mozgalmakat kíméletlen eszközökkel megsemmisíteni törekedett és a magyar parasztság és a magyar munkásság ellen megszámlálhatatlan erőszakosságot követett el, ezért a magyar nép egységes ítéletének végrehajtásaképpen, az ideiglenes nemzeti kormány megállapítja a csendőrségnek, mint testületnek a felelősségét és intézményét megszünteti, szervezetét feloszlata.

(2) Mindazok a személyek, akik a csendőrség szolgálatában állottak, szolgálatukból elbocsátatnak.

(3) A volt csendőrségi személyeknek és hozzátartozóiknak illetménye, nyug- és kegydíj igénye megszűnik, kivéven

a) a 2. § szerint alakított bizottság által igazolt volt csendőrségi személyt,

b) az 1939. évi szeptember hó 1.-e előtt elhalt volt csendőrségi személynek özvegyét és árváit,

c) az 1939. évi szeptember hó 1.-én vagy azután elhalt csendőrségi személy özvegyét és árváit, amennyiben a 3. § szerint igényjogosultak.

(4) Az előző bekezdés b) pontjában meghatározott személyek illetményeinek folyósítása miatt bárki panasszal fordulhat a 2. § szerint alakult igazoló bizottsághoz. A bizottság a panasz alapján az elbíráláshoz szükséges adatok megszerzése céljából bármely igazoló bizottságot megkereshet. Az igazoló bizottság a megkeresésnek soronkívül eleget tesz. A 2.§. szerint alakított bizottság köteles az illetmények folyósításának megszüntetését elrendelni, ha megállapítja, hogy a volt csendőrségi személy életben léte esetén nem lett volna igazolható. Az illetmények folyósítása a bizottság megvonást rendelő határozatát követő hó 1. napjával szűnik meg.

2. § (1) A volt csendőrségi személyek, az intézmény megszüntetése folytán általános igazolási eljárás alá nem esnek. Egyes tagjai, vagy közegei azonban saját kérésükre különleges igazolási eljárás alá vonhatók.

(2) A volt csendőrségi személyek különleges igazolására a Belügyminisztériumban kizárólagos illetékességgel igazoló bizottság alakítandó. A bizottság elnevezése: »A volt csendőrségi személyek igazolására alakult különleges igazoló bizottság.« A bizottságot az igazoló bizottságok megalakítására vonatkozó törvényes szabályok szerint kell megalakítani. A beküldendő tagokat az egyes politikai pártok országos vezetősége, illetve a Szakszervezeti Tanács jelöli ki.

(3) A volt csendőrségi személy igazoló nyilatkozatát az előbbi bekezdésben meghatározott bizottsághoz nyújtja be.

(4) A bizottság csak

1. »igazolt«, vagy
2. »nem igazolt«

határozatot hozhat.

(5) A bizottság „igazolt” határozatot hoz, ha a volt csendőrségi személy bebizonyítja, hogy

- a) a németellenes ellenállási mozgalomban személyesen és hatékonyan részt vett, vagy
- b) az ország felszabadulása előtt működött magyar kormányok törvényeivel, rendeleteivel, intézkedéseivel és utasításaival tevőlegesen vagy szolgálati mulasztásokkal szembe fordult vagy
- c) bár szolgálatát ellátta, tényleges segítséget nyújtott demokratikus szervezkedéseknek vagy azokban résztvevő egyéneknek.”²⁰

Ez a rendelet tehát megállapította, hogy a Csendőrség a volt kormányok rendelkezéseit „maradéktalanul végrehajtotta” s ezzel a nép ellenségévé vált, ezért a testületet megszünteti és tagjait felelőségre vonja.

A volt csendőrségi személyek igazolására a belügyminisztérium keretében a kommunista, szociáldemokrata, kiscgazda és parasztpárt, valamint a szakszervezet küldötteiből „Különleges Igazoló Bizottság”-ot alakítottak, amelynek feladata a hozzá beérkezett ügyek elbírálása volt. Az öttagú igazoló bizottság állandó elnöke a kommunista párt küldötte volt. Mivel a szociáldemokrata-párti és a szakszervezeti küldött titkos megállapodás alapján a kommunista párttal szavazott, az igazolásoknál ez utóbbi álláspontja érvényesült.

A rendelet szerint a „Különleges Igazoló Bizottság” értelemszerűen csak akkor igazolhatta a volt csendőrségi személyt, ha ez súlyos fegyelmi vétséget vagy bűncselekményt követett el, ami viszont már az elkövetés idején súlyos büntetéssel, de mindenképpen a testületből való eltávolítással járt volna. Ezért az igazolás a lehetetlennel volt határos. 5000 csendőr jelent meg a „Különleges Igazoló Bizottság” előtt, közülük 230 főt igazoltak.²¹

A csendőrségi igazolás főbb jellemvonásai ezek szerint a következők voltak:

1. A csendőrséget a törvények és rendeletek maradéktalan végrehajtásáért, mint testületet (egyetlen bűnös testületként) mondták ki bűnösnek, bár tagjait egyénileg, valamely büntettségben való bűnösségük miatt vonták felelőségre.

2. Az igazolási eljárást párteberekre bízták, ahol a vezető-szerepet a kommunisták kapták.

3. Visszaható hatállyal a csendőröket felelőségre vonták olyan ügyek nyomozásáért, amelyek az akkor érvényben lévő törvények és rendeletek szerint kötelességük közé tartoztak; Ebben a körben emberek törvénytelen megkínzásáért vagy kivégzéséért, mint háborús büntettért voltak felelőségre vonhatók, de ezen büntetteket politikailag elfogult bíróság burkolt bűnösségi vélelem alapján, sokszor nem megfelelő bizonyítási eljárásban állapította meg aránytalanul súlyos büntetéseket szabva ki.

4. A Magyar Királyi Csendőrség felállításáról szóló törvényt rendelettel törölték el;

5. A rendeletet az ideiglenes kormányelnök – egy m. kir. (honvéd) tábornok – adta ki, akinek közellátási minisztere előzőleg a csendőrség felügyelője volt;

6. A Magyar Királyi Csendőrség személyi állománya felelőségre vonására vonatkozó rendelkezés híven tükrözte SZTÁLIN elgondolását, aki Winston S. CHURCHILL „Closing the Ring” című könyve szerint Teheránban azt javasolta szövetségeseinek, hogy a fegyverletétel után irtsanak ki ötvezer német tisztet. A szovjet diktátornak minden kedvében járó amerikai elnök ezt a számot negyvenkilen-cezerre kívánta csökkenteni. A tervet az angol miniszterelnök közbelépésére elvetették. A fentieket W. Averell HARRIMAN – aki a tárgyalásoknál szintén jelen volt – „Special Envoy to Churchill and Stalin” című könyvében megerősítette.”²²

Az igazolási eljárás alapján készült egy névjegyzék a Magyarországon élő csendőrségi személyekről; a nem igazolt csendőröket a közalkalmazásból kizárták, s egyéb kenyérkereseti lehetőségeiket is megnehezítették, csak az ötvenes évek közepén foglalhattak el jobb szakmunkás állást. Az igazo-

lásra nem jelentkezettek a politikai rendőrség zaklatta, internálta, velük szemben nyomozásokat folytattak és súlyos büntetéseket szabtak ki. **(I. és II. sz. melléklet)**

Az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottsága 1956. december 5.-i ülése határozatában a forradalmat kiváltó, négy pontban felsorolt okok között a harmadik szerint „... a régi rend hívei, az u. n. »belső reakció«, s köztük a csendőrök jelentették az egyik fő ellenforradalmi okot.”²³ A Belügyminisztérium II. főosztálya vette át az ÁVH ügyköreit és személyeit, így a belső reakció elleni harc, a volt csendőrök tevékenysége feltárásának és felelősségre vonásának feladatait, mely utóbbi a II/5. osztály feladata volt. A főosztály elkészítette a politikai szándékoknak és irányelveknek megfelelően a „Tervezet. Az ellenforradalom elleni harc további feladatai.”²⁴ című iratot, amely az ellenforradalom elleni harc négy irányát határozta meg, úgymint:

- „1. Az ellenforradalmi szervezetek vezetői és tagjai;
2. A volt uralkodó osztály tagjai;
3. A fasiszta és burzsoá pártok, a Horthy rezsim vezetői, politikai és katonai személyei, valamint olyan volt fegyveres szervek vezetői és tagjai, mint a csendőrség, VKF/2 horthysta tisztek;
4. Az ellenforradalom oldalán fegyverrel harcolt személyek, akik nem tartoztak az előző csoportokba.”²⁵

A II/5-g. csoport által készített összefoglaló jelentés 1959. április 16.-ára elkészült. A benne lévő kimutatás 148 csendőrt, 18 politikai detektívet és 21 VKF-2-es hadbíró jelöl meg. Ez a kör másfél hónap alatt 495 főre nőtt úgy, hogy júniusra 126 fő esetében láttak jó esélyt a büntető eljárásra. Úgynevezett kommunistaellenes nyomozás miatt pedig 1959 végéig 129 személyt, köztük 71 csendőrt tartóztattak le, közülük 59 csendőrt adtak át a katonai ügyészségnek, egyet pedig a Fővárosi Főügyészségnek. HOLLÓS Ervin alosztályvezető levélben közölte az ügyészséggel, hogy a nyomozást rendelt el az 1944. október 15.-e után elkövetett főbenjáró háborús és népellenes bűntettek elkövetői ügyében.²⁶

A BM balos, ÁVH- s állománya az MSZMP ideológiájára építve hajlott arra az álláspontra, hogy a régi HORTHY és nyilas fegyveres testületek szervezték az „ellenforradalmat.” Kommunistaellenes nyomozások miatt 66 embert ítélték el a katonai bíróságok, 1959-1961 között 22 volt csendőrt végrehajtott halálbüntetéssel sújtottak, 9 életfogytiglani szabadságvesztést szabtak ki, 17 csendőrt 15 évi vagy annál kisebb tartamú börtönbüntetéssel sújtottak.²⁷ **(III. sz. melléklet)**

1945 és 1961 között a Magyar Királyi Csendőrség állományából 33 főt végeztek ki. A budapesti népbíróság ítélete alapján 7, a katonai bíróságok ítéletei alapján – 1956 után – 22 halálra ítélt csendőrt végeztek ki.

A csendőrök elítélésének tényeit és adatait KOVÁCS Zoltán András: „Csendőrsors Magyarországon 1945 után” című tanulmányában dolgozta fel. KOVÁCS megállapítja hogy, „a csendőrök sorsa nem tekinthető egyedinek, nem öltött nagyobb méreteket, mint más horthysta szervezetek tagjai ellen 1945 és 1956 után lefolytatott eljárások.”²⁸ Nos, ez a megállapítás bővebb indokolást igényelne. Ugyanez a szerző írja, hogy nincsenek felderítve az összes, csendőrök ellen folytatott eljárások!

A magyarországi Alkotmánybíróság **2/1994. (I. 14.) AB határozatában** megállapítja, hogy az 1945/VII. tv.-el törvényerőre emelt, az **1440/1945. ME. r.-tel**, valamint az **1947/XXXIV. tv.-el** módosított és kiegészített **81/1945. (II. 5.) ME. r.-el** (a továbbiakban: Nbr.) 11. §-ának 1-4. pontja és 6. pontja, továbbá 13. §-ának 1. és 3-7. pontja alkotmányellenes, ezért azokat a határozat közzétételének napjával megsemmisíti.

Megállapítja, hogy a Büntető Törvénykönyvről szóló **1978/IV. tv.** (a továbbiakban: Btk.) 33. § (2) bekezdés a) pontja az Nbr. 11. § 5. pontjában és 13. § 2. pontjában meghatározott háborús bűntettek vonatkozatható

Elrendeli az alkotmányellenes törvényi rendelkezések alapján, jogerős határozattal 1989. október 23-a után lezárt büntetőeljárások felülvizsgálatát, amennyiben az elítélt még nem mentesült a hátrányos jogkövetkezmények alól.

A leggyakrabban alkalmazott népbírósági szabályról is megállapítja az Alkotmánybíróság – miután a népbírósági rendelet nagyobb részét alkotmányellenesnek minősítette: „A Ktbtk.-ban meghatározott tényállásoknak és az Nbr. 11. § 5. pontjának, valamint a bűnszegédi magatartást sui generis bűncselekményként megfogalmazó 13. § 2. pontjának összevetéséből azonban megállapítható, hogy az Nbr. tényállásai szélesebb terjedelműek, mint a Ktbtk.-ban pönalizált magatartási kör. Ezen túlmenően az Nbr. a magatartásokra olyan büntetéseket helyez kilátásba, amelyek a cselekmények túlnyomó többségénél súlyosabbak, mint a Ktbtk.-ban előírtak, tehát sérti a nulla poena sine lege elvét.” De nemcsak a nincs büntetés (az elkövetéskor hatályos) törvény nélkül elve sérült, hanem a nincs bűncselekmény törvény nélkül szabályát is, mert az előbbiekből kiderül, hogy ez a gyakran alkalmazott törvényhely így nem létezett az elkövetés idején, 1945 előtt.²⁹

Az idézett határozatból több következtetés adódik a csendőrök tevékenységének büntetőjogi megmértetésére használt népbírósi jog tekintetében. Az egyik: a népbírósi jog komoly fogyatékoságokban szenvedett keletkezésétől fogva, akkor is jól ismert büntetőjogi elveket sértettek meg politikai és erkölcsi megfontolások alapján. Ezen komoly fogyatékoságok, a joggyakorlatra közvetlenül ható jogelvi sérelmek következményeit az AB még a törvény által lehetővé tett szűk körben sem állapította meg, hiszen az AB által konstruált azon feltétel, hogy kizárólag az 1989 október 23.-án, azaz a népbírósi jog létrehozása után több, mint negyven évvel még be nem fejezett ügyek felülvizsgálata lehetséges, szinte teljesen elméletivé tette ezt a határozmányt.

Az Alkotmánybíróság indokolásában azt is kifejtette, hogy „a háborús büntettek miatti elítéléshez a kárpótlásból és a társadalombiztosítási helyzet rendezéséből kizáró jogszabályi rendelkezések indokoltságának értékeléséhez a népbírósi ítélkezési gyakorlat történeti-jogi elemzése szükséges. Ennek kereteit a jogalkotásnak kell megteremtenie.”³⁰ Ez a megállapítás a háborús és népellenes büntett miatt elítéltek helyzetének változatlanságát sugallta. Mert szervezeti és jogi keretek szükségesek a népbírósi gyakorlat történeti-jogi elemzéséhez, s még inkább a szükséges jogszabályok elveinek és szövegének kimunkálásához addig, amíg köztünk van az ítéletekkel érintettek igencsak megfogyatkozott serege.

Két évtizeddel a politikai rendszerváltozás kezdete óta nyoma sincsen olyan törekvésnek, hogy népbírósi elítélések miatt kárpótlást vagy a fogva tartás idejének társadalombiztosítási elismerését terveznék vagy legalább a legkisebb súlyú büntettek miatt elítéltek, így például az öt évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel sújtottak elítélését semmisnek nyilvánítanák vagy a könnyebb felülvizsgálat lehetőségét megnyitnák.

Így az 1945 és 1963 között törvénysértő módon elítélt volt csendőrök, valamint a korábbi nyugdíjcsökkentés megszüntetéséről, továbbá az egyes személyes szabadságot korlátozó intézkedések hatálya alatt állt személyek társadalombiztosítási és munkajogi helyzetének rendezéséről szóló **93/1990. (XI. 21.) Korm. r.** szerint nem igényelhet rendezést a semmisség alá nem eső népbírósi elítéléséért, hanem csak azért, ha olyan személy, aki a kormányrendelet 1.§ (2) bekezdése szerint:

„c) Magyarországon, illetőleg onnan elhurcolva a szovjet katonai bíróság politikai okból elítélt és aki a büntetését részben vagy egészben a Szovjetunióban töltötte le,

d) 1944. október 1-je után a II. világháborúval összefüggésben munkavégzés céljából a szovjet szervek Magyarországról más országba elhurcoltak, illetve szovjet katonai parancsnokság alárendeltségébe tartozó alakulat, vagy jugoszláv katonai alakulat hadifogságába esett; a nyugdíjmelés szempontjából a Magyarország területén hadifogolytáborban eltöltött idő 6 hónapot meghaladó idejét kell számításba venni,

e) internálás, illetőleg kitelepítés céljából őrizetbe vettek, akkor is, ha az internálásra, kitelepítésre nem került sor,

f) az **1956/31. tvr.** alapján közbiztonsági őrizetben tartottak,

g) az **1989/XXXVI. tv. 1. §-ában**, az **1990/XXVI. tv. 1. §-ában**, valamint az **1992/XI. tv. 1. §-ában** megjelölt okból előzetes letartóztatásba helyeztek; akinek ideiglenes kényszergyógykezelését rendelték el, de bíróság előtti eljárásra nem került sor; akire nézve az eljárás felmentő ítélettel zárult vagy azt megszüntették, vagy nem végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték; akinek kényszergyógykezelését rendelték el; továbbá akit törvényességi óvás vagy perújítás folytán mentettek fel.”³¹

Visszás és igazságtalan helyzet az, hogy a kommunista önkényuralomban meghozott ítéletek felülvizsgálata semmiben nem különbözik valamely jelenkori ítélet felülvizsgálatától, mindkettőre érvényes a jogállami vélelem, amely helyesnek tartja a jogerős ítéletet mindaddig, amíg annak törvénysértő mivoltát, igen nehéz feltételeket teljesítve be nem bizonyítják, nem valószínűsítik a törvényben jogosultak. Kivételes, nem általános helyzet az, hogy ilyen körülmények között is törvényes ítélet hozható. Az esetek nagyobb részében a történeti tényállás koholt valótlanságai, amelyek akár a hamis tanúvallomások, akár a tényállásnak a hatóság által való eltorzítása, megváltoztatása miatt keletkeznek, nem küszöbölhetők ki, s egy bűncselekményi törvényi tényálláshoz hamisított történeti tényállás utóbb lehetlenné teheti a törvényességet helyreállító ítélet meghozatalát. Ötven hatvan év elteltével a lehetlenséggel határos a sikeres perújítás, hiszen ennyi idő után új tény állítani csaknem megoldhatatlan feladat. A felülvizsgálat lehetőségei valamivel nagyobbak, de ezek is korlátozottak, mert a korabeli tényállás nem vizsgálható felül, enélkül pedig a törvénysértés sokszor nem állapítható meg.

„A történelmi múltban keletkezett, önkényuralmi társadalmi környezetben hozott ítéletek felülvizsgálatára sajátos eljárási szabályok szükségesek, olyanok, amelyek megkönnyítik a bíró tevékenységét. Ebben a körben lehetővé kell tenni, hogy a bíró az iratok tartalma alapján, megfelelő következtetéssel tényállást állapíthasson meg akkor, ha bizonyos feltételeknek nem felel meg a megtámadott ítélet történeti tényállása, akár az emberi gondolkodás szabályai, akár az általános élettapasztalat, akár a

köztudomású vagy hivatalos tudomást jelentő tények alapján más tényállás állapítható meg. Bizonyos együttesen meglévő körülmények, így pontosan meghatározott politikai nyomozószerv eljárása, meghatározott súlyú büntetés esetén lehetővé kellene tenni a felülvizsgálatot. Az elítéltek és ügyek ezen körének pontos ismérvek szerint való meghatározása, a jelenkori és a történeti (példaképpen az 1990. május 2. az új, szabadon választott országgyűlés első ülésnapja előtt befejezett) ügyek megkülönböztetése, az elítéltek azonos csoportjának egymáshoz képest egyenlő méltóságú személyként kezelése a jogi szabályozásban megoldható orvoslást nyújtana számos múltbéli jogsérelemre.”³²

A **44/1991. (VIII. 28.) AB határozat** „megállapítja, hogy a társadalombiztosításról szóló **89/1990. (V. 1.) MT. r. 150. §-ában** foglalt azon rendelkezés, amely szerint a csendőrség volt tagjának a csendőrségi és az ezt megelőző közszolgálati idejét csak akkor lehet szolgálati időként figyelembe venni, ha a volt csendőrt az **1690/1945. (V. 10.) ME. r.** szerint létesített bizottság igazolta, alkotmányellenes, ezért azt a jogszabály kihirdetése napjára visszamenő hatállyal megsemmisíti és feljogosítja az alkotmányellenesnek talált jogszabályi rendelkezés által érintetteket, hogy alkalmazásának felülvizsgálatát utólag kérhessék és igényüket az **1975/II. tv. 98. § (1)** bekezdése szerint érvényesíthessék.”³³

Az Alkotmánybíróság hatáskör hiányában nem vizsgálta a csendőrség tagjainak felelősségét, csupán a felelősség megállapításának és a szankció elrendelésének módját. Döntése nem befolyásolja az egyénileg, bírósági vagy egyéb hatósági eljárás során felelősségre vont volt csendőrségi tagok felelősségét.

„A hatályos **Alkotmány 57. § (1) bekezdése** szerint a Magyar Köztársaságban a bíróság előtt mindenki egyenlő, és mindenkinek joga van ahhoz, hogy valamely perben a jogait és kötelességeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el.

A törvény, bíróság előtti egyenlőség kívánalma magában foglalja, hogy a törvény elé jutás feltételei és a törvény előtt a bizonyítás módja is mindenki számára azonosak legyenek. Az **1690/1945. ME. r.** a szankciót elrendelő és a mentesülést szabályozó rendelkezései a későbbiek során a fenti, későbbi alkotmányi rendelkezésbe ütköztek, így ezen oknál fogva alkotmányellenessé váltak”.³⁴

A rendelet a határozathozatalkor már nem volt hatályban, mint nem élő szabályt, korábban hatályon kívül helyezték. Az AB szerint tehát a rendelet keletkezésekor nem volt alkotmányellenes, hanem 1989-ben, az akkori alkotmánymódosítással vált azzá. Hatályon kívül helyezése pedig nem fejezett ki értékítéletet, csupán mint már nem érvényesülő szabályt törölték a hatályos jogszabályok köréből 1987-ben. Így az alkotmánybíróság nem semmisíthette meg, mert hatásköre csak hatályos jogszabályokra van.

A **86/1987. (XII. 29.) MT. r.** az 1960 előtt kibocsátott kormány szintű jogszabályok rendezéséről kimondja: „1. § Az 1960 előtt kibocsátott hatályos kormány-, illetve minisztertanácsi rendeletek és határozatok felsorolását a rendelet melléklete tartalmazza.

2. § A mellékletben fel nem sorolt, 1960. január 1-je előtt kibocsátott kormány-, illetve minisztertanácsi rendeletek és határozatok hatályukat veszítik.”

Így veszítette hatályát, mint elavult szabály, s nem, mint alkotmányellenes és családok ezreinek jogfosztását okozó, az **1690/1945. (V. 10.) ME. r.**

Összességében a Magyar Királyi Csendőrség felállítására, két egymást kiegészítő törvény megalkotásával került sor. 1881-ben adták ki a szervezet első szolgálati szabályzatát is. A szervezet 1944-ben Európa egyik legjobb hírű rendvédelmi szervezete volt, amely kötelességszerűen, eredményesen, vasfegyelemmel eljárta a jobb és baloldali alkotmányellenes irányzatokkal szemben. Állományának számbelileg kisebb hányada részt vett a magyarországi zsidó lakosság deportálásában.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány már 1945 márciusában megalkotta **1690/1945. ME. r.**, amely a **csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszervezéséről** szólt. Ez a rendelet tehát megállapította, hogy a Csendőrség a volt kormányok rendelkezéseit "maradéktalanul végrehajtotta" s ezzel a nép ellenségévé vált, ezért a testületet megszünteti és tagjait felelősségre vonja.

A rendelet szerint eljáró „Különleges Igazoló Bizottság” akkor igazolhatta a volt csendőrségi személyt, ha a csendőr súlyos fegyelmi vétséget vagy bűncselekményt követett volna el, ami már az elkövetés idején súlyos büntetéssel, de mindenképpen a testületből való eltávolítással járt volna. A Magyar Közlöny 1946. 192. száma, augusztus 25-én azt közölte, hogy 5 000 megjelent személyből 233 főt igazoltak a bizottságok. Főszabályként megszűnt a rendelet alapján a volt csendőrségi személyeknek és hozzátartozóiknak illetménye, nyug- és kegydíj igénye. A csendőrség az egyetlen kifejezett és jogszabály által megnevezett bűnös szervezet volt, tagjai a társadalom számkivetettjei, amit az sem enyhít, hogy ezen állapotukban sokakkal osztoztak.

A csendőröket felelősségre vonták visszaható hatállyal olyan ügyek nyomozásáért, amelyek az akkor érvényben lévő törvények és rendeletek szerint kötelességük közé tartoztak: Ebben a körben emberek törvénytelen megkínzásáért vagy kivégzéséért, mint háborús bűntettért voltak felelősségre vonhatók, de ezen bűntettekben való bűnösséget politikailag elfogult bíróság burkolt bűnösségi vélelem alapján, sokszor nem megfelelő bizonyítási eljárásban állapította meg aránytalanul súlyos büntetéseket szabva ki.

Megállapítható, hogy 1945 és 1961 között a Magyar Királyi Csendőrség állományából 33 főt végeztek ki. A budapesti népbíróság ítélete alapján 7, a katonai bíróságok ítéletei alapján – 1956 után – 22 halálra ítélt csendőrt életét oltották ki.

A **44/1991. (VIII. 28.) AB határozat** szerint „a társadalombiztosításról szóló **89/1990. (V. 1.) MT. r. 150. §-ában** foglalt azon rendelkezés, amely szerint a csendőrség volt tagjának a csendőrségi és az ezt megelőző közszolgálati idejét csak akkor lehet szolgálati időként figyelembe venni, ha a volt csendőrt az **1690/1945. (V. 10.) ME. r.** szerint létesített bizottság igazolta, alkotmányellenes” azt a jogszabály kihirdetése napjára visszamenő hatállyal megsemmisítette és feljogosította az alkotmányellenesnek talált jogszabályi rendelkezés által érintetteket, hogy alkalmazásának felülvizsgálatát utólag kérhessék.

Indokolásában megállapította, hogy az **1690/1945.ME. r.** a szankciót elrendelő és a mentesülést szabályozó rendelkezései a hatályos Alkotmány 57. § (1) bekezdése rendelkezéseibe ütköztek, amelyek szerint a Magyar Köztársaságban a bíróság előtt mindenki egyenlő, és mindenkinek joga van ahhoz, hogy valamely perben a jogait és kötelességeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el. Az alkotmánybíróság tehát nem semmisíthette meg a hírhedt alkotmányellenes szabályt, mert hatásköre csak hatályos jogszabályok megítélésére jogosítja.

A rendelet a határozathozatalkor már nem volt hatályban, mint nem élő szabályt, korábban hatályon kívül helyezték. Az alkotmánybíróság szerint tehát a rendelet keletkezésekor nem volt alkotmányellenes, hanem 1989. évi alkotmánymódosítással vált azzá. Hatályon kívül helyezése pedig annakidején nem fejezett ki értékítéletet, nem úgy vesztette hatályát, mint alkotmányellenes és családok ezreinek jogfosztását okozó szabály, csupán mint már nem érvényesülő, elavult szabályt törölték a hatályos jogszabályok köréből a **86/1987. (XII. 29.) MT. r.-el**.

A magyarországi Alkotmánybíróság **2/1994. (I. 14.) AB határozata** indokolásában megállapítja, hogy „a háborús bűntettek miatti elítéléshez a kárpótlásból és a társadalombiztosítási helyzet rendezéséből kizáró jogszabályi rendelkezések indokoltságának értékeléséhez a népbírósági ítélezési gyakorlat történeti-jogi elemzése szükséges. Ennek kereteit a jogalkotásnak kell megteremtenie.” Ez a megállapítás a háborús és népellenes bűntett miatt elítéltek helyzetének változatlanosságát sugallta. Mert ma még nem létező szervezeti és jogi keretek szükségesek a népbírósági gyakorlat történeti-jogi elemzéséhez, s még inkább a szükséges jogszabályok elveinek és szövegének kimunkálásához. Két évtizeddel a politikai rendszerváltozás kezdete óta nyoma sincsen olyan törekvésnek, hogy népbírósági elítélések miatt kárpótlást vagy a fogva tartás idejének társadalombiztosítási elismerését terveznék vagy legalább a legkisebb súlyú bűntettek miatt elítéltek, így például az öt évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel sújtottak elítélését semmisnek nyilvánítanák vagy a könnyebb felülvizsgálat lehetőségét megnyitnák.

A való helyzet az, hogy a népbírósági elítélésekre nem terjed ki a semmisségi törvények hatálya, márpedig a csendőröket legnagyobb számban ezen népbírósági törvények alapján ítélték el.

A Magyar Királyi Csendőrség betöltötte hivatását akkor, amikor az utolsó töltnyig védte az országot a pusztító, önkényuralmi vörös hadsereggel szemben. Nagy kérdés, hogy mikor emelkedik a magyar rendvédelem újra arra az erkölcsi és hivatásbeli magaslatra, amelyen hasonlítani lehet majd az alkotmányos jogelődhez, a jogfosztott, megtiport Magyar Királyi Csendőrséghez.

Jegyzetek:

¹ A csendőrség intézményét a francia kutatók a XIII. századig vezetik vissza. A szervezet fokozatosan alakult ki. A testület korábbi elnevezése Maréchaussée volt. (a szerk.)

- ÖRY ; REKTOR

² HESTERA

³ 1881/II. tc. ; 1881/III. tc.

⁴ SZUT-1881

⁵ – A Magyar Királyi Csendőrség kérésre szolgálatot teljesíthetett a törvényhatósági jogú városokban is. Erre a városok általában a külterületekre kiterjedően kérték fel a csendőrséget. Bár arra is volt példa, hogy a kérés kiterjedt a belterületre is, mint például Kassán, ahol a városi rendőrség tagjainak sztrájkja miatt a település vezetése a csendőrséget kérte fel a rendfenntartására. 1882/X. tc. ; CSAPÓ

- A rendezett tanácsú városok esetében a közbiztonsági szolgálat teljesítése a csendőrség hatáskörébe tartozott. Rendőrhatalmossági jogkörrel azonban a csendőrség nem rendelkezett. Rendőrhatalmosságnak minősültek a székesfővárosi, a törvényhatósági jogú városok, a rendezett tanácsú városok, a főszolgabírák és a községi előljárók. E kört gyarapította felállításuk nyomán a Magyar Királyi Határrendőrség. Rendőri közegek az állami-, törvényhatósági jogú városi- és a rendezett tanácsú városi, továbbá a községi rendőrségek rendőrei, valamint a csendőrség őrszeire vagy különítményeihez szolgálat tételre beosztott altisztek, illetve legénység minősült; LADIK; MAGYAR; NÉMETHY; 1896/XXXIII. tc.; 130 000/1899. BM. kr.;

- A Magyar Királyi Államrendőrség felállításával – mivel az új testület a korábbi állami és városi rendőrségeket integrálta szervezetébe – azon települések területe, amelyek rendőrségeit az újonnan létrehozott Magyar Királyi Államrendőrségbe olvasztották az új testület hatáskörébe került. Voltak azonban kivételek. Nevezetesen Budapest agglomerációjába tartozó – a közbiztonság szempontjából fontos – településeken a Magyar Királyi Államrendőrség tartotta fenn a rendet. Ezek a települések ma már nagy Budapest részét képezik. A trianoni határok között a vidéki főkapitányság alárendeltségében 68 rendőrkapitányság működött. Az elcsatolt területek egy részének visszatérése nyomán pedig 1938-tól 1941-ig mintegy 50 kapitánysággal gyarapodott a számuk. 5047/1919. ME. r.; BORBÉLY-KAPY

⁶ 1881/II. tc.; 1881/III. tc.

⁷ CSAPÓ

⁸ PARÁDI: *A magyar rendvédelem története.* 70–71. p., 70–79. p., 103–104. p., 114–118. p.

⁹ MN: VI. köt. 7–8. p.

¹⁰ A testület működése során egymást követően összesen 8 általános szolgálati szabályzat lépett érvénybe. Valamennyi szolgálati szabályzatban hasonló módon szabályozták a témát SZUT-1881; SZUT-1887; SZUT-1894; SZUT-1900; SZUT-1903; SZUT-1912; SZUT-1927; SZUT-1941

¹¹ PARÁDI: *Csendőrség a határőrizetben.*; SZAKÁLY

¹² KAISER: 19-20. p.

¹³ 1921/III. TC.

¹⁴ LOC. CIT.

¹⁵ 1610/1944. ME. r.

¹⁶ MOLNÁR

¹⁷ KOVÁCS: *Rendvédelem, állambiztonság, közigazgatás a nyilas korszakban.*

¹⁸ KAISER: op. cit. 118-119. p.

¹⁹ REKTOR: op. cit. 481. p.

²⁰ 1690/1945. ME. r.

²¹ *Magyar Közlöny*, II. évf. (1946) 192. sz.

²² REKTOR: op. cit. 302-303. p.

²³ MOL XIX. A-q-4G-920/1957

²⁴ Loc. cit.

²⁵ Loc. cit.

²⁶ KOVÁCS: *Csendőrsors Magyarországon 1945 után:*103-140. p.

²⁷ TH.A-1114.21

²⁸ KOVÁCS: *Csendőrsors Magyarországon 1945 után.*

²⁹ ZÉTÉNYI

³⁰ 2/1994 (I.14.) AB Határozat

³¹ 93/1990(XI.21.) Korm. r.

³² ZÉTÉNYI op. cit.

³³ 44/1991. (VIII.28.) AB Határozat indoklása

³⁴ Loc. cit.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK és KISMONOGRÁFIÁK

BORBÉLY – KAPY	— BORBÉLY Zoltán – KAPY Rezső: <i>A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941.</i> Budapest, 1942, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat.
CSAPÓ	— CSAPÓ Csaba: <i>A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914</i> Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány /Pannónia Könyvek. /
KAISER	— KAISER Ferenc: <i>A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között.</i> Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. /Pannónia Könyvek./
KOVÁCS: <i>Rendvédelem, állambiztonság, közigazgatás a nyilas korszakban.</i>	— KOVÁCS Zoltán András: <i>Rendvédelem, állambiztonság, közigazgatás a nyilas korszakban.</i> Budapest, 2009, Attraktor Kiadó.
LADIK	— LADIK Gusztáv: <i>Közigazgatásunk fejlődése 1867 óta.</i> Budapest, 1932, Fővárosi Könyvkiadó Rt.
MAGYAR	— MAGYAR István: <i>A bünygyi nyomozás tárgyában a rendőri hatóságok és közegek részére a 130 000/1899. BM. kr.-el kiadott utasítás magyarázata.</i> Budapest, 1900, Országos Központi Községi Nyomda Rt.
MOLNÁR	— MOLNÁR Judit: <i>Zsidósors 1944-ben az V. (szegedi) csendőrkerületben.</i> Szeged, 1995, Cserépfalvi. /Scientia Hungariae./
NÉMETHY	— NÉMETHY Ferenc: <i>A Magyar Királyi Csendőrség szervezete, szolgálata és viszonya a közigazgatási hatóságokhoz.</i> Budapest, 1900, Országos Központi Községi Nyomda Rt.
PARÁDI: <i>A magyar rendvédelem története.</i>	— PARÁDI József et al. (szerk.) : <i>A magyar rendvédelem története.</i> Budapest, 1996 ² , Osiris.

- PARÁDI: *Csendőrség a határőrizetben.* — PARÁDI József *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században.* I-III.köt. Budapest, 2003, Tipico Design. II. köt. *Csendőrség a határőrizetben.* /A magyar rendvédelmi szervezetek története./
- SZAKÁLY — SZAKÁLY Sándor: *A magyar tábori csendőrség története 1838-1945.* Budapest, 2000, Ister.
- REKTOR — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története.* Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat.

TANULMÁNYOK

- HESTERA — HESTERA Franz: Die Kommandostrukturen der Gendarmerie von 1850 bis 1993. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Orinis)*, IV. évf. (1994) 5. sz. 18–27. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia sorozatnak „A napóleoni közbiztonsági őrtisztület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.
- KOVÁCS: *Csendőrsors Magyarországon 1945 után.* — KOVÁCS Zoltán András: *Csendőrsors Magyarországon 1945 után.* In OKVÁTH Imre (szerk.): *Katonai perek 1945-1958.* Budapest, 2001, Történeti Hivatal.
- ÖRY — ÖRY Károly: Maréchaussée-től a Gendarmerie Nationale-ig (A francia csendőrség történeti előzményei). *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII. évf. (1997) 8. sz. 75-77. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia sorozatnak „A napóleoni közbiztonsági őrtisztület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.
- ZÉTÉNYI — ZÉTÉNYI Zsolt: Egy ártatlanul kivégzett ember felmentése. (A dr. SÁGVÁRI Endre letartóztatásával összefüggésben koholt vád alapján elítélt KRISTÓF László csendőr őrmester ügyének tényei és tanulságai.) *Valóság*, XLIX.évf. (2006) 12.sz.

LEXIKONOK, ENCIKLOPÉDIÁK MN.

- Magyar Nagylexikon. Budapest, 1998, MTA.

KÉZIRAT

- KOVÁCS: *Rendvédelem, állambiztonság, közigazgatás a nyilas korszakban.* — KOVÁCS Zoltán András: *A szálasi-kormány belügyminisztériuma. Rendvédelem, állambiztonság, közigazgatás a nyilas korszakban.* Bölcsészdoktori disszertáció. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar. Kézirat. Pécs, 2009.

SZABÁLYZATOK

- SZUT-1881 — *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1881, Pesti Könyvnyomda Rt.
- SZUT-1887 — *Szervezeti és Szolgálati Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1887, Központi Községi Nyomda.
- SZUT-1894 — *Általános Szolgálati Határozványok a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1894, s.n.
- SZUT-1900 — *Szervezeti és Szolgálati Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1900, s.n.
- SZUT-1903 — *Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1903, s.n.
- SZUT-1912 — *Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1912, s.n.
- SZUT-1927 — *Szervezeti és Szolgálati Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1927, s.n.
- SZUT-1941 — *Szervezeti és Szolgálati Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1941, Stádium Sajtóvállalat.

IRAT-, DOKUMENTUM- és LEVÉLTÁRAK

- MOL — Magyar Országos Levéltár
- TH — Történelmi Hivatal (Az 1996-ban létesített Történelmi Hivatal átalakult és állambiztonsági szaklevéltárként működik Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára ÁSZTL elnevezéssel)

JOGSZABÁLYOK

- 1881/II. tc. — 1881/II. tc. a csendőrség legénységi állományának kiegészítéséről.
- 1881/III. tc. — 1881/III. tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről.
- 1896/XXXIII. tc. — 1896/XXXIII. tc. a bünvádi perrendtartásról.
- 1921/III. tc. — 1921/III. tc. az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről.

- 130 000/1899.BM. kr. — 130 000/1899. BM. kr. a nyomozó rendőri hatóságok és közegek részére a büntügyi nyomozás tárgyában.
 5047/1919. ME. r. — 5047/1919. ME. r. a Magyar Királyi Államrendőrség létrehozása tárgyában.
 1610/1944. ME. r. — 1610/1944. ME. r. a zsidók lakásával és lakóhelyének kijelölésével kapcsolatos egyes kérdések szabályozásáról.
 1690/1945. ME. r. — 1690/1945. ME. r. a csendőrség feloszlata és az államrendőrség létrehozása tárgyában.
 93/1990(XI.21.) Korm. r. —
 2/1994 (I.14) AB Határozat —
 44/1991. (VIII.28.) AB Határozat —
 indoklása

Melléletek jegyzéke:

I. sz. melléklet

Az 1950-ben nyilvántartott csendőrök Magyarországon.

II. sz. melléklet

Az 1959. július 17-i jelentés szerint kommunistaellenes nyomozásokban részt vevő csendőrök.

III. sz. melléklet

A katonai bíróságok volt csendőrök ellen hozott ítéletei 1959 és 1961 között.

I. sz. melléklet

Az 1950-ben nyilvántartott csendőrök Magyarországon

S.sz.	A megfigyelt csendőrök tevékenysége	fő
1	Az államapparátusban tevékenykedik	144
2	Ipari centrumokban dolgozik	629
3	Saját földjén dolgozik	2485
4	Földműves napszámos	2587
5	Bányákban dolgozik	198
6	Könnnyűiparban dolgozik	442
7	Kereskedelmi vállalatnál dolgozik	118
8	MDP-tag (funkcionárius továbbá)	178
9	FKGP-tag	139
10	NPP-tag	68
11	MRP-tag	2
12	PDP-tag	2
13	Földműves szövetkezeti funkcionárius	12
Összesen:		7008

A megfigyelték közül demokrácia ellenes tevékenységgel vádolhatónak tartottak szervezkedésért 249 főt, kémkedésért 11 főt, rémhírterjesztésért 287 főt, fegyverrejtegetésért 12 főt, összesen 559 főt.

Forrás: KOVÁCS Zoltán András: Csendőr sors Magyarországon 1945 után. In OKVÁTH Imre (szerk.): *Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945-1958*. Budapest, 2001, Történeti Hivatal.

II. sz. melléklet

Az 1959. július 17-i jelentés szerint kommunistaellenes nyomozásokban részt vevő csendőrök

S.sz.	Nyomozás helyszíne	Felderítve	Felderítés alatt	Külföldön	Összesen
1	Délvidéki nyomozás	5	11	2	18
2	Erdélyi nyomozás	1		2	3
3	Andrássy laktanyai nyomozás	2	2	1	5
4	Felvidéki nyomozás	-		1	1
5	Svábhegyi nyomozás	2		1	3
6	Csillaghegyi nyomozás	-	-	1	1
7	Nemzeti Számonkérő Szervezet	2		-	2
8	Egyéb ügyek	3		1	4
Összesen		15	13	9	37

Forrás: KOVÁCS Zoltán András: Csendőr sors Magyarországon 1945 után. In OKVÁTH Imre (szerk.): *Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945-1958*. Budapest, 2001, Történeti Hivatal.

A katonai bíróságok volt csendőrök ellen hozott ítéletei 1959 és 1961 között

S.sz.	Ítélet alá vont csendőrök	Fő
1.	<u>Végrehajtott halálos ítéletek:</u> BÁRDOS János ny. ftörm., BORI János szkv., CSAPÓ Bálint ftörm., FARKAS Gáspár szkv., GONDA András ftörm., HORVÁTH Sándor ny. ftörm., IGÉCZI Károly ny. ftörm., IZSÓ András csö., JÓO Lajos szkv., JUHÁSZ András ftörm., KOMÁR József ny. ftörm., KRISTÓF László ny. törm., MAJOR János törm., dr. félegyházi MEGGYESI Ágoston szds., MONOSTORI Lajos örm., NAGY Mihály ny.törm., ÖKRÖS Vince ftörm., PATKÓ István törm., PESTI István alhdgy., PONGRÁCZ János ftörm., dr. SOTONYI Jenő szds., TÖRÖK Ferenc törm.	22
2.	<u>Életfogytiglan:</u> BUJDOSÓ József törm., HORVÁTH Béla ftörm., dr. LÁNCZ Imre szds., LEPSÉNYI János örm., SIMON Menyhért törm., SZIGETVÖLGYI József törm., SZÖLLÖSI Antal törm., TÉZSLA Mihály ny. örm.,	8
3.	<u>15 évi börtön:</u> DUKAY János ftörm., HUNTELEKY József zls., MOLNÁR Berta ftörm.,	3
4.	<u>12 évi börtön:</u> ÁRVÁI István örm., FRÁTER János fhdgy.,	2
5.	<u>5–10 évi börtön:</u> CSONTOS András ny. ftörm., KATONA Lajos ny. törm., KERTÉSZ József thts.; KISFALVY Bertalan ftörm., madarasi PAPP Sándor ftörm., MOLNÁR Lajos törm., NAGY László örm., csonti SZABÓ László fhdgy.	8
6.	<u>5 éven alatti börtön:</u> BALASSA Jenő ny. ftörm., HALÁSZ István örm., HORVÁTH Lajos örm., KÁRPÁTI János örm.	4
Összesen:		47

Forrás: KOVÁCS Zoltán András: Csendőr sors Magyarországon 1945 után. In OKVÁTH Imre (szerk.): *Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945-1958*. Budapest, 2001, Történeti Hivatal.

RECENZÍÓK

BODA József

Az Európai Csendőri Erő, avagy egy új békefenntartó alakulat születése

A szerző írása bevezetésében – rövid visszapillantás formájában – az európai csendőrségek békefenntartói tevékenységét foglalta össze. Ezt követően mutatta be, a francia kezdeményezés nyomán 2004-ben felállított Európai Csendőri Erőt (ECSE). Az ECSE létrehozását az Európai Unió 25 tagállama aláírta, abba pedig öt ország: Franciaország, Hollandia, Olaszország, Portugália és Spanyolország küld kontingenst összesen 3 000 fővel. Az ECSE parancsnoka a holland „Koninklijke Marechaussee”, a francia „Gendarmerie Nationale”, az olasz „Carabinieri” a portugál „Guarda Nacional Republicana” és a spanyol „Guardia Civil” tábormukai közül kerülhet ki. Az ECSE parancsnoksága az olaszországi Vicenzába települt. Az ECSE első parancsnokát a francia Gerard DEANAZ cső. ddtbk-t 2005. I. 21-i hatállyal nevezték ki. Az ECSE parancsnokát és helyetteseit két évre, a parancsnokság beosztottait pedig három évre nevezik ki.

DAVOLA József

Fényképezés a Magyar Királyi Csendőrségnél

A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati metodikájának lényege kétség kívül a bűncselekmények megelőzése volt. Ebből fakadóan szolgálati tevékenységében fő hangsúlyt a közrendvédelmi szolgálat kapott. A testület tagjai azonban már a szervezet felállításának kezdetétől minden kétséget kizáróan vezettek nyomozati tevékenységet is.

A szervezeten belüli nyomozati (bűnügyi) szolgálati ágat azonban – a magyarországi és a külföldi rendvédelmi szervezetekhez viszonyítva – későn, 1930-ban hozták létre. Ekkor rendszeresítették a kor bűnügyi technikai élvonalában álló eszközöket a szolgálati ág felszerelési tárgyaiként.

A testület személyi állománya azonban már korábban felismerte a fényképezés jelentőségét a bűnügyi munkában. A fényképezőgép használata azonban egyedi volt. A tisztikar egyes tagja – külföldi rendvédelmi testületeknél tett látogatásai során – megismerkedtek a fotótechnika a bűnügyek felderítésében betöltött szerepével, amely tapasztalataikat publikálták is a testület lapjában. A fotótechnika országos rendszeresítése és az ahhoz szükséges infrastruktúra kialakítása (laboratórium, raktár stb.) azonban a bűnügyi szolgálati ág felállításával vált lehetővé.

Az élvonalbeli fotótechnika rendszeresítésével és a kezelőszemélyzet magas színvonalú kiképzésével a testület behozta a fényképezés terén – a nyugat-európai országok rendvédelmi testületeihez viszonyított – 25–30 éves lemaradását. A Magyar Királyi Csendőrség az élvonalbeli fotótechnika rendszeresítésekor, egyben átvette azokat a tapasztalatokat is, amelyek a technikát már régebben hasznosító szervezeteknél kialakultak.

FORRÓ János

A Magyar Királyi Csendőrség és a Fejér vármegyei zsidó deportálás

A szerző írásában behatárolta a Magyar Királyi Csendőrség II. kerületének működési területét, hiszen a magyarországi zsidó deportálásokat úgynevezett zónánként hajtották végre, ahol egy zóna területe megegyezett egy csendőrkerület működési területével. A mű pontos adatokat szolgáltat a vizsgált zóna területén élő zsidó lakosság létszámáról, továbbá a deportálásban résztvevők létszámáról, szervezetéről és a tevékenységben a megszálló németek szerepéről. Nem maradnak felderítetlenek a vonatkozó fontosabb rendeletek és a kulcspozíciókat betöltő személyek sem, amelyeket mellékletek formájában csatolt alkotásához a szerző. Az alkotó kiter írásában a közhangulatra, a deportálások elleni tiltakozásokra és a zsidó vagyon esetleges felhasználására vonatkozó elképzelésekre is.

FORRÓ János

A székesfehérvári csendőr kerület küzdelme Fejér vármegye közbiztonságáért 1884–1945

A szerző tanulmányában ugyan Fejér vármegye közbiztonságáról írt, azonban ugyanúgy megtalálhatók az alkotásban a csendőrség egészére érvényes ismertetések mint ahogyan egy csepp tengervíz is tartalmazza mindazon összetevőket amelyekből az óceánok állnak. A szerző tanulmányának olvasásakor akaratlanul is arra gondol az olvasó, hogy a testülettel szembeni előítéletek már tarthatatlanok, hiszen a testület a köz javát szolgálta, a magyar vidék rendvédelmének az érdekében állították fel és működtették. Elképesztő, hogy még a harmadik évezred elején is a magyar pártállam létrehozásának érdekében kivitelezett manőver következményeit viseli a szervezet, holott aligha van párja a magyar rendvédelem-történetben annak az eredményességnek amit a testület a közbiztonság terén elért.

MARKÓ György

Csendőrtisztek a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar főnökének bírósága előtt

A szerző – mint a délvidéki razzia iratanyagaival foglalkozó levéltáros és a témát feldolgozó publikációk szerzőtársa és szerkesztője – történeti áttekintést nyújt az iratanyag jellegéről, sorsáról. Az iratanyagokból, illetve azok keletkezési körülményeiből vezeti le az érintettek zaklatott sorsát. A tanulmány pontos jegyzéket tartalmaz a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar főnökének bírósága elé állított tisztokról. A szerző nem csupán érzékelteti, hanem le is írja, hogy a témakörben keletkezett, illetve ahhoz kapcsolódó bírósági ítéleteket nem lehet valódi ítéletek tekinteni, mivel azok valamilyen politikai elvárás nyomán keletkezett koncepciós ítéleteknek tekinthetők.

PARÁDI József

A Magyar Királyi Csendőrség szervezete

A szerző a testület létrehozásától (1881/III. tc.) a feloszlásáig (1690/1945. ME. r.) nyomon követi a szervezet főbb változásait, bemutatva a tendenciákat. A Magyar Királyi Csendőrség – adaptálva a külföldi csendőrségek tapasztalatait, a magyarországi hagyományokat, tekintettel a korábbi hazai közbiztonsági helyzetre és igényekre – hatékony struktúrát alakított ki, amely elősegítette a személyi állomány célszerű diszlokációját és a szervezet vezetésének eredményes megvalósítását. A szervezeti elemek bemutatása mellett a szerző ismerteti a struktúra hatékonyságát, amely messze felülmúlja a harmadik évezred elején működő rendőri szervezet eredményességét.

PARÁDI József**A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati tevékenységei**

A szerző a korabeli jogi szabályozásra és a történelmi körülményekre tekintettel mutatja be a testület szolgálati teendőit. Eből fakadóan ismerteti a csendőrségi szolgálati formák korabeli szabályozását, amely a testület jogállásán illetve a személyi állomány csoportjainak jogosultságain nyugodott. A szerző kitér a csendőrségi szolgálattal kapcsolatos, néhány – a köztudatban elterjedt – nézet magyarázatára, illetve a történelmi körülményekből fakadó tevékenységek ismertetésére is.

PARÁDI József**A csendőrség teendői az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága külső határainak őrzésében**

Az Osztrák-Magyar Monarchia két társországában az Osztrák Császárságban és a Magyar Királyságban, valamint az általuk közösen kormányzott Bosznia-Hercegovinában egy-egy önálló csendőrség működött. A horvát csendőrség ugyanis a Magyar Királyi Csendőrség részét alkotta, bár – a horvát bán alárendeltségében – autonóm módon működött. A két társország és az 1878-ban okkupált, majd 1908-ban annektált tartomány csendőrségei részt vettek a külső határok őrzésében, jelesen a zöldhatár őrzésében. A rendvédelem – annak részeként pedig a határőrizet – nem tartozott a kiegyezési törvényben foglalt közös ügyek közé. Ennek ellenére azonban az Osztrák Császárságban, a Magyar Királyságban és Bosznia-Hercegovinában egyaránt a külső határok őrzésére nem hoztak létre olyan határőrizeti testületet amely – a mindenkori határőrizet három klasszikus teendőit, a határforgalom ellenőrzését, a zöldhatár őrzését és a határrend betartását – egyaránt megvalósította. E helyett a két társországban és az okkupált majd annektált tartományban a határőrizeti részfeladatokat szétosztották azon rendvédelmi testületek között, amelyeknek az alapfeladataival harmonizált az adott határőrizeti részteendő. A határőrizeten belül az egyes testületek súlya és hatásköre azonban már eltérő volt a három térségben, illetve időszakonként is változott. Az alaphelyzetben meglévő azonosságnak azonban nem egyenes következménye, hogy a két társországban és a közösen irányított tartományban a csendőrségek a határőrizetben azonos tevékenységet, azonos módon láttak el.

A csendőrség határőrizeti teendőinek ellátása tekintetében a mintát egyértelműen az osztrák csendőrség jelentette. Az osztrák mintát vette át a bosznia-hercegovinai csendőrség. A Magyar Királyi Csendőrség pedig – OLÁH Ödön csendőrezredes bosznia-hercegovinai és ausztriai tanulmányútjának tapasztalatai nyomán – szintén a jól bevált gyakorlatot adaptálta működésében.

Az Osztrák-Magyar Monarchia csendőrségeinek a külső határok őrzésében azonos módon megvalósuló részvétele nem központi akarat eredménye volt, hanem az eredmények átvétele nyomán jött létre.

SUBA János**1918 forró nyara és a Magyar Királyi Csendőrség**

Az Osztrák-Magyar Monarchia tartalékai elfogytak az első világháború állóharcai során. A korábbi háborúkat a gazdasági potenciál és az erőforrások háborúja váltotta fel. Ebben az egyenlőtlen küzdelemben a Magyar Királyság csak veszíthetett ugyan, azonban a háborúba sodródott ország vezetői megkísérelték a lehetetlent. Minden mozgósítható erőt a frontra irányították. Hiába. Ennek a keretében vonultatták be a csendőröket is, akik kiválóan tevékenykedtek az alparancsnoki beosztásokban. A csendőrök bevonultatása azonban jelentős mértékben gyengítette a testületet, amelyet csupán részlegesen tudott ellensúlyozni a pót tartalékosok testülethez vezénylése. A meggyengült csendőrség pedig nem volt képes megfékezni az elkeseredett emberek éhséglázadásait. A belső rend felbomlott, amely a frontok összeomlásához vezetett. A Magyar Királyi Csendőrség helyét és szerepét vizsgálja a szerző nemzeti történelmünk ezen szomorú időszakában.

SUBA János**A Magyar Királyi Csendőrség és vasútbiztonság 1917–1918**

A szerző alkotásában a Magyar Államvasutak (MÁV) azon kétségbe esett kísérletét mutatja be, amellyel meg szeretnék volna akadályozni a szállított áruk eltulajdonítását, korabeli szóhasználattal élve dézsmálását. A történelmi Magyarország területén megközelítőleg 23 000 km hosszúságú vasúti pálya volt, amelyen a személyforgalom mintegy háromnegyed részét az áruforgalomnak pedig közel négyötödét bonyolították le. Békeidőben a vasúti lopások értéke az ország területén nem érte el az évi 2 000 000 koronát. A háború során azonban ez az érték meghaladta az évi 6 000 000 koronát. A lopások elszaporodásának az oka nyilvánvalóan az élelem, illetve áruhiány volt.

A MÁV nem volt felkészülve a tömeges lopásokra. A vasútállomások, a veszteglő szerelvények területe nem volt elkerítve. Az állomások területén mindenki szabadon közlekedhetett. A szerelvények nem voltak lezárva stb. A lopások megakadályozása érdekében ezen körülmények ellenkezőjét kellett volna létrehozniuk, amit azonban a hadigazdaság viszonyai között nem vagy csak részlegesen tudtak megvalósítani. Azonban, ha a MÁV a szállítmányok technikai védelmét biztosítani tudta volna, abban az esetben is tehetetlen maradt volna a fegyveres katonák, néhol egész csapatok dézsmálásaival szemben.

Nehéz volt az érintett katonai szervezetekkel az egyeztetés is, hiszen a Magyar Királyi Honvédség és a népfelkelés, a Landwehr és a Lanstrum, a közös hadsereg továbbá az osztrák hadügy- és a magyar honvédelmi- illetve a közös hadügyminisztérium, valamint a német haderő képviselőinek az egyeztetését is igényelte a téma rendezése.

A szállított áru megnyugtató technikai védelme a hadigazdaság viszonyai között kivihetetlen volt. Maradt tehát a másik megoldás a fegyveres őrség alkalmazása. A haderőtől azonban a kellő létszámú fegyveres nem volt elvonható. Ezért csendőri és népfelkelői erők közös alkalmazását valósították meg. Az 50%-os arányban vegyes állományú őrségek létrehozása ugyanis még nem vonta magával a Magyar Királyi Csendőrség személyi állományának olyan mérvű mérséklését, amely az alapfeladatai megvalósításának veszélyeztetését eredményezték volna. A vasúti őrségeket pedig az 50%-os népfelkelői arány még nem hígította fel oly mértékben, hogy a szállítmányok védelmét, a vasútállomások rendjének fenntartását ne tudták volna megvalósítani.

A tökéletes megoldást nyilvánvalóan az áruszállítás technikai védelmének fejlesztése és a vasúti csendőrség felállítása jelenthette volna. Ezt azonban a háborús helyzet nem tette lehetővé.

A MÁV elrendelte a szállítmánykísérői szolgálat és az állomásokon a térfelügyelői munkakör létrehozását. Az illetéktelen személyeket kitiltották az állomások területéről. A vasutasoknak szolgálatellátásuk során jelvény viselését írták elő melyet nyilvántartottak és csupán a munkavégzés idejére adtak át az ott dolgozóknak. Az állomásokra történő belépések lehetőségét lecsökkentették. Az áruszállító vagonok ajtaját a posta által kipróbált úgynevezett drótozási módszerrel zárták. A vasúti lopások megelőzésére új találmány is született kocsiár készülő formájában.

A MÁV – a hadigazdaság körülményei között – mindent megtett a vasúti lopások mérséklése érdekében. Ezen igyekezetét a belügyi és a honvédelmi tárca is segítette őrszemélyzet biztosításával, bár csupán mérsékelt létszámú erőt voltak képesek a MÁV rendelkezésére bocsátani, hiszen a frontoktól, illetve a közrend védelmétől jelentős létszámot nem vonhattak el. Összesen a Magyar Királyság területén – beleszámítva Horvátországot is – mintegy 2 000 főnyi csendőr látott el vasútőrségi szolgálatot.

SZAKÁLY Sándor

Akik a Magyar Királyi Csendőrséget – 1938 és 1945 között – vezették

A szerző évtizedek óta művelt kutatási témája a két világháború közötti magyar katonai elit. Alkotó munkájának eredményei tették lehetővé a magyar katonai elithez fűződő, pártállami indíttatású téveszmék megcáfolását (a tisztek arisztokraták, műveletlenek és dorbézolók voltak stb.). Tanulmányából egyértelműen kitűnik, hogy a vizsgált időszakban a Magyar Királyi Csendőrség felső vezetői kétség kívül a magyar katonatiszti kar részét alkották. Olyan kimagasló műveltséggel és szakmai tudással, valamint példamutató jellemvonásokkal rendelkeztek, amelyet a harmadik évezred magyar rendvédelmi testületeinek a vezető rétege még nem ért utol.

ZÉTÉNYI Zsolt

A Magyar Királyi Csendőrség és a csendőrök jogállása 1945-ben és azután.

(Egy elfelejtett szervezet és jelmondat: „Híven, becsülettel, vitézül!”)

A szerző a Magyar Királyi Csendőrség eredetének és működésének rövid ismertetése nyomán mutatja be a testület tagjait sújtó 1945 után keletkezett jogszabályokat. A szerző nem titkolja azon véleményét, hogy ezek a jogszabályok antihumánusak és diszkriminatívak. Az alkotó azon álláspontjának ad hangot, hogy politikai célok érdekében, a szovjet megszállók akaratából számolták fel a testületet ürügyül használva a magyar zsidóság deportálásában való részvételét. Az alkotó annak a meggyőződésének is hangot ad, mely szerint a meghurcolt csendőrök rehabilitációjának feltételeit nélkülözi a jelenleg hatályos magyar jog. Ezen feltételek létrehozását szükségesnek tartja és egyben jelzi azt is, hogy milyen szabályozással lehetne a rehabilitációt elősegíteni.

**A „Rendvédelem-történeti Füzetek” (Acta Historiae Preasidii Ordinis) HU ISSN 1216-6774
tudományos periodika szerkesztőségének kéziratokkal szemben támasztott igénye**

1. Olyan kéziratokat fogadunk el, ami megfelel az „első közlés” kívánalmainak.
2. A tudományos művekkel szembeni igénytámasztásnak megfelelő alkotásokat közlünk. Hivatkozási jegyzetek nélküli kéziratot és hiányos, illetve pontatlan hivatkozásokat általában nem közlünk!
3. Végleges szövegű kéziraatra tartunk igényt, mert a leadott kéziratban szerzői korrekcióra már nem nyílik lehetőség. Konferencia-előadásokat, azok kivonatait stb. nem közlünk. A konferencia-előadás előzménnyel rendelkező tanulmányokat ugyanazon feltételekkel közöljük, mint az ilyen előzményekkel nem rendelkező alkotásokat. A szerkesztőség által a kiadói tervbe felvett teljes tanulmányokat (szöveg, jegyzetek, mellékletek, stb.) független lektor – szükség esetén lektorok – véleményezik. A lektori észrevételek elfogadásával, a szerző és a lektor közötti megállapodás alapján kerül sor az alkotások publikálására.
4. A kéziratokhoz 600 és 1000 karakter közötti terjedelmű rezümét is kérünk.
5. A szerkesztőség fenntartja magának a jogot arra, hogy a szövegben stiláris változtatásokat eszközöljön, illetve a hivatkozási jegyzeteket kiegészítse, továbbá véleményének helyt adjon az írásban, a szerkesztőség feltüntetésével. A szerkesztőség hozzá érkezett kéziratokat és tartozékait nem őrzi meg, és nem küldi vissza, de az elfogadásról, illetve elutasításukról értesíti a szerzőket. A közlésre elfogadott kéziratok szerzőinek a szerkesztőség tiszteletpéldányt küld.
6. Periodikánkban az évszázadokat – az idézetek, címek kivételével – római számmal jelöljük.
7. A szövegben előforduló neveket mindig teljességre törekvően kell feltüntetni akár személy, intézmény, vagy földrajzi névről van szó. Személyneveknél a vezetéknev és keresztnév mellett a kérdéses időpontban érvényes nemesi rangot, rendfokozatot, illetve beosztást is fel kell tüntetni együttesen a szerzett címeikkel pld. doktorátus stb. A helységneveknél mindig a magyar nevet kell feltüntetni. Ha más neve is van, és azt a közlendő érthetősége megkívánja, akkor az idegen nyelvű nevet zárójelben kell a magyar név mögött feltüntetni. Intézmények esetében a teljes hivatalos nevet kell használni, mögötte zárójelben a rövidített nevet.

8. A publikálásra küldött anyagokkal szembeni technikai elvárások. **Margó:** 2 cm, a kötésnél 3 cm.

Bekezdések tabulátorral beállított bekezdés nem felel meg a kívánalmaknak, csak a bekezdés formátumban beállított bekezdést fogadunk el:

- nagy bekezdés 0,75 cm;
- kis bekezdés 0,32 cm;
- címek után tompa bekezdések;
- felsorolások kisbekezdésként, egységesen gondolatjellel;
- bekezdések között sor nem maradi ki.

Betűk:

- Times New Roman;
- méret 11-es, jegyzetekben, továbbá a recenzióknál 9-es.

Címek:

- tanulmánycímek sorközépen, alattuk is felettük is sor marad ki, tanulmánycímekbe a szerzők neve is beleértendő;
- fejezetcímek balra zárva, számozás esetén szám a cím előtt, csak felettük marad ki sor alattuk nem;
- címek vastagítva, mellékcímek döntve is;

Hivatkozások:

- végjegyzetként a tanulmányok szöveges részét követően;
- szövegben felsőindexben vastagítva;
- végjegyzetben felsorolásként;
- a tudományos közlés igényeinek megfelelően.

Személynevek: családi név kapitálchen-ben.

Jogszabályok:

- törvény = évszám / a törvény római száma tc. rövidítéssel és a cím;
- rendelet = rendeletszám / évszám a kiadó szervezet rövidítésével, majd a cím.

Mellékletek:

- a jegyzetek után;
- minden mellékletnek címe és száma van (cím: sorközépen döntve és vastagítva, szám: jobb felső sarokban döntve, a számozás római számmal);
- a melléklet alján a forrás megjelenítése az egyszerűsített bibliográfiai leírás szabályainak megfelelően;
- több melléklet esetén – a mellékleteket megelőzően – mellékletek jegyzékét kell elhelyezni, amely a mellékletek számát, címét és oldalszámi elhelyezkedését tartalmazza;
- a mellékletek jegyzékének írásmódja megegyezik a felsorolásokéval.

9. A kéziratok szövegében ábrák, diagrammok, táblázatok képek stb. nem helyezhetők el. Azokat mellékletként kell a szöveghez csatolni. A mellékletekről mellékletek jegyzékét kell készíteni. Valamennyi mellékletnek címet kell adni, és a mellékleteket római számozással kell megszámozni. Minden melléklet végén fel kell tüntetni a melléklet elkészítéséhez felhasznált források bibliográfiai adatait. A szövegben a mellékletre zárójelben elhelyezett római számokkal kell utalni.

10. A hivatkozási jegyzetszámokat a szövegben felső indexben és vastagítva kérjük elhelyezni. A jegyzetekben a mű szerzője és címe mellett a kiadás helyét, idejét és a kiadót is kérjük feltüntetni.

- A szerző családi **nevét** kapitálchen betűvel szedjük. Több szerzős mű esetén a nevek közé gondolatjelet helyezünk. Csak a szerző nevét (vezeték és keresztnév) közöljük, tudományos és oktatói fokozatok, rangok, címek, tisztségek és beosztások közlése nélkül. A szerzői álnevet a szerző neve után közvetlenül szögletes zárójelben tüntessük fel. Gyűjteményes mű szerkesztőjének neve után kerek zárójelben a (szerk.) formulát használjuk függetlenül attól, hogy a műben főszerkesztőként vagy felelős szerkesztő stb. tüntették fel. A gyűjteményes kötetek egy tanulmányának jelölésekor először a tanulmány szerzőjének nevét kell közölni, majd a címet kurzíválás nélkül, ezt követően az „In” szócska (mivel mondatkezdő szónak minősül, ezért nagy kezdőbetűvel kezdődik, utána pedig nem teszünk pontot vagy kettőspontot) után a bibliográfiai tételt. Amennyiben az idézni kívánt tanulmány szerzője azonos a kötet szerkesztőjével, akkor az „ugyanő” szó rövidített változatát „uő” kell használni az „In” szócskát követően. Háromnál több szerző esetén csak az első szerző nevét közöljük, majd utána a latin „et alii

= és mások” rövidített változatát „et al.” írjuk. Háromnál több szerzős mű esetén – amennyiben az egyik szerző egyben a mű szerkesztője is – az ő nevét kell feltüntetni egyedül. Másodlagos szerzőségi adatokat a jegyzetekben indokolt esetben célszerű feltüntetni. A másodlagos szerzőségi adatokat a cím után kell elhelyezni. A fordította, sajtó alá rendezte, illusztrálta, utószót írta stb. jelölést követi(k) a másodlagos szerzői tevékenységet végző személy(ek) neve(i). Amennyiben a hivatkozott mű szerzőjét és szerkesztőjét a kiadványon nem tüntették fel az adatközlés a mű címével kezdődik. Újrahivatkozás esetén elégséges a szerző vagy szerkesztő vezetéknevének feltüntetése.

- A szerző vagy szerkesztő nevét követően kettőspont után következik a **mű címe**. A címet és az alcímet – ha van – kurziváltan kell szedni. A sorozatcímet mindig a bibliográfiai leírás végén ferde zárójelben kell közölni, kurziválás nélkül. A cím, alcím és sorozatcím után pont kerül. Több kötetes művek esetén a cím után következnek a kötetszám pl. 1. köt. ezt követően pedig a kötet cím kurziváltan a végén ponttal. Ha egy kiadvány sok kötetből áll, vagy a kötetnek szerkesztői vannak, a köteteket analitikusan, kötetre lebontva kell szerepeltetni, ahol – a kiadvány átfogó jelölése (a kiadvány címe kurziváltan, a kiadás helye és a kiadó) után – kötetenként kerül feltüntetésre a kötet sorszáma, a címe, a szerkesztő neve és a kiadás ideje. Míg a befejezetlen, több kötetes műre történő hivatkozás esetén a befejezetlenség tényére és a kötetszám és a kiadás évszáma után elhelyezett nagy kötőjellel kell utalni. Gyűjteményes kötetek és periodikumok esetében csak a kötet, illetve a periodikacím kurziváljuk. A periodikacím a hivatkozott mű szerzőjének és címének feltüntetése után következik. Periodikumok esetében a folyóirat szerkesztőjének a jelölése elmarad. Idegen nyelvű műre történő hivatkozás esetén ugyanazon adatokat, ugyanazon sorrendben kell közölni, mint a magyar nyelvű alkotás esetében. Az eltérés csupán annyi, hogy a cím magyar fordítását szögletes zárójelben közöljük az eredeti nyelvű cím után. A bibliográfia tétel többi elemének a fordítása nem szükséges. Az idegen nyelvű címet kurziváljuk. Amennyiben idegen nyelvű műről magyarra fordított alkotásra hivatkozunk a szerző neve után a magyar nyelvű cím következik kurziválva, majd – szögletes zárójelben – a mű idegen nyelvű címe. Ezután pedig a „Ford.” rövidítés után a fordító neve. A hivatkozás többi része mindenben megegyezik a magyar nyelvű alkotásokéval. Gyűjteményes kötetek és periodikumok címét általában nem fordítjuk le. Ezen kiadványban közzé tett alkotások címei esetében pedig ugyanúgy kell eljárni, mint a monográfiáknál.

- Mű címét követően kerül sor a **kiadás helyének** feltüntetésére. A kiadás helyének – amely minden esetben a településnév – feltüntetését vesszővel zárjuk. Amennyiben a kiadványon nem szerepel a kiadás helye, ezt a tényt a latin *sine loco* = *hely nélkül* kifejezés rövidítésével *s. l.* jelöljük. Periodikumok esetében a kiadás helyének feltüntetése elmarad. A periodikum kurzivált neve után, vesszőt követően, majd zárójelben a kiadás évszámának a feltüntetése következik. Kéziratokra történő hivatkozások esetében a szerző és a cím után a kézirat jellegének (disszertáció, dokumentáció, kézirat, kandidátusi értekezés stb.) a rögzítése történhet. A kézirat jellegének jelölése után zárójelben jelölhető az intézmény neve, ahol a kézirat készült. Ezt követi a „Kézirat.” megjegyzés után a létrehozás helységének, majd a létrehozás évének a jelölése.

- A kiadás helyét követi a hivatkozásban a **kiadás évszáma**. A kiadás évszáma után – ugyanúgy, mint a kiadás helye után – vesszőt írunk. Amennyiben a műben nem tüntették fel a kiadás idejét, azt latin *sine anno* = *év nélkül* kifejezés rövidített változatával *s. a.* kell helyettesíteni. Kéziratok esetében a kézirat létrehozásának évszámát – a létrehozás helységének jelölését követően – rögzítjük. Periodikumok esetében a kiadás évszámát követően a folyóirat számát jelöljük arab számmal pl. (1996) 1. sz. Amelyik periodikumon feltüntetik ott az évfolyamszámot is jelölni kell. Ebben az esetben a periodikum címe utáni vesszőt követően az évfolyam római száma következik ponttal és az évfolyam szó rövidítésével „évf.”, majd a kiadás évszáma zárójelben és a lapszám arab számmal és ponttal, utána pedig a szám szó rövidítése sz.

- A hivatkozások bibliográfiai adataiban a következő elem a **kiadó** jelölése. A kiadó neve után vesszőt teszünk. Periodikumok esetében a kiadót nem jelöljük. Kéziratok esetében a kiadó feltüntetésére értelemszerűen nem kerülhet sor. Amennyiben a műben nem szerepel a kiadó, azt a latin *sine nomine* = *kiadó nélkül* kifejezés rövidített változatának *s. n.* kell helyettesíteni.

- A hivatkozások végén az **oldalszámok** állnak. Amennyiben a hivatkozást sorozatcím zárja a sorozatcím ferde zárójele után következnek az oldalszámok. Az oldalszámok jelölésére a latin *pagina* szó rövidítését *p.* használjuk. Az oldalszámok tekintetében hivatkozhatunk egy oldalra pl. 45. p. vagy egy intervallumra pl. 65–78. p.

- **Újrahivatkozásnál** a latin *opus citatum* = *idézett mű* rövidítését *op. cit.* használjuk. Újrahivatkozásoknál a szerző vagy szerkesztő vezetéknevét követően, kettőspont után következik az *op. cit.* ha a teljes műre hivatkozunk. Amennyiben meghatározott oldalak képezik a hivatkozás tárgyát, az oldalakat kell feltüntetni az *op. cit.* után ugyanúgy, mint az előző hivatkozásnál. Ha az újrahivatkozott művön nem tüntették fel sem a szerzőt, sem a szerkesztőt, a cím rövidített változatát használjuk. Ugyanazt a rövidített címet használjuk, de már a szerző vezetékneve után az *op. cit.* jelölés helyett, ha a szerzőnek több művére hivatkozunk újra. Amennyiben két egymást követő jegyzetben ugyanarra a műre hivatkozunk a latin *loco citato* = *ugyanott* kifejezés rövidített változatát *loc. cit.* használjuk. Pl. *loc. cit.* 23. p. Ha két egymást követő jegyzetben ugyanannak a szerzőnek két különböző művére hivatkozunk akkor a latin *idem* (*nőnemben*) *eadem* = *ugyanő* rövidítést használjuk a szerző neve helyett. Utalások esetében a *vesd össze* kifejezés rövidített változatát *v. ö.* használjuk. Ha például valaki a 19. jegyzetben az 5. sz. jegyzetre utal, akkor a 19. v. ö. 5. jegyzettel rövidítést használja. A kéziratokkal szembeni igényekben rögzített rövidítések mellett alkalmazott rövidítések oldását a hivatkozások végén jelmagyarázat formájában kell feloldani. Ebbe kerülhetnek bele a rövidített címek is.

- **Jogszabályra hivatkozásnál** az adott jogszabály évszáma és száma mellett kérjük feltüntetni a jogszabály pontos címét is.

- **Ha a hivatkozott anyag az Internetről vagy más, publikus hálózatról származik vagy azon is elérhető**, akkor az adott elérési utat teljes formában, (pl. <http://www.domain.net/cikk.htm>) a hivatkozás legvégén, a „Web:” megjegyzés kezdettel kérjük feltüntetni. Egy hivatkozás esetén több webhely is feltüntethető, vesszővel elválasztva. Az internetes adatok önmagukban nem elégségesek és nem helyettesíthetők a klasszikus bibliográfiai adatokkal.

11. A kéziratokat Microsoft Word program szerint számítógéplemezen rögzítve, és egy printelt példányban, vagy az email címünkre küldve fogadjuk el.

12. Kiemelés vastagítással történik.

13. A szerzőkről szerzői jegyzék készül, amely az impresszum mellett kerül feltüntetésre. Ezért kérjük, hogy a szerzők a „szerzői űrlapot” érelemszerűen kitöltve juttassák el a szerkesztőség címére. A szerzőknek lehetőségük nyílik arra is, hogy úgynevezett írói álnéven jelentessék meg alkotásukat. Nem publikus céllal – a szerkesztőség számára – ebben az esetben is kérjük a szerző vezeték és keresztnévének a feltüntetését. A szerzőkkel való kapcsolattartás lehetősége érdekében kérjük a szerzők telefon- és faxszámait, illetve az email és posta címeit pontosan feltüntetni.

14. A szerzőknek a szerkesztőség szerzői honoráriumot nem fizet. A szerzők alkotásuknak a szerkesztőséghez küldésével elfogadják, hogy művük a kiadványban megjelenjen.

SZERZŐI ŰRLAP

A szerzői űrlap kitöltését azért kéri periodikánk szerkesztősége, hogy zökkenőmentes kapcsolatot tartsa a szerzőkkel. A szerzők által feltüntetett rangokat fogja a periodika közölni, ha azok relevánsak a szerzői űrlapon rögzített címek típusaival. A periodikában a szerzők rangjai kizárólag a szerzőket felsoroló jegyzékben kerülnek feltüntetésre. Az űrlap kitöltése a későbbi esetleges jogviták tekintetében is fontos, hiszen a periodikáknak nem áll módjában szerzői honorárium fizetése.

Név :

Írói álnév :

Tanulmány címe :

Lakcím :

Telefon : Fax :

Mobil : E-mail :

Munkahely neve :

Munkahely címe :

Telefon : Fax :

A nevem mellett az alábbi rangok, címek, fokozatok feltüntetéséhez járulok hozzá:

Rendfokozat* :

Tudományos fokozat* :

Oktatói fokozat* :

Tudományos közéletben betöltött tisztségek :

Kitüntetések** :

Tanulmányom közlését térítésmentesen biztosítom a Rendvédelem-történeti Füzetek számára. Engedélyem a magyar nyelvű kiadásra vonatkozik, amely a periodikában vagy az ahhoz kapcsolódó kiadványokban több ízben is megjelenhet, szerzői honoráriumról véglegesen és visszavonhatatlanul lemondok.

Kelt:, 20.....

.....
aláírás

* Több rendfokozatot, illetve tudományos és oktatói fokozatot abban az esetben közlünk, ha azok több tudományágban születtek, illetve több intézményhez kapcsolódnak.

** A periodika fenntartója – Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság – által a szerző számára adományozott kitüntetések a szerkesztőség automatikusan feltünteti, mivel azok a rendvédelem-történet műveléséhez kapcsolódóan kerültek adományozásra.

SZERZŐI ADATLAP

Név :

Postacím :

Telefon : Fax :

Mobil : E-mail :

Szi. :

Iv. :

Nyt. :

Tf. :

Of. :

Tsz. :

Tkf. :

K. :

Ho. :

W. :

Hozzájárulok ahhoz, hogy az adatlapban szereplő adataim – az elérhetőségeim kivételével – publikálásra kerüljenek.

Kelt:, 20.....

.....
aláírás

Jelmagyarázat: Szi. = Születés ideje; Iv. = Iskolai végzettsége (legmagasabb); Nyt. = Nyelvtudása (elégletes a beszélt nyelv feltüntetése); Tf. = Tudományos fokozata (Tudományáganként a legmagasabb fokozat a tudományág feltüntetésével. Függetlenül a jelenleg hatályos jogi szabályozástól, tudományos fokozatként kérünk feltüntetni minden tudományos rangot, amelyet nem diplomaszerezési eljárás keretében szereztek); Of. = Oktatási fokozat (A legmagasabbat kérjük feltüntetni); Tsz. = Tagságok szervezetekben; Tkf. = Tudományos közéleti tisztségek; K. = Kitüntetései; Ho. = Hobbijai; W. = saját, személyes weboldala.

Amennyiben az űrlapon szereplő egyes rovatok terjedelme szükségesnek bizonyulna tetszés szerinti pótlap csatolható.

Összesített tartalom

A rendvédelem fejlődése a XIX–XX. században	
I. évf. (1991) 1. sz.	
URBÁN Aladár: Az 1848/49-es szabadságharc rendvédelmi testületei.	7. p.
ZACHAR József: Az Osztrák-Magyar Monarchia örökös tartományinak rendvédelmi testületei.	17. p.
PARÁDI József: A dualista Magyarország rendvédelmi testületei és az önkormányzatok kapcsolata.	30. p.
SZAKÁLY Sándor: Néhány gondolat a volt Magyar Királyi Csendőrségről.	38. p.
MOKÁNY József: Elméleti és tudományos igényű tevékenység a magyar rendvédelmi szerveknél 1867–1945.	45. p.
A rendvédelem-történet kutatásának, feldolgozásának és oktatásának időszerű kérdései	
I. évf. (1991) 2. sz.	
KIRÁLY Béla: A hadtörténelmi oktatás bevezetése az Egyesült Államokban és az amerikai hadtörténelem néhány kiemelkedő eseménye.	7. p.
SZABÓ Miklós: A hadtörténelem oktatásának helyzete és feladatai a magyar honvédség katonai tanintézeteinél.	21. p.
KESERŰ István: A Szemere Bertalan Rendvédelem-történeti Társaság és a rendvédelem-történeti oktatás.	25. p.
PARÁDI József: A rendvédelem-történeti tantárgy a Rendőrtiszti Főiskola oktatási rendszerében és a rendvédelem-történeti kutatás jövőbeni feladatai.	29. p.
ÓRY Károly: A helyes magyarság- és nemzettudat kialakításának lehetőségei a rendőrtiszti képzésben.	37. p.
TÓTH Tihamér: A rendvédelem intézményrendszerének kialakulása és fejlődése.	41. p.
Tradicció és korszerűség	
II. évf. (1992) 3. sz.	
URBÁN Aladár: Tervek és eredmények az 1848/49-es forradalom és szabadságharc idején az önálló magyar rendvédelmi szervek létrehozására.	11. p.
PARÁDI József: A dualizmus közrendvédelmi szerveinek jellemzői és tevékenységük tapasztalatai.	21. p.
SZAKÁLY Sándor: A két világháború közötti rendvédelmi szervek tevékenységének néhány jellemzője.	29. p.
KESERŰ István: A rendvédelmi szervek a második világháború idején és az azt követő években.	35. p.
BOBÁK Artúr: A rendőrség és a Határőrség testületi napjainak alternatívái.	43. p.
KORINEK László: A korszerűség kérdése rendvédelmi szerveink fejlesztésében.	49. p.
CSEREI Attila: Gondolatok a rendvédelmi testületek etikai hagyományairól (1867–1945).	57. p.
ZACHAR József: Tradíció és folyamatosság az osztrák rendvédelmi szerveknél.	65. p.
HEGEDŰS Antal: Dél-magyarországi falurendészet 1848 előtt.	75. p.
ÓRY Károly: Rendvédelem-történeti oktatás a Rendőrtiszti Főiskolán.	81. p.
SÁNDOR Vilmos: Történelmi szemlélet a jövőendő határőrtiszti nemzedék felsőfokú képzésében.	87. p.
MOCsÁRI Sándor: Hagyományok és tapasztalatok felhasználása a rendőrtiszthelyettes képzésben.	91. p.
A dualista Magyarország rendvédelme	
III. évf. (1993) 4. sz.	
KESERŰ István: Történelmi hűséggel. Társaságunk hároméves útja.	3. p.
ZACHAR József: A politikai irányzatok rendvédelmi koncepciói a dualizmus korában.	8. p.
PARÁDI József: A magyar királyi határrendőrség, a magyar határőrizet szakmai vezető testülete.	21. p.
SZAKÁLY Sándor: A magyar királyi csendőrség, az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület.	51. p.
BOTOS János: A belügyi tárca szerepe a magyar rendvédelem irányításában.	59. p.
MEZEY Barna: A modern magyar polgári börtönügy alapjainak kialakítása a dualizmus első éveiben.	70. p.
SUBA János: A dualista Magyarország államhatárának változása 1868–1918 között.	87. p.
BENCZE László: Osztrák rendteremtés a forradalom leverése után.	102. p.
KESERŰ István: A rendvédelmi szervek tisztii utánpótlása és tisztképzése a dualizmus időszakában.	109. p.
BORSI József: „A közzolgálati ágak legterheesebbike...” Rendőrségkép a századforduló magyar sajtójában.	126. p.
FORRÓ János: A csendőrség története. A csendőr őrs.	132. p.
LUGOSI József: A rendvédelmi testületek fegyverei 1868–1918.	152. p.
SÁGVÁRI György: Csendőr és rendőr egyenruhák a dualizmus-kori Magyarországon.	161. p.
SALAMON Iván: A pénzügyőri egyenruha történetéből 1868–1947.	170. p.
SZIKINGER István: A rendvédelem jogi szabályozása a dualizmus korában.	187. p.
Háború, forradalom, Trianon	
IV. évf. (1994) 5. sz.	
MEZEY Barna: A kivételes hatalom.	4. p.
ZACHAR József: Az osztrák-magyar haderő rendfenntartó szerepe az első világháború idején.	7. p.
PARÁDI József: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt.	13. p.
HESZTERA, Franz: Die Kommandostrukturen der Gendarmerie von 1850 bis 1993.	18. p.
HESZTERA, Franz: A csendőrség parancsnoklási rendszere 1850 és 1993 között.	28. p.
SUBA János: A trianoni országhatárok kitzűzésének politikai és technikai kérdései.	61. p.
BACSA Gábor: A magyar-jugoszláv (S.H.S.) határmegállapító bizottság működése 1921–1924.	65. p.
ZSIGA Tibor: A trianoni békeszerződés revíziója Nyugat-Magyarországon.	71. p.
ERNYES Mihály: A közrend és a közbiztonság helyzete Baranya megyében a szerb megszállás idején.	74. p.
HEGEDŰS Róbert: A magyar biztonságpolitika 1912–1925.	76. p.
BOTOS János: A Belügyminisztérium tevékenységének főbb jellemzői 1912 és 1926 között.	80. p.
KESERŰ István: A rendvédelmi szervek újjászervezése és tevékenysége az első világháború és a forradalmak után (1919–1924).	83. p.
KOMÁROMI Gábor: A Magyar Királyi Csendőrség szervezeti változásai 1919 és 1925 között.	90. p.
SZAKÁLY Sándor: Egy életút vázlatja – Osváth László.	92. p.
A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme	
V. évf. (1995) 6. sz.	
BACSA Gábor: Határrend és határforgalom Magyarország déli határán (1921–1941).	5. p.
BONHARDT Attila: Egy rendvédelmi szerv mögé rejtett honvédségi alakulat rövid története (A M. Kir. Államrendőrség központi újonciskolája).	12. p.
BOTOS János: A Magyar Királyi Belügyminisztérium és egy klasszikus belügyminiszter a két világháború között.	16. p.

FAZAKAS László: A Magyar Királyi Testőrség, a Magyar Királyi Kormányőrség és a Képviselőházi Őrség a két világháború között.	27. p.
JOÓ Gábor: A vámhivatalok és a pénzügyőrség a két világháború között.	39. p.
KEDVES Gyula: Paraszti fegyverből díszjelvény (a testőr- illetve koronaőr-alabárd kialakulásának története).	48. p.
KISS István Géza: A déli határőrizet kialakulása és sajátosságai Trianon után.	51. p.
LUGOSI József: A rendvédelmi testületek fegyverei 1868–1918.	56. p.
MEZEY Barna: Rendvédelmi jog a két világháború között.	61. p.
PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a két világháború között.	64. p.
RÁCZ Lajos: A fővárosi rendőrség működése a két világháború között.	76. p.
RAVASZ István: A Magyar Királyi Honvédség karhatalmi jogosultságai.	81. p.
SÁGVÁRI György: A rendvédelmi testületek egyenruházata a két világháború között Magyarországon.	89. p.
SOMORJAI Béla: A Magyar Királyi Koronaőrség helytállása a korona és a koronázási ékszerek megőrzésében (1944–1945).	94. p.
SUBA János: A terület-visszacsatolás határkijelölő munkálatai 1938 és 1941 között.	98. p.
SZAKÁCS Gábor: A rendőrképzés helyzete a két világháború között.	104. p.
SZAKÁLY Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség 1919–1941.	122. p.

Háborúból diktatúrába

VI. évf. (1996) 7. sz.

BACSA Gábor: Határőrizet a Dráva mentén a Muraköz megszállása után.	6. p.
DETTNÉ LÉGRÁDY Iлона: A Vám- és Pénzügyőrség 1940 és 45 között.	12. p.
ERNYES Mihály: A rendőrség újjászervezése Pécs-Baranyában 1944–1946.	17. p.
FAZAKAS László: A határőrizet szervezeti változásai 1945 és 1950 között.	24. p.
GÁSPÁR László: A határőrizet szervezeti változásai 1945 és 1950 között.	29. p.
KESERŰ István: Rendőrség és csendőrség Magyarország hadba lépésétől a hadműveletek befejezéséig.	35. p.
KISS István Géza: A magyar rendvédelem-történet hagyományai, muzeális emléktárgyainak gyűjtése, feldolgozása, bemutatása egy leendő magyar rvt. Múzeumban.	46. p.
LŐRINCZ József: Büntetőpolitika és börtönügy a koalíciós korszakban (1945–1949).	52. p.
MEZEY Barna: Törvényesség és rendvédelem Magyarországon (1945–1949).	63. p.
NAGY György: A határforgalom és ellenőrzése 1945–1950 között.	68. p.
PARÁDI József: A magyar rendvédelem sajátosságai és fejlődési periódusai a második világháború előtt és után.	80. p.
RAVASZ István: A Kárpát-medence hadászati jelentősége a II. világháború végéig.	90. p.
SUBA János: Magyarország határainak kijelölése az 1947. évi párizsi békeszerződés alapján.	108. p.

A napóleoni közbiztonsági örtestület útja – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig

VII. évf. (1997) 8. sz.

BACSA Gábor: A csendőrség részvétele Zala megye határőri-zetében.	5. p.
CSAPÓ Csaba: A Magyar Királyi Csendőrség fegyverhasználati jogáról 1881–1914.	12. p.

CSÓKA Ferenc: Csendőrség és hírszerzés 1930–1945.	17. p.
DOMOKOS Sándor: A Kanadai Királyi Lovas Csendőrség.	21. p.
ERNYES Mihály: Pandúrság helyett csendőrség Baranyában.	27. p.
FAZEKAS Csaba: A csendőrség és a történelmi egyházak kapcsolatai a HORTHY-korszakban az el nem ismert felekezetek kezelése tükrében.	34. p.
FORRÓ János: A csendőrkerület rendvédelmi tevékenységének értékelése.	41. p.
KAISER Ferenc: Az őrs mindennapi élete.	46. p.
KISS Gábor: Csendőrök az emigrációban.	60. p.
KISS István Géza: A magyar királyi csendőrség hagyományai, muzeális emléktárgyainak őrzési helyei hazánkban és külföldön.	62. p.
KOVÁCS Jenő: Hadifogságom éveiről.	68. p.
LUGOSI József: A Wernld fegyverek.	73. p.
ŐRY Károly: Maréchaussée-től a Gendarmerie Nationale-ig (A francia csendőrség történeti előzményei).	75. p.
PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség megalakulása és működése 1881–1918.	78. p.
RAVASZ István: Csendőrpuccs vagy zászlószentelés? A budapesti deportálások leállítására.	84. p.
SALLAI János: A határszéli csendőrség fegyverhasználatára.	88. p.
SUBA János: A Magyar Királyi Csendőrség szerepe az északi demarkációs vonalon 1919–1923.	91. p.
SZAKÁLY Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség 1919–1941.	95. p.
SZELEI József: Katonából csendőr, csendőrből járőrvezető.	103. p.
ZACHAR József: Fejezetek az osztrák csendőrség történetéből.	105. p.
ZEIDLER Sándor: A m. kir. Csendőrség rendfokozati rendszere és jelvényei.	110. p.

Gazdasági rendvédelmünk a XIX–XX. században

VIII. évf. (1998) 9. sz.

JOÓ Gábor: Emlékezés gróf Lónyai Menyhért pénzügyminiszterre.	13. p.
KISS István Géza: A Magyar Királyi Pénzügyőrség feladatai a gazdasági rendvédelemben a két világháború közötti időszakban.	15. p.
KÖVESI László: Rendőri nyugdíjpénztárak tegnap és ma, szociális gondoskodás.	24. p.
PARÁDI József: A magyar határőrizet teendői a nemzetgazdaság védelme terén az Osztrák-Magyar Monarchiában és a két világháború közötti Magyar Királyságban.	26. p.
FORRÓ János: A székesfehérvári csendőrkerület teendői a vagyon elleni bűncselekmények megelőzésében és felderítésében.	32. p.
KAISER Ferenc: A csendőrőrs gazdaságvédelemmel kapcsolatos feladatai a két világháború között.	39. p.
SIMON Ferenc: A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati teendői a vagyonbiztonság ellen irányuló bűncselekmények megelőzésében és felderítésében.	45. p.
SUBA János: A m. kir. Honvédség és az rv. szervek feladatai a Magyarországon átmenő német vasúti szállítmányok szabotázs elleni védelmében a II. vh. alatt.	49. p.
SZABÓ József János: Egy vádalku tanulságai a XIX. század magyar bűnüldözésében.	61. p.
SZIKINGER István: A gazdaság védelmének tapasztalatai Németországban.	64. p.
KISS István Géza: A Vámhivatalok a két világháború közötti Magyar Királyságban.	72. p.
ŐRY Károly: A Vörös Őrség gazdaságvédelmi feladatai.	78. p.
PARÁDI József: A dualizmus kori Magyar Pénzügyőrség és Vámhivatalok.	82. p.

SALAMON Iván: Egyenruha, kényelem, demokrácia és gazdasági kihatásai 1868–1993.	86. p.
BACSA Gábor: Gazdaságvédelem az 1920-as években a déli határ mentén.	92. p.
KESERŰ István: A határőrség szerepe az ország gazdaságának védelmében.	100. p.
KOVÁCS Gyula: A magyar határőrség aktuális gazdaságvédelmi feladatai a határforgalom ellenőrzésében.	103. p.
NAGY György: A magyar határőrizet (kiemelten a hforg. ell.) szervek gazdasági rendvédelmi feladatainak jellemző sajátosságai a '40-es évek második felétől.	107. p.
SALLAI János: A Magyar Királyi Vámórség gazdaságvédelmi feladatainak tükröződése a korabeli szabályzatokban.	111. p.

A nyugati rendvédelem hatása a XIX–XX. század magyar rendvédelmére

IX. évf. (1999) 10. sz.

BACSA Gábor: A tájékoztató ("T") szervek és a Magyar Királyi Vámórség.	5. p.
TAMÁSKA Endre: Egy csendőrőrs országos tekintélye.	12. p.
BOBÁK Artúr: A magánnyomozás története.	19. p.
BOTOS János: Szemere Bertalan, az első felelős magyar kormány belügyminisztere.	33. p.
CSAPÓ Csaba: Gr. RÁDAY Gedeon és a szegedi királyi biztosság.	37. p.
DAVOLA József: A katonai rendőrség bemutatása.	40. p.
DOMOKOS Sándor: A polgári rendőrség korszerű alapelvei.	45. p.
FAZAKAS László: Szemere Bertalan ifjú évei.	48. p.
GEBHARDT, Helmut: Die Österreichische Gendarmerie in der XX. Jahrhundert.	53. p.
KESERŰ István: A rendvédelmi szervek újjászervezése 1919 és 1924 között.	59. p.
KISS István Géza: Szociális kérdések és azok megoldásai a Magyar Királyi Pénzügyőrségben.	66. p.
KÓSA László: Rendőrség Budán, Pesten és Budapesten 1849 és 1882 között.	71. p.
KÓSA László: A közúti közlekedés rendjének szabályozása 1872-től napjainkig, különös tekintettel Budapestre.	77. p.
KÖVESI László: Szociálpolitikai érzékenység a rendőri és a BM szerveknél 1990-től napjainkig.	88. p.
LÓRINCZ József: SZEMERE Bertalan és a börtönügy.	95. p.
PARÁDI József: A Magyar Királyság rendvédelme (1867–1919).	98. p.
RAVASZ István: A nyílas rendvédelmi testületek.	148. p.
SALLAI János: Francia, osztrák, magyar csendőrség fegyver-használata a XIX. században.	154. p.
SIMON Ferenc: Egy kiérdemelt emlékbélyeg és egy nem érdemelt megbélyegzés története.	160. p.
SIMON Sándor: Cegléd város rendvédelme a XVIII–XIX. században.	164. p.
SUBA János: A határszéli forgalom szabályozása Magyarországon a XIX–XX. században.	167. p.
SZIKINGER István: Az angolszász rendvédelem fejlődésének tendenciái a XIX. századtól napjainkig.	174. p.
SZŰCS János: A francia csendőrség helye, feladatai napjainkban.	189. p.
VASS Ferenc: A magyar útlevelelrendészet történetének változási folyamatai és fejlődésének tendenciái 1903-tól napjainkig.	192. p.
ZACHAR József: Az osztrák rendvédelmi modell történelmi gyökerei.	202. p.

Szabad mozgás a Kárpát-medencében

X. évf. (2000) 11. sz.

BACSA Gábor: Magyar és jugoszláv optások határátlépése.	10. p.
---	--------

BENCsik Péter: Az útlevelelügyi jogi szabályozásának változásai és hatásuk a határforgalomra (1903–1941).	15. p.
CSAPÓ Csaba: Utazási okmányok az 1880-as években.	19. p.
DAVOLA József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1912-ben.	21. p.
KISS István Géza: A határszéli Magyar Királyi Pénzügyőr szakaszok áttelepítése a területi visszacsatolások után.	24. p.
NAGY György: A határforgalom változásai és az azt meghatározó főbb tényezők a nyolcvanas évektől napjainkig. A határforgalom.	35. p.
PARÁDI József: Határőrizet és kihatárforgalom a dualizmus alatt és a két világháború között.	42. p.
RAVASZ Dezső: A magyar-román határ hivatalos és nem hivatalos átjárhatósága.	54. p.
SUBA János: Utazási okmányok az I. és a II. világháborúban.	57. p.
SUBA János: A budapesti folyamat története.	68. p.
ZINNER Tibor: Az embertelen kollektivitás diadala: A magyarországi németek 1945 utáni kitelepítése.	72. p.

A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában

X. évf. (2000) 12. sz.

DÁNOS Valér: Rendőrség és szociológia avagy rendőrszociológia.	5. p.
FINSZTER Géza: Honvédelem – rendvédelem.	8. p.
NAGY György: Kapcsolatkeresés a rendészet, a rendvédelem és a határrendészet között.	15. p.
PARÁDI József: A rendvédelmi diszciplína Magyarországon.	23. p.
SUBA JÁNOS: A kartográfia és a rendvédelem.	26. p.
ZACHAR József: Rendvédelem és történelemtudomány.	34. p.
BACSA Gábor: A határőrizeti szervek együttműködése a lakossággal, a rendvédelmi szervekkel és a hatóságokkal 1920–1940 között (Szemelvények Zalából).	38. p.
CSAPÓ Csaba: A Csendőrség és a városok (1881–1914).	43. p.
DAVOLA József: A táborig csendőrség, mint a Katonai Rendőrség elődje.	49. p.
ERNYES Mihály: A véderő alkalmazása rendvédelmi feladatokra a dualizmus időszakában Pécsen.	55. p.
FORRÓ János: A székesfehérvári csendőrkerület kapcsolata a közigazgatással.	58. p.
GEBHARDT, Helmut: Die militärische Organisation der österreichischen Gendarmerie von 1849 bis 1918.	62. p.
KÁLMÁN Zoltán – KÓSA László: A rendőrség és az önkormányzatok kapcsolata a rendszerváltás utáni években.	65. p.
KESERŰ István: Együttműködés a Határőrség és egyéb szervek között (1945–1949).	68. p.
KISS István Géza: A magyar királyi pénzügyőrség helye és szerepe a kikötői rendszabályok betartásában valamint a csempészet megakadályozásában.	73. p.
PARÁDI József: A rendvédelem, közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig.	79. p.
RAVASZ István: A német szövetségi rendszer a II. világháború időszakában.	88. p.
SIMON Sándor: Cegléd városában: a helyi közigazgatás és a rendvédelem kapcsolata a neoabszolutizmus és a dualizmus időszakában.	95. p.
STEIB György: Az 1956-os Nemzetőrség és a közhatalom kapcsolata Bonyhádon.	98. p.
SUBA János: A polgári Magyarország közigazgatási beosztásának alakulása, a határváltozások tükrében 1867 és 1941 között.	102. p.

A közbiztonság közös európai örökségünk

XI. évf. (2005) 13. sz.

BEBESI Zoltán: A kábítószer fogyasztás Magyarországon.	5. p.
BENCSIK Péter: A határforgalom szabályozása hazánkban és a környező államokban 1903–1941.	15. p.
BODA József: A magyar rendvédelmi erők szerepe a békefenntartásban.	27. p.
BOTOS János: A belügyi tárca szerepe a magyar rendvédelem irányításában.	31. p.
FAZAKAS László: Testőrségek, koronaőrsek, képviselőházi őrség 1867–1945.	36. p.
GÁSPÁR László: A határőrség szervezeti változásai 1945–1956 között.	50. p.
KÓSA László – GOMBÁR Noémi: A bűnözés területi megoszlása a Kaposvári Rendőrkapitányság területén.	55. p.
NAGY György: A határrendőrség újjászervezése 1945–46-ban.	64. p.
NAGY József: A BM Határőrség helye, szerepe, szervezetének változásai a szocialista államhatalomban 1957-től az 1980-as év végéig.	78. p.
PARÁDI József: A magyarországi rendvédelem fejlődési tendenciái.	84. p.
PARÁDI József: Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867–1919.	97. p.
PARÁDI József: A Magyar Királyság rendőrségei 1920–1945.	105. p.
SUBA János: Felvidék határa 1938.	114. p.
SUBA János: Magyar-horvát határszéli forgalom 1941–1945 között.	127. p.
SUBA János: A szocialista határőrizet egyik eszköze, az aknazár.	139. p.
TEKE András: Őrzés mint tevékenység a rendészet, rendvédelem rendszerében.	144. p.

Az ezeréves magyar rendvédelem

XI. évf. (2005) 14. sz.

BODA József: Transformation-Coordination of Police In The Security Sector Reform Context. [A Rendőrség átalakításavezetése a biztonsági szektor reformjának tükrében].	5. p.
BOTOS János: Szemere Bertalan az első felelős magyar kormány belügyminisztere.	15. p.
CSAPÓ Csaba: RÁDAY Gedeon és a szegedi várbörtön foglyai.	19. p.
ERNYES Mihály: Ezer éves rendvédelem a rendőrségek államosítása tükrében.	23. p.
FORRÓ János: A KÁDÁR rendszer Belügyminisztériuma.	47. p.
GÁSPÁR László: A magyar határőrizet fejlődési tendenciái 1945–1949 között.	50. p.
Helmut GEBHARDT: Die Sicherheitsorganisation von 1918 bis 1938.	54. p.
LŐRINCZ József: A hazai büntetés-végrehajtás fejlődése a kiegyezéstől napjainkig.	57. p.
Maximilian EDELBACHER – Harald SEYRL: Die Wiener Polizei von der Österreichisch-Ungarischen Monarchie zur Republik.	69. p.
NAGY György: Egy történelmi kuriózum, gróf SZÉCHENYI István 1834. évi egyik utazásának dokumentuma.	77. p.
NAGY József: A Magyar Határőrség tevékenysége a csehszlovákiai bevonulás időszakában.	79. p.
PARÁDI József: Az európai rendvédelem története.	85. p.
PARÁDI József: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai.	91. p.
PARÁDI József: A Kárpát-medencét érintő Magyarországon kívüli határőrizeti formák a német-osztrák modell kivételével.	95. p.
SUBA János: A történelmi Magyarország államhatáráról szóló törvények.	102. p.

SUBA János: Az államhatár és határjelei.	120. p.
SUBA János: Államhatár elméletek a XIX–XX. századi szakirodalomban.	127. p.
SUBA János: A honvédelmi határsáv Magyarországon 1939–1945 között.	133. p.
SZABÓ József János: Határvadász alakulatok szerepe az Árpád-vonal védelmében.	140. p.
ZACHAR József: A Habsburg-hatalom és a magyar rendvédelem.	146. p.

REPERTÓRIUM

1990-2000, 1–12. szám

XI. évf. (2006) 1. különszám

Előszó.	5. p.
Bemutakozik a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság.	8. p.
A periodika szerkesztői.	13. p.
A repertórium felépítése.	15. p.
Tanulmányok megjelenés szerint.	18. p.
Tanulmányok szerzők szerint.	27. p.
Tanulmányok cím szerint.	41. p.
Tanulmányok kronológia szerint.	50. p.
Tanulmányok téma szerint.	60. p.
Recenziók.	79. p.

Az európai és a magyar rendvédelem**a XIX–XX. században**

XII. évf. (2007) 15. sz.

BACSA Gábor: Rendőrség Nagykanizsán 1920-ig, az államosításig.	6. p.
BENCSIK Péter: A kivándorlás jogi szabályozása 1903 és 1914 között.	13. p.
ERNYES Mihály: A magyar rendőri szakirodalom kezdetei.	32. p.
FAZAKAS László: A magyar Szent Korona őrzésének története 1945-től 2000-ig.	45. p.
HEGEDŰS Ernő: A koronaőrzés történetének egyházi és bizalmi korszaka (1000–1464).	59. p.
HUDRA László: A budapesti Fiumei úti pénzügyőr laktanya. (Szemelvények az 1930-as és 1940-es évekből, különös tekintettel a Pénzügyőrségi Múzeum történetére).	67. p.
LŐRINCZ József: Harmonizációs törekvések és problémák a magyar börtönügyben a rendszerváltás időszakában.	75. p.
NAGY György: A határrendészet, mint szervezet helyének keresése az államszervezet rendszerében.	81. p.
NAGY József: Határőrizetünkkel szembeni kihívások az 1990-es években.	104. p.
PARÁDI József: A magyar határőrizet tere a kiegyezéstől a II. vh-ig.	125. p.
PARÁDI József: Magyar Királyi Határrendőrség.	139. p.
PARÁDI József: Az útlevélek és útlevél ellenőrző szervek a két világháború közötti Magyar Királyságban.	160. p.
SIMON F. Nándor: Villantás egy témára: séta egy útlevél körül.	170. p.
SIMON Sándor: Cegléd város rendvédelmi szerveinek dualizmus kori átalakítása és fejlesztése.	176. p.
SUBA János: Határcsendőr zászlóalj 1919–1921. Áttérés a katonai határőrizetre.	182. p.
SUBA János: A magyar-jugoszláv határszakasz redemarkálása (A trianoni határ határjeleinek felülvizsgálata a magyar-jugoszláv határszakaszon 1931-ben).	192. p.
SUBA János: A magyar-román határszakasz redemarkálása (A trianoni határ határjeleinek felülvizsgálata a magyar-román határszakaszon 1937-ben).	200. p.
SUBA János: Határvadászok és az „ezeréves határ” (A m. kir. határvadászok szerepe a magyar-román határvonal Kárpátokban lévő szakaszának felülvizsgálatában 1941-ben).	205. p.

VARRÓ István. Rádióközvetítés az ungvári csendőriskolából: „Székely fiúkból nevelik a fiatal magyar csendőröket” – közvetítés az ungvári csendőriskolából. 212. p.

A rendvédelmi szakképzés története

XIII. évf. (2007) 16. sz.

- BACSA Gábor:** A rendőrképzés 1945–1950. 7. p.
BENCsik Péter: A kisebb határszéli forgalom Magyarországon és a szomszédos államok közt, 1898–1941. 15. p.
BERKI Imre: Az 1956–57 évi sortűzek rövid története. 25. p.
BODA József: A nemzetközi oktatás és képzés története a magyar rendvédelmi szerveknél. 33. p.
BOTOS János: A Belügyminisztérium tevékenységének főbb jellemzői 1912–1926 között. 52. p.
ERNYES Mihály: A rendvédelmi szakkifejezések múltja. 56. p.
GÁSPÁR László: A határőrség képzési rendszerének változásai 1945–1956. 65. p.
KISS István Géza: A Magyar királyi Pénzügyőrség lökiképzése. 71. p.
NAGY Ákos Péter: A budapesti Rendőrtisztviselői Főiskola. 77. p.
NAGY György: A rendvédelem és a tudomány. 85. p.
PARÁDI József: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867–1945. 90. p.
PARÁDI József: A magyar rendőrtisztképzés tradíciói 1867–1945. 94. p.
PARÁDI József: A csendőrtisztképzés és a fizetési osztályba sorolt állami alkalmazottak szakvizsgarendszere. 100. p.
ifj. PERJÉSI György: A Magyar Királyi Csendőrség létszámalakulása 1938–1945. 105. p.
SÁGI Zoltán: Egyenruha, mint tradíció a magyar rendőrségnél. 107. p.
SUBA János: A Magyar Királyi Csendőrség létszámának tervezett felemelése 1918-ban. 113. p.
SUBA János: A magyar katonai vezetés elképzelése a határbiztosító csapatok megszervezésére 1918-ban. 121. p.
SUBA János: Honvédelmi határszolgálat. 128. p.
VARRÓ István Tamás: Hatvan éves a Magyar Királyi Csendőrség. 140. p.

A rendvédelem humán viszonyai

XIV. évf. (2008) 17. sz.

- GÁSPÁR László:** A kommunista párt káderpolitikájának érvényesítése a határőrségnél 1945–1956. 13. p.
ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bánság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. 19. p.
KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakulástól 1903-ig. 26. p.
NAGY György: A Határrendőrség humán viszonyai 1945–1946. 37. p.
PARÁDI József: Visszontválasz FINSZTER Géza: „Honvédelem – Rendvédelem” válaszcikkére. 51. p.
PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867–1945. 57. p.
SÁGI Zoltán: A rendőrség egyenruházata a II. világháború befejezésétől a rendszerváltásig. 65. p.
SUBA János: A határkijelölés humán faktora a XIX–XX. században. 74. p.
SUBA János: A magyar katonai közigazgatás elvei és szervezete a visszatért területeken 1938–1941. 84. p.
TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Légideszant alakulatok alkalmazásának történelmi előzményei a terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni harcban. 97. p.
VEDÓ Attila: Magyarország államhatárának jelölése 1867–1918. 105. p.
ZEIDLER Sándor: A magyar rendőri rangok fejlődéstörténete a kiegyezéstől az ezredfordulóig. 116. p.

Karhatalmi feladatok a bűnmegelőzés és a békefenntartás szolgálatában Európában a XIX–XX. században

XV. évf. (2008) 18. sz.

- BALLA Tibor:** A Magyar Királyi Honvéd Lovasság karhatalmi célú alkalmazása a dualizmusban. 13. p.
FAZAKAS László: Karhatalmi feladatok az Országház épületében és közvetlen környezetében. 16. p.
HEGEDŰS Ernő: Azonos típusú repülőeszközök alkalmazása rendvédelmi és honvédelmi célokra. 20. p.
OLASZ György – PARÁDI József – ZEIDLER Sándor: A magyar állami rendvédelmi testületek katonai rendfokozati rendszerei a kiegyezéstől az ezredfordulóig. 29. p.
PARÁDI Ákos: A magyar rendvédelem civil szerveződése 1867–1945. 64. p.
PARÁDI József: Rendőrség a magyar határőrizetben. .. 88. p.
PARÁDI József: A magyar rendvédelem fejlesztési reformjai a XIX. század második felétől a XX. század közepéig. 98. p.
PERÉNYI Roland: Az utca rendje. Rendőri térfigyelés a századfordulós Budapesten. 113. p.
SIMON F. Nándor: A Munkásőrség karhatalmi feladatai. 125. p.
SUBA János: Karhatalmi formációk Magyarországon 1918–1920. 131. p.
SUBA János: A katonai rendőrség felállítása a hátszágban 1917-ben. 143. p.
VEDÓ Attila: Magyarország államhatárainak megjelölése 1918–1947. 156. p.

Másfél évtized nemzeti rendvédelem-történetünk kutatásának szolgálatában

XVI. évf. (2009) 19. sz.

- BALLA Tibor:** Katonai alakulatok karhatalmi bevetései Magyarországon 1918-ban. 13. p.
ERNYES Mihály: Szerb impérium Baranyában 1918–1921. 18. p.
FORRÓ János – HIBÁCSKÓ Ferenc: Adalékok a karhatalom történetéhez. 51. p.
KÁLMÁN Zsolt: Somogy vármegye bűnüldözési tapasztalatai a kiegyezéstől az I. vh-ig. 60. p.
PARÁDI József: A csendőrség magyarországi története. 64. p.
PARÁDI József. A rendvédelem védelmében. 89. p.
SOM Krisztián: A Magyar Királyi Folyamőrség (határ)átléptetőbélyegzői. 100. p.
SUBA János: Magyarország területi integritásának helyreállítása 1919–1920. 105. p.
SUBA János: Magyarország trianoni határainak térképei 1920–1925. 114. p.
TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben. 123. p.
Károly TURCSÁNYI – Ernő HEGEDŰS: Airborne troops in the context of public security. 130. p.
VEDÓ Attila: Magyarország államhatárának megjelölése 1947-től napjainkig. 137. p.

A XIX–XX. századi magyar forradalmak hatása a nemzeti rendvédelmi rendszerünkre

XVII. évf. (2009) 20. sz.

- BENCsik Péter:** A határforgalom főbb statisztikai jellemzői Magyarországon 1901–1915. 13. p.
FORRÓ János. Csendőrségtörténeti kutatásaim tapasztalatai. 38. p.
JAKUS János: Az államhatár biztosításának problémái az ötvenes évek elején. 44. p.
KÓSA László: A rendőrség és a határőrség együttműködése csapaterő alkalmazásával Somogy megyében. 54. p.

NAGY György: A magyar határforgalom ellenőrzésének sajátosságai 1945–2005. 58. p.
NAGY László: A magyar Rendőrség-történeti Múzeum története. 79. p.
PARÁDI József: Tények és érzelmek egy hajdani magyar rendvédelmi testület története kapcsán. 93. p.
PARÁDI József: A XIX–XX. századi magyar forradalmak rendvédelme. 100. p.
SUBA János: A magyar-román határ „pontosítása” ... 108. p.
SUBA János: Magyarország határán létesített műszaki záruk felszámolása 1956-ban. 115. p.
TURCSÁNYI Károly – HEGEDŰS Ernő: A magyar és a szovjet légideszant- és légiszállító csapatok tevékenysége az 1956-os forradalomban. 120. p.
VEDÓ Attila: A '90-es évek politikai változásainak hatása határmegjelölésünkre és határjeleinkre. 129. p.

A rendvédelem fejlődése a XIX–XX. században

XVIII. évf. (2010) 21. sz.

BODA József: A rendvédelmi békefenntartás humán története. 13. p.
FORRÓ JÁNOS: Cigányság és közbiztonság Székesfehérvárott 1867–1945. 24. p.
GÁSPÁR László: A magyar határőrizet változásai 1945–1956. 27. p.
HEGEDŰS Ernő: Katonai erők rendvédelmi szerepkörében. Légideszant alakulatok a terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni harcban. 43. p.
KÖVESI LÁSZLÓ: Az Első Rendőri Kiegészítő Nyugdíjpénztár elődszervezetei. 54. p.
NAGY György: Határőrség 1957–2007. 57. p.
PARÁDI József: A dualizmus kori magyar rendvédelem. 66. p.
PARÁDI József: A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme. 85. p.
PARÁDI József: A Magyar Királyság határrendőrsége. 101. p.
SIMON F. Nándor: A Munkásőrség létrehozása. 117. p.
SUBA János: Az Országos Hadigondozó Hivatal. 123. p.
SUBA János: A Védhírszerzőszolgálat kiépítése. 140. p.

Másfél évszázad rendszerváltozásainak hatásai a nemzeti rendvédelmünkre

XIX. évf. (2010) 22. sz.

BENCsik Péter: A határszéli gazdasági (kettősbirtokos) forgalom megszűnése 1945–1950. 13. p.
CHVOJKA Michael: Die Betrachtung – und Vergangenweise des Polizeiprasident SEDLITZKY gegenmüller den Burschenschaften. 20. p.
CHVOJKA Michael (ford.: ARTNER Ramona): Ahogyan a HABSBERG-birodalom örökös tartományaiban gróf Joseph SEDLITZKY rendőrfőnök irányításával az államrendőrség az egyetemi hallgatók egyleteivel foglalkozott. 25. p.
FORRÓ János: Milyen legyen a jövő rendőrsége? 30. p.
FORRÓ János: A polgári magyar állam központosított közbiztonsági őrtestületének közrendvédelmi szolgálata. 46. p.
HEGEDŰS Ernő: Terrorelhárító erők szervezése a rendvédelmi szervezeteknél és a légideszant csapatoknál. 53. p.
PARÁDI József: A polgári magyar rendvédelem a XIX–XX. században. 60. p.
PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti szolgálata. 77. p.
PARÁDI József: A polgári magyar állam rendvédelmi testületeinek humán viszonyai 1867–1945. 92. p.
SUBA János: Határkijelölés, határkitűzés 1867–1945. 115. p.
SUBA János: A határkijelölés feltételeinek megteremtése a dualista Magyarországon. 125. p.
TAKÁCS Gyula: Leszerelés és hadseregszervezés Magyarországon 1918 novemberében. 135. p.

A kiegyezéstől az ezredfordulóig felszámolt országos hatáskörű magyar rendvédelmi testületek

XX. évf. (2011) 23. sz.

CSIHAI Gábor: A szolgálati viszonyt és a rendfokozatot érintő mellékbüntetések Magyarországon a XIX–XXI. században. 13. p.
DAVOLA József: Magyar rendfenntartók a világban. 27. p.
FORRÓ János: A Kádár-rendszer rendvédelmi szervezetei a BM Karhatalom és a Készenléti Rendőr Ezred. 36. p.
FORRÓ János: A magyar rendvédelem 1867–1968. 60. p.
LÓRINCZ József: Börtönügyünk a hanyatló Kádár korszakban 1970–1989. 78. p.
LÓRINCZ József: Börtönügyünk a rendszerváltozás időszakában. 91. p.
PARÁDI József: Kontinuitás és újrakezdés a XIX–XX. századi magyar rendvédelemben. 99. p.
PARÁDI József: Rendvédelem-karhatalom 1867–1945. 111. p.
PARÁDI József: A polgári magyar állam rendőrségei 1867–1945. 124. p.
SUBA János: A trianoni határ északi határszakaszának határjellegétől való megfosztása 1938-ban. 144. p.
SUBA János: Magyarország északi határszakaszának re-demarkációs munkálatai 1947–1953. 155. p.
SZABÓ József: Határvadász zászlóalj a Keleti-Kárpátok védelmi rendszerében 1940–1944. 165. p.